

Dobrovoľníctvo na Slovensku

výskumné
reflexie

Alžbeta Brozmanová Gregorová
Tatiana Matulayová
Alžbeta Mračková
Lenka Vavrinčíková
Jana Vlašičová
Samuel Koróny

2012

Iuventa

Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie

Alžbeta Brozmanová Gregorová, Tatiana Matulayová, Alžbeta Mračková, Lenka Vavrinčíková, Jana Vlašičová, Samuel Koróny

2012

Editorka:

PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

Autorky a autor:

PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD.

doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD.

Mgr. Alžbeta Mračková

PhDr. Lenka Vavrinčíková, PhD.

Mgr. Jana Vlašičová

RNDr. Samuel Koróny, PhD.

Recenzentka a recenzent:

doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD.

doc. PhDr. Pavol Frič, PhD.

Vedecká redaktorka:

prof. PhDr. Anna Tokárová, CSc.

Jazyková korektúra:

PaedDr. Zuzana Bariaková, PhD.

Návrh obálky:

Ing. Michal Bartko, PhD.

Vydala:

Iuventa – Slovenský inštitút mládeže

Rok vydania:

2012

ISBN 978-80-8072-119-0 (tlačená verzia)

ISBN 978-80-8072-120-6 (on-line verzia)

Publikácia bola vydaná v rámci projektu „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“, ktorý sa realizoval s podporou Európskej únie v rámci Národnej kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva 2011.

Anotácia

Dobrovoľníctvo je multidimenzionálny fenomén. Je dôležitou súčasťou života spoločnosti a jej rozvoja. Kontext dobrovoľníctva sa v posledných rokoch významne mení. Spoločenské trendy súvisiace s modernizáciou spoločnosti ako globalizácia, technologický rozvoj, demografické zmeny, zmeny v občianskej spoločnosti, nástup postmoderných hodnôt a zmeny v rodine a práci menia postoje ľudí vo vzťahu k dobrovoľníctvu. Výskumy však poukazujú na to, že tieto trendy sa neodrážajú automaticky v poklese participácie ľudí, ale v zmenách tzv. vzorcov dobrovoľníctva. Nové trendy produkujú nové vzorce dobrovoľníctva. Cieľom predkladanej monografie je poskytnúť obraz o dobrovoľníctve na Slovensku a jeho vybraných dimenziách v kontexte súčasných trendov identifikovaných v zahraničí. Publikácia prináša empirické zistenia z výskumu „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“, ktorý bol realizovaný v roku 2011 ako súčasť Národnej kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva 2011 s podporou Európskej únie. Výskum bol rozdelený na dve časti. Toto členenie odráža aj monografia. Prvá časť je založená na kvantitatívnej metodológii a prináša zistenia získané v rámci reprezentatívneho výskumu realizovaného na vzorke 973 občanov Slovenskej republiky od 15 rokov. Poskytuje informácie o rozsahu a intenzite formálneho a neformálneho dobrovoľníctva, sociálnom profile slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ich dobrovoľníckych aktivitách a organizáciách, v ktorých sú aktívni. V oblasti formálneho dobrovoľníctva prezentuje zistenia týkajúce sa informovanosti, motivácie, bariér, prínosov a riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Druhá časť výskumu dokresľuje obraz o dobrovoľníctve, jeho infraštruktúre so zameraním na fungovanie dobrovoľníckych centier na Slovensku. Zároveň prezentuje expertné názory odborníkov a odborníčok v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku na vývoj dobrovoľníctva v našich podmienkach v budúcnosti.

Annotation

Volunteering is a multi-dimensional phenomenon. It is an important part of the life and development in society. The context of volunteering is recently significantly changing. The trends in society related to the modernization of society such as globalization, technological development, demographical changes, of postmodern values and changes in family and work life have an impact on the relationships of people to volunteering. However, the researches and surveys show that these trends are not reflected automatically in the decrease of participation of people in volunteering, but in changes in so-called patterns of volunteering. New trends produce new patterns of volunteering. The goal of this publication is to provide the image of volunteering in Slovakia and of its selected dimensions in the context of current trends identified abroad. The publication brings empiric findings gained through the research „Volunteering in Slovakia – the Research Reflections“ implemented in 2011 as the part of the national campaign for the European Year of Volunteering 2011, with the support of the European Union. The research was divided into two parts. This structure is reflected also in the publication. The first part is based on the quantitative methodology and introduces the findings gained through the representative research carried out in the group of 973 citizens of the Slovak Republic older than 15. It provides information on the extent and intensity of formal and informal volunteering, social profile of Slovak volunteers, their voluntary activities and organizations these volunteers are active in. In the area of formal volunteering, the publication presents the outcomes related to the awareness, motivation, barriers, and benefits of volunteering and management of volunteers. The second part of the research adds to the picture of volunteering and its infrastructure and is focused on the functioning of the volunteer centers in Slovakia. At the same time it presents the views of various Slovak experts in the area of volunteering on the development of volunteering in our conditions in the future.

OBSAH

Úvod	7
1 Dobrovoľníctvo ako multidimenzionálny sociálny fenomén	9
<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová</i>	
1.1 Definícia dobrovoľníctva	9
1.2 Organizovanosť dobrovoľníctva	18
1.3 Prístupy a perspektívy skúmania dobrovoľníctva	20
1.4 Nové trendy v dobrovoľníctve	23
1.5 Výskum dobrovoľníctva na Slovensku po roku 1989	27
2 Metodologické východiská výskumu	30
<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová, Tatiana Matulayová, Samuel Koróny</i>	
2.1 Metodika kvantitatívneho výskumu	31
2.2 Metodika kvalitatívneho výskumu	33
3 Rozsah a intenzita dobrovoľníctva	36
<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová</i>	
3.1 Formálne dobrovoľníctvo	36
3.2 Neformálne dobrovoľníctvo	40
3.3 Formálne verzus neformálne dobrovoľníctvo	43
4 Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	46
<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová</i>	
4.1 Dobrovoľníctvo a rod	46
4.2 Dobrovoľníctvo a vek	48
4.3 Dobrovoľníctvo a vzdelanie	51
4.4 Dobrovoľníctvo a lokalita bývania	53
4.5 Dobrovoľníctvo a ekonomická pozícia	54
4.6 Dobrovoľníctvo o príjem	56
4.7 Dobrovoľníctvo a rodinný stav	58
4.8 Dobrovoľníctvo a vierovyznanie	59
4.9 Dobrovoľníctvo a členstvo	59
4.10 Sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v kontexte nových trendov	61

5	Oblasti a zameranie dobrovoľníckych aktivít	64
	<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová</i>	
5.1	Organizačný kontext formálneho dobrovoľníctva	65
5.2	Typológia aktivít v rámci formálneho a neformálneho dobrovoľníctva	70
6	Informovanosť o formálnom dobrovoľníctve	75
	<i>Lenka Vavrinčíková</i>	
7	Motivácia k formálnemu dobrovoľníctvu	79
	<i>Tatiana Matulayová</i>	
7.1	Motivácia k dobrovoľníctvu a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	86
8	Bariéry formálneho dobrovoľníctva	89
	<i>Alžbeta Brozmanová Gregorová</i>	
8.1	Bariéry formálneho dobrovoľníctva a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	92
9	Prínosy dobrovoľníctva	97
	<i>Jana Vlašičová</i>	
9.1	Vedomosti, schopnosti a zručnosti rozvíjané dobrovoľníctvom	101
9.2	Prínosy dobrovoľníctva vo vzťahu k profesijnému rastu	103
9.3	Prínosy dobrovoľníctva a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok	105
10	Riadenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách	110
	<i>Alžbeta Mračková</i>	
10.1	Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami	115
10.2	Spokojnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vo vzťahu k organizácii a dobrovoľníckej činnosti	120
11	Dobrovoľnícke centrá na Slovensku ako súčasť infraštruktúry dobrovoľníctva	122
11.1	Infraštruktúra dobrovoľníctva na Slovensku <i>Alžbeta Brozmanová Gregorová, Alžbeta Mračková</i>	122
11.2	Dobrovoľnícke centrá na Slovensku <i>Tatiana Matulayová</i>	127
12	Prognóza budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku	137
	<i>Tatiana Matulayová</i>	
12.1	Budúcnosť dobrovoľníctva ako výskumná téma	137
12.2	Budúcnosť dobrovoľníctva na Slovensku	138
12.3	Odporúčania expertov pre decíznu sféru	153
12.4	Zhrnutie prognózy budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku	156

13 Záver	158
Použitá literatúra	161
O autorkách a autorovi	168
Prílohy	170

ÚVOD

Dobrovoľníctvo je jav, ktorý je prítomný v našej spoločnosti od nepamäti. Spoločenské procesy súvisiace s modernizáciou spoločnosti ako globalizácia, technologický rozvoj, demografické zmeny, zmeny v občianskej spoločnosti, nástup postmoderných hodnôt a zmeny v rodine a práci menia postoje ľudí vo vzťahu k dobrovoľníctvu. Dobrovoľníctvo sa v posledných dekádach v kontexte postmodernej spoločnosti mení. Zároveň sa stáva výskumnou témou.

Po roku 1989 sa na Slovensku realizovalo viacero reprezentatívnych výskumov, ktorých snahou bolo získať prehľad o miere zapájania sa občanov do dobrovoľníckych aktivít a vybraných otázkach súvisiacich s dobrovoľníctvom. Možno ale konštatovať, že od roku 2004 absentuje na Slovensku výskum, ktorý by sa tomuto fenoménu venoval.

Cieľom predkladanej monografie je poskytnúť obraz o dobrovoľníctve na Slovensku a jeho vybraných dimenziách v kontexte súčasných trendov identifikovaných v oblasti dobrovoľníctva v zahraničí. Publikácia prináša empirické zistenia z výskumu „Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie“, ktorý bol realizovaný v roku 2011 ako súčasť Národnej kampane k Európskemu roku 2011 s podporou Európskej únie. Výskum bol rozdelený do dvoch častí. Prvá časť bola založená na kvantitatívnej metodológii a prináša zistenia získané v rámci reprezentatívneho výskumu realizovaného na vzorke 973 občanov Slovenskej republiky od 15 rokov. Druhá časť výskumu dokresľuje obraz o dobrovoľníctve, jeho infraštruktúre so zameraním na fungovanie dobrovoľníckych centier na Slovensku. Zároveň prezentuje expertné názory odborníkov a odborníčok v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku na vývoj dobrovoľníctva v našich podmienkach v budúcnosti.

Uvedené členenie odráža aj predkladaná publikácia. Jej prvá kapitola predstavuje dobrovoľníctvo ako spoločenský fenomén, ktorý má viacero dimenzií. Okrem základnej definície analyzuje perspektívy jeho skúmania a aktuálne trendy v tejto oblasti. Druhá časť bližšie popisuje metódy použité pri získavaní empirických dát v rámci kvantitatívneho a kvalitatívneho výskumného šetrenia. Tretia až deviata kapitola prezentujú na základe výsledkov výskumu vybrané dimenzie dobrovoľníctva na Slovensku. Úvod desiatej časti je venovaný infraštruktúre dobrovoľníctva na Slovensku ako základnému východisku pre analýzu fungovania dobrovoľníckych centier v našich podmienkach. Ďalšie podkapitoly predstavujú v súlade s výskumnou otázkou dobrovoľníckeho centra na Slovensku. Jedenásta kapitola zachytáva expertné názory odborníkov a odborníčok na budúcnosť

dobrovoľníctva na Slovensku získané v rámci metódy DELPHI. V závere sú sumarizované zistenia výskumu.

Veríme, že údaje získané v rámci výskumu a ich analýza sa stanú jedným zo zdrojov pre tvorbu politiky v oblasti dobrovoľníctva založenej na skutočnom poznaní tohto fenoménu. Prepojenie výskumu, politiky a praxe je základom pre koncepčné riešenie legislatívnej úpravy dobrovoľníctva, vytvorenie udržateľného systému jeho financovania a rozvoja do budúcnosti. Pre organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sú tieto informácie cestou ako lepšie porozumieť dobrovoľníctvu a efektívnejšie manažovať svoje dobrovoľnícke programy, komunikovať o dobrovoľníctve s darcami, médiami, samosprávou či získavať ľudí pre dobrovoľnícku činnosť. Význam výskumu pre rozvoj politiky dobrovoľníctva je vo svete všeobecne uznaný. Približne od druhej polovice 90-tych rokov sa realizujú štatistické sledovania v oblasti dobrovoľníctva a vytvárajú sa databázy informácií. V poslednej dekáde silnejú snahy v Európskej únii realizovať komparatívny výskum. Veríme, že predkladaná monografia inšpiruje a povzbudí slovenskú akademickú obec a príslušné výskumné inštitúcie k príprave ďalších výskumných projektov.

Ďakujeme recenzentke a recenzentovi za ich cenné pripomienky pri tvorbe výskumného zámeru a publikácie. Našej jazykovej korektorky Zuzane Bariakovej ďakujeme za úpravy textu, ale aj za zhovievavosť, ktorú nám preukázala v súvislosti s niekoľkými drobnými prehreškami voči spisovnému jazyku, na ktorých sme trvali.

Autorky a autor

1 DOBROVOĽNÍCTVO AKO MULTIDIMENZIONÁLNY SOCIÁLNY FENOMÉN

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén, ktorého podoba je významne ovplyvnená historickým vývojom, tradíciami, ale aj aktuálnou sociálnou, ekonomickou a politickou situáciou danej spoločnosti. Výskum v oblasti dobrovoľníctva, ktorý je vyjadrením snahy o poznanie tohto fenoménu, teda musí brať do úvahy spoločenský kontext, v ktorom sa dobrovoľníctvo odohráva. Zároveň je však nutné vymedziť základné východiská, ktoré určujú podobu samotného empirického bádania.

1.1 Definícia dobrovoľníctva

Príručka *Measuring Volunteering: A practical Toolkit* (2001) uvádza, že prvým krokom pri výskume dobrovoľníctva by malo byť prijatie definície dobrovoľníctva, z ktorej samotný výskum vychádza. Definícia by mala byť široko prijímaná a mala by byť prispôbená sociálnemu a kultúrnemu kontextu danej krajiny.

V odbornej literatúre v danej oblasti nachádzame množstvo definícií dobrovoľníctva, pričom medzi politikmi, praktikmi a ani výskumníkmi neexistuje zhoda v jednej definícii. Voľba východiskovej definície pritom značne predurčuje výsledky empirického výskumu v tejto oblasti a následne aj umožňuje alebo neumožňuje komparáciu s výsledkami iných výskumov.

V zahraničí nachádzame napríklad nasledovné definície dobrovoľníctva:

Centrálny štatistický úrad United Kingdom definuje dobrovoľnícku aktivitu ako „akúkoľvek aktivitu, v rámci ktorej človek trávi svoj čas, nie je za ňu platený a zároveň vykonáva niečo, čo má za cieľ blaho (pomoc alebo podporu) iného človeka alebo skupiny ľudí okrem blízkych príbuzných alebo zlepšovanie prírodného prostredia“ (Low, Butt, Paine, Smith, 2007).

Definícia štatistického úradu Kanady uvádza, že ide o „ľudí, ktorí vykonávajú nejakú službu bez toho, aby boli za ňu platení, pričom táto služba je vykonávaná v mene charitatívnej alebo inej neziskovej organizácie. Takáto aktivita zahŕňa akúkoľvek neplatenú pomoc školám, náboženským organizáciám (cirkvám), športovým klubom alebo komunitným združeniam“ (Hall, Lasby, Ayer, Gibbons, 2009).

Manuál o neziskových organizáciách v systéme národného finančného vykazovania (Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts, 2003), ktorý vydala Organizácia spojených národov, definuje dobrovoľníctvo ako „prácu, ku ktorej sa neviaže finančná odmena alebo právna povinnosť, a ktorá je poskytovaná osobám žijúcim mimo vlastnej domácnosti dobrovoľníka.“

Manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) definuje dobrovoľníctvo ako „aktivitu alebo prácu, ktorú ochotne vykonávajú niektorí ľudia bez nároku na odmenu s cieľom podporiť istú snahu alebo pomôcť niekomu mimo okruhu priamych príbuzných a ľudí, s ktorými žijú v jednej domácnosti.“

Nejednotnosť uvedených definícií je značná. Napriek uvedenej nejednotnosti vo väčšine definícií existuje zhoda v minimálne troch kritériách, ktoré vymedzujú dobrovoľníctvo od iných foriem ľudskej aktivity. Dobrovoľníctvo je aktivita, ktorá je:

- *neplatená;*
- *vykonávaná na základe slobodnej vôle;*
- *v prospech iných.*

Tieto tri základné charakteristiky dobrovoľníctva však zároveň vyvolávajú medzi odborníkmi a odborníčkami polemické diskusie. Diskusie sa vzťahujú najmä k skutočnosti, či sú uvedené kritériá jednoznačnými kritériami vymedzujúcimi dobrovoľnícke a nedobrovoľnícke aktivity alebo ich je, ako uvádzajú Paine, Hill a Rochester (2010), vychádzajúc z prác Handyho a kol. (2000) a Meijsa a jeho kolegov (2003), možné vnímať ako spektrum aktivít. V tomto spektre sa uvedení autori ďalej pokúšajú načrtnúť body, ktoré vymedzujú aktivity uznávané ako dobrovoľnícke väčšinou ľudí, ďalej tie, ktoré definitívne nemožno zaradiť do dobrovoľníctva a nejednoznačnú zónu uprostred, v rámci ktorej sú názory rôznorodé (na obrázkoch je spektrum rozdelené aj farebne).

Dobrovoľníctvo ako neplatená aktivita

Absencia platenia za výkon dobrovoľníckych činností je polemickou najmä v súvislosti s tým, že mnohí dobrovoľníci a dobrovoľníčky dostávajú za pomoc organizácii symbolické odmeny vo forme nefinančných darov (napr. lístky do divadla, knihy a pod.), možnosti využívania služieb či priestorov organizácie či možnosti účasti na akciách a podujatiach organizovaných organizáciou, v ktorej sa angažujú zadarmo (napr. účasť na vzdelávaní, ktoré nesúvisí s výkonom dobrovoľníctva). Zároveň aj keď dobrovoľníctvo vnímame ako neplatenú prácu, s jej výkonom môže mať dobrovoľník/dobrovoľníčka určité náklady (okrem časových), ktoré by mu mali byť ako súčasť dobrej praxe organizácie, pre ktorú pracuje, kompenzované (napr. cestovné, ubytovanie a pod.). Dobrovoľníci vysielaní v rámci dobrovoľníckej služby do zahraničia dostávajú napríklad vreckové.

Definícia The United Nations Volunteers k tomuto kritériu napríklad uvádza, že „dobrovoľníctvo je aktivita, ktorá nie je vykonávaná primárne pre finančný zisk, i keď dobrovoľnícke aktivity môžu zahŕňať náhradu nákladov spojených s ich výkonom, prípadne symbolickú odmenu“ (Measuring volunteering: A practical Toolkit, 2001).

Manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) ku kritériu dobrovoľníctva ako neplatennej práce konštatuje, že „určité formy finančnej kompenzácie sú možné, pričom rozhodujúce je, či je možné kompenzáciu považovať za „signifikantnú“.“ Vo vzťahu k dobrovoľníctvu sa podľa Manuálu nepovažuje za „signifikantnú kompenzáciu“, a teda je prípustná:

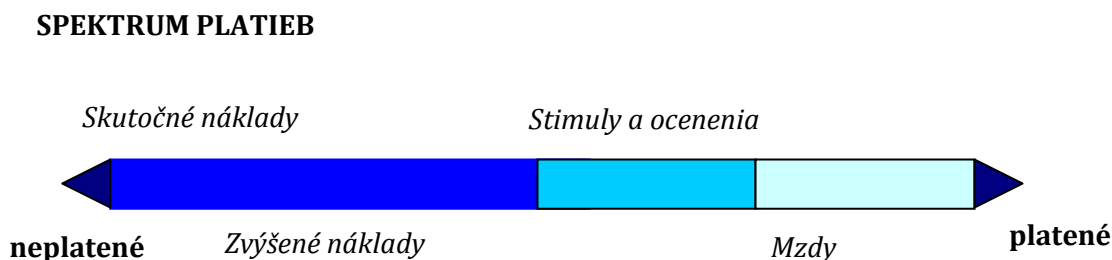
- náhrada nákladov súvisiacich s výkonom dobrovoľníckej činnosti (napríklad cestovné náklady, vybavenie);
- kompenzácia, ktorá je vo väčšej miere symbolická;
- plat zameraný na pokrytie životných nákladov osoby, ktorá vykonáva dobrovoľnícku prácu, pričom tento plat nezodpovedá reálnej hodnote práce, kvantite alebo kvalite práce alebo jej výstupom.

Paine, Hill a Rochester (2010) rozdeľujú platby súvisiace s dobrovoľníctvom do štyroch typov (pozri Obrázok 1):

- *Skutočné náklady (Incurred expenses)* – zabezpečujú, aby dobrovoľníci neplatili výdavky súvisiace s dobrovoľníckou činnosťou z „vlastného vrecka“, teda aby ich zapojenie do dobrovoľníctva neoberalo o financie. Tieto platby sú považované nielen za prípustné, ale sú aj dobrou praxou.
- *Zvýšené náklady (Enhanced expenses)* – tieto náklady sú často považované za také, ktoré podporujú dobrovoľníctvo. Patrí sem vyplácanie paušálnych súm a dávok na živobytie (napr. stravné lístky a pod.). V prípade týchto platieb je ťažké určiť hranicu, či majú zabezpečiť to, aby dobrovoľníci nemali s dobrovoľníctvom výdavky, alebo či ich možno vnímať ako odmenu.
- *Stimuly a ocenenia (Incentives and rewards)* – sú zamerané na povzbudenie ľudí k dobrovoľníctvu a na vyjadrenie vďačnosti za ich prínos.
- *Mzdy (Payments)* – explicitná výmena odpracovaných hodín za plat vo forme peňazí alebo darov. Tento typ platieb jasne vymedzuje hranicu medzi dobrovoľníctvom a iným druhom aktivity.

Tieto štyri typy autori zároveň chápu ako už spomínané spektrum vymedzujúce platenú a neplatenú prácu a diferencujúcu dobrovoľníctvo od iných foriem činnosti. Zároveň však upozorňujú na fakt, že pohľad determinuje aj individuálna rovina – čo je pre niekoho symbolickou malou odmenou, môže byť pre iného nízkym platom. Individuálna rovina je vo vzťahu k vnímaniu platieb za dobrovoľníctvo dôležitá aj podľa nášho názoru, aj keď mimoriadne komplikuje jednoznačné vymedzenie dobrovoľníctva.

Obrázok 1 Dobrovoľníctvo ako neplatená aktivita

Zdroj: Paine, Hill, Rochester, 2010

Preplácanie nákladov spojených s dobrovoľníckou činnosťou podľa nášho názoru nenarušuje podstatu dobrovoľníctva, súčasne súhlasíme s Rochesterom (In: Frič, Pospíšilová, 2010), že každá iná platba dobrovoľníkom narušuje podstatu dobrovoľníctva ako daru. Takéto vymedzenie je v súlade so zisteniami týkajúcimi sa vnímania dobrovoľníctva verejnosťou. Ako uvádzajú viaceré výskumy, odmena sa ukázala ako kľúčový faktor pre vnímanie dobrovoľníckej práce. Dobrovoľník, ktorý za svoju prácu dostal odmenu (finančnú alebo inú), nebol zreteľne vnímaný ako dobrovoľník (Frič, Pospíšilová, 2010).

V našich podmienkach možno v súvislosti s týmto kritériom dobrovoľníctva upozorniť na dve „formy“ dobrovoľníctva. Prvou je dobrovoľnícka služba vykonávaná nezamestnanými ako forma aktivačnej činnosti v rámci zákona č. 330/2008 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Zákon o službách zamestnanosti definuje v § 52a dobrovoľnícku službu ako formu aktivácie uchádzača o zamestnanie vykonávaním dobrovoľníckej činnosti, ktorej cieľom je získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce. Počas dobrovoľníckej služby uchádzač o zamestnanie vykonáva všeobecne prospešnú činnosť v zákonom vymedzených oblastiach zároveň. Účasť na vykonávaní dobrovoľníckej služby je dobrovoľná. Dve kritériá dobrovoľníctva sú teda splnené. Problematické však je, že vykonávanie dobrovoľníckej činnosti oprávňuje občana nárokovat' si na poberanie paušálneho príspevku. Z nášho pohľadu ide teda o aktivitu, za ktorú jej vykonávateľ dostáva finančnú odmenu, a teda nie je dobrovoľníckou činnosťou. To, že odmenu nedostáva priamo od organizácie, pre ktorú činnosť vykonáva, nie je pritom podľa nášho názoru rozhodujúce. V praxi takéto vymedzenie spôsobuje komplikácie v chápaní toho, kto je dobrovoľník a čo je dobrovoľnícka činnosť. V organizáciách sa často stáva, že sa rovnakej dobrovoľníckej činnosti venujú „dobrovoľníci“ – uchádzači o zamestnanie, ktorí za svoju činnosť dostávajú odmenu a dobrovoľníci, ktorí aktivity vykonávajú skutočne zadarmo. Z uvedených dôvodov sa aj počas prípravy nového zákona o dobrovoľníctve na Slovensku navrhovalo, aby došlo k premenovaniu dobrovoľníckej činnosti, ktorú rieši zákon o službách zamestnanosti. Aj keď sa uvedená zmena do zákona

o dobrovoľníctve nakoniec nedostala, v rámci ďalších novelizácií zákona o službách zamestnanosti sa na nej pracuje.

Druhou formou dobrovoľníctva, o ktorej je možné v súvislosti s kritériom dobrovoľníctva ako neplatenej činnosti polemizovať, je firemné dobrovoľníctvo. Bez ohľadu na prínosy tejto podoby vykonávania dobrovoľníckych aktivít nie je vždy možné hovoriť o dobrovoľníctve. A to najmä v prípade, keď sa dobrovoľníckych aktivít zúčastňujú zamestnanci firiem počas svojej pracovnej doby, čo znamená, že sú za ňu platení, hoci odmena opäť neprichádza od organizácie, pre ktorú aktivity vykonávajú. V tejto situácii by bolo vhodné hovoriť skôr o darcovstve firmy, ktorá zamestnancov do organizácie vyslala. Inak je možné firemné dobrovoľníctvo chápať, ak sa zamestnanci zúčastňujú dobrovoľníckych aktivít vo svojom voľnom čase.

Dobrovoľníctvo ako aktivita vykonávaná na základe slobodnej vôle

Za dobrovoľníctvo sa považuje aktivita, ktorá je vykonávaná dobrovoľne, na základe slobodnej vôle. Diskutovanou v súvislosti s týmto kritériom je najmä miera slobodnej vôle, respektíve dobrovoľnosti a na druhej strane miera povinnosti.

Manuál ILO (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) uvádza, že dobrovoľnícke aktivity sú nepovinné a musia obsahovať signifikantný element voľby. Osoba sa v dobrovoľníckych aktivitách angažuje dobrovoľne, bez toho, aby bola k aktivite legálne alebo inštitucionálne zaviazaná. Medzi dobrovoľnícke aktivity manuál nezaraďuje neplatenú prácu vykonávanú na základe súdneho príkazu, alternatívny výkon vojenskej služby (tzv. civilná služba) a neplatenú nemocničnú prax, ktorá je podmienkou pre ukončenie vzdelávania. Na druhej strane upozorňuje, že sociálna povinnosť, ako sú očakávania a tlak sociálnych skupín či rodičov, nerobí aktivitu povinnou.

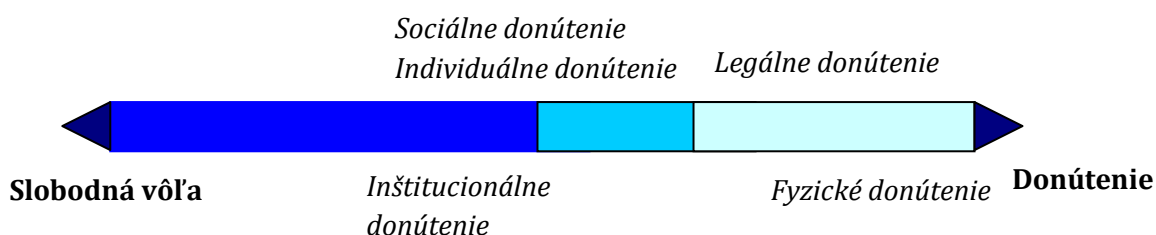
Definícia prijatá v rámci Medzinárodného roka dobrovoľníctva analyzuje toto kritérium tiež v súvislosti s rôznymi druhmi povinnosti. Tlak, ktorý ľudia cítia ako tlak rovesníkov alebo vlastného pocitu sociálnej povinnosti pri výkone dobrovoľníckych aktivít, nepovažuje za obmedzujúci. Na druhej strane rozlišuje „dobrovoľné dobrovoľníctvo“ od situácií, kde je explicitné externé prinútenie jednotlivca, napríklad keď je dobrovoľníctvo vyžadované od zamestnancov v rámci oficiálnej dobrovoľníckej schémy v organizácii alebo keď je možnosť vykonávať službu v komunite ako alternatívu vojenskej služby (Measuring volunteering: A practical Toolkit, 2001).

Paine, Hill a Rochester (2010) rovnako upozorňujú na fakt, že existuje mnoho externých vplyvov, tlakov a prinútení, ktoré stoja za slobodnou vôľou. Tieto ďalej rozdeľujú do piatich typov (pozri Obrázok 2):

- *Fyzické donútenie* – zahŕňa priamy nátlak na fyzické bytie v prípade, že človek nevykoná určitú aktivitu. Predstavuje scenár „pištoľ pri hlave“.
- *Právne donútenie* – zahŕňa legálne požadovanie účasti na aktivitách, ako je napríklad práca v komunite v rámci súdneho rozsudku.
- *Inštitucionálne donútenie* – zahŕňa tlak (niekedy formalizovaný) od inštitucionálnych štruktúr, aby človek nasledoval určený smer aktivity. Jedným z príkladov je tlak manažmentu na účasť zamestnancov spoločností v rámci firemného dobrovoľníctva.
- *Sociálne donútenie* – zahŕňa neformálny tlak rodiny alebo komunity, v ktorej jednotlivec žije. Môže to byť napríklad tlak na rodičov, aby pomáhali škole pri voľnočasových aktivitách ich detí a pod.
- *Individuálne donútenie* – zahŕňa neformálny tlak od jednotlivca alebo malej skupiny. Príkladom môže byť pomoc organizácii, pre ktorú pracuje váš priateľ.

Obrázok 2 Dobrovoľníctvo ako aktivita vykonávaná na základe slobodnej vôle

SPEKTRUM SLOBODNEJ VÔLE

Zdroj: Paine, Hill, Rochester, 2010

V spektre aktivít, ktoré je možné považovať za dobrovoľníctvo, aktivity vykonávané pod fyzickým alebo právnym donútením nemožno považovať za dobrovoľnícke. Koncepty inštitucionálneho, sociálneho a individuálneho donútenia sú však zložitejšie. Ich pozícia v spektre závisí od dvoch faktorov: intenzity tlaku vyvíjaného na jednotlivca a na tom, či sú jasné a priame následky odmietnutia či akceptovania tohto tlaku. Ich pozícia v spektre preto nie je jednoznačná.

Na Slovensku sa v súvislosti s uvedeným kritériom vedú diskusie týkajúce sa zaradenia dobrovoľníctva medzi formy odbornej praxe v študijných programoch sociálnej práce.¹ Aj v tomto prípade by však podľa nášho názoru mala byť rešpektovaná slobodná voľba človeka, ktorý sa pre vykonávanie dobrovoľníckych aktivít rozhoduje.

¹ Bližšie pozri napríklad: Matulayová, 2003; Brozmanová Gregorová, 2007.

Dobrovoľníctvo ako aktivita vykonávaná v prospech iných

Tretím kritériom vymedzujúcim dobrovoľnícke aktivity od ostatných činností je, že prinášajú prospech iným ľuďom alebo spoločnosti ako celku. Tým sa dobrovoľníctvo odlišuje od čisto voľnočasových aktivít, akými sú napríklad športovanie či rekreačné aktivity. Diskusie, ktoré sa vzťahujú k tomuto kritériu, sa zameriavajú najmä na skutočnosť, kto je definovaný ako tretia strana.

Tretiu stranu alebo „iných“ opäť vymedzujú jednotlivé definície odlišne. Príručka pre meranie dobrovoľníctva (Measuring volunteering: A practical Toolkit, 2001) ako tretiu stranu chápe priateľov, susedov i spoločnosť či prírodu, pričom vylučuje najbližšiu rodinu.

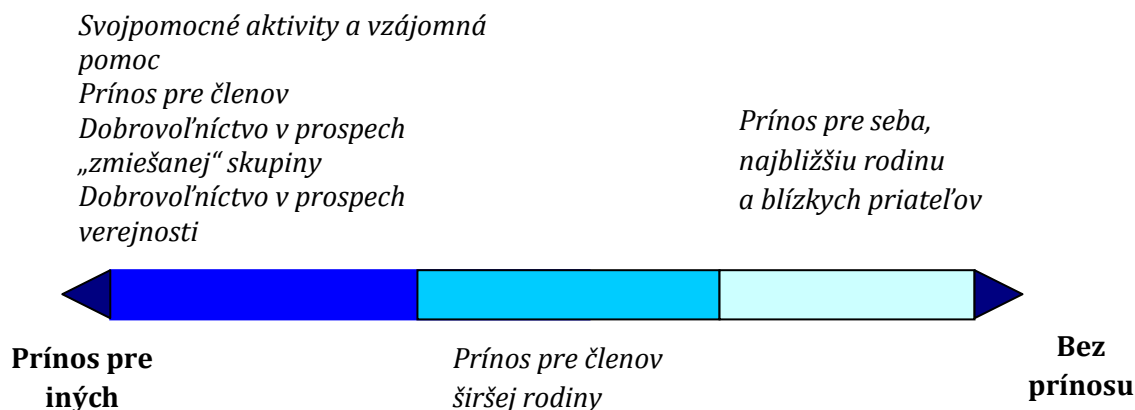
Manuál ILO (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) vymedzuje zo skupiny „iných“ okrem najbližšej rodiny aj členov domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky. Najbližšiu rodinu chápe ako „blízkych príbuzných“, voči ktorým osoba cíti „rodinnú povinnosť“. Starostlivosť o vlastných rodičov alebo starých rodičov teda nie je vnímaná ako dobrovoľnícka práca. Zároveň autori a autorky manuálu uznávajú, že interpretácia najbližšej rodiny sa môže v rámci jednotlivých krajín líšiť. Kultúrny kontext je v rámci tohto kritéria veľmi dôležitý, keďže v niektorých komunitách sa aj širšia rodina môže vyznačovať veľmi blízkymi vzťahmi. Dôležitým faktorom v rámci tohto kritéria je zároveň skutočnosť, že väčšina definícií uznáva, že aj keď sú dobrovoľnícke aktivity vykonávané v prospech iných, majú prínos aj pre dobrovoľníka osobne (alebo jeho/jej rodinu), a teda obsahujú aj prvok svojpomoci.

Paine, Hill a Rochester (2010) v tejto súvislosti uvádzajú nasledovnú typológiu vymedzujúcu spektrum dobrovoľníckych aktivít a iných foriem činnosti (pozri Obrázok 3):

- *Prínos len pre seba, najbližšiu rodinu a blízkych priateľov* – nejde o dobrovoľníctvo.
- *Prínos pre členov širšej rodiny* – nejednoznačné pole.
- *Svojpomocné aktivity a aktivity vzájomnej pomoci, ktoré majú prínos pre členov malých skupín alebo úzko spätých komunít rovnako ako pre dobrovoľníka* – forma dobrovoľníctva.
- *Prínos pre členov* – prínosy majú prevažne alebo exkluzívne členovia klubov, spoločností alebo asociácií – forma dobrovoľníctva.
- *Dobrovoľníctvo v rámci „zmiešanej skupiny, ktorej členovia majú prospech z danej činnosti“ („mixed benefactor“)* – prínosy majú nielen členovia klubov, spoločností alebo asociácií, ale aj širšia verejnosť – forma dobrovoľníctva.
- *Dobrovoľníctvo v prospech verejnosti* – forma dobrovoľníctva.

Obrázok 3 Dobrovoľníctvo ako aktivita v prospech iných

SPEKTRUM PRÍNOSOV

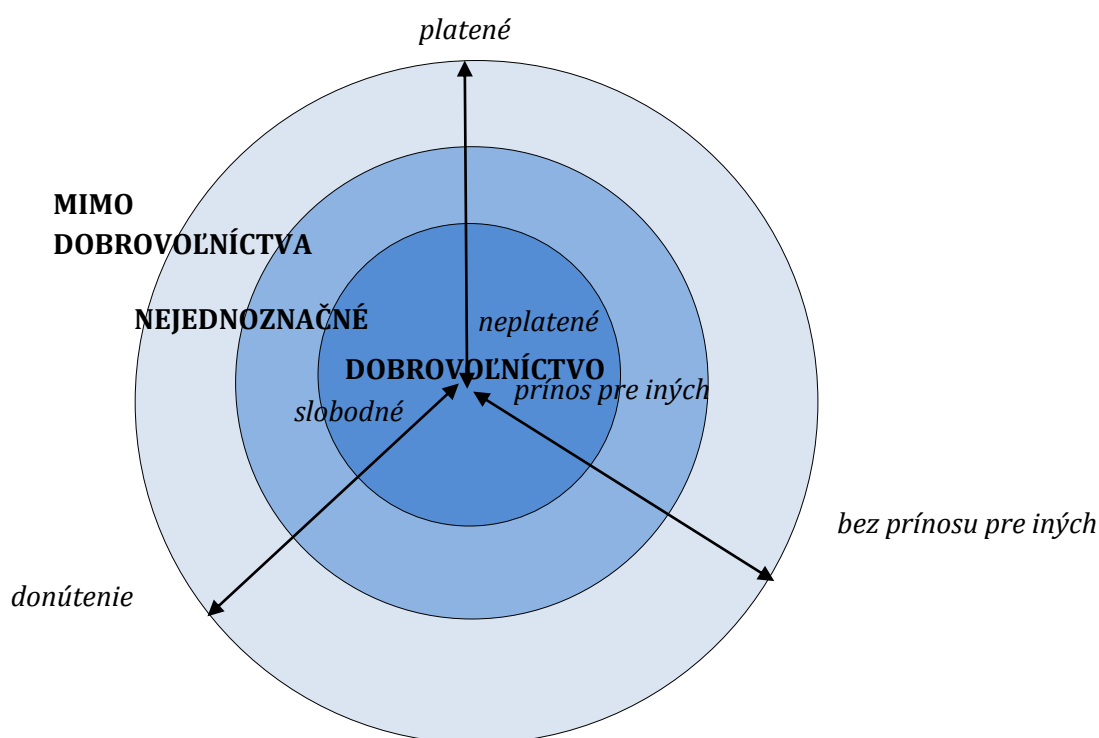

Zdroj: Paine, Hill, Rochester, 2010

Tošer a Sozanská (2002) podobne ako predchádzajú autori rozlišujú medzi niekoľkými formami dobrovoľníctva. Pre dobrovoľnícku činnosť zameranú prevažne na rodinu, príbuzenstvo a susedov používajú termín *občianska* alebo *susedská výpomoc*. Pre dobrovoľnícku činnosť prebiehajúcu obvykle v rámci komunity vytvorenej v obci, pri farnosti, športovom klube a pod. používajú termín *vzájomne prospešné dobrovoľníctvo*. Zároveň upozorňujú na to, že hranice medzi susedskou výpomocou a vzájomne prospešným dobrovoľníctvom sú veľmi neostré. Dobrovoľníctvo, na ktorom stavajú neziskové organizácie a ktoré organizujú dobrovoľnícke centrá, označujú ako *verejne prospešné dobrovoľníctvo*.

V záverečnej diskusii o jednotlivých kritériách dobrovoľníctva Paine, Hill a Rochester (2010) predstavujú pojmovú mapu, ktorá zahŕňa spektrum uvádzaných troch kritérií dobrovoľníctva. Vnútorňý kruh mapy predstavuje aktivity, ktoré môžu byť jasne definované ako dobrovoľníctvo. Stredný kruh predstavuje aktivity, ktorých status v rámci dobrovoľníctva je viac či menej nejednoznačný. Vonkajší kruh predstavuje aktivity, ktoré nespádajú do definície dobrovoľníctva.

Obrázok 4 Spektrum kritérií dobrovolníctva

Zdroj: Paine, Hill, Rochester, 2010

V súvislosti s uvádzanými definíciami a kritériami, ktoré určujú dobrovolníctvo, považujeme za dôležité odlíšiť ho od iných foriem prosociálneho správania. „Prosociálne správanie sa vyznačuje skutkami a činmi vykonávanými v prospech druhého bez očakávania odmeny (materiálnej či finančnej) alebo sociálneho súhlasu“ (Výrost, Slaměník, 1997). Podľa Beaty Kosovej „prosociálny človek pociťuje radosť a bolesť druhých ako svoju vlastnú a to ho motivuje k tomu, aby urobil niečo pre druhých aj vtedy, keď za to neočakáva nijakú odmenu. Ak urobí niečo pre druhých, pociťuje radosť a hlboké uspokojenie, hlbšie ako pri uspokojení vlastnej potreby“ (Kosová, 2000). Prosociálne správanie má rozmanité formy: darovanie, vyjadrenie porozumenia, pomoc, podpora a medzi jeho formy môžeme zaradiť aj dobrovolníctvo. Wilson (In: Frič, Pospíšilová, 2010) odlišuje starostlivosť alebo tiež „emocionálnu prácu“ pre priateľov alebo príbuzných od dobrovolníctva práce tým, že táto obsahuje prvok záväzku a povinnosti, ktorý v dobrovolníctve chýba. Zároveň však súhlasí s tým, že by dobrovolníctvo malo zahŕňať aj neformálnu pomoc, ako napríklad odviezť suseda na lekársku prehliadku.

Podľa autorov Paina, Hilla a Rochesteru (2010) by definícia dobrovolníctva mala zahŕňať aktivity, ktoré nie sú čisto spontánne, ale sú v určitom zmysle premyslené alebo plánované a taktiež by aktivity mali reprezentovať viac ako iba stretnutie. Poskytnutie rady môže byť ako dobrovolnícka aktivita chápaná napríklad vtedy, ak ide o asistenciu susedovi pri vyplňaní žiadosti. Poskytnutie informácie o smere jazdy

pre vodiča, ktorý vás oslovil na ulici, aby ste mu pomohli, je síce prosociálnym správaním, ale za dobrovoľníctvo ho nepovažujeme.

Zaujímavé vo vzťahu k terminológii sú aj slová, ktoré sa v súvislosti s dobrovoľníctvom používajú. Tošner a Sozanská (2002) sa odporúčajú vyhýbať spojeniu dobrovoľnícka práca, pretože pojem práca má úzku väzbu na činnosť vedúcu k zárobku. Uprednostňujú spojenie dobrovoľnícka služba alebo činnosť. Na druhej strane najnovší manuál merania dobrovoľníckej práce, ktorý vydala Medzinárodná organizácia práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) a ktorého zámerom je začleniť sledovanie dobrovoľníctva do sledovaní štatistických úradov, odporúča, ako je zrejmé aj z názvu, spojenie dobrovoľnícka práca. Slovo práca evokuje, že je to aktivita, ktorá je zámerná a zároveň, že má určitú ekonomickú hodnotu.

Na základe uvádzaných údajov v monografii a výskume vychádzame z tejto definície dobrovoľníctva: „Dobrovoľníctvo je uvedomelá neplatená aktivita alebo práca vykonávaná na základe slobodnej vôle v prospech iných ľudí alebo spoločnosti, či životného prostredia mimo členov rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky.“

Uvedená definícia obsahuje všetky tri kritériá vymedzujúce dobrovoľníctvo a rešpektuje tak medzinárodné, ako aj slovenské vymedzenie tohto fenoménu. Zahŕňa pritom rôzne typy dobrovoľníckych aktivít.

1.2 Organizovanosť dobrovoľníctva

Ako uvádza praktická príručka o meraní dobrovoľníctva (Measuring volunteering: A practical Toolkit, 2001), jednou z komplikácií výskumu dobrovoľníctva je fakt, že existujú dva hlavné typy dobrovoľníctva: nemanážené (neformálne) a manažované (formálne).

Formálne (alebo tiež organizované či manažované) dobrovoľníctvo býva definované ako dobrovoľníctvo, ktoré sa realizuje v rámci alebo prostredníctvom určitého typu organizácie. Neformálne dobrovoľníctvo sa pritom odohráva mimo kontextu nejakej organizácie. Definície sú však aj v tejto oblasti rôzne.

Národný výskum dobrovoľníctva a darcovstva vo Veľkej Británii (Low, Butt, Paine, Smith, 2007) vychádzal z nasledovnej definície formálneho dobrovoľníctva ako „poskytovania neplatenej pomoci cez skupiny, kluby alebo organizácie v prospech iných ľudí alebo životného prostredia.“ Neformálne dobrovoľníctvo pritom definoval ako „neplatenú pomoc, ktorú poskytuje jednotliviec“.

Manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) definuje nemanažované dobrovoľníctvo ako „spontánne a sporadické pomáhanie, ktoré sa odohráva medzi priateľmi a susedmi – napríklad starostlivosť o deti – alebo v prípade prírodných či človekom spôsobených katastrof.“ Je to dominantný typ dobrovoľníctva v mnohých kultúrach. „Manažované dobrovoľníctvo sa realizuje prostredníctvom organizácie v neziskovom, verejnom alebo privátnom sektore a býva viac organizované a regulované.“

Kanadský výskum darcovstva a dobrovoľníctva (Hall, Lasby, Ayer, Gibbons, 2009) vníma neformálnych dobrovoľníkov ako „priamych poskytovateľov pomoci“ (direct helpers) a definuje ich ako „ľudí, ktorí pomáhali samostatne, nie cez skupinu alebo organizáciu svojim priateľom, susedom alebo príbuzným s vylúčením pomoci ľudom vo vlastnej domácnosti.“ Formálne dobrovoľníctvo následne vníma ako „poskytnutie neplatennej pomoci cez skupiny alebo organizácie“, podobne ako výskum vo Veľkej Británii.

Paine, Hill a Rochester (2010) prichádzajú v súvislosti s organizovanosťou dobrovoľníctva s novou klasifikáciou, ktorou nahradzujú jednoduché rozlišovanie medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom. Kategorizujú dobrovoľníctvo ako organizované, kolektívne a individuálne. *Organizované dobrovoľníctvo* je vykonávané v rámci alebo prostredníctvom formálne konštituovanej organizácie s dlhšie trvajúcou alebo permanentnou existenciou. *Kolektívne dobrovoľníctvo* sa odohráva v rámci skupín, ktoré nie sú formálne organizované. Tieto skupiny môžu mať raz bližšie k charakteristikám rôznych formálnych asociácií alebo inokedy sa môžu vzťahovať skôr na svet rodiny alebo priateľov. *Individuálne dobrovoľníctvo* je vykonávané jednotlivcom bez vzťahu k organizácii alebo kolektívnemu úsiliu.

Väčšina výskumov aj odbornej literatúry na tému dobrovoľníctva sa zaoberá formálnym dobrovoľníctvom. Táto skutočnosť je pravdepodobne spôsobená aj tým, že formálne dobrovoľníctvo je „ľahšie uchopiteľné“. Niektorí autori neformálne typy dobrovoľníckych aktivít dokonca medzi dobrovoľnícke aktivity nezaraďujú.² Koncept neformálneho dobrovoľníctva bol kritizovaný aj z toho dôvodu, že zahŕňa formy interakcií medzi susedmi či priateľmi, ktoré ideu dobrovoľníctva značne rozširujú.

Napriek tomu je podľa nášho názoru potrebné uvedomiť si, že neformálne dobrovoľníctvo predstavuje významnú súčasť celkovej participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách a rovnako ako formálne by malo byť výskumne zachytené. Možno konštatovať, že uznávanie skutočnosti, že dobrovoľníctvo sa odohráva aj mimo organizačných štruktúr, rastie. Aj manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce odporúča, aby boli výskumne zachytené oba typy dobrovoľníckych aktivít, pretože sú oba rovnako významné.

² Pozri prehľad názorov Frič, Pospíšilová, 2010; Paine, Hill, Rochester, 2010.

Rozsah participácie populácie v dobrovoľníctve v jednotlivých krajinách odzrkadľuje práve uvádzané dimenzie. Najčastejšie sa vzťahuje práve na formálne dobrovoľníctvo (Kanadský výskum, výskum vo Veľkej Británii aj výskumy realizované na Slovensku). Medzinárodný porovnávaci výskum realizovaný v rámci projektu Univerzity Johna Hopkinsa, ktorého výsledky boli publikované v známej knihe „Global Civil Society“, sa vzťahoval len na formálne dobrovoľníctvo realizované v rámci mimovládnych neziskových organizácií. Rovnako i posledný výskum v Českej republike (Frič, Pospíšilová, 2010) sa venuje prioritne formálnemu dobrovoľníctvu v rámci organizácií občianskej spoločnosti, i keď uvádza aj základné zistenia týkajúce sa neformálneho dobrovoľníctva či dobrovoľníckej práce pre iné typy organizácií.

V snahe zachytiť obraz dobrovoľníctva na Slovensku boli predmetom nášho bádateľského záujmu **formálne aj neformálne dobrovoľnícke aktivity občanov**. Z dôvodu komparácie so zahraničnými údajmi uvádzame rozsah dobrovoľníckej participácie zvlášť za oba uvedené typy dobrovoľníctva. Vychádzame z definície, ktorá *formálne dobrovoľníctvo vzťahuje na dobrovoľnícke aktivity vykonávané v rámci alebo prostredníctvom organizácií pôsobiacich v neziskovom, verejnom i podnikateľskom sektore*. Aj keď koncept organizovaného, kolektívneho a individuálneho dobrovoľníctva vnímame za užitočný, pre vyjasnenie nebudeme uvažovať o participácii ľudí v dobrovoľníctve cez neformálne skupiny. Tieto možno podľa nášho názoru vnímať z hľadiska respondenta buď ako súčasť organizácie, alebo ako súčasť individuálnej pomoci. *Neformálne dobrovoľníctvo vnímame ako priamu pomoc poskytovanú jednotlivcom mimo rodiny a ľudí žijúcich v domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky*.

1.3 Prístupy a perspektívy skúmania dobrovoľníctva

Fenomén dobrovoľníctva je zaujímavou výskumnou témou rôznych vied – najmä vied o človeku a spoločenských vied. Ich rozdielna optika umožňuje skúmať dobrovoľníctvo ako komplexný, morfogenetický sociálny jav. Dobrovoľníctvo je potom možné interpretovať na rôznych úrovniach rozličnou optikou jednotlivých vied s implikáciami pre sociálny rozvoj.

Ako uvádza Matulayová (2011), vychádzajúc z hesla Voluntarism v Encyclopedia of Social Work, k zásadným úrovniam interpretácie dobrovoľníctva ako sociálneho fenoménu patrí axiologický, štrukturalistický a ideologický prístup.

Axiologický prístup je založený na analýze historického vývoja a interpretácii religióznych a sekulárnych hodnôt vzťahujúcich sa ku charite, filantropii, ale aj ku konceptu občianstva. Filozoficky sa tento prístup vzťahuje k latinskému voluntas v zmysle slobodnej vôle osoby, ktorá sa rozhodne venovať časť svojho času, talentu, energie a zdrojov v prospech spoločného dobra. Historické korene charity

a filantropie, ktoré ovplyvnili vývoj v euroamerickej kultúre, nachádzame v antickom Grécku; neskôr v judaizme a kresťanstve. Identifikácia sekulárnych hodnôt vzťahujúcich sa k dobrovoľníctvu (demokracia, sloboda združovania a občianstvo) súvisí už s Aristotelovým chápaním občianskej spoločnosti – ako spoločnosti založenej na rešpekte k rozličným sféram združovania, rovnako ako dobrovoľnej podriadenosti súkromného záujmu verejnému dobru v polis (mestskom štáte). Vedúcou motiváciou k dobrovoľníctvu nebol altruizmus, ale sekulárne hodnoty asociované s reciprocitou (darca očakáva protihodnotu, spoločenské uznanie, kooperáciu) a občianskou povinnosťou bohatých distribuovať časť bohatstva v prospech chudobných s cieľom udržať sociálny pokoj.

Uplatnením *štrukturalistického prístupu* je možné rozlišovať rôzne úrovne formalizácie organizácií, ktoré združujú ľudí so záujmom o verejné záležitosti a konanie aktivít v prospech spoločného dobra v súvislosti s mierou spoločenskej kontroly. V rámci tohto prístupu sú jednotlivými autormi ponúkané rôzne taxonómie dobrovoľníckych štruktúr, napríklad rozlíšenie piatich hlavných typov dobrovoľníckych štruktúr: sociálno-podporné siete (social support networks), miestne združenia (grassroots associations), neziskové organizácie, agentúry poskytujúce sociálne služby (human services agencies) a súkromné nadácie. Predmetom analýzy a interpretácie je potom ich historická rola v poskytovaní služieb zraniteľným sociálnym skupinám. Interpretáciu problematizuje nedostatok hodnoverných dát, keďže sa dobrovoľnícky sektor systematicky štatisticky sleduje len od druhej polovice 20. storočia. Do úvahy je potrebné vziať aj takú charakteristiku ako neformálnosť – množstvo lokálnych, čiastkových, často okamžitých občianskych a iných iniciatív ani nie je možné štatisticky zachytiť.

Prvé dva uvedené koncepty dobrovoľníctva sa vzťahujú k pojmu spoločenstvo (Gemeinschaft). Ferdinand Tönnies (1987) objasnil vzťah medzi pojmami spoločnosť (Gesellschaft) a spoločenstvo (Gemeinschaft). Spoločenským prínosom komunít (spoločenstiev) fungujúcich ako sociálne organizmy je podpora zmyslu jednotlivca pre vzájomné vzťahy pomoci a zodpovednosti.

Ak ideológiu definujeme ako sústavu konceptov, presvedčení alebo mýtov akceptovaných skupinou a vysvetľujúcich, ako má fungovať spoločnosť, potom *ideologický prístup* interpretuje dobrovoľníctvo vo vzťahu k udržaniu alebo reforme sociálneho poriadku, distribúcii moci, vládnutiu. Prevládajúcim konceptom občianskej spoločnosti je teória sociálneho kapitálu Roberta Putmana (2000).

Lyons, Wijkstrom a Clary (1998) identifikovali na základe komparatívnej analýzy deviatich výskumov dobrovoľníctva v rôznych krajinách dve paradigmy alebo perspektívy skúmania dobrovoľníctva, a to *neziskovú perspektívu* a *perspektívu občianskej spoločnosti*. Tretia široko vymedzená *perspektíva voľnočasová* – bola definovaná Stebbinsom a jeho kolegami (1996). Vychádzajúc z ďalších odborných prác a výskumov v oblasti dobrovoľníctva, tieto perspektívy podrobne analyzujú Frič

a Pospíšilová (2010). Perspektívy (prístupy k skúmaniu) dobrovoľníckych aktivít zaraďujú títo autori do troch rámcujúcich kategórií, ktoré zahŕňajú viacero teórií a koncepcií, z ktorých každá charakterizuje len určitý segment alebo dimenziu dobrovoľníctva.

Nezisková perspektíva – pozerá na dobrovoľníctvo ako na neplatenú prácu, ako na špecifický zdroj pre neziskový sektor a verejnú správu. Bádateľský záujem sa tu orientuje na veľké neziskové organizácie so zamestnancami, s manažérskym riadením, s hierarchickou štruktúrou, ktoré pôsobia hlavne vo sfére verejnoprospešných služieb (zdravotníctvo, sociálna starostlivosť, školstvo).

Z perspektívy občianskej spoločnosti sa dobrovoľníctvo javí ako občiansky aktivizmus, respektíve jedna z foriem občianskej participácie. Táto perspektíva sústreďuje pohľad skôr na menšie členské organizácie, na otázky získavania a motivácie dobrovoľníkov, sociálnych sietí, komunitného života a vzájomnej prospešnosti.

Voľnočasová perspektíva ukazuje dobrovoľníctvo ako spôsob trávenia voľného času. Spája dobrovoľníctvo netradične s pojmami, ako sú „hobby“, „koníček“ alebo „amatérska činnosť“.

Kľúčové charakteristiky jednotlivých perspektív poskytuje nasledujúca tabuľka.

T1 Kľúčové charakteristiky perspektív skúmania dobrovoľníctva

	Nezisková perspektíva	Perspektíva občianskej spoločnosti	Voľnočasová perspektíva
Motivácia	Altruizmus – pomoc ľuďom, ktorí sú „menej šťastní“	Vzájomná pomoc – pracovať spoločne s cieľom uspokojenia spoločných potrieb a riešenia spoločných problémov	Vnútná motivácia – získať skúsenosť, kvalifikáciu v špecifickej aktivite
Aktivity	Široké pole sociálneho štátu (social welfare)	Svojpomoc a kampane v rámci social welfare, ale aj v rámci iných oblastí verejnej politiky	Umenie, kultúra, šport a rekreácia
Organizačný kontext	Typicky početné, profesionalizované a formálne organizované organizácie	Asociácie alebo svojpomocné skupiny úplne alebo zväčša založené na dobrovoľníckej báze	Lokálne kluby a asociácie, ale tiež väčšie zväzové štruktúry na regionálnej a národnej úrovni
Roly dobrovoľníkov	Doplňkový zdroj, podporné, pomocné roly, dopredu určené funkcie a výber pre špecifické úlohy	Celá škála rolí- od vodcovstva až po operatívne úlohy	Výkonný pracovník, praktik, účastník, ale tiež celá škála ďalších rolí vodcovstva a podpory

Zdroj: Paine, Hill, Rochester, 2010

Uvedené tri perspektívy skúmania dobrovoľníctva sa prekrývajú, avšak všetky tri predstavujú osobitý pohľad na podstatu a hranice fenoménu dobrovoľníctva.

1.4 Nové trendy v dobrovoľníctve

Dobrovoľníctvo nie je len vecou individuálneho rozhodnutia a konania, ale je to sociálny jav, ktorý je historicky, kultúrne a organizačne podmienený. Preto snahy o jeho skúmanie a zachytenie obrazu o dobrovoľníctve prekračujú individuálny rámec a dotýkajú sa organizačného a spoločenského kontextu, v ktorom sa odohráva. Ako konštatujú viacerí odborníci a odborníčky v oblasti dobrovoľníctva a jeho výskumu (napr. Rochester et al., 2009, Hustinx, 2001, Hustinx, Lamertyn, 2003 a iní), tento kontext sa vo všeobecnosti signifikantne v posledných rokoch mení. Spoločenské trendy súvisiace s modernizáciou spoločnosti ako globalizácia, technologický rozvoj, demografické zmeny, zmeny v občianskej spoločnosti, nástup postmoderných hodnôt a zmeny v rodine a práci menia postoje a správanie sa ľudí vo vzťahu k dobrovoľníctvu. Hustinx (2001) konštatuje, že jedným z najvýznamnejších sociálnych fenoménov, ktoré výrazne zasahujú do oblasti dobrovoľníctva, je proces individualizácie. Výskumy však poukazujú na to, že tieto trendy sa neodrážajú automaticky v poklese participácie ľudí, ale v zmenách tzv. vzorcov či štýlov dobrovoľníctva.

V súvislosti s budúcnosťou dobrovoľníctva je diskutovaná teória Putmana (2000) o zmenách vnímania seba, spoločenstva a spoločnosti v jednotlivých generáciách (Generation theory). Generáciu vymedzuje ako kultúrny fenomén. Keďže sa každá generácia narodila do inej spoločenskej situácie, jej pohľad na svet sa líši od iných. Konštatuje odlišnosť v zapojení sa do života spoločenstiev u generácie Američanov narodených v prvých troch dekádach 20. storočia a nasledujúcich dekádach. Sumarizuje, že dobrovoľníctvo má v USA klesajúcu tendenciu, keďže prírastok dobrovoľníkov vykazovaných v pravidelných správach o miere dobrovoľníctva je tvorený staršími ľuďmi. Tvrdí, že Američania sa stávajú egoistickejšími a materialistickejšími. S jeho tvrdeniami a závermi analýzy štatistických dát polemizujú viacerí autori. Je možné súhlasiť s tým, že každá generácia sa rodí do iného spoločenského kontextu, je inak edukovaná, má iné dobrovoľnícke skúsenosti a aj preto inak reaguje na spoločenské problémy a výzvy. Zvýšený počet zapojených seniorov do dobrovoľníctva vysvetľujú zvýšením vzdelanostnej úrovne seniorov, zmenou ich prístupu k životu, celkovou zmenou životného štýlu, ale aj tým, že seniori majú v súčasnosti viac príležitostí dobrovoľnícky pracovať.

Najnovšia výskumná správa spracovaná The Corporation for National a Community Service (CNCS) a publikovaná v auguste 2011 (Volunteering in America, 2011) v tejto súvislosti rozoznáva štyri generácie:

- narodení po roku 1981 (millennials),

- generácia X – narodení medzi rokmi 1965 a 1981,
- generácia narodená počas „baby boomu“ – narodení medzi rokmi 1946 a 1964,
- tichá generácia (silent generation) – narodení medzi rokmi 1931 a 1945.

Jedným z kľúčových zistení je, že generácia X (t. j. narodení medzi rokmi 1965 a 1981) vykazuje v roku 2010 vysokú mieru dobrovoľníctva od ich tínedžerského veku. Správa konštatuje, že sa potvrdil *tzv. životný cyklus dobrovoľníka (volunteer lifecycle)* – t. j. vzťah medzi vekom a zapojením sa do dobrovoľníckej práce. Miera zapojenia do dobrovoľníctva je vyššia v tínedžerských rokoch ako v čase adolescence. Od dvadsiateho roku života a neskôr opäť postupne stúpa, kulminuje v strednom veku a následne postupne klesá.

Variabilitu reflexie významu jednotlivých spoločenských trendov odráža aj realita dobrovoľníctva v jednotlivých častiach sveta. Merrillová (2003) identifikovala na základe štúdia trendov v dobrovoľníctve v deviatich regiónoch sveta deväť konzistentných vzorcov alebo „megatrendov“, ktoré sa v dobrovoľníctve objavujú posledných desať rokov:

- narastajúci záujem o vplyv na čas strávený v dobrovoľníctve;
- odlišnosti vo význame slova „dobrovoľníctvo“ v jednotlivých krajinách;
- demografické zmeny, ktoré zamerali pozornosť dobrovoľníckych programov na mladých ľudí a na seniorov;
- narastajúce uvedomenie si potreby skutočne pluralistického prístupu k získavaniu dobrovoľníkov, ich angažovaniu a manažmentu;
- uznávanie, že dobrovoľníctvo rozvíja a posilňuje reciprocitu, komunitu, sociálnu solidaritu a občianstvo;
- potreba väčšej profesionalizácie manažérov dobrovoľníckych programov;
- rastúca rola informačných technológií v podpore výmeny informácií o dobrovoľníctve;
- odlišnosti v názoroch na rolu štátu pri podpore dobrovoľníctva.

Evans a Saxton (2005) identifikovali v správe o zmenenej podobe dobrovoľníctva v 21. storočí deväť kľúčových trendov, ktoré určujú a budú určovať zmeny v oblasti dobrovoľníctva v nasledujúcich desaťročiach:

- Nárast tzv. znalostných (brain) dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Téma, ktorá sa vzťahuje takmer ku všetkým trendom a úvahám o budúcnosti dobrovoľníctva, je, že „dobrovoľníci robia dobrovoľníctvo stále viac sami pre seba“. Dobrovoľníci chcú vedieť, čo im dobrovoľníctvo prinesie. Či to bude pre nich pracovná skúsenosť, životná skúsenosť alebo využijú svoje zručnosti, prekonalí samotu či našli priateľov. Táto skutočnosť sa odráža v tom, že dobrovoľníci stále menej robia tzv. „špinavú prácu, ktorú nechcú robiť platení zamestnanci, častejšie si svoju prácu vyberajú a kladú väčší dôraz na to, aby sa naplnili ich očakávania od dobrovoľníckej skúsenosti.
- Vzostup tzv. vecne stimulovaných (cause-driven) dobrovoľníkov a pomalý pokles časovo stimulovaných (time-driven) dobrovoľníkov. V minulosti sa ľudia zapájali

do dobrovoľníctva preto, aby vyplnili svoj voľný čas. Nebolo pre nich také dôležité to, komu pomáhajú a čo robia, ale vyplnenie ich času. Dnešní ľudia sa však stále viac angažujú pre konkrétnu vec a vyberajú si komu a kde sú ochotní svoj čas poskytnúť, keďže je oveľa viac možností ako tráviť voľný čas a voľného času majú ľudia menej.

- Vzostup sebeckého dobrovoľníka. Tento trend je výsledkom predchádzajúcich dvoch trendov. Dnešní dobrovoľníci chcú stále viac vedieť, čo dobrovoľníctvom získajú, ako i to, čo dávajú. Stále viac sa podobajú plateným zamestnancom, ale s tým rozdielom, že za svoju prácu nedostávajú mzdu.
- Narastá potreba profesionalizácie manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.
- Vnímanie dobrovoľníctva ako továrne na komunitný sociálny kapitál. Dobrovoľníctvo ľudí spája, pomáha im poznať svojich susedov a kolegov, je príležitosťou spoznať jeden druhého.
- Nárast mladých aktivistov a pokles mladých dobrovoľníkov. Mladí ľudia chcú byť stále viac nielen dobrovoľníkmi, ale aktívnymi občanmi v lokálnom či globálnom kontexte. Ak chceme, aby sa mladí ľudia zapájali do dobrovoľníctva, musíme dobrovoľníctvo spájať s aktivizmom a nie so staromódnym a neinšpirujúcim dávaním času. Mládežnícke dobrovoľníctvo má úplne iný imidž, ktorý je spojený s aktivizmom alebo pro-aktivizmom.
- Nárast počtu firemných dobrovoľníkov hľadajúcich nové skúsenosti. Firmy stále častejšie kontaktujú dobrovoľnícke organizácie a vyhľadávajú pre svojich zamestnancov dobrovoľnícke aktivity, ktoré im pomôžu vybudovať ich tím, zlepšiť morálku či prepojiť firmu s lokálnou komunitou a poskytnúť zamestnancom nové a rôznorodé skúsenosti.
- Zapojenie sa do dobrovoľníctva je závislé na tom, v akej životnej etape sa človek nachádza a či je schopný venovať v tejto fáze čas alebo skôr peniaze.
- Produktizácia dobrovoľníctva. Tento trend je vlastne odpoveďou na predchádzajúce trendy. Hovorí o tom, že organizácie, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi, by mali dobrovoľnícke príležitosti ponúkať ako produkty a urobiť z nich súčasť svojej marketingovej stratégie. Dobrovoľníctva skúsenosť má byť „zabalená“ a ponúknutá ako produkt, pri ktorom bude dobrovoľník rozumieť, koľko času je potrebné venovať, ako dlho, aké sú prínosy aktivity pre neho a pre prijímateľov.

Uvádzané trendy v dobrovoľníctve sú odrazom toho, že dnešní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa významne líšia od svojich predchodcov. Ako uvádzajú Frič a Pospíšilová (2010), existuje prebiehajúca metamorfóza dobrovoľníkov a dobrovoľníčok identifikovaná pomocou rozlíšenia medzi tradičnými a novými dobrovoľníkmi, respektíve medzi starým (tradičným) a novým typom, vzorcom či štýlom dobrovoľníctva. Kým klasický štýl dobrovoľníctva je možné charakterizovať ako koherentný a stabilný, nový typ je skôr nepredvídateľný, fragmentárny a nestály. Klasický štýl dobrovoľníctva je inšpirovaný kolektívnymi identitami a tradičnými rolami, kým nový štýl dobrovoľníctva je záležitosťou osobných preferencií.

Nový štýl dobrovoľníctva sa od tradičného líši vo viacerých dimenziách, ktoré odrážajú individuálnu a spoločenskú (kolektívnu) úroveň dobrovoľníctva. Dimenzie, v rámci ktorých je možné identifikovať jednotlivé štýly dobrovoľníctva, sú však u jednotlivých autorov a autoriek rôzne. Rommel, Opdebeek a Lammwertyn (In: Hustinx, 2001) vytvorili typológiu dobrovoľníctva pozostávajúcu z multidimenzionálneho kontinua medzi dvoma modelmi – tradičným a novým modelom dobrovoľníctva. Aktuálne dobrovoľníctvo pritom nie je iba klasické alebo iba nové, ale je kombináciou črt z oboch. Dimenzie kontinua sú podľa uvedených autorov nasledovné: kultúra dobrovoľníkov, výber organizácie, výber oblasti participácie, výber aktivity, dĺžka a intenzita angažovanosti a vzťah k prijímateľovi pomoci. Hustinx a Lammertyn (2003) uvádzajú nasledovné dimenzie, v rámci ktorých rozlišujú kolektívny (tradičný) a reflexívny (nový) vzorec (štýl) dobrovoľníctva: biografický referenčný rámec, motivačná štruktúra, zameranie a intenzita úväzku, organizačné prostredie, výber oblasti pôsobenia, vzťah k plateným zamestnancom. Frič a Pospíšilová (2010) vo výskume Vzorce a hodnoty dobrovoľníctví v českej spoločnosti na začiatku 21. storočia vychádzajú z analytického rámca skúmania dobrovoľníctva, ktorý obsahuje štruktúru šiestich kľúčových dimenzií dvoch základných vzorcov dobrovoľníctva. Ideálnu konfiguráciu zobrazuje tabuľka T2.

T2 Ideálna konfigurácia dimenzií kolektívneho a reflexívneho vzorca (štýlu) dobrovoľníctva

Úroveň	Dimenzie	Kolektívny, tradičný vzorec (štýl) dobrovoľníctva	Reflexívny, nový vzorec (štýl) dobrovoľníctva
Individuálna úroveň	Štýl dobrovoľníckej participácie	Dlhodobý, stabilný, spojený s členstvom v organizácii	Krátkodobý, nestabilný, odpojený od členstva v organizácii
	Motivácia dobrovoľníkov	Normatívna a altruistická	Egoistická až požitkárska
	Sociálny kapitál dobrovoľníkov	Prevaha silných väzieb na komunitu, vysoká úroveň emocionálne podfarbených väzieb na členov organizácie	Prevaha slabých väzieb na komunitu, inštrumentálne väzby na členov organizácie
Kolektívna úroveň	Organizácia dobrovoľníctva	„Domácky“ riadené, hierarchicky usporiadané organizácie	Vysoká miera profesionalizácie dobrovoľníckych aktivít v organizácii
	Kultúrny rámec dobrovoľníctva	Kolektivismus	Individualizmus
	Spoločenská hodnota a podpora dobrovoľníctva	Reziduálny prístup – kompenzačný a komplementárny pohľad na dobrovoľníctvo	Emancipačný prístup – dobrovoľníctvo ako preferovaná hodnota

Zdroj: Frič, 2010, s. 41

Uvedené trendy sú dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňujú a budú ovplyvňovať podobu dobrovoľníctva v najbližších rokoch a na ktoré je potrebné reagovať nielen pri kreovaní prostredia podporujúceho infraštruktúru a rozvoj dobrovoľníctva, ale aj pri praktickej práci s dobrovoľníkmi, t. j. v celom procese manažmentu dobrovoľníctva. Z týchto dôvodov uvedené trendy reflektujeme vo vzťahu k našim výskumným zisteniam, a to tak v rámci kvantitatívnej aj kvalitatívnej rekognoskácie.

1.5 Výskum dobrovoľníctva na Slovensku po roku 1989

Obdobie po roku 1989 možno v slovenskej spoločnosti nazvať obdobím hľadania novej identity. Jej základom sa stala idea slobodnej demokratickej spoločnosti založenej na občianskych princípoch, spolupráci a vzájomnej solidarite. Na jednej strane prichádza skúsenosť s liberalizmom, trhovým hospodárstvom, konzumnou spoločnosťou, sebapresadzovaním sa a individualizmom, na druhej strane dochádza k rozvoju humanizmu, tolerancie a spontánnej pomoci iným. Dochádza k znovuoživeniu priestoru občianskej spoločnosti, v ktorom nachádzajú ľudia možnosť sebarealizácie, slobodnej voľby a prejavu individuality v rôznych formálnych či neformálnych zoskupeniach.

Ako však upozorňujú Bútorová a Bútora (1996), v pozadí rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku po roku 1989 nestoja len vnútropolitické okolnosti, ale aj faktory tzv. univerzálnej povahy, ktoré sa vyskytli v rôznych krajinách a v rôznych spoločenských systémoch. Ich výsledkom bol jav, ktorý popredný teoretik Lester M. Salamon súhrnne označil ako *revolúciu v združovaní*. Medzi tieto faktory patrí najmä kríza sociálneho štátu, nárast aktívnejších stredných vrstiev, revolúcia v komunikáciách, kríza životného prostredia a prechod od klasickej charitatívnej a humanitárnej k tzv. rozvojovej pomoci založenej na filozofii posilňovania (empowerment) a svojpomoci. Rozvoj občianskej spoločnosti, vznik vysokého počtu mimovládnych organizácií, ale i činnosť cirkvi a profesijných organizácií vytvoril priestor pre široké uplatnenie a angažovanie sa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Po roku 1989 sa na Slovensku realizovalo viacero reprezentatívnych výskumov, ktorých snahou bolo získať prehľad o miere zapájania sa občanov do dobrovoľníckych aktivít a vybraných otázkach súvisiacich s týmto fenoménom. Ide najmä o tieto výskumy:

- v roku 1993 výskum SAIA-SCTS a agentúry FOCUS (Bútora, Fialová, 1995);
- v roku 1995 výskum agentúry FOCUS (Bútorová, Bútora, 1996);
- v roku 1998 výskum agentúry FOCUS pre nadáciu S.P.A.C.E. (jeho výstupy sú súčasťou medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salamona z Univerzity Johna Hopkinsa) (Woleková, 2002);
- v roku 2003 výskum IVO prostredníctvom agentúry FOCUS (Bútorová, 2004);
- v roku 2004 výskum agentúry FOCUS pre Nadáciu pre deti Slovenska (Záverečná správa z výskumu pre Nadáciu pre deti Slovenska, 2004).

Dobrovoľníctvu z pohľadu predstaviteľov vybraných organizácií občianskeho sektora venoval pozornosť aj výskum S.P.A.C.E. v roku 2003 (Filadelfiová, Dluhá, Marček, 2004).

Na analýzu fenoménu dobrovoľníctva z pohľadu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ich koordinátorov a ľudí, ktorí profitujú z dobrovoľníckej práce, sa v kvalitatívnom výskume zameriaval v rokoch 2004 a 2005 Inštitút pre verejné otázky (Mariošová, Majchrák, 2005).

V snahe získať novšie údaje o zapojení sa dobrovoľníkov do činnosti mimovládnych organizácií na Slovensku a o hodnote dobrovoľníkmi odpracovaných hodín zrealizovalo C.A.R.D.O. ku koncu roka 2007 prieskum medzi organizáciami zaregistrovanými na stránke www.dobrovolnictvo.sk (Mračková, 2007).

Komplexnejší obraz o zapojení ľudí do dobrovoľníckych aktivít možno získať aj zo stratifikovaných výberových zisťovaní Štatistického úradu Slovenskej republiky o tzv. neziskových inštitúciách slúžiacich domácnostiam a o netrhových službách. Jeho účelom je získať informácie o ekonomických a finančných ukazovateľoch neziskových organizácií, ktoré sú zaradené medzi ostatných netrhových výrobcov a prevažná časť ich produkcie sa poskytuje členom bezplatne alebo za ceny ekonomicky nevýznamné. Súčasťou tohto zisťovania je aj skúmanie formálneho dobrovoľníctva – počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zapojených do činnosti neziskových inštitúcií.

Špecifické empirické zistenia o participácii v dobrovoľníckych aktivitách nachádzame vo vzťahu k vekovej skupine mládeže. Ústav informácií a prognóz školstva (UIPŠ) v roku 2005 uskutočnil výskum „Dobrovoľníctvo a mládež“ vo vekovej kategórii 15 až 26-ročných študujúcich respondentov a respondentiek a v roku 2006 výskum „Dobrovoľnícka činnosť stredoškolskej mládeže“ medzi žiakmi a žiačkami stredných škôl.

Prehľad jednotlivých výskumných zistení od roku 1993 do roku 2004 a údaje získané z výberových zisťovaní Štatistického úradu SR týkajúce sa dobrovoľníctva v rokoch 2000 – 2007 môžeme nájsť aj v monografii Analýza dobrovoľníctva na Slovensku vydanej v roku 2009.

Možno konštatovať, že od roku 2004 absentuje na Slovensku výskum, ktorý by sa venoval fenoménu dobrovoľníctva. Chýbajú údaje o podiele dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v populácii, o sociálnom profile dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, oblastiach, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky nachádzajú príležitosti, motivácii k dobrovoľníctvu či bariérach. Neexistuje metodologická kontinuita.

Okrem toho väčšina výskumov, ktoré boli realizované, sa venuje len problematike formálneho dobrovoľníctva.

V porovnaní s inými krajinami Európskej únie je situácia infraštruktúry dobrovoľníctva na Slovensku veľmi slabá. Pod infraštruktúrou dobrovoľníctva rozumieme kvalitné a stabilné dobrovoľnícke centrá, tvorbu politík samosprávy a vlády, ktorá smeruje k podpore dobrovoľníctva na Slovensku a tiež podporu mnohých dobrovoľníckych projektov, ktoré desaťročia fungujú v iných krajinách, no na Slovensku sú len výnimkou. V podstate neexistujú dôveryhodné výskumné zistenia o organizáciách, ktoré spolupracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a ich dobrovoľníckych programoch. Absentujú evalvačné výskumy.

Uvedené skutočnosti boli východiskom aj pri tvorbe národnej kampane v rámci Európskeho roka dobrovoľníctva 2011. Viacerí odborníci a odborníčky z akademickej pôdy a z praxe identifikovali potrebu relevantnej odpovede na otázku „Aký je obraz dobrovoľníctva na Slovensku?“. Z toho dôvodu sa jednou z dvoch častí kampane k Európskemu roku dobrovoľníctva stal výskum dobrovoľníctva.

2 Metodologické východiská výskumu

Perspektívy skúmania dobrovoľníctva a súčasné trendy v tejto oblasti poukazujú na to, že dobrovoľníctvo je vnímané ako komplexný spoločenský fenomén. Pri jeho skúmaní a snahe zachytiť obraz o dobrovoľníctve v jednotlivých krajinách či v medzinárodnom kontexte nachádzame rozpracovaných niekoľko aspektov či dimenzií týkajúcich sa tohto javu.

Pri koncipovaní výskumného zámeru a projektu výskumu sme vyselekovali dimenzie, ktoré sme vnímali ako kľúčové pri zachytení obrazu o dobrovoľníctve na Slovensku, a to jednak z hľadiska individuálnej roviny a jednak z hľadiska organizačného kontextu, v ktorom sa dobrovoľníctvo odohráva. Tieto dimenzie boli vybraté v súlade s vedeckými, ale najmä praktickými cieľmi výskumu.

Individuálnu rovinu predstavujú nasledovné aspekty:

- stupeň organizovanosti dobrovoľníctva (formálne a neformálne dobrovoľníctvo);
- typológia dobrovoľníckych aktivít;
- intenzita dobrovoľníctva;
- sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok;
- informovanosť o dobrovoľníckej príležitosti;
- motivácia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok;
- osobné prínosy z vykonávania dobrovoľníctva;
- bariéry dobrovoľníctva.

Organizačný kontext je zastúpený dimenziami:

- infraštruktúra formálneho dobrovoľníctva s dôrazom na dobrovoľnícke centrá a ich fungovanie;
- typológia a oblasť činnosti organizácií, pre ktoré dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracujú;
- profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Cieľom výskumu bolo získať obraz o dobrovoľníctve na Slovensku a jeho vybraných dimenziách a analyzovať tieto zistenia v kontexte súčasných trendov v dobrovoľníctve. Výskum sme rozdelili do dvoch častí. Prvá časť bola založená na kvantitatívnej metodológii, druhá na kvalitatívnej metodológii.

2.1 Metodika kvantitatívneho výskumu

Cieľom kvantitatívneho výskumu bolo zistiť, aký je rozsah dobrovoľníctva, jeho štruktúra a vybrané aspekty týkajúce sa motivácie, prínosov, bariér, informovanosti a organizačného kontextu dobrovoľníctva na Slovensku a analyzovať tieto zistenia v kontexte súčasných trendov.

Objektom výskumu bola dospelá populácia Slovenska od 15-teho roku života. Výskumnú vzorku tvorilo celkovo 973 respondentiek a respondentov. Respondenti a respondentky boli vybratí na základe kvótného výberu podľa výberových znakov: kraj, veľkosť bydliska (vidiek, mesto), vek, vzdelanie.

Na zber empirických údajov sme využili *dotazník vlastnej proveniencie*. Pri tvorbe dotazníka sme vychádzali z metodiky výskumov o dobrovoľníctve, ktoré boli realizované na Slovensku a v zahraničí v minulých rokoch, z metodiky medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora realizovaného v rokoch 1996 až 2000 pod vedením Lestera M. Salamona z Univerzity Johna Hopkinsa, ale najmä z Manuálu pre meranie dobrovoľníckej práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011).

Výskumy, ktoré boli na Slovensku realizované v oblasti dobrovoľníctva v minulých rokoch, sa vyznačovali dvomi základnými charakteristikami:

- základná otázka, ktorá zisťovala mieru participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách, bola založená na predpoklade, že ľudia sa s pozíciou dobrovoľníka identifikujú (obsahovala výraz dobrovoľníctvo, dobrovoľník, dobrovoľnícka aktivita);
- zameriavali sa najmä na oblasť formálneho dobrovoľníctva, t. j. dobrovoľnícke aktivity, ktoré ľudia vykonávajú prostredníctvom nejakej organizácie.

Použitie tejto metodológie môže byť jedným z dôvodov, prečo je podiel populácie, ktorá sa podľa uvedených výskumov do dobrovoľníctva zapája, na Slovensku v porovnaní s inými demokratickými krajinami nízky a zároveň toho, prečo sú výsledky prieskumov z posledných rokov také rozdielne. Podľa našich skúseností i skúseností ďalších odborníkov sa totiž ľudia na Slovensku s pozíciou dobrovoľníka často nestotožňujú, aj keď ako dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobia už dlhšiu dobu (výstižne to vystihla Králiková v názve publikácie *Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak*, 2006). Rovnako manuál ILO pre meranie dobrovoľníckej práce (Manual on the Measurement of Volunteer Work, 2011) odporúča, aby sa pri meraní participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách nepoužíval termín dobrovoľník/dobrovoľníčka alebo dobrovoľníctvo z niekoľkých dôvodov: neexistuje široká zhoda v definovaní a chápaní tohto pojmu, v mnohých sociálnych skupinách či spoločnostiach môžu mať tieto výrazy dokonca negatívnu konotáciu a zároveň pri mnohých aktivitách nemusia jednotlivci identifikovať svoju činnosť ako dobrovoľnícku aktivitu, a to aj v prípade, že o dobrovoľníctvo ide, pretože ho považujú za bežnú súčasť života v komunite.

V snahe zachytiť čo možno najreálnejší obraz o dobrovoľníctve na Slovensku sme dotazník koncipovali s ohľadom na uvedené skutočnosti. Predmetom nášho výskumu boli dobrovoľnícke aktivity občanov za posledných 12 mesiacov. Základná otázka, ktorá selektovala ľudí na tých, ktorí sa zapojili do dobrovoľníctva, bola postavená na predložení zoznamu aktivít v rámci formálneho a v rámci neformálneho dobrovoľníctva. Úlohou respondenta/respondentky bolo prezrieť si zoznam aktivít a vybrať tie, ktoré vykonával/vykonávala v posledných 12-tich mesiacoch bezplatne v prospech alebo prostredníctvom nejakej organizácie (pri formálnom dobrovoľníctva) alebo bez toho, aby pomoc sprostredkovala nejaká organizácia (v prípade neformálneho dobrovoľníctva). Respondenti mali pritom vylúčiť z okruhu prijímateľov pomoci najbližších príbuzných a členov domácnosti.

Zber empirických dát v rámci reprezentatívneho výskumu zabezpečila Agentúra pre výskum trhu a verejnej mienky pomocou siete anketárov metódou osobných (face-to-face) štandardizovaných rozhovorov v termíne od 2. 5. 2011 do 30. 6. 2011. Do zberu údajov bolo zapojených 183 anketárov, ktorí boli vyškolení pre realizáciu rozhovorov. Priemerná dĺžka rozhovoru sa odlišovala podľa aktivity respondenta/respondentky v dobrovoľníctve. Rozhovor s respondentom, ktorý sa nezapojil ani do formálneho, ani do neformálneho dobrovoľníctva trval v priemere 10 minút, s respondentom zapojeným len do neformálneho dobrovoľníctva 17 minút, s respondentom zapojeným do formálneho dobrovoľníctva v priemere 50 minút a s respondentom aktívnym v oboch formách dobrovoľníctva 55 minút.

Vkladanie údajov do súboru SPSS zabezpečila Agentúra sociálnych analýz. Kvantitatívnu štatistickú analýzu údajov realizoval člen riešiteľského tímu Samuel Koróny pomocou štatistického programu SPSS verzia 18.

V publikácii uvádzame len súvislosti, ktoré vyšli ako štatisticky významné. Ak bola hladina významnosti – p hodnota (Sig.) použitých testov väčšia ako 0,05, tak na základe našich údajov prijímame nulovú hypotézu, ktorá tvrdí, že dané dve otázky spolu nesúvisia. Ak bola p hodnota (Sig.) menšia ako 0,05, potom sme zamietli nulovú hypotézu, a teda dané dve otázky spolu súvisia. Ak p hodnota bola s presnosťou na tri desatinné miesta uvedená vo výstupe z SPSS v tvare $p = 0,000$, potom v súlade s tradičnou konvenciou píšeme tvar $p < 0,001$.

Na veľkosť odchýlky medzi skutočnými a očakávanými početnosťami, ako aj na smer odchýlky poukazuje Adjusted Residual (uvádzame skratku AR). Za signifikantný rozdiel sme považovali, ak bola hodnota Adjusted Residual väčšia ako 2 alebo menšia ako -2.

2.2 Metodika kvalitatívneho výskumu

Dobrovoľníctvo je sociálny fenomén a porozumieť mu nie je možné len realizáciou kvantitatívneho výskumu. Predpokladom porozumenia je nazeranie do čo najväčšieho množstva relevantných dimenzií daného problému (Disman, 2002).

Kvalitatívnym výskumom je možné odhaliť neznámo v sociálnych javoch. Je zameraný na pochopenie zmyslu. Vytvára zodpovedajúci popis alebo zostavenie konštrukcie skúmaného javu (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001).

„Kvalitatívny prístup k skutočnosti je charakteristický tým, že sa nesnaží vnútiť výseku reality svoju jazykovú hru, ale jeho úsilím je snaha o pochopenie jazykovej (a inej) hry žitej aktérmi sociálnych situácií. Účastníci sociálneho života sú odborníkmi na život, ktorý žijú. Oni (aspoň sčasti) rozumejú sociálnym javom, nakoľko oni sami ho musia zvládať“ (Švaříček, 2007).

V slovenských podmienkach je zatiaľ kvalitatívny výskum skôr ojedinelý. Výnimkou je výskum Mariošovej a Majchráka zameraný na analýzu fenoménu dobrovoľníctva z pohľadu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ich koordinátorov a ľudí, ktorí profitujú z dobrovoľníckej práce (Mariošová, Majchrák, 2005).

Pri realizácii výskumu sme dbali na základné kritériá kvality, reliability a validity platné v kvalitatívnom výskume: dôveryhodnosť, potvrditeľnosť a autenticita. Usilovali sme sa skúmané javy popísať pravdivo a interpretovať ich v súlade s objektívnou realitou. Dôveryhodnosť ako základné kritérium kvalitatívneho výskumu (Gavora, 2006, Silverman 2005) sme zaistili výberom participantov výskumu, zvukovým záznamom a následným prepisom rozhovorov. Kritérium správnosti sme rešpektovali tým, že sme pracovali len s tými informáciami, ktoré sme získali, bez akéhokoľvek dopĺňania a domýšľania. Po prvom spracovaní odpovedí sme požiadali participantov o potvrdenie správnosti informácií a ich podnety sme zapracovali. Uplatnili sme aj zásadu prenositeľnosti a aplikovateľnosti a to tým, že sme stanovili kritériá výberu participantov tak, aby reprezentovali typické prípady a boli expertmi na danú problematiku. Zásadu dodatočnej validity – spojenia záverov z vlastného výskumu a odbornej literatúry – sme rešpektovali odkazovaním na vybrané publikácie zamerané na výskum dobrovoľníctva ako sociálneho fenoménu a špecificky na oblasť výskumu vývojových trendov v dobrovoľníctve, a to najmä: Musick a Wilson (2008), Ellis (1989, 1999, 2001), Frič a Pospíšilová (2010) a iní.

Cieľom kvalitatívneho výskumu bolo identifikovať zdroje a efektívne stratégie významné pre činnosť dobrovoľníckych centier na Slovensku, spracovať strednodobú prognózu vývoja dobrovoľníctva na Slovensku a identifikovať odporúčania expertov pre tvorbu dobrovoľníckej politiky.

Realizáciu výskumu sme rozdelili na dve časti. V prvej časti sme využili *metodiku prípadových štúdií*. V súlade s cieľom výskumu a výskumnými otázkami sme zostavili štruktúru prípadovej štúdie so základnými otázkami pre spracovanie jednotlivých oblastí. V roku 2011 na Slovensku fungovali dobrovoľnícke centrá v Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach, Nitre, Prešove a Trnave. V rámci nášho výskumu sme spracovali prípadové štúdie štyroch z nich. Vybrali sme tie organizácie, ktoré v posledných troch rokoch nielen deklarovali, ale aj realizovali funkcie dobrovoľníckeho centra. Pri zbere empirických údajov sme použili techniku interview s kľúčovými osobami dobrovoľníckych centier na Slovensku a metódu obsahovej analýzy dokumentov. Spracovali sme štyri prípadové štúdie dobrovoľníckych centier, ktoré uvádzame v prílohe publikácie. Následne sme sa zamerali na identifikáciu hlavných zdrojov a stratégií významných pre udržateľnosť dobrovoľníckych centier.

V druhej časti sme použili *prognostickú metódu DELPHI*. Členky výskumného tímu navrhovali expertky a expertov na základe regionálnych skúseností a informácií získaných v priebehu doterajšej činnosti. Kritériá výberu boli stanovené takto: skúsenosť s manažovaním dobrovoľníctva alebo aspoň vlastná dobrovoľnícka skúsenosť, 10 rokov odbornej praxe (nemyslí sa v dobrovoľníctve), vysokoškolské vzdelanie, autorita – „dobré meno“, manažérska pozícia. Spolu bolo navrhnutých 71 osobností. Metóda DELPHI patrí k metódam kvalitatívneho výskumu, v ktorom sa pracuje s nízkym počtom participantov. Z navrhovaného zoznamu sme vylosovali 30 expertov a expertiek podľa kľúča. Zámerom bolo dosiahnuť proporcionálne zastúpenie všetkých regiónov aj sektorov tak, aby toto korešpondovalo s reálnou situáciou v oblasti dobrovoľníctva. Sledujúc tento zámer, bolo najviac expertov oslovených z tretieho sektora, ktorý je prirodzeným priestorom pre dobrovoľnícku činnosť a aj v súčasnosti je v ňom najvyššia miera zapojenia dobrovoľníkov. Z hľadiska pôsobnosti sme najviac oslovovali expertov pôsobiacich na celoslovenskej úrovni. Spolu bolo oslovených 30 expertov a expertiek. Na prvú výzvu zareagovalo 8 z nich, z toho jeden s ospravedlnením, že sa výskumu nemôže pre pracovnú zaneprázdnenosť zúčastniť. Keďže z 30 vylosovaných expertov a expertiek reagovali len ôsmi, urgovali sme opäť vylosovaných expertov, ale zároveň sme oslovili niektorých ďalších z pôvodne navrhovaného zoznamu. Celkovo vyplnené dotazníky zaslalo 10 expertiek a expertov. Výber expertov je pri použití danej metódy kľúčovým kritériom kvality. Úroveň expertízy je determinovaná fundovaným poznaním skúmaného javu v celej jeho komplexnosti a špecificky so zreteľom na vlastnú odbornosť, ale aj pripravenosťou podeliť sa o svoje vlastné názory s inými a pravdepodobne aj skúsenosťou s danou výskumnou metódou.

Všetci experti deklarovali osobnú skúsenosť s manažovaním dobrovoľníkov a aj s výkonom dobrovoľníckej práce. Pri navrhovaní osobností sme dané kritériá chápali ako významný determinant expertízy. Vychádzali sme z predpokladu, že osobná skúsenosť s dobrovoľníctvom sa prejaví aj v komentároch participantov a zároveň, že títo participantí budú motivovaní zúčastniť sa výskumu. Životnú skúsenosť síce

vnímame ako unikátnu, ale zároveň sa domnievame, že dobrovoľnícka práca prináša sumu vedomostí, zručností, zážitkov (zjednodušene prínosov), ktoré sú spoločné pre všetkých dobrovoľníkov. Podobne vnímame aj situáciu s manažovaním dobrovoľníkov – „know-how“ koordinátorov dobrovoľníkov vykazuje dobre identifikovateľné spoločné charakteristiky.

Prostredníctvom panelu expertov sme spracovali prognózu budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku. Získali sme aj ich odporúčania pre vládu, verejnú správu, tretí sektor, ale aj ďalších donorov v oblasti podpory rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku.

3 Rozsah a intenzita dobrovol'nictva

Základná otázka, ktorú si kladie väčšina výskumov o dobrovol'nictve, je o rozsahu dobrovol'nictva alebo o miere zapájania sa konkrétnej populácie do dobrovol'nických aktivít. Rozsah dobrovol'nictva je možné sledovať prostredníctvom viacerých indikátorov. V našom výskume sme zisťovali:

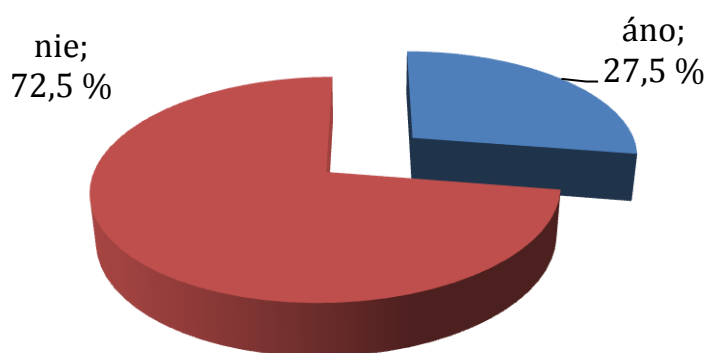
- či sa ľudia zapájali do dobrovol'nictva v posledných 12 mesiacoch a 4 týždňoch;
- aká bola intenzita ich participácie v dobrovol'nictve, t. j. ako dlho sa dobrovol'nictvu venujú, ako často a v akom rozsahu (koľko hodín venovali dobrovol'nictvu v posledných štyroch týždňoch);
- v prípade, že sa respondenti a respondentky v posledných 12 mesiacoch do dobrovol'nictva nezapojili, sme zisťovali, či sa mu venovali pred týmto obdobím.

Uvedené indikátory sme sledovali zvlášť za formálne a zvlášť za neformálne dobrovol'nické aktivity.

3.1 Formálne dobrovol'nictvo

Do vykonávania dobrovol'nických aktivít v prospech alebo prostredníctvom nejakej organizácie sa v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo 27,5 % respondentov a respondentiek. Formálnemu dobrovol'nictvu sa teda na Slovensku venuje 27,5 % populácie nad 15 rokov. Pozri graf G1.

G1 Formálne dobrovol'nictvo v posledných 12-tich mesiacoch (v %)

N = 973

Tento údaj zarad'uje Slovenskú republiku podľa poslednej správy o dobrovol'nictve v Európskej únii (Volunteering in the European Union, 2010) medzi krajiny *so strednou*

mierou participácie ľudí v dobrovoľníckych aktivitách (20 – 29 % dospeléj populácie), aj keď hovorí len o formálnom dobrovoľníctve. Zároveň možno konštatovať, že je vyšší ako priemer populácie Európskej únie nad 15 rokov, ktorý je podľa uvádzanej správy 22 – 23 % občanov EÚ.

Komparácia s výsledkami výskumov realizovaných na Slovensku je problematická. Na Slovensku bolo v minulosti realizovaných niekoľko reprezentatívnych výskumov v oblasti dobrovoľníctva, ktoré uvádzame v kapitole 1.5. Výsledky týchto výskumov však vykazujú veľmi vysokú mieru variability zistení (percento populácie, ktoré sa zapája do dobrovoľníctva, sa pohybuje od 13 do 46 %). Vysoká variabilita môže byť spôsobená rozdielnou metodológiou, ale rovnako indikuje aj nízku reliabilitu.

Naše zistenia je možné komparovať s výsledkami výskumov v oblasti dobrovoľníctva realizovaných ako súčasť výskumných zistení v rámci Európskej únie, aj keď aj v rámci týchto výskumov nachádzame značné diferencie.

Výskum v rámci Eurobarometra realizovaného v roku 2006 v 25-tich členských štátoch Európskej únie uvádza, že do dobrovoľníckych aktivít v prospech nejakej organizácie bolo v roku 2006 zapojených 34 % respondentov a respondentiek Európskej únie, pričom za Slovenskú republiku je uvedený údaj 33 % populácie nad 15 rokov (Eurobarometer. European Social Reality, 2007).

Výskum European Social Survey (ESS) realizovaný v roku 2006 uvádza, že do dobrovoľníckych aktivít pre dobrovoľnícku alebo charitatívnu organizáciu sa aspoň raz za rok zapojilo 36 % Európanov, pričom na Slovensku to bolo 24 % populácie nad 15 rokov. Tento výskum zaraďuje Slovenskú republiku medzi krajiny s nižšou mierou participácie vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách (Plagnol, Huppert, 2009).

Výsledky prezentovaného výskumu – 27,5 % zapojených občanov nad 15 rokov do formálneho dobrovoľníctva sú medzi predchádzajúcimi zisteniami 24 % a 33 %. Rozdiely v zisteniach môžu byť podľa nášho názoru spôsobené aj rozdielnou metodológiou výskumov. Táto skutočnosť tiež znemožňuje spoľahlivo sledovať vývoj dobrovoľníctva v našej krajine v posledných rokoch, a teda nevieme povedať, či počet ľudí zapojených do formálneho dobrovoľníctva na základe výskumných zistení stúpa alebo klesá.

Posledné porovnanie, ktoré uvedieme, je s Českou republikou, kde Frič a Pospíšilová spolu s kolegami a kolegynami realizovali výskum v roku 2010. V prípade Českej republiky ide o krajinu porovnateľnú so Slovenskou republikou, najmä čo sa týka historického vývoja v povojnovom období a rokov fungovania v spoločnom štáte. Podľa výsledkov výskumu sa v Českej republike v roku 2010 zapojilo do formálneho dobrovoľníctva 30 % občanov nad 15 rokov veku, čo je približne rovnaké zapojenie ako v našom prípade. Mierne vyššiu participáciu v Českej republike je možné pripísať

rovinutejšej infraštruktúre dobrovoľníctva (existujúca právna úprava, Národné dobrovoľnícke centrum, dobrovoľnícke centrá po celej ČR, finančná podpora zo strany štátu a samosprávy a iné).

U respondentov a respondentiek, ktorí/ktoré sa do formálneho dobrovoľníctva nezapojili v posledných 12-tich mesiacoch sme zisťovali, či sa mu niekedy predtým venovali. Zistenia prezentuje tabuľka.

T3 Zapojenie do formálneho dobrovoľníctva v dlhšom období

Možnosti	N	%
Zapojili sa v posledných 12-tich mesiacoch	268	27,5
Zapojili sa pred 12-timi mesiacmi	42	4,4
Nikdy sa do formálneho dobrovoľníctva nezapojili	622	63,9
Neviem	41	4,2
Spolu	973	100,0

Z celkového počtu respondentov a respondentiek sa pred obdobím 12-tich mesiacov zapojilo do formálneho dobrovoľníctva 4,4 %. 63,9 % z celkového počtu respondentov a respondentiek nikdy vo formálnom dobrovoľníctve nepracovalo. Môžeme konštatovať, že z dlhodobejšieho hľadiska sa do formálneho dobrovoľníctva na Slovensku zapája približne tretina populácie nad 15 rokov a približne dve tretiny sú v tejto oblasti neaktívne.

Medzi formálnymi dobrovoľníkmi prevažujú tí, ktorí sa dobrovoľníctvu venujú dlhodobo, t. j. viac ako jeden rok (pozri T4). Menej ako jeden rok pôsobí v dobrovoľníctve 11,6 % formálnych dobrovoľníkov. Medzi dlhodobými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami tvoria najväčšiu skupinu tí, ktorí v dobrovoľníctve pôsobia viac ako 5 rokov, z celkového počtu formálnych dobrovoľníkov tvoria takmer tretinu. Takéto angažovanie sa v dobrovoľníctve je už možné považovať za určitú súčasť životného štýlu.

T4 Dĺžka vykonávania formálneho dobrovoľníctva

Dĺžka vykonávania formálneho dobrovoľníctva	N	%	Typológia	N	%
Len v posledných 12-tich mesiacoch	31	11,6	Krátkodobé	31	11,6
1 až 2 roky	63	23,5	Dlhodobé	237	88,4
2 až 3 roky	49	18,3			
3 až 5 rokov	41	15,3			
viac ako 5 rokov	84	31,3			
Spolu	268	100,0		268	100,0

Dobrovoľníctvo z hľadiska stability charakterizuje aj jeho *spojenie s konkrétnou organizáciou*, pre ktorú ľudia pracujú. Krátkodobo v jednej organizácii pôsobí len 11,2 % formálnych dobrovoľníkov, 88,8 % pracuje pre konkrétnu organizáciu dlhšie ako jeden rok, pričom takmer tretina sa vo vzťahu k tejto organizácii angažuje viac ako 5 rokov.

Z hľadiska frekvencie alebo pravidelnosti vykonávania formálneho dobrovoľníctva *prevažujú pravidelní dobrovoľníci*, (71,3 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok), t. j. tí, ktorí sa dobrovoľníctvu venujú raz za mesiac a častejšie. Pozri T5.

T5 Frekvencia vykonávania formálneho dobrovoľníctva

Frekvencia vykonávania formálneho dobrovoľníctva	N	%	Typológia	N	%
Takmer denne	22	8,2	Pravidelné	191	71,3
Každý týždeň	72	26,9			
Aspoň raz za mesiac	97	36,2			
Aspoň raz za 3 mesiace	47	17,5	Nepravidelné	77	28,7
Raz alebo dvakrát za rok	30	11,2			
Spolu	268	100,0		268	100,0

Podobne ako stabilita, aj pravidelnosť dobrovoľníctva je spojená s konkrétnou organizáciou. Aj vo vzťahu k organizácii, ktorá bola pre respondentov a respondentky najvýznamnejšia alebo pre ktorú pracovali v posledných 12-tich mesiacoch najviac, je typické pravidelné angažovanie sa v dobrovoľníctve.

Medzi stabilitou a frekvenciou formálnej dobrovoľníckej činnosti nebola dokázaná pozitívna súvislosť. Znamená to, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí/ktoré sa formálnemu dobrovoľníctvu venujú dlhodobo, sa mu zároveň nemusia venovať aj pravidelne a naopak. Napriek tomu sa až 64 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok angažuje dlhodobo a pravidelne. *Nový štýl dobrovoľníctva, t. j. krátkodobý a príležitostný, sa týka len nízkeho percenta formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (len 4,5 %). Tzv. epizodické dobrovoľníctvo nie je teda pre slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky charakteristickým.*

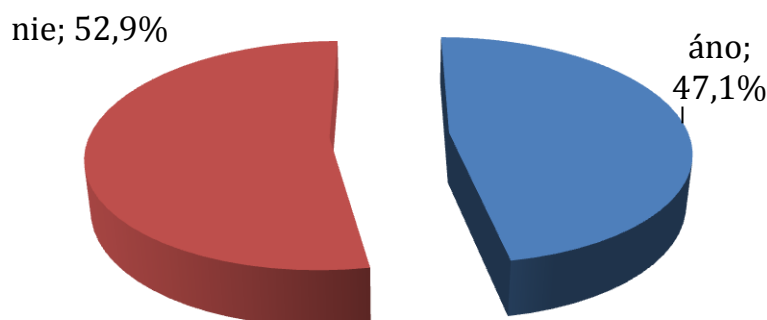
Poslednou charakteristikou, ktorá dokresľuje rozsah a intenzitu dobrovoľníckej angažovanosti, je *objem odpracovaných hodín*. Ten sme zisťovali len u respondentov a respondentiek, ktorí sa do formálneho dobrovoľníctva zapojili v posledných 4 týždňoch. Tento údaj sme považovali za vierohodnejší a presnejší ako údaj za celý rok. Nie je však z neho možné vyvodiť údaj za celý rok a je potrebné uviesť si, že v tomto prípade išlo zväčša o pravidelných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky.

V posledných štyroch týždňoch sa do formálneho dobrovoľníctva zapojilo 19,5 % respondentov a respondentiek (190 respondentov a respondentiek), pričom za posledné 4 týždne odpracovalo 186 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok *v priemere 18 hodín*. Priemerný čas hodín odpracovaných vo formálnom dobrovoľníctve za posledné 4 týždne však vykazuje veľmi vysokú mieru variability od 1 hodiny až po 200 hodín, štandardná odchýlka je až 26,201. Medián má hodnotu 10 hodín. Menej ako 18 hodín pracovalo v posledných 4 týždňoch 73,7 % a viac ako 18 hodín pracovalo v posledných 4 týždňoch 26,3 % zo 186 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí uviedli čas strávený v dobrovoľníctve. V porovnaní s výskumami realizovanými v zahraničí je údaj o počte odpracovaných hodín v poslednom mesiaci vyšší (napríklad v Českej republike bol v roku 2010 zistený údaj 11 hodín, v Anglicku rovnako 11 hodín v posledných 4 týždňoch), ale ak porovnáваме medián, je približne rovnaký a pohybuje sa od 8 do 10 hodín, tak ako v našom prípade.

3.2 Neformálne dobrovoľníctvo

Do *neformálneho dobrovoľníctva*, t. j. do priamej pomoci mimo rodiny a domácnosti dobrovoľníka/dobrovoľníčky sa v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo 47,1 % respondentov a respondentiek. Pozri G2.

G2 Neformálne dobrovoľníctvo v posledných 12-tich mesiacoch (v %)

N = 973

V oblasti zapájania sa do neformálneho dobrovoľníctva je komparácia s údajmi problematická najmä z dôvodu rôznorodosti použitej metodológie výskumov. Výskum v roku 2003 na Slovensku (Bútorová, 2004) napríklad sledoval len formálne dobrovoľníctvo, ale medzi typmi organizácií, pre ktoré dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali, nachádzame aj neorganizované dobrovoľnícke aktivity, v rámci ktorých participovalo 21,3 % respondentov a respondentiek. Výskum agentúry FOCUS z roku

2004 zase konštatuje, že 33 % respondentov a respondentiek poskytlo odbornú pomoc konkrétnemu jednotlivcovi.

Úplne odlišné výsledky nachádzame v európskom výskume European Social Survey, ktorý uvádza, že do neformálneho dobrovoľníctva sa v roku 2006 zapojilo na Slovensku približne 75 % občanov od 15 rokov (Plagnol, Huppert, 2009). Značný rozdiel medzi týmto a naším zistením môže byť podľa nášho názoru spôsobený opäť rozdielnou metodológiou. Kým European Social Survey vychádzal pri tomto údaji z odpovede na otázku, či sa respondenti a respondentky zapojili v posledných 12-tich mesiacoch do aktívnej pomoci iným ľuďom mimo svojej rodiny, práce a dobrovoľníckej organizácie, my sme respondentom a respondentkám podobne ako pri formálnom dobrovoľníctve predložili konkrétny zoznam aktivít, ktoré predstavovali aktivity neformálneho dobrovoľníctva. Tým sme obmedzili ich predstavu o tom, čo si možno pod neformálnym dobrovoľníctvom predstaviť.

V Českej republike sa do neformálneho dobrovoľníctva zapojilo v roku 2010 podľa výskumu, ktorý bol založený na podobnej metodológii ako náš výskum, 38 % občanov (Frič, Pospíšilová, 2010). Kým zapojenie sa do formálnych dobrovoľníckych aktivít je približne rovnaké, v prípade neformálneho dobrovoľníctva je aktivita občanov Slovenska v porovnaní s Čechmi oveľa vyššia (o takmer 10 % viac).

Z celkového počtu respondentov a respondentiek sa 5,8 % zapojilo do neformálneho dobrovoľníctva pred obdobím 12-tich mesiacov a 37,4 % sa nikdy do neformálneho dobrovoľníctva nezapojilo. Pozri T6.

T6 Zapojenie do neformálneho dobrovoľníctva v dlhšom období

Možnosti	N	%
Zapojili sa v posledných 12-tich mesiacoch	458	47,1
Zapojili sa pred 12-timi mesiacmi	56	5,8
Nikdy sa do neformálneho dobrovoľníctva nezapojili	364	37,4
Neviem	95	9,7
Spolu	973	100,0

Môžeme konštatovať, že z dlhodobejšieho hľadiska sa do neformálnych dobrovoľníckych aktivít zapája približne polovica občanov SR nad 15 rokov.

Podobne ako pri formálnom dobrovoľníctve aj v neformálnom dobrovoľníctve prevažujú dlhodobí a pravidelní dobrovoľníci. Pozri T7 a T8.

T7 Dĺžka vykonávania neformálneho dobrovoľníctva

Dĺžka vykonávania neformálneho dobrovoľníctva	N	%	Typológia	N	%
Len v posledných 12-tich mesiacoch	94	20,6	Krátkodobé	94	20,6
1 až 2 roky	82	18,0	Dlhodobé	237	79,4
2 až 3 roky	107	23,4			
3 až 5 rokov	65	14,3			
viac ako 5 rokov	108	23,7			
Spolu	456	100,0		456	100,0

Neformálnemu dobrovoľníctvu sa 79,4 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok venuje dlhodobo, t. j. dlhšie ako 1 rok. Z dlhodobých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok tvoria najväčšiu skupinu tí, ktorí pomáhajú viac ako 5 rokov a 2 až 3 roky.

T8 Frekvencia vykonávania neformálneho dobrovoľníctva

Frekvencia vykonávania neformálneho dobrovoľníctva	N	%	Typológia	N	%
Takmer denne	27	5,9	Pravidelné	335	73,5
Každý týždeň	134	29,4			
Aspoň raz za mesiac	174	38,2			
Aspoň raz za 3 mesiace	54	11,8	Nepravidelné	121	26,5
Raz alebo dvakrát za rok	67	14,7			
Spolu	456	100,0		456	100,0

Aspoň raz za mesiac, t. j. pravidelne, sa zapojilo do priamej pomoci 73,5 % z celkového počtu neformálnych dobrovoľníkov a približne štvrtina pomáha nepravidelne.

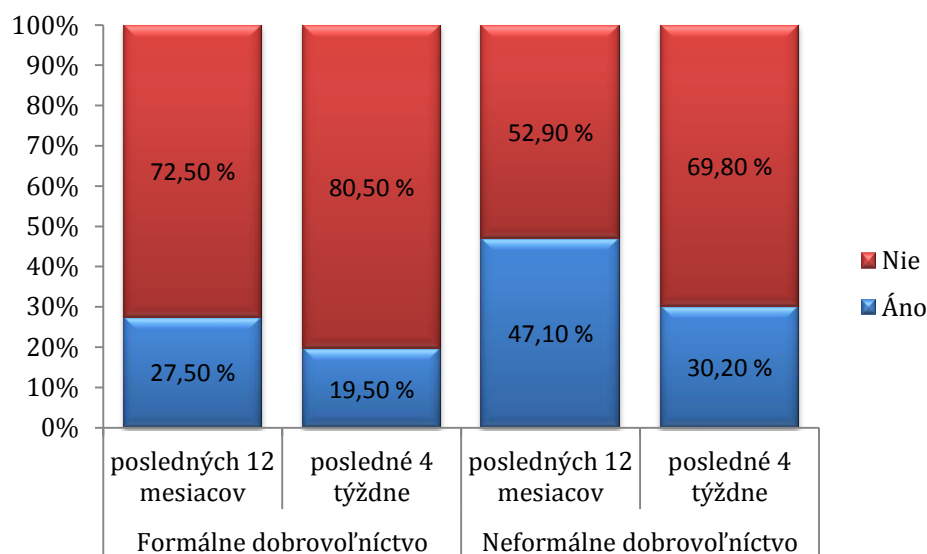
V tomto prípade sa potvrdil *súvis dĺžky a frekvencie dobrovoľníckej angažovanosti*, čo znamená, že dlhodobí neformálni dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa vyznačujú aj pravidelnou pomocou a naopak.

V posledných 4 týždňoch sa do neformálneho dobrovoľníctva zapojilo 30,2 % respondentov a respondentiek. 287 neformálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok odpracovalo v posledných štyroch týždňoch *v priemere 14 hodín*, počet hodín sa pohyboval od 1 do 100, štandardná odchýlka je 15,141. Rovných 14 a menej ako 14 hodín za posledné štyri týždne odpracovalo 71,1 % neformálnych dobrovoľníkov pracujúcich posledné 4 týždne a približne tretina z nich pracovala viac ako 14 hodín. Medián bol rovnaký ako pri formálnom dobrovoľníctve, a to 10 hodín.

3.3 Formálne verzus neformálne dobrovoľníctvo

Zistenia týkajúce sa miery participácie ľudí v dobrovoľníctve za posledných 12 mesiacov, ale aj za posledné 4 týždne poukazujú na vyššiu mieru participácie ľudí v neformálnych ako vo formálnych dobrovoľníckych aktivitách. Pozri G3.

G3 Porovnanie zapojenia do formálneho a neformálneho dobrovoľníctva (v %)

N = 973

Kým v posledných 12-tich mesiacoch sa do formálneho dobrovoľníctva zapojilo 27,5 % populácie, priamu pomoc poskytlo 47,1 % populácie. V posledných 4 týždňoch sa do neformálnej pomoci zapojilo o 10 % viac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Aj z dlhodobého hľadiska je aktivita vyššia u neformálnych ako u formálnych dobrovoľníkov.

Participácia ľudí v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách je v porovnaní s formálnymi vyššia vo väčšine európskych krajín, ako uvádza napríklad Dekker (2008) na základe výsledkov Eurobarometra z roku 2004 a Plagnol a Huppert (2009) na základe výsledkov European Social Survey z roku 2006. Rozdiely v jednotlivých krajinách sú však veľmi rôzne. V oboch štúdiách sa zároveň konštatuje úzke prepojenie medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom, ktoré je zrejmá aj v našom prípade, ako dokumentuje tabuľka T9.

Vysoký počet dobrovoľníkov, ktorí sú aktívni vo formálnom dobrovoľníctve, sú zároveň aktívni v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách a naopak. Z celkového počtu respondentov sa až 519 (53,3 %) angažovalo aspoň v jednej forme dobrovoľníctva. Pritom až 207 ľudí (čo predstavuje 21,3 % z celkového počtu respondentov a 39,9 %

z počtu dobrovoľníkov) je aktívnych vo formálnych aj v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách. Nepotvrdilo sa, že by aktivita v jednej oblasti bránila angažovaniu sa v inej, práve naopak.

T9 Súvislosť zapojenia sa vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve (v počtoch)

Dobrovoľníctvo		Neformálne		Spolu
		Áno	Nie	
Formálne	Áno	207	61	268
	AR	11,6	-11,6	
	Nie	251	454	705
	AR	-11,6	11,6	
Spolu		458	515	973

$p < 0,001$

Zároveň sme potvrdili vysokú mieru korelácie pri dĺžke ($p < 0,001$) a frekvencii ($p < 0,001$) angažovania sa vo formálnych a neformálnych dobrovoľníckych aktivitách. Znamená to, že ľudia, ktorí sú dlhodobo aktívni vo formálnom dobrovoľníctve, dlhodobo pôsobia aj v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách a rovnako tí, ktorí dobrovoľnícky pracujú pravidelne v organizáciách, pomáhajú pravidelne aj mimo tohto kontextu.

Vyššia miera participácie ľudí v neformálnom ako vo formálnom dobrovoľníctve poukazuje na to, že pre Slovensko je typickejší skôr komunitný typ dobrovoľníctva reprezentovaný neformálnou dobrovoľníckou pomocou ako manažérsky typ zastúpený formálnymi dobrovoľníckymi aktivitami. Táto podoba dobrovoľníctva je spôsobená viacerými skutočnosťami. Tradícia individuálnej dobrovoľníckej pomoci na Slovensku je historicky staršia ako dobrovoľnícke aktivity, ktoré sa odohrávajú v organizáciách. Táto tradícia pritom pretrvala aj počas obdobia socializmu. Na druhej strane pomalší rozvoj organizovaného typu dobrovoľníctva je spôsobený nedostatočne rozvinutou infraštruktúrou dobrovoľníctva, ktorá by napomáhala jeho väčšiemu rozvoju (do konca roku 2011 chýbajúca právna úprava dobrovoľníctva, neexistencia cielenej finančnej podpory, slabo rozvinutá sieť dobrovoľníckych centier, neexistencia systematického výskumu dobrovoľníctva). Súvislosť s organizačným a spoločenským kontextom je zrejmä najmä pri komparácii celkovej miery zapojenia sa do dobrovoľníctva medzi jednotlivými krajinami, a to rovnako vo formálnom, ako aj v neformálnom dobrovoľníctve, keďže obe oblasti spolu úzko súvisia. Na druhej strane úzka súvislosť medzi participáciou vo formálnych a neformálnych dobrovoľníckych aktivitách poukazuje na to, že dobrovoľníctvo je významne spojené s individuálnymi charakteristikami človeka a nielen s kontextom, v ktorom sa odohráva.

Pri reflexii nových trendov v oblasti dobrovoľníctva možno vnímať vyššiu participáciu ľudí v neformálnom ako vo formálnom dobrovoľníctve v dvoch rovinách. Na jednej strane vyššia participácia ľudí v neformálnom dobrovoľníctve je výrazom skôr tradičného vzorca dobrovoľníctva úzko spojeného s komunitou a sociálnymi väzbami medzi jej členmi. Na druhej strane, ako uvádzajú Frič a Pospíšilová (2010, s. 74), citujúc viacerých autorov, je možné angažovanie sa v neformálnom dobrovoľníctve vnímať aj ako výraz nových trendov v tejto oblasti. Angažovanie sa v neformálnej pomoci je výrazom toho, že ľudia sa z verejnej sféry sťahujú do komúnít, ktoré sa pre nich stávajú útočiskom a zároveň môže byť odrazom individualizácie solidarity medzi ľuďmi.

4 Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Pre získanie obrazu o dobrovoľníctve, ale i pre manažment dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je žiaduce identifikovať, akí ľudia sa aktuálne do dobrovoľníckych aktivít zapájajú. Poznanie sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nám rovnako umožňuje konfrontáciu dobrovoľníctva na Slovensku s novými trendmi v dobrovoľníctve a je príležitosťou porovnávať lokálne údaje s prezentovanými teóriami. V tejto časti stručne charakterizujeme sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a to zvlášť za formálne a zvlášť za neformálne dobrovoľníctvo. Okrem zapojenia sa v posledných 12-tich mesiacoch sme odlišnosti vzhľadom na vybrané sociálno-demografické charakteristiky sledovali aj vo vzťahu k zapojeniu sa v posledných 4 týždňoch a vo vzťahu k intenzite dobrovoľníctva, t. j. dĺžke, frekvencii a objemu odpracovaných hodín. Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v niektorých prípadoch dokresľujú aj informácie o oblastiach pôsobenia organizácií, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali, a kategorizácia dobrovoľníckych aktivít. Týmto aspektom dobrovoľníctva sa síce venujeme podrobnejšie až v ďalších častiach monografie, pre analýzu dobrovoľníctva vo vzťahu k vytypovaným sociálno-demografickým charakteristikám respondentov a respondentiek ich však považujeme za dôležité uviesť v tejto časti.

4.1 Dobrovoľníctvo a rod

Do formálneho aj neformálneho dobrovoľníctva sa v posledných 12-tich mesiacoch zapojili rovnako muži aj ženy, rozdiely nie sú štatisticky významné. Pozri T10.

T10 Zapojenie sa do dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska rodu (v %)

Dobrovoľníctvo		Muži	Ženy
Formálne	Áno	27,1	28,1
	Nie	72,9	71,9
	Spolu	100,0	100,0
Neformálne	Áno	44,5	49,7
	Nie	55,5	50,3
	Spolu	100,0	100,0

N = 970; p > 0,05

V prípade formálneho dobrovoľníctva sme štatisticky významné rodové odlišnosti nezaznamenali ani v participácii za posledné 4 týždne, podobne ani vo frekvencii, dĺžke vykonávania dobrovoľníctva a objeme odpracovaných hodín.

Pri komparácii s výskumami z rokov 1995, 1998 a 2003 na Slovensku, ktoré sa venovali formálnemu dobrovoľníctvu, môžeme konštatovať, že rovnaké zastúpenie mužov a žien v dobrovoľníctve je stabilnou charakteristikou sociálneho profilu formálnych dobrovoľníkov. Aj keď výskum agentúry FOCUS z roku 2004 zistil mierne zvýšenie zastúpenia žien na individuálnej filantropii (52 %) oproti mužom (41 %), je dôležité uviesť, že individuálna filantropia v tomto výskume zahŕňala nielen dobrovoľnícke aktivity, ale aj darcovstvo.

Zistenia vo vzťahu k rodu považujeme za významné najmä z hľadiska toho, že dobrovoľníctvo je zväčša vnímané ako doména žien. Výskum však poukazuje na to, že dobrovoľníckej participácii v kontexte organizácií sa rovnako venujú muži aj ženy. V tejto súvislosti však nachádzame zaujímavé zistenia poukazujúce na rodovú diferenciáciu v oblastiach pôsobenia organizácií, v ktorých boli dobrovoľníci a dobrovoľníčky aktívni a aktívne ($p < 0,001$). Významné odlišnosti nachádzame tiež v rámci aktivít, do ktorých boli zapojení a zapojené ($p=0,000$).

Muži sa signifikantne viac zapájajú do organizácií pôsobiacich v oblasti športu a v oblasti prevencie a pomoci v prípade humanitárnych katastrof. Na druhej strane ženy sú významne viac aktívne v oblasti zdravia a podpory dobročinnosti a dobrovoľníctva. V ostatných oblastiach sa odlišnosti neprejavili. Toto zistenie podľa nášho názoru sčasti vysvetľuje rovnomerné zastúpenie mužov a žien v oblasti dobrovoľníctva. Vedenie športových aktivít a klubov je aj podľa našich skúseností na Slovensku skôr doménou mužov ako žien a rovnako aj v oblasti prevencie a pomoci v prípade humanitárnych katastrof sa skôr zapájajú muži. V tejto oblasti sú tradične veľmi aktívne napríklad hasičské zbory, v ktorých je dominantným mužské zastúpenie. Oblasť zdravia je na druhej strane aj v rámci profesionálneho pôsobenia skôr oblasťou s prevahou žien, rovnako ako oblasť podpory dobročinnosti a dobrovoľníctva.

Analýza formálnych dobrovoľníckych aktivít vo vzťahu k rodu poukazuje na to, že muži sa významne viac venujú aktivitám, ktoré charakterizuje priama pomoc či práca s jednotlivcami a skupinami, či už v rámci organizácie, alebo aj na ulici, či v domácnosti a aktivitám súvisiacim s ochranou, starostlivosťou a obhajobou záujmov ľudí, životného prostredia, zvierat a kultúrneho dedičstva. Na druhej strane ženy sú významne viac zapojené do aktivít, ktoré napomáhajú pri udržiavaní chodu organizácie a naplňania jej poslania, ako sú napríklad organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, administratívne činnosti, práca v kancelárii, získavanie finančných zdrojov, oslovovanie darcov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky a iné. Toto rozloženie podľa nášho názoru sčasti potvrdzuje rodové stereotypy o aktivitách a práci vhodných pre ženy a pre mužov, ktoré sú v našej spoločnosti viditeľné aj vo sfére dobrovoľníctva.

Aj keď v zapojení sa do neformálnych dobrovoľníckych aktivít v posledných 12-tich mesiacoch nezaznamenávame štatisticky významné rozdiely, mierne zvýšené zastúpenie žien dokumentuje aj tabuľka T11. Signifikantne vyššiu mieru angažovania sa žien v neformálnej pomoci sme zistili v posledných 4 týždňoch ($p = 0,024$). Toto zistenie súvisí s rozdielmi vo frekvencii vykonávania neformálnych dobrovoľníckych aktivít z hľadiska rodu, kde sme tiež zaznamenali štatisticky významné odlišnosti ($p = 0,008$). Rozdiely sú spôsobené tým, že ženy sa výrazne viac angažujú v intenzívnych dobrovoľníckych aktivitách vykonávaných takmer denne ($AR = +2,8$). Rozdiely vo vzťahu k rodu u ostatných indikátorov neformálneho dobrovoľníctva neboli zaznamenané.

V rámci neformálnej pomoci sa ženy angažujú intenzívnejšie a pravidelnejšie, čo môže byť výrazom skutočnosti, že práca v susedstve a komunita je skôr spojená s tradičnými ženskými rolami, a teda ženy v nej nachádzajú častejšie uplatnenie. V rámci typológie neformálnych dobrovoľníckych aktivít sme rodové odlišnosti nezaznamenali.

4.2 Dobrovoľníctvo o vek

Ako dokumentuje tabuľka T11, *zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch nesúvisí s vekom*. V rovnakej miere sa zapájajú všetky vekové kategórie, aj keď najmenej zapojenou je najmladšia veková kategória 15 až 19-ročných. Rozdiely však nie sú štatisticky významné.

T11 Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska veku (v %)

Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva	Vekové kategórie						
	15 – 19	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69	70 a viac
Áno	20,9	28,3	26,5	28,0	30,8	28,7	27,3
Nie	79,1	71,7	73,5	72,0	69,2	71,3	72,7
Spolu	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

$N = 973$; $p > 0,05$

Rovnako nebol zistený ani štatisticky významný rozdiel v miere zapojenia sa do organizovaného dobrovoľníctva za posledné štyri týždne a v objeme odpracovaných hodín. Naš výskum nepotvrdil teóriu tzv. životného cyklu dobrovoľníka (volunteer lifecycle, In: Volunteering in America, 2011) – t. j. vzťah medzi vekom a zapojením sa dobrovoľníckej práce. Nezistili sme vyššiu mieru angažovanosti v tínedžerských rokoch ako v adolescencii. Od veku 20 rokov a viac síce angažovanosť postupne

stúpa, nepotvrdili sme však jej kulmináciu v strednom veku a následný výrazný pokles v poproduktívnom veku.

Rozdiely sme zaznamenali v dĺžke angažovanosti (dlhodobí verzus krátkodobí dobrovoľníci a dobrovoľníčky, $p = 0,033$) a vo frekvencii zapájania sa do formálneho dobrovoľníctva (pravidelní verzus nepravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky, $p = 0,033$).

Z hľadiska dĺžky angažovanosti vo formálnom dobrovoľníctve závislosť nie je lineárna, signifikantne viac dlhodobých ako krátkodobých dobrovoľníkov sme však zaznamenali u vekových skupín 50 – 59-ročných a 60 – 69-ročných ľudí. Tieto vekové kategórie sa venujú dobrovoľníckym aktivitám v kontexte organizácií spomedzi ostatných vekových skupín najdlhšiu dobu, t. j. dlhšie ako päť rokov.

Z hľadiska frekvencie sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali vo vekovej skupine 20 – 29-ročných, v ktorej je až 83,3 % formálnych dobrovoľníkov pravidelných a na druhej strane vo vekovej skupine 70 a viacročných sa pravidelne do formálneho dobrovoľníctva zapája len 16,6 % dobrovoľníkov.

Vo vzťahu k veku nachádzame signifikantné odlišnosti aj vzhľadom na oblasť pôsobenia organizácie, v rámci ktorej dobrovoľníci a dobrovoľníčky pomáhali ($p = 0,002$). Rozdiely sa prejavili vo vzťahu k niekoľkým vekovým skupinám a oblastiam. Kategória 50 – 59-ročných občanov sa významne viac zapája do oblasti rekreácie a realizácie záujmov. V tomto prípade ide o „tradičnú“ oblasť dobrovoľníctva, ktorá sa v určitej podobe rozvíjala aj pred rokom 1989. Táto veková skupina tiež významne častejšie participuje v oblasti zdravia a na druhej strane sa významne menej zapája do ochrany životného prostredia. Táto sféra je skôr záležitosťou mladších vekových skupín, najmä však skupiny 40 – 49-ročných občanov. Významne viac mladých ľudí vo veku 15 – 19 rokov nachádzame v detských a mládežníckych organizáciách. To je prirodzené, keďže tieto fungujú zväčša na členskom princípe, kde sa často z „objektu“ aktivít združení stáva ich aktívny vykonávateľ. Zaujímavé je zistenie týkajúce sa oblasti vzdelávania a výskumu, v ktorej participovalo významne viac ľudí nad 70 rokov. Možno predpokladať, že ide o ľudí, ktorí v tejto sfére pôsobili aj počas pracovného života a aktuálne sa jej venujú dobrovoľnícky.

V zapojení sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska veku sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely ($p=0,001$). Ako dokumentuje tabuľka s percentuálnymi početnosťami, rozdiel bol spôsobený najmä dvoma skutočnosťami, a to výrazne nižšou angažovanosťou v neformálnej pomoci vo vekovej kategórii 15 až 19-ročných, do neformálneho dobrovoľníctva sa v tejto kategórii zapojilo len 27,8 % respondentov. Na druhej strane vyššiu mieru angažovania sa v neformálnom dobrovoľníctve vykazuje veková skupina 20 až 29-ročných, v ktorej sa až 53,8 % respondentov zapojilo v posledných 12-tich mesiacoch do poskytnutia neformálnej pomoci. V ostatných vekových skupinách, t. j. od 30

rokov vyššie, angažovanosť s vekom stúpa, pričom najväčšia je u vekovej skupiny 70 a viacročných.

T12 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska veku (v %)

Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva		Vekové kategórie						
		15 – 19	20 – 29	30 – 39	40 – 49	50 – 59	60 – 69	70 a viac
Áno	%	27,8	53,8	46,3	46,5	48,5	50,7	59,1
	AR	-4,4	2,2	-0,2	-0,2	-0,4	0,9	1,1
Nie	%	72,2	46,2	53,7	53,5	51,5	49,3	40,9
	AR	4,4	-2,2	0,2	0,2	0,4	-0,9	-1,1
Spolu		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 973; p = 0,001

Vek sa ukázal ako diferencujúca charakteristika dobrovoľníckej angažovanosti z hľadiska dĺžky vykonávania neformálnych dobrovoľníckych aktivít ($p=0,000$). Aj keď opäť závislosť nie je lineárna, v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách je dlhodobo aktívna najmä populácia 30 – 39-ročných. Z neformálnych dobrovoľníkov v tomto veku je viac ako rok aktívnych až 96 %. Táto skutočnosť svedčí podľa nášho názoru o tom, že práve skupina mladšej strednej generácie je tá, ktorá je nositeľom neformálnej pomoci i rozvoja komunitného života.

Pri angažovaní sa v neformálnom dobrovoľníctve v posledných 4 týždňoch, v objeme odpracovaných hodín ani vo frekvencii vykonávania aktivít sme štatisticky významné súvislosti vzhľadom na vek nezaznamenali. Odlišnosti však vykazujú aktivity, ktorým sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky venovali. Rozdiely spôsobené najmä skupinou 15 – 19-ročných respondentov a respondentiek, ktorí/ktoré sa významne viac zapojili do aktivity susedskej pomoci a poskytovania neformálnych služieb. Na druhej strane sú významne aktívnejší v rámci práce v prospech životného prostredia, komunity a zvierat. Servisným aktivitám a poskytovaniu služieb sa v neformálnom dobrovoľníctve na druhej strane venuje významne viac skupina 20 – 29-ročných respondentov a respondentiek.

Komparácia s výskumami z predchádzajúceho obdobia poukazuje na to, že aj v prípade vekovej diferenciácie formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok ide o stabilnú charakteristiku, t. j. jednotlivé vekové kategórie sú v rámci formálnej pomoci zastúpené približne rovnomerne. Za dôležité však považujeme zistenie dokumentujúce nízku participáciu najmladšej vekovej skupiny v dobrovoľníctve v kontexte organizácií, pričom v prípade neformálnej pomoci ide dokonca o štatisticky významný rozdiel. Táto skutočnosť môže byť podľa nášho názoru

dôkazom chýbajúcej výchovy k dobrovoľníctvu na základných a stredných školách, ale rovnako aj nedostatočnou ponukou dobrovoľníckych príležitostí špeciálne pripravených pre túto vekovú skupinu. Veková hranica 18 rokov je totiž v rámci mnohých dobrovoľníckych programov jednou zo základných požiadaviek. O aké aktivity má táto veková skupina záujem, dobre dokumentuje oblasť neformálneho dobrovoľníctva, kde sa výraznejšie mladí ľudia angažujú v rámci práce v prospech životného prostredia či zvierat. Zapojenie tejto vekovej kategórie do dobrovoľníckych aktivít možno vnímať ako kľúčové najmä z hľadiska budúcnosti dobrovoľníctva. Ako dokazujú viaceré výskumy realizované v zahraničí³, ak mladí ľudia zažili dobrovoľnícku skúsenosť počas štúdia na základnej a strednej škole, zapájajú sa vo vyššej miere do dobrovoľníckych aktivít aj v neskoršom veku.

Na druhej strane pozitívne vnímame zistenie, že veková skupina 20 až 29-ročných sa vo formálnom dobrovoľníctve angažuje veľmi intenzívne a pravidelne a rovnako aj v prípade neformálnej pomoci je skupinou s významne vyššou participáciou. Možno teda predpokladať, že k určitému „prebudeniu“ v dobrovoľníckej participácii dochádza u mladých ľudí na Slovensku až v neskoršom veku.

4.3 Dobrovoľníctvo a vzdelanie

Vzdelanie je diferencujúcim faktorom angažovania sa vo formálnom aj v neformálnom dobrovoľníctve. V miere angažovanosti vo formálnom aj v neformálnom dobrovoľníctve v posledných 12-tich mesiacoch sme vzhľadom na vzdelanie zaznamenali štatisticky významný rozdiel ($p=0,000$ a $p=0,003$). Zároveň môžeme konštatovať, ako dokumentujú tabuľky T13 a T14, že čím vyššie vzdelanie ľudia majú, tým je ich angažovanosť v dobrovoľníctve vyššia.

T13 Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska vzdelania (v %)

Formálne dobrovoľníctvo		Vzdelanie			
		Základné	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
Áno	%	15,46	18,46	35,00	40,74
	AR	-4,2	-3,8	3,8	4,1
Nie	%	84,54	81,54	65,00	69,26
	AR	4,2	3,8	-3,8	-4,1
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 973, $p = 0,000$

³ Pozri napríklad kanadský výskum Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating, 2009.

T14 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska vzdelania (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Vzdelanie			
		Základné	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
Áno	%	36,1	46,5	50,4	53,7
	AR	-3,4	-0,2	1,6	1,9
Nie	%	63,9	53,5	49,6	46,3
	AR	3,4	0,2	-1,6	-1,9
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 973; p = 0,003

V rámci formálneho dobrovoľníctva sú významne menej zapojenými skupinami ľudia so základným vzdelaním a so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Na druhej strane významne viac zapojení sú ľudia s maturitou a s vysokoškolským vzdelaním. V prípade neformálneho dobrovoľníctva sú rozdiely spôsobené najmä významne nižšou participáciou ľudí so základným vzdelaním.

Rozdiely v ostatných indikátoroch miery zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva (dĺžka, frekvencia, objem odpracovaných hodín a angažovanosť v posledných 4 týždňoch) sme nezaznamenali. V prípade neformálneho dobrovoľníctva sme zistili štatisticky významné rozdiely aj v rámci zapojenia sa v posledných 4 týždňoch, pričom rovnako ako pri zapojení sa v posledných 12 mesiacoch je významne menej zapojenou skupina so základným vzdelaním.

Diferencované z hľadiska vzdelania je aj zapojenie sa do organizácií (p = 0,004). Ľudia so základným vzdelaním sú významne viac zapojení do aktivít detských a mládežníckych organizácií. Toto zistenie však súvisí skôr s predchádzajúcimi odlišnosťami vo vzťahu k veku, keďže do tejto oblasti bola významnejšie zapojená veková kategória 15 – 19-ročných. V tomto prípade ide väčšinou o študentov a študentky stredných škôl, čiže respondentov a respondentky so základným vzdelaním. Ďalšie rozdiely v oblastiach pôsobenia organizácií angažujúcich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky však poukazujú na to, že vzdelanie súvisí aj s rozličnými vedomosťami a zručnosťami, ktoré je možné v dobrovoľníckych aktivitách uplatniť. Ľudia s vysokoškolským vzdelaním sa totiž významne viac zapájajú do organizácií pôsobiacich v oblasti vzdelávania a výskumu (tu je zároveň zapojených významne menej respondentov a respondentiek so základným vzdelaním a stredoškolským vzdelaním bez maturity) a do organizácií venujúcich sa obhajobe záujmov, profesijných komôr, zväzov a spoločností a medzinárodných organizácií.

Dobrovoľnícke aktivity v rámci formálneho dobrovoľníctva nie sú diferencované z hľadiska vzdelania, rozdiely však nachádzame v rámci neformálnych aktivít (p <

0,001). Tieto rozdiely sú spôsobené najmä významne vyšším zastúpením dobrovoľníkov a dobrovoľníčok so stredoškolským vzdelaním s maturitou a s vysokoškolským vzdelaním pri aktivitách neformálnej pomoci spočívajúcich v servisnej činnosti a poskytovaní služieb. V tomto prípade nejde podľa nášho názoru ani tak o využívanie vedomostí a zručností získaných vzdelaním, ale skôr o prejav záujmu a občianskej participácie.

Uvedené zistenia sú opäť v súlade so zisteniami výskumov realizovanými v minulom období na Slovensku. Ide zároveň o ukazovateľ typický pre väčšinu európskych krajín. Skutočnosť, že výška vzdelania významne súvisí s participáciou v dobrovoľníctve, je spôsobená viacerými faktormi. Na jednej strane ľudia s vyšším vzdelaním sú celkovo aktívnejší v rámci občianskej participácie, zaujímajú sa o spoločenské dianie i život v komunite. Na to poukazuje ich vyššia participácia nielen vo formálnom, ale aj v neformálnom dobrovoľníctve. Zároveň sa ľudia s vyšším vzdelaním vyznačujú vyššou informovanosťou aj o sfére dobrovoľníctva a disponujú vedomosťami a zručnosťami, ktoré je možné v dobrovoľníctve využiť rôznymi smermi. Tieto zistenia potvrdzujú aj údaje vo vzťahu k bariéram nezapájania sa do dobrovoľníctva v ôsmej časti.

4.4 Dobrovoľníctvo a lokalita bývania

Pre formálne dobrovoľníctvo nie je rozhodujúce, či respondent býva v meste alebo na vidieku. Dobrovoľníctvo v kontexte organizácií nie je teda záležitosťou mestského prostredia, ako sme predpokladali. Je však zrejmé, že v rámci mesta a vidieka sa respondenti a respondentky zapájajú do rôznych typov organizácií ($p = 0,006$). Významne viac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z vidieka sa zapája do organizácií v oblasti umenia a kultúry. V tejto oblasti napríklad na vidieku pôsobí množstvo tanečných a hudobných súborov, ktoré sú vo veľkej miere založené na dobrovoľníckej báze. Na druhej strane dobrovoľníci a dobrovoľníčky bývajúci v mestách sa významne viac angažujú v organizáciách venujúcich sa ochrane a rozvoju životného prostredia a ochrane a starostlivosti o zvieratá.

Vzhľadom na lokalitu bývania (mesto/vidiek) sme zaznamenali rozdiely v rámci neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch ($p = 0,05$). Rozdiely dokumentuje T15.

V neformálnom dobrovoľníctve sa za posledných 12 mesiacov angažovali viac respondenti a respondentky, ktorí/ktoré bývajú na vidieku ako tí, ktorí bývajú v meste. Tu sa potvrdilo to, že neformálne dobrovoľníctvo je výrazom komunitného života, ktorý je skôr charakteristický pre vidiecke oblasti. Aj z hľadiska miery sociálneho kapitálu vykazujú tieto vyššie indikátory. Život na vidieku je charakteristický práve vzájomnou susedskou pomocou, ktorá bola najčastejšie vykonávanou aktivitou neformálneho dobrovoľníctva.

T15 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska lokality bývania – mesto/vidiek (v %)

Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva		Lokalita bývania	
		mesto	vidiek
Áno	%	44,6	51,1
	AR	-2,0	2,0
Nie	%	55,4	48,9
	AR	2,0	-2,0
Spolu	%	100,0	100,0

N = 973; p = 0,05

Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva nie je z hľadiska kraja diferencované. Ani jeden indikátor nedosiahol štatisticky významnú odlišnosť. Tie ale nachádzame v rámci neformálneho dobrovoľníctva. Rovnako v posledných 12-tich mesiacoch aj v posledných 4 týždňoch sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti v miere zapojenia sa do neformálneho dobrovoľníctva z hľadiska kraja (p=0,027 a p=0,028). Tieto odlišnosti sú spôsobené významne nižšou participáciou respondentov a respondentiek v aktivitách neformálneho dobrovoľníctva zo Žilinského kraja a naopak významne vyššou participáciou respondentov a respondentiek z Prešovského a Košického kraja. Tieto zistenia môžu súvisieť s dokázanými súvislosťami zapojenia sa do neformálneho dobrovoľníctva a lokality bývania. Prešovský a Košický kraj patria totiž medzi kraje s vyšším zastúpením vidieckeho obyvateľstva.

4.5 Dobrovoľníctvo a ekonomická pozícia

Zapojenie sa do dobrovoľníctva súvisí so sociálno-ekonomickou pozíciou respondentov a respondentiek. Túto súvislosť sme dokázali v prípade formálnych (p=0,000) aj neformálnych dobrovoľníckych aktivít (p=0,000).

V rámci formálneho dobrovoľníctva boli rozdiely medzi očakávanými a reálnymi početnosťami zaznamenané u pracujúcich a nezamestnaných respondentov a respondentiek a respondentov s pracovnou pozíciou iné. Najvyššiu mieru zapojenia sa do dobrovoľníctva pritom vykazujú respondenti a respondentky s pracovnou pozíciou iné (aj v tomto prípade išlo o študentov, ale doktorandského štúdia), následne študenti a študentky VŠ a potom pracujúci respondenti a respondentky. Tieto skupiny dosiahli vyššiu mieru zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch, ako bolo zapojenie sa celej populácie vo všeobecnosti. Z respondentov a respondentiek na dôchodku sa do formálnych

dobrovoľníckych aktivít zapája približne štvrtina. Najnižšia miera participácie sa spája s nezamestnanými respondentmi a respondentkami, a to napriek tomu, že by im práve dobrovoľnícka prax mohla priniesť pracovné skúsenosti či rozvoj vedomostí a zručností vyžadovaných na trhu práce.

T16 Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska ekonomickej pozície (v %)

Formálne dobrovoľníctvo		Ekonomická pozícia						
		pracujúci	nezamestnaný	študent SŠ	študent VŠ	MD/RD	dôchodca	iné
Áno	%	32,3	13,3	20,4	36,8	17,2	24,4	71,4
	AR	3,5	-3,5	-1,7	1,3	-1,3	-1,0	2,6
Nie	%	67,7	86,5	79,6	63,2	82,8	75,6	28,6
	AR	-3,5	3,5	1,7	-1,3	1,3	1,0	-2,6
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 968; p < 0,001

U ostatných indikátorov miery zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva a ekonomickej pozície sme nezaznamenali štatisticky významné odlišnosti. Diferencovaná z hľadiska ekonomickej pozície nie je ani oblasť pôsobenia organizácie, ani typológia formálnych dobrovoľníckych aktivít.

Rovnako ako zapojenie do formálneho dobrovoľníctva, aj *zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva je spojené s ekonomickou pozíciou*, ako dokumentuje T17.

T17 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska ekonomickej pozície (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Ekonomická pozícia						
		pracujúci	nezamestnaný	študent SŠ	študent VŠ	MD/RD	dôchodca	iné
Áno	%	49,3	39,0	27,5	76,3	31,0	51,8	42,9
	AR	1,7	-1,7	-4,0	3,7	-1,7	1,4	-0,2
Nie	%	50,7	61,0	72,5	23,7	69,0	48,2	57,1
	AR	-1,7	1,7	4,0	-3,7	1,7	-1,4	0,2
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 968; p < 0,001

Aj v prípade neformálnych dobrovoľníckych aktivít sme vyššiu mieru angažovania sa zaznamenali u študentov a študentiek VŠ, z ktorých sa až 76,3 % zapojilo

v posledných 12-tich mesiacoch do aktivít. Naopak najnižšiu mieru zapojenia v neformálnom dobrovoľníctve vykazujú študenti a študentky stredných škôl. Tieto zistenia súvisia aj so zisteniami súvislostí medzi neformálnym dobrovoľníctvom a vekom, kde najnižšiu participáciu vykazovali 15 až 19-roční a najvyššiu 20 až 29-roční respondenti a respondentky. Vyššiu mieru angažovania sa, aj keď nie štatisticky významnú, sme zaznamenali aj u skupiny dôchodcov, aj v tomto prípade je zrejmé prepojenie na vek. Z tejto skupiny sa do neformálneho dobrovoľníctva zapojila v posledných 12-tich mesiacoch viac ako polovica. Pozitívne je zistenie, že v prípade nezamestnaných je participácia v neformálnom dobrovoľníctve vyššia ako vo formálnom, ale aj tak je nižšia ako priemer za celú populáciu.

Pri ďalších indikátoroch sme zaznamenali rozdiely v rámci frekvencie neformálnej dobrovoľníckej pomoci a ekonomickej pozície ($p=0,001$). Významne viac pravidelných dobrovoľníkov nachádzame medzi nezamestnanými a na druhej strane menej medzi študentmi a študentkami vysokých škôl. Rovnako aj v objeme odpracovaných hodín nachádzame odlišnosti ($p=0,01$). Najvyšší počet hodín odpracovaných v rámci neformálnych dobrovoľníckych aktivít pritom vykazujú nezamestnaní a naopak najnižšou mierou sa vyznačujú študenti vysokých škôl a respondenti a respondentky na materskej a rodičovskej dovolenke. Môžeme teda konštatovať, že aj keď je miera zapojenia sa študentov vysokých škôl v rámci neformálneho dobrovoľníctva vyššia v posledných 12-tich mesiacoch, je pre nich charakteristická skôr nepravidelná pomoc s nižším objemom práce. Na druhej strane u nezamestnaných zaznamenávame oproti ostatným skupinám síce nižšiu mieru zapojenia sa do neformálnej pomoci v posledných 12-tich mesiacoch, ale ich participáciu charakterizuje pravidelnosť a vyšší objem odpracovaných hodín. Odlišnosti je možné interpretovať rôznymi spôsobmi. Ako však dokumentujú aj bariéry formálneho dobrovoľníctva, ktoré analyzujeme v časti 8, nízka participácia nezamestnaných respondentov a respondentiek v oblasti formálneho dobrovoľníctva nemusí súvisieť len s ich nezaujmom, keďže v prípade neformálneho dobrovoľníctva je ich ochota pomôcť zjavná. Bude skôr záležitosťou iných bariér spojených s ich neinformovanosťou či nedostatočnou ponukou pre túto skupinu.

4.6 Dobrovoľníctvo a príjem

Zapojenie sa do dobrovoľníctva súvisí s výškou príjmu respondentov a respondentiek v prípade formálnych aj neformálnych dobrovoľníckych aktivít v posledných 12-tich mesiacoch ($p=0,005$ a $p=0,02$). Pozri T18 a T19.

T18 Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska výšky príjmu (v %)

Formálne dobrovoľníctvo		Príjem v eurách					
		menej ako 300	301 – 600	601 – 900	901 – 1200	1201 – 1500	1501 a viac
Áno	%	20,8	27,5	36,9	35,7	22,2	28,5
	AR	-3,0	0,0	3,1	1,2	-0,5	0,1
Nie	%	79,2	72,5	63,1	64,3	77,8	71,5
	AR	3,0	0,0	-3,1	-1,2	0,5	-0,1
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 937; p= 0,005

T19 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska výšky príjmu (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Príjem v eurách					
		menej ako 300	301 – 600	601 – 900	901 – 1200	1201 – 1500	1501 a viac
Áno	%	39,8	48,0	56,3	50,0	50,0	28,6
	AR	-2,9	0,5	2,7	0,4	0,3	-1,0
Nie	%	60,2	52,0	43,7	50,0	50,0	71,4
	AR	2,9	-0,5	-2,7	-0,4	-0,3	1,0
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 937; p = 0,02

Ako dokumentujú tabuľky, *súvislosť medzi zapojením sa do dobrovoľníctva a výškou príjmu nie je lineárna, teda participácia s príjmom nestúpa*. V prípade oboch typov dobrovoľníctva zaznamenávame významné odlišnosti v skupine s najnižším príjmom, ktorá vykazuje aj najnižšiu mieru zapojenia sa vo formálnom dobrovoľníctve a druhú najnižšiu v prípade neformálneho dobrovoľníctva. Na druhej strane najvyššiu mieru zapojenia sa vykazujú respondenti a respondentky s výškou príjmu 601 až 900 eur, čo je skupina v rámci priemernej mesačnej mzdy na Slovensku. Kým smerom k tejto príjmovej skupine zapojenie sa do dobrovoľníctva stúpa, respondenti a respondentky s vyššími príjmami vykazujú klesajúcu mieru participácie. Ostatné indikátory v oboch prípadoch nedokazujú štatisticky významné odlišnosti.

I keď v rokoch 1995 a 1998 neboli zaznamenané významné odlišnosti v miere participácie na dobrovoľníckych aktivitách v závislosti od ekonomickej situácie, v roku 1998 bola dokonca nižšia miera participácie zaznamenaná u občanov s vyšším príjmom, výskumy v rokoch 2003 a 2004 zistili, že participácia ľudí na

dobrovoľníctve a individuálnej filantropii rastie v závislosti od príjmu domácnosti. V našom prípade takýto lineárny vzťah nebol dokázaný, aj keď ako ukázala hlbšia analýza bariér, finančné výdavky spojené s vykonávaním dobrovoľníctva sa ukázali ako významné najmä pre ľudí z nižších príjmových skupín. Je však zároveň zrejmé, že príjem ako charakteristika diferencujúca zapojenie sa do dobrovoľníctva súvisí s ďalšími charakteristikami, ako je pracovná pozícia (najmenej zapojenými boli nezamestnaní respondenti a respondentky) a vzdelanie (najmenej zapojení ľudia s najnižším vzdelaním).

4.7 Dobrovoľníctvo a rodinný stav

Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva ani v jednom indikátore nesúvisí s rodinným stavom. Odlišnosti sme však zaznamenali v prípade neformálneho dobrovoľníctva ($p=0,011$). Rozdiely v zapojení sa do neformálneho dobrovoľníctva vo vzťahu k rodinnému stavu svedčia o tom, že signifikantne vyššiu mieru zapojenia sa vykazuje skupina vdovcov a vdov. Z tejto skupiny sa až 63,2 % respondentov a respondentiek zapojilo do neformálnej pomoci v posledných 12 mesiacoch.

T20 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska rodinného stavu (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Rodinný stav			
		Slobodný/ slobodná	Ženatý/ vydatá	Rozvedený/ rozvedená	Vdovec/ vdova
Áno	%	46,7	44,9	41,6	63,2
	AR	-0,1	-1,1	-1,1	3,2
Nie	%	53,3	55,1	58,4	36,8
	AR	0,1	1,1	1,1	-3,2
Spolu	%	100,0	100,0	100,0	100,0

N = 966; $p = 0,01$

V prípade neformálnej participácie nachádzame aj odlišnosti vo vzťahu k dĺžke angažovania sa a rodinného stavu ($p=0,003$), pričom signifikantne viac krátkodobých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nachádzame medzi slobodnými (AR = + 3,2, zo skupiny slobodných je krátkodobých 28,1 % a dlhodobých 71,9 %) a naopak skupina ženatých a vydatých sa venuje dobrovoľníctvu dlhodobejšie (AR = 2,9, zo skupiny ženatý/vydatá je krátkodobých neformálnych dobrovoľníkov 14,1 a dlhodobých 85,9 %).

4.8 Dobrovoľníctvo a vierovyznanie

Formálne dobrovoľníctvo nie je diferencované z hľadiska vierovyznania, do aktivít sa zapájajú rovnako ľudia veriaci, ako aj ľudia bez vyznania. Odlišnosti sme zaznamenali len pri dĺžke angažovanosti ($p=0,033$), a to v prospech veriacich. Veriaci ľudia majú pritom tendenciu angažovanosť sa v dobrovoľníctve dlhodobejšie ako ľudia bez vyznania a svoje aktivity sústreďujú významne viac v porovnaní s neveriacimi ľuďmi do organizácií v oblasti náboženských a cirkevných aktivít. Ostatné oblasti však nie sú diferencované.

Na druhej strane, ako dokumentuje tabuľka T19, *zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva súvisí s vierovyznaním* ($p=0,02$). Do neformálnej pomoci sa v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo signifikantne viac veriacich ako neveriacich respondentov a respondentiek. Ostatné indikátory vzhľadom na vierovyznanie nevykazujú odlišnosti.

T21 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska vierovyznania (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Veriaci	Neveriaci
Áno	%	49,2	40,7
	AR	2,3	-2,3
Nie	%	50,8	59,3
	AR	-2,3	2,3
Spolu	N	100,0	100,0

N = 967; $p = 0,02$

Zapájanie sa ľudí do dobrovoľníckych aktivít je z hľadiska vierovyznania diferencované, ale v prípade formálneho dobrovoľníctva nesúvisí s celkovou angažovanosťou, ale skôr s jej zameraním. Toto potvrdzujú aj zistenia v prechádzajúcich rokoch.

Vierovyznanie je však spojené s poskytovaním neformálnej pomoci. To je spôsobené najmä tým, že neformálna pomoc sa veľmi často odohráva aj v rámci cirkevných spoločenstiev, ktoré nemusia byť priamo spojené s organizáciami, ale zohrávajú dôležitú úlohu v rámci života konkrétnej komunity.

4.9 Dobrovoľníctvo a členstvo

Dobrovoľníctvo je významne spojené s členstvom. Na túto skutočnosť poukazuje viacero skutočností.

Z celkového počtu respondentov a respondentiek je členom nejakej organizácie 27,1 %, z tohto počtu pre danú organizáciu v posledných 12-tich mesiacoch dobrovoľnícky pracovalo 55,7 %, čiže viac ako polovica.

T22 Členstvo respondentov a respondentiek v organizáciách

Členstvo	N	%
Je členom	264	27,1
Nie je členom	705	72,5
Neuviedli	4	0,4
Spolu	973	100,0

Na úzke spojenie formálneho dobrovoľníctva a členstva poukazuje aj tabuľka T23.

T23 Zapojenie sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska členstva (v %)

Formálne dobrovoľníctvo		Členstvo	
		Áno	Nie
Áno	%	65,5	13,48
	AR	16,1	-16,1
Nie	%	34,5	86,52
	AR	-16,1	16,1
Spolu	%	100,0	100,0

N = 969; $p < 0,001$

Z respondentov a respondentiek, ktorí sú členmi nejakej organizácie, sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo až 65,5 %, na druhej strane viac ako 86 % nečlenov je v dobrovoľníctve neaktívnych. Členovia dobrovoľníci sú zároveň vo formálnom dobrovoľníctve aktívni dlhodobejšie v porovnaní s nečlenmi ($p=0,005$) a pravidelnejšie ($p=0,05$). Rovnako ich zapojenie v posledných 4 týždňoch je signifikantne vyššie ($p=0,001$).

Úzke spojenie členstva a dobrovoľníctva sme zistili aj v prípade neformálnej pomoci, a to v posledných 12-tich mesiacoch ($p=0,000$) aj v posledných 4 týždňoch ($p=0,000$).

Z respondentov a respondentiek, ktorí/ktoré sú členmi/členkami nejakej organizácie, sa viac ako 66 % venuje aj neformálnej dobrovoľníckej pomoci. Na druhej strane nečlenovia sú menej aktívni aj v tejto forme dobrovoľníctva. Z hľadiska dĺžky a frekvencie neformálneho dobrovoľníctva a členstva sme štatisticky významné odlišnosti nezaznamenali.

T24 Zapojenie sa do neformálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch z hľadiska členstva (v %)

Neformálne dobrovoľníctvo		Členstvo	
		Áno	Nie
Áno	%	66,7	39,6
	AR	7,5	-7,5
Nie	%	33,3	60,4
	AR	-7,5	7,5
Spolu	%	100	100

N = 969; p < 0,001

Spojenie dobrovoľníctva a členstva je pre Slovensko tiež jednou zo stabilných charakteristík. Zároveň je toto spojenie odrazom dvoch skutočností. Na jednej strane ľudia spoločensky aktívni, t. j. v tomto prípade členovia a členky organizácií, majú tendenciu angažovať sa výraznejšie aj vo sfére dobrovoľníctva. Na druhej strane za dôležité považujeme zistenie, že viac ako polovica respondentov a respondentiek, ktorí/ktoré sú členmi/členkami nejakej organizácie, pre túto organizáciu aj dobrovoľnícky pracovali. To je podľa nášho názoru dôkazom toho, že členovia organizácií sú v mnohých prípadoch zároveň ich dobrovoľníkmi a medzi týmito pozíciami v organizácii sa často nerozlišuje. Táto skutočnosť bola napríklad veľmi dlho diskutovanou aj v rámci prípravy zákona o dobrovoľníctve. Návrh zo strany právnikov v prvých fázach bol postavený na rozlíšení členstva a dobrovoľníctva a za dobrovoľnícku činnosť nepovažoval okrem iného aj činnosť vykonávanú v členskom pomere. Táto úprava bola však kritizovaná najmä zo strany členských organizácií a preto, aby zákon skutočne rešpektoval rozmanitú prax dobrovoľníctva, sa toto ustanovenie nakoniec zo zákona vypustilo.

4.10 Sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v kontexte nových trendov

Podobne ako zistenia o rozsahu dobrovoľníctva, aj zistenia týkajúce sa sociálneho profilu poukazujú na to, že pre Slovensko je charakteristický skôr tradičný ako nový štýl dobrovoľníctva. Nové trendy môžeme identifikovať len v prípade niektorých ukazovateľov.

Nové trendy v oblasti dobrovoľníctva predpokladajú výraznejšie zapojenie najmladšej a najstaršej vekovej kategórie do dobrovoľníctva (v rámci teórie „keď nemám peniaze, darujem čas“). Táto teória sa nám však nepotvrdila, pretože sme zistili, že práve najmenej zapojenou v oboch typoch dobrovoľníctva (pričom len

v prípade neformálnej pomoci sú tieto rozdiely štatisticky významné) je najmladšia veková kategória 15 až 19-ročných. Z hľadiska pracovnej pozície ide o študentov a študentky stredných škôl. Najviac zapojenou vo formálnom dobrovoľníctve (aj keď rozdiely nie sú štatisticky významné) je veková kategória 50 – 59-ročných, z hľadiska pracovnej pozície pracujúcich ľudí. Nízke zapojenie sa najmladšej vekovej kategórie do dobrovoľníctva však môže súvisieť aj s inými skutočnosťami, ako je napríklad chýbajúca výchova k dobrovoľníctvu na základných a stredných školách. Nositeľom nových trendov by mohla byť aj veková kategória 20 – 29-ročných, ktorá vykazuje vyššie zastúpenie. Ani v tomto prípade však nepôjde o reprezentantov nového štýlu dobrovoľníctva, keďže z hľadiska frekvencie formálneho dobrovoľníctva sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely, pričom jedným z dôvodov týchto rozdielov bola skutočnosť, že vo vekovej skupine 20 až 29-ročných bol významný rozdiel medzi očakávanými a reálnymi početnosťami, a to v prospech pravidelných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (až 83,3 % dobrovoľníkov vo vekovej kategórii 20 až 29-ročných pomáha v kontexte organizácií pravidelne). Zároveň sme však nezaznamenali ani výraznejšie zastúpenie najstarších vekových kategórií vo formálnom a neformálnom dobrovoľníctve a aj medzi dobrovoľníkmi – dôchodcami nachádzame v prípade formálneho dobrovoľníctva menšie zastúpenie (aj keď nie je štatisticky významné).

Nový štýl dobrovoľníctva je spojený skôr s vyšším vzdelaním, ktoré sa spája s procesom modernizácie spoločnosti. Ako však uvádzajú aj Frič a Pospíšilová (2010), problém je v tom, že vyššie vzdelanie je všeobecne stabilným korelátom formálneho dobrovoľníctva vo väčšine krajín. Táto skutočnosť sa potvrdila aj v našom prípade, keď najvyššiu mieru zapojenia sa v oboch typoch dobrovoľníctva vykázali ľudia s vysokoškolským vzdelaním.

Tretí predpoklad súvisiaci s novým štýlom dobrovoľníctva je vo vzťahu k sociálnemu profilu založený na tom, že dobrovoľníctvo sa nespája s vierovyznaním. V prípade angažovanosti vo formálnom dobrovoľníctve v posledných 12-tich mesiacoch sme medzi veriacimi a neveriacimi respondentmi a respondentkami nezaznamenali štatisticky významné rozdiely. Odlišnosti sme však zistili pri dĺžke angažovanosti sa, a to v prospech veriacich. Veriaci ľudia majú tendencie angažovanosť sa v dobrovoľníctve dlhodobejšie ako ľudia bez vyznania. Zároveň sa veriaci ľudia vyznačujú významne vyššou aktivitou v neformálnej dobrovoľníckej pomoci, ktorá je skôr nositeľom tradičného štýlu dobrovoľníctva.

Poslednou charakteristikou spájajúcou sa s novým štýlom dobrovoľníctva a sociálnym profilom je odpojenie od členstva. Výsledky nášho výskumu, ale aj výskumov o dobrovoľníctve v predchádzajúcich obdobiach na Slovensku, poukazujú na úzke spojenia členstva a dobrovoľníctva, čo je charakteristické pre tradičný vzorec dobrovoľníctva. Z respondentov, ktorí sú členmi nejakej organizácie, sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo až 65,5 %, na druhej strane viac ako 86 % nečlenov je v dobrovoľníctve neaktívnych. Členovia

dobrovoľníci sú zároveň vo formálnom dobrovoľníctve aktívni dlhodobejšie v porovnaní s nečlenmi a pravidelnejšie. Rovnako ich zapojenie v posledných 4 týždňoch je signifikantne vyššie. Participácia členov v neformálnej pomoci v posledných 12-tich mesiacoch a 4 týždňoch je tiež vyššia.

Môžeme konštatovať, že z hľadiska sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je pre Slovensko stále charakteristický skôr tradičný štýl dobrovoľníctva.

V zisteniach týkajúcich sa ich sociálneho profilu však nachádzame aj iné dôležité výzvy pre dobrovoľníctvo. Najvýznamnejším je zistenie, že medzi dobrovoľníctvom a sociálnym vylúčením existuje pozitívna súvislosť. Na túto skutočnosť upozorňuje aj dokument Volunteering and Social development (1999). Ľudia, ktorí sú všeobecne vylúčení, sú ohrození sociálnym vylúčením aj v rámci dobrovoľníckych aktivít. U najviac marginalizovaných skupín spoločnosti je totiž najmenšia pravdepodobnosť participácie. Na Slovensku sme najnižšiu participáciu zaznamenali u skupiny s najnižším vzdelaním, u nezamestnaných respondentov a respondentiek a u respondentov a respondentiek s najnižším príjmom (všetky rozdiely boli štatisticky významné). Zapojenie týchto skupín do dobrovoľníctva si bude vyžadovať špeciálne stratégie a programy. Dobrovoľníctvo totiž môže účinne prispievať k sociálnej integrácii len vtedy, ak sa vytvoria príležitosti pre väčšiu participáciu ľudí z vylučovaných skupín.

5 Oblasti a zameranie dobrovoľníckych aktivít

Ďalšie dimenzie, ktoré dokresľujú obraz o dobrovoľníctve, predstavujú aktivity, ktoré dobrovoľníci a dobrovoľníčky vykonávajú a v prípade formálneho dobrovoľníctva typ a oblasť pôsobenia organizácií, v rámci ktorých sa dobrovoľníctvo realizuje.

Niektoré údaje týkajúce sa dobrovoľníckych aktivít a organizácií, pre ktoré dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali, sa vzťahujú len na tzv. *hlavnú organizáciu*. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí pracovali v posledných 12-tich mesiacoch v prospech alebo prostredníctvom viac ako jednej organizácie, mali vybrať jednu organizáciu, ktorú považovali za najdôležitejšiu alebo pre ktorú pracovali v posledných 12-tich mesiacoch najviac.

Medzi organizácie, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali alebo prostredníctvom ktorých vykonávali dobrovoľnícke aktivity, zaradujeme vo výskume organizácie pôsobiace v oblasti verejného sektora (štátne organizácie, regionálna alebo miesta samospráva, organizácie zriadené regionálnou alebo miestnou samosprávou), v oblasti podnikateľského sektora a v oblasti tretieho sektora.

Pri typológii organizácií z hľadiska zamerania ich činnosti vychádzame z medzinárodnej klasifikácie neziskových organizácií (ICNPO). Táto klasifikácia uvádza 12 hlavných kategórií, ktoré sú ďalej rozdelené do podkategórií. Aj keď sa táto vzťahuje len na organizácie tretieho sektora, je podľa nášho názoru využiteľná aj pre verejné či súkromné organizácie, v rámci ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobia. Uvedená typológia zároveň umožní komparáciu s výskumnými zisteniami v predchádzajúcich rokoch i v iných krajinách. Uvedenú typológiu sme prispôbili pre naše účely, a to tak, že sme z niektorých podkategórií vybrali samostatné kategórie. Tento spôsob umožní získať na jednej strane lepší prehľad o oblasti pôsobenia dobrovoľníkov a na druhej strane budeme môcť v budúcnosti údaje z nami definovaných kategórií zlúčiť a vyhodnotiť na základe klasifikácie ICNPO. Typológia je uvedená v Prílohe 1.

Typológiu dobrovoľníckych aktivít a činností sme v našom výskume rozdelili na aktivity v rámci formálneho a aktivity v rámci neformálneho dobrovoľníctva. Pri tvorbe typológie sme vychádzali opäť zo zahraničných výskumov, ale zohľadnili sme špecifiká tejto problematiky v našich podmienkach. Typológia je súčasťou Prílohy 2.

5.1 Organizačný kontext formálneho dobrovoľníctva

Ako dokumentuje tabuľka T25, viac ako 70 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobilo v posledných 12-tich mesiacoch v jednej organizácii. V dvoch organizáciách pôsobilo 20,9 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v troch 4,5 % a vo viac ako troch organizáciách len 1,5 %.

T25 Počet organizácií, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobili v posledných 12-tich mesiacoch (v%)

Počet organizácií	%
V jednej	71,3
V dvoch	20,9
V troch	4,5
Vo viac ako 3 organizáciách	1,5
Missing	1,9
Spolu	100,0

N = 268

Formálne dobrovoľníctvo je spojené u dvoch tretín dobrovoľníkov a dobrovoľníčok len s jednou organizáciou a tretina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobí v dvoch a viacerých organizáciách.

Údaje o type organizácie a oblasti jej činnosti sme zisťovali len u tzv. hlavnej organizácie dobrovoľníka/dobrovoľníčky, t. j. u tej, ktorú považoval za najdôležitejšiu. Prehľad zistení z hľadiska typu organizácie je uvedený v tabuľke T26.

T26 Typ organizácie, pre ktorú formálni dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali (v %)

Typ organizácie	%
Nezisková mimovládna organizácia	56,3
Organizácia zriadená regionálnou alebo miestnou samosprávou, mestský (obecný) úrad, úrad samosprávneho kraja	25,0
Štátna organizácia, štátny podnik, organizácia štátnej správy	8,2
Súkromná firma	3,0
Iný typ organizácie	0,7
Neviem	6,7
Spolu	100,0

N = 268

Ako sme predpokladali, *najviac formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (56,3 %) pôsobilo v neziskových mimovládnych organizáciách*. Medzi tieto organizácie sme zaradili okrem užšieho vymedzenia, ktoré zahŕňa v našich podmienkach občianske združenia, neziskové organizácie poskytujúce verejnoprospešné služby, nadácie a neinvestičné fondy aj politické strany, cirkvi a cirkevné spoločenstvá. Rovnako vo svete je oblasť tretieho sektora najväčšou oblasťou uplatnenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, keďže práve organizácie pôsobiace v tejto oblasti sú založené na dobrovoľníckom princípe. Jedna štvrtina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pracovala pre organizácie v rámci samosprávy, 8,2 % pre štátne organizácie. 3 % pôsobili ako dobrovoľníci a dobrovoľníčky v rámci súkromných firiem.

Uvedené zistenia je možné sčasti porovnať aj s výsledkami výskumov realizovaných na Slovensku v tejto oblasti v predchádzajúcich rokoch, aj keď každý výskum použil iné členenie subjektov. Rovnako ako náš výskum, aj výskumy dobrovoľníctva realizované na Slovensku v rokoch 1998 (Woleková, 2002), 2003 (Bútorová, 2004) aj 2004 (Záverečné správa..., 2004) uvádzajú, že najväčší priestor pre zapojenie sa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poskytujú mimovládne organizácie a ďalej nasledujú obce, mestá a organizácie štátnej správy. Z hľadiska typológie subjektov ide teda o stabilný ukazovateľ.

Okrem typológie organizácií nás zaujímalo, v akých oblastiach dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracujú. Prehľad uvádzame v tabuľke T27. Počet odpovedí je vyšší ako počet formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, keďže respondenti a respondentky uvádzali popri hlavnej organizácii, pre ktorú pracovali, niekedy 2 až 3 oblasti pôsobenia, čo je v praxi samozrejme možné a podľa našich skúseností je pôsobenie vo viacerých oblastiach aj jednou z charakteristík organizácií na Slovensku.

Najväčšou oblasťou pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je podľa našich zistení oblasť sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny. V tejto oblasti pôsobí takmer štvrtina všetkých formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Druhou najčastejšou oblasťou pôsobenia je oblasť životného prostredia, za ktorou nasleduje sféra umenia a kultúry. Viac ako 10 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobí tiež v oblasti športu, náboženských a cirkevných aktivít a v detských a mládežníckych organizáciách.

Naše zistenia týkajúce sa oblastí sa odlišujú od výskumných zistení v oblasti dobrovoľníctva v predchádzajúcich rokoch. Podľa výskumu IVO z roku 2003 najviac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobilo v nasledujúcich oblastiach uplatnenia: náboženstvo a cirkevné aktivity (13 %), komunitný rozvoj (12 %), šport a rekreácia (9 %), školstvo, vzdelávanie, veda (9 %), kultúra a umenie (7 %), sociálne služby ľuďom v núdzi (7 %), životné prostredie (7 %), zdravie (7 %). Oblasti ako podpora dobročinnosti a dobrovoľníctva, činnosť odborov, advokácia, humanitná pomoc, politika, pomoc Rómom a profesijné organizácie neboli významne zastúpené.

Výskum Eurobarometer z roku 2006 hovorí o tom, že najväčší podiel aktívnych Slovákov sa zapája do dobrovoľníckej činnosti pre športový klub alebo klub outdoorových aktivít, pre cirkevnú/náboženskú organizáciu, pre vzdelávacie, umelecké, hudobné alebo kultúrne združenia a odbory.

T27 Oblasti činnosti organizácií, pre ktoré dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali

Oblasť činnosti organizácie	% *
Sociálne služby pre rôzne cieľové skupiny	23,1
Životné prostredie	14,6
Umenie a kultúra	12,3
Šport	10,8
Náboženstvo, cirkevné aktivity	10,4
Detské a mládežnícke organizácie	10,1
Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva	9,3
Vzdelávanie a výskum	7,0
Prevenca a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof	6,0
Zdravie	4,9
Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory	4,5
Rozvoj komunity a bývania	4,5
Politika	4,1
Obhajoba záujmov	2,6
Iné	1,9
Rekreácia a realizácia záujmov	1,5
Medzinárodné organizácie	0,4

** percentuálny údaj je počítaný z počtu formálnych dobrovoľníkov*

Vyššie zastúpenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti sociálnych služieb v porovnaní s predchádzajúcimi výskumami možno pripísať jednak samotnému rozvoju tejto oblasti v poslednom období v našich podmienkach, ale aj rozvoju dobrovoľníctva v tejto sfére. Mnohé organizácie zaradené do danej oblasti pracujú na dobrovoľníckej báze (napríklad materské centrá), ale aj rozvoj manažovaných dobrovoľníckych programov ako súčasť zvyšovania kvality sociálnych služieb je zrejmý napríklad pri zariadeniach sociálnych služieb. Rozvoj dobrovoľníctva v oblasti životného prostredia podľa nášho názoru dokumentuje narastajúci záujem ľudí o túto sféru života a môže byť spôsobený aj aktívnymi kampaňami a advokačnými aktivitami v tejto oblasti na Slovensku. Oblasť športu vykazuje približne rovnaké zastúpenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Oblasť náboženských a cirkevných aktivít však zaznamenala oproti roku 2003 pokles a oblasť umenia a kultúry zostup.

Organizácie, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pôsobili, je možné ďalej zoskupovať a vytvárať rôzne kategórie, čo dokresľuje obraz o dobrovoľníctve na Slovensku v ďalšom kontexte.

Vo výskume realizovanom v roku 1998, ktorého výstupy sú súčasťou medzinárodného porovnávacieho výskumu neziskového sektora pod vedením Lestera M. Salamona z Univerzity Johna Hopkinsa, bolo použité rozdelenie organizácií na servisné, expresívne a iné. Expresívnu rolu predstavujú organizácie v oblasti kultúry, umenia, športu, rekreácie, ochrany životného prostredia, politiky, advokácie, odbory a profesijné združenia. Servisná rola zahŕňa oblasti činnosti, ako sú výchova a vzdelávanie, zdravie, sociálne služby, rozvoj komunity a bývania. Medzi iné organizácie sú zaradené medzinárodné organizácie, organizácie podporujúce dobročinnosť, dobrovoľníctvo a darcovstvo a iné, nezaradené organizácie. Prehľad pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa tejto kategorizácie dokumentuje tabuľka T28.

T28 Kategorizácia oblastí pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok podľa roly dobrovoľníctva (v %)

Rola dobrovoľníctva	%
Expresívna	47,5
Servisná	43,4
Iná	9,1
Spolu	100,0

Zaujímalo nás, či od roku 1998 nastal v tejto oblasti posun. V roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi krajiny s nízkym rozsahom dobrovoľníctva a prevažujúcou expresívnou rolou, ktorá mala 64 % zastúpenie. Servisná rola bola zastúpená len 26 %. Napriek tomu, že môžeme konštatovať stále pretrvávajúce zastúpenie expresívnej roly, posun v rozložení podľa tejto kategorizácie je značný, keďže v našom prípade predstavuje oblasť pôsobenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s expresívnou rolou 47,5 %-né zastúpenie a oblasť so servisnou rolou až 43,4 %-né zastúpenie. Uvedené rozdiely dokumentujú presun dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z oblasti expresívnej do oblasti servisnej a sú odrazom stúpajúceho počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok najmä v oblasti sociálnych služieb. Na druhej strane podľa nášho názoru, v súlade s teóriou prezentovanou v publikácii Wolekovej (2002), vyjadrujú aj posuny v režimoch sociálneho štátu charakteristického pre Slovenskú republiku v roku 1998 a v súčasnosti. V roku 1998 bola Slovenská republika zaradená medzi štáty s tzv. hybridným režimom sociálneho štátu, ktorý bol charakterizovaný prechodom z paternalistického na sociálnodemokratický a vyznačoval sa nízkou mierou participácie ľudí v dobrovoľníctve a prevládajúcou expresívnou rolou dobrovoľníctva, dnes by sme mohli podľa výsledkov nášho výskumu zaradiť Slovenskú republiku skôr medzi štáty so sociálnodemokratickým modelom

sociálneho štátu, v ktorom stále prevláda expresívna rola dobrovoľníctva a rozsah dobrovoľníctva je stredný.

Inú typológiu oblastí pôsobenia organizácií prinášajú vo svojej publikácii Frič a Pospíšilová (2010). Táto kategorizácia je využiteľná aj v prípade nášho výskumu a umožňuje analyzovať údaje o rozložení dobrovoľníctva v kontexte tradičného a nového vzorca dobrovoľníctva.

Organizácie rozdeľuje v niekoľkých líniách, a to na základe sledovaného záujmu na vzájomne prospešné a na verejnoprospešné, na základe zamerania činnosti na poskytujúce služby (pôvodné označenie je servisné) a advokačné a na základe obdobia vzniku tzv. „staré“ a „nové“ organizácie. Aj keď uvedené členenie má svoje obmedzenia a zahŕňa len organizácie v rámci tretieho sektora, považujeme za užitočné previesť uvedenú analýzu aj v našom prípade, kde zaradíme aj iné typy organizácií. Do kategorizácie sme nezaradili organizácie v oblasti politiky, medzinárodné organizácie a iné organizácie.

T29 Typológia organizácií, v ktorých pôsobili dobrovoľníci a dobrovoľníčky na základe záujmu a roly organizácií

Zameranie činnosti	Sledovaný záujem	
	Vzájomne prospešné	Verejnoprospešné
Poskytovanie služieb	<i>Staré záujmové, servisné</i> (šport, rekreácia a realizácia záujmov, umenie, kultúra, komunitný rozvoj, náboženstvo a cirkevné aktivity, detské a mládežnícke organizácie)	<i>Nové servisné</i> (sociálne služby, zdravie, vzdelávanie a výskum, prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
	49,6 % *	41,0 %
Advokácia (obhajoba záujmov)	<i>Staré advokačné</i> (profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory)	<i>Nové advokačné</i> (podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva, životné prostredie, obhajoba záujmov)
	4,5 %	26,5 %

* percentuálny podiel je počítaný z počtu formálnych dobrovoľníkov; respondenti a respondentky mohli vybrať viac oblastí pôsobenia organizácie, súčet percent v tabuľke je väčší ako 100.

Ako dokumentuje tabuľka, dobrovoľníci a dobrovoľníčky na Slovensku sa sústreďujú najmä do oblasti poskytovania služieb, čo súvisí aj s predchádzajúcou klasifikáciou organizácií podľa oblasti činnosti. Najmenšie zastúpenie nachádzame v oblasti starých advokačných organizácií. V nových advokačných organizáciách, ktoré sú nositeľom nového vzorca dobrovoľníctva, pôsobí približne štvrtina dobrovoľníkov

a dobrovoľníčok. Tieto organizácie sú zamerané na riešenie problémov a zmenu podmienok. V porovnaní s výskumom v Českej republike je to oveľa vyšší percentuálny podiel. V ČR v nových advokačných organizáciách pôsobilo len 11 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Frič, Pospíšilová, 2010, s. 92). Vyššie zastúpenie môže byť spôsobené tým, že niektoré organizácie, v ktorých dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali, pôsobia aj v oblasti poskytovania služieb, aj v oblasti advokácie. Zároveň však opäť odrážajú vzostup dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti životného prostredia oproti predchádzajúcemu obdobiu. Pre túto oblasť boli zároveň typické z hľadiska zamerania činnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok advokačné aktivity.

V oblasti organizačného kontextu formálneho dobrovoľníctva možno podľa nášho názoru sledovať postupný nástup nového vzorca dobrovoľníctva. To môže byť výzvou v tejto oblasti. Rola dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách totiž nemusí byť zameraná len na poskytovanie služieb a servisné činnosti (aj tá bola najmä v prípade sociálnych služieb významne viac zastúpená), ale treba medzi nimi hľadať aj aktivistov schopných obhajovať záujmy klientov, usilovať sa o riešenie problémov a presadzovanie zmien.

5.2 Typológia aktivít v rámci formálneho a neformálneho dobrovoľníctva

Na Slovensku dobrovoľnícke aktivity charakterizuje v oboch typoch dobrovoľníctva kumulácia činností. Väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa venuje viacerým dobrovoľníckym aktivitám. Typológiu aktivít dokumentuje tabuľka T30.

Viac ako polovica dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vykonávala viac ako jednu aktivitu z predloženého zoznamu. Najčastejšie vykonávanými aktivitami sú organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, aktívna účasť na kampani (napr. propagácia organizácie, jej poslanie, vybranej témy) a organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov v zariadeniach sociálnych služieb. Do každej z týchto aktivít sa zapojila štvrtina dobrovoľníkov. Tretími najčastejšie vykonávanými sú dobrovoľnícke aktivity zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat. Tento typ aktivity vykonávalo viac ako 19 % formálnych dobrovoľníkov.

T30 Aktivity v rámci formálneho dobrovoľníctva (v %)

Aktivity v rámci formálneho dobrovoľníctva	%*
Organizovanie aktivít, podujatí, kampaní	25,7
Organizovanie voľnočasových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov	25,3
Ochrana životného prostredia a starostlivosť o zvieratá	19,0
Bezplatná funkcia člena výboru, rady, trénera, rozhodcu	13,4
Získavanie financií, oslovanie darcov, účasť na zbierke	13,4
Administratívne činnosti, práca v kancelárii	12,3
Údržba, oprava budov, kultúrnych pamiatok	11,9
Sprevádzanie a navštevovanie ľudí	11,6
Prvá pomoc, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť	10,8
Doprava, odvoz/dovoz materiálu, osôb, jedla	10,1
Lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení	7,5
Tlmočenie a prekladanie	6,7
Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet	6,3
Participácia – bezplatná účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a na vytváraní politík	6,0
Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánok, výročných správ	5,6
Poskytovanie poradenstva (sociálneho, psychologického, právneho), poskytovanie informácií	5,6
Medializácia a vzťahy s verejnosťou	4,1
Ďalšia, iná forma pomoci	3,4
Advokácia, obhajoba práv určitej skupiny ľudí	1,5

* percentuálny údaj je počítaný z počtu formálnych dobrovoľníkov

Neformálnemu dobrovoľníctvu sa venovalo 458 respondentov a respondentiek, čo je 47,1 % z celkového počtu. Prehľad aktivít, ktoré vykonávali, je uvedený v tabuľke T31.

Rovnako ako pri formálnom dobrovoľníctve aj v neformálnom dobrovoľníctve sa respondenti a respondentky zapájali do viacerých aktivít. Najčastejšie uskutočňovanou aktivitou v rámci neformálneho dobrovoľníctva bola pomoc s prácami v domácnosti – napr. varenie, upratovanie, pranie, pranie, maľovanie (natieranie), pomoc s opravami v domácnosti, práce v záhrade alebo iné práce v domácnosti –, ktorú vykonávalo 28,4 % neformálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Častou formou neformálnej pomoci je aj starostlivosť o majetok alebo zviera a udržiavanie kontaktu s niekým, kto to potrebuje (osobné návštevy, telefonovanie, e-mailovanie). Aj týmito aktivitám sa venovala približne štvrtina neformálnych dobrovoľníkov. Dohľad nad deťmi ako neformálnu pomoc vykonávalo 22,5 % respondentov zapojených do neformálneho dobrovoľníctva a 20,7 % sa

venovalo poskytovaníu osobnej starostlivosti niekomu, kto je chorý, starý alebo túto pomoc potrebuje z iných dôvodov (napr. poskytovanie emocionálnej podpory, zabezpečovanie hygieny, navštevovanie, pomoc pri obliekaní...).

T31 Aktivity v rámci neformálneho dobrovoľníctva (v %)

Aktivity v rámci neformálneho dobrovoľníctva	%*
Pomoc s prácami v domácnosti	28,4
Starostlivosť o majetok alebo zviera	26,2
Kontakt s niekým, kto to potrebuje	25,5
Starostlivosť o deti	22,5
Poskytovanie osobnej starostlivosti	20,7
Pomoc s administratívnymi prácami	19,7
Pomoc s nákupmi, dopravou	19,4
Sprevádzanie a odvoz	16,4
Pomoc v prospech životného prostredia, komunity, zvierat	14,8
Opravy a údržba v domácnosti, dome	14,8
Zastupovanie	7,6
Pomoc utláčaným	3,7
Iná činnosť	1,7

** percentuálny údaj je počítaný z počtu neformálnych dobrovoľníkov*

Zameranie činnosti, ktorej sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky venujú, je ďalšou z dimenzií, ktorá je charakterizovaná v súvislosti s novými trendmi v dobrovoľníctve. Pre nový vzorec dobrovoľníctva je pritom charakteristický najmä sociálny aktivizmus, ktorý je typický pre advokačné a participačné dobrovoľnícke aktivity.

Na Slovensku dobrovoľnícke aktivity charakterizuje v oboch typoch dobrovoľníctva kumulácia činností. Väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa venuje viacerým dobrovoľníckym aktivitám. Z tohto dôvodu sme percentuálne podiely v kategorizácii dobrovoľníckych aktivít počítali z počtu aktivít, nie z počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

T32 Kategorizácia formálnych dobrovoľníckych aktivít (v %)

Kategórie dobrovoľníckych aktivít	%
Pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a naplňania jej poslania	43,3
Poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici	37,1
Ochrana, starostlivosť a obhajoba záujmov skupín ľudí, životného prostredia, zvierat a kultúrneho dedičstva	16,6
Participácia	3,0
Spolu	100,0

Z hľadiska kategorizácie formálnych dobrovoľníckych aktivít (pozri T5) prevažuje medzi aktivitami pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a napĺňania jej poslania. Táto kategória dobrovoľníckych aktivít zahŕňala činnosti ako napríklad organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, administratívne činnosti, práca v kancelárii, získavanie finančných zdrojov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky, prekladanie, grafické práce, vyhľadávanie informácií na internete a iné. Na druhom mieste je poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici. Do tejto kategórie sme zaradili napríklad organizáciu a koordináciu voľnočasových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov v zariadeniach sociálnych služieb, lektorskú činnosť, poskytovanie poradenstva a informácií a sprevádzanie a navštevovanie ľudí. Rozdiely medzi týmito dvoma typmi aktivít pritom nie sú výrazné. Menej vykonávanými v porovnaní s týmito typmi aktivít boli advokačné aktivity, medzi ktoré sme zaradili činnosti zamerané na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia, starostlivosť o zvieratá a ochranu voľne žijúcich zvierat, práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok a obhajobu práv určitej skupiny ľudí, podporu, pomoc ľuďom, ktorých niekto utláčal, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok. Aktivity v rámci participácie, pod ktoré sme zaradili bezplatnú účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni, mali najnižšie zastúpenie.

Z kategorizácie neformálnych dobrovoľníckych aktivít (T33) je zrejmé, že neformálne dobrovoľníctvo je záležitosťou najmä vzájomnej susedskej pomoci. Často vykonávanými sú aj aktivity súvisiace s poskytovaním rôzneho typu služieb, tak ako v prípade formálnej pomoci. Advokačné aktivity a aktivity súvisiace s prácami v prospech životného prostredia, komunity a zvierat sú medzi aktivitami neformálneho dobrovoľníctva najmenej zastúpené.

T33 Kategorizácia neformálnych dobrovoľníckych aktivít

Kategórie dobrovoľníckych aktivít	%
Susedská výpomoc	50,6
Poskytovanie služieb, servisná činnosť	37,5
Advokačné aktivity	5,2
Práca v prospech životného prostredia, komunity, zvierat	6,7
Spolu	100,0

Zameranie činnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je u oboch typoch dobrovoľníctva príznačnejšie skôr pre tradičný štýl dobrovoľníctva. V prípade formálneho dobrovoľníctva sme zaznamenali úzku súvislosť ($p = 0,001$) s oblasťou činnosti organizácie, v ktorej dobrovoľníci a dobrovoľníčky pracovali. Hlbšia analýza týchto súvislostí však nepotvrdzuje to, že by aktivity charakteristické pre sociálny aktivizmus boli typické najmä pre tzv. nové advokačné organizácie, ktoré sú, ako

uvádzame v predchádzajúcej kapitole, typické pre nový štýl dobrovoľníctva. Súvislosti poukazujú skôr na to, že advokačné a participačné aktivity nachádzame tak medzi starými, ako i novými typmi organizácií, ako aj medzi tými, ktoré sú zamerané na poskytovanie služieb aj na obhajobu záujmov.

6 Informovanosť o formálnom dobrovoľníctve

V oblasti formálneho dobrovoľníctva patrí medzi ďalšie významné aspekty informovanosť o dobrovoľníckych príležitostiach. Informovanosť je z nášho pohľadu kľúčová pri premene potenciálnych záujemcov o dobrovoľníctvo na aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Poznať účinné spôsoby sprostredkovania informácií o dobrovoľníckych príležitostiach je užitočné aj z hľadiska manažmentu práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

V tabuľke T34 uvádzame prehľad jednotlivých zdrojov informovanosti aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vzostupne, od najviac frekventovaných zdrojov informácií až po najmenej využívané. Vychádzali sme z predpokladu, že najfrekventovanejšie zdroje získavania informácií o dobrovoľníckych príležitostiach predstavujú najpreferovanejšie spôsoby informovanosti – ľudia tieto informačné zdroje uprednostňujú, vyhľadávajú ich najčastejšie a získavajú z nich najviac informácií o dobrovoľníckych príležitostiach.

V prvej časti zameranej na informovanosť mali respondenti a respondentky možnosť vyberať z nami ponúkaných alternatív konkrétne informačné zdroje, s ktorými sa v bežnom živote stretli, prípadne doplniť vlastnú odpoveď, a tak špecifikovať svoj autentický spôsob získania informácií o dobrovoľníctve. Účastníci a účastníčky výskumu mali príležitosť označiť aj viacero odpovedí podľa ich reálnej skúsenosti, čo využili a označovali od jednej do piatich zdrojov získavania informácií. Viac ako 40 % formálnych dobrovoľníkov pritom uviedlo dva a viac zdrojov získania informácií o dobrovoľníckej príležitosti, v ktorej boli aktívni.

Zdroje informácií o dobrovoľníctve sme rozdelili do dvoch samostatných oblastí: identifikovali sme priame a nepriame informačné zdroje. Naším zámerom bolo porovnať, ktorá forma informovania v praxi dominuje a patrí medzi najpoužívanejšie.

Ako iné zdroje informovanosti respondenti označovali neosobné formy sprostredkovania informácií o dobrovoľníctve, a tak ich môžeme priradiť v rámci našej typológie do nepriamych zdrojov a dostaneme pomer 87 % ku 13 %. Výskum potvrdil *dominanciu priamych zdrojov informovania o dobrovoľníctve*. Takmer sedemkrát častejšie získavajú respondenti a respondentky informáciu o organizovanom dobrovoľníctve cez priame zdroje v porovnaní s nepriamymi informačnými zdrojmi.

T34 Zdroje informovanosti o formálnom dobrovolníctve

Zdroje informácií	N	%	Typológia	N	%
Od priateľov, známych, príbuzných	143	53,4	priame	343	87,3
Od aktívnych dobrovoľníkov	63	23,5			
Od pracovníka organizácie, pre ktorú vykonávam neplatené aktivity	61	22,8			
Dostal som informáciu na úrade (MU, USK, UPSVR)	33	12,3			
Navštívil som dobrovoľnícke centrum	16	6			
diskusia, verejné stretnutie	16	6			
Od učiteľa, učiteľky	6	2,2			
Od môjho zamestnávateľa	5	1,9	nepriame	42	10,7
Internetová stránka organizácie	13	4,9			
Plagát, leták, propagačný materiál	12	4,5			
Internetová stránka o dobrovolníctve	10	3,7			
Noviny, časopis	3	1,1			
Televízia	3	1,1			
Rádio	1	0,4			
Iné	8	3	Iné	8	2
Spolu				393	100,00

N=268

Najčastejšie využívanou formou získavania informácií o dobrovoľníckych príležitostiach je sprostredkovanie dobrovoľníckych ponúk a informácií o dobrovolníctve od blízkych ľudí, s ktorými je človek v pravidelnom osobnom kontakte a dôveruje im: od priateľov, známych, príbuzných. Túto možnosť si zvolilo až 53,4 % opýtaných.

Druhou a treťou najčastejšie volenou možnosťou sa ukázalo získavanie informácií priamo od aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, priamym kontaktom s nimi (23,5 % respondentov) a informácie sprostredkované pracovníkmi organizácie, ktorá potrebuje pomoc, resp. pre ktorú už človek vykonáva neplatenú prácu (22,8 % respondentov).

Prostredníctvom nepriamych zdrojov získalo informáciu o dobrovolníctve menej ako 5 % respondentov. Prostredníctvom médií (noviny, časopisy, televízia, rozhlas) získalo informácie 1, resp. menej ako 1 % opýtaných. Toto zistenie poukazuje podľa nášho názoru na dve skutočnosti. Na jednej strane je dôkazom toho, že v prípade informovania o dobrovoľníckych príležitostiach nejde o efektívny zdroj informovania. Na druhej strane však dokumentuje aj nedostatočné využívanie týchto kanálov na informovanie o dobrovoľníckych príležitostiach. To môže byť spôsobené

dvoma faktormi. Problematika dobrovoľníctva stále na Slovensku nepatrí medzi témy, ktorá by médiá „priťahovala“ a bola by pre ne atraktívnou. Na druhej strane mnohé organizácie nie sú reálne pripravené na spoluprácu s médiami vo všeobecnosti, nielen v oblasti dobrovoľníctva.

Zdroje získavanie informácií o dobrovoľníckych príležitostiach nesúvisia s typom aktivity, do ktorej sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky zapojili.

Z hľadiska sociálneho profilu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa ako významná ukázala len charakteristika lokalita bývania v členení na mesto a vidiek. Aj keď obe skupiny respondentov a respondentiek preferujú priame informačné zdroje, aktívni dobrovoľníci a dobrovoľníčky z mesta využívajú priame informačné zdroje o dobrovoľníckych príležitostiach významne menej ako dobrovoľníci a dobrovoľníčky z vidieka a naopak.

Výskum potvrdil výraznú preferenciu priamych informačných zdrojov o dobrovoľníctve a dobrovoľníckych príležitostiach, čo interpretujeme ako ich vyššiu efektivitu. Osobný kontakt determinuje účinnosť spôsobov získavania a sprostredkovania informácií o dobrovoľníctve a dobrovoľníckych príležitostiach – ako najúčinnnejšie formy informovanosti o dobrovoľníctve výskum identifikoval: získanie/sprostredkovanie informácií od blízkych: priatelia, známi, príbuzní, získanie/sprostredkovanie informácií od aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, priamy kontakt s nimi, získanie/sprostredkovanie informácií od pracovníkov organizácie, ktorá potrebuje pomoc, resp. pre ktorú už človek vykonáva neplatené aktivity. Preferencia priamych, respektíve osobných ciest k dobrovoľníctvu je charakteristická aj v krajinách s rozvinutou infraštruktúrou dobrovoľníctva a s vyššou mierou participácie občanov, aj keď v týchto krajinách nachádzame vyrovnanjšie zastúpenie jednotlivých zdrojov. Výskum v Kanade v roku 2007 (Hall, Lasby, Ayer, Gibbons, 2009) uvádza, že 48 % dobrovoľníkov sa zapojilo do dobrovoľníctva na základe toho, že ich niekto osobne oslovil a menej ako polovica (45 %) sa stalo dobrovoľníkmi z vlastnej iniciatívy. Výskum v Anglicku z roku 2007 uvádza, že 66 % aktuálnych dobrovoľníkov sa zapojilo do dobrovoľníctva na základe toho, že ich niekto osobne oslovil (Low, Butt, Paine, Smith, 2007)

V kontexte vzorcov alebo štýlov dobrovoľníctva možno konštatovať, že zdroje získavania informácií o dobrovoľníckych príležitostiach svedčia o tradičnom štýle dobrovoľníctva. Ľudia, ktorí sú v dobrovoľníctve aktívni, získali informácie najmä zo sociálneho prostredia, v ktorom sa v bežnom živote pohybujú (príbuzných, známych, priateľov, zamestnávateľa, organizácie, v ktorej pracovali a pod.). Zároveň sú všeobecne preferované osobné kontakty a oslovenie. Na druhej strane získavanie informácií zo zdrojov, ktoré sú prístupné v podstate každému a ktoré nevyžadujú osobný kontakt, sú zastúpené v nízkej miere.

Výskum ukazuje tiež na vyššiu efektivitu kombinácie informačných zdrojov, keďže 40 % respondentov získalo informácie o dobrovoľníckych príležitostiach z dvoch

a viacerých zdrojov. Samotné kombinácie sú veľmi rôznorodé a vyskytuje sa v nich často aj kombinácia priamych a nepriamych zdrojov. To možno vnímať ako účinnú stratégiu aj zo strany organizácií pri náboroch dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, pretože je zrejmé, že k dobrovoľníctvu existujú veľmi individualizované cesty.

7 Motivácia k formálnemu dobrovoľníctvu

Otázka, čo motivuje ľudí k dobrovoľníckej práci, neustále patrí do centra pozornosti vied o človeku a aj spoločenských vied, a to z rôznych dôvodov.

Dobrovoľníctvo je možné vnímať ako „kuriózný fenomén“ (Snyder, Omoto, 2009) – vyžaduje si úsilie, čas a pomerne často aj náklady a súčasne aj emocionálnu angažovanosť, keďže v ňom vždy ide o sociálne vzťahy a interakcie. Dobrovoľníctvo je chápané ako forma prosociálneho správania, keď ľudia aktívne a slobodne vyhľadávajú príležitosti poskytnúť iným v prípade potreby nemateriálnu pomoc.

Výskumníci sa usilujú identifikovať, čo ľudí motivuje (aké dôvody, potreby, hodnoty, motívy) k dobrovoľníckej práci a zároveň porozumieť ich rozhodnutiu naplňovať svoje potreby práve dobrovoľníckou prácou. Zameriavajú sa na hľadanie odpovedí napríklad na tieto otázky: Prečo niektorí ľudia pomáhajú iným ako dobrovoľníci? Čo motivuje ľudí hľadať príležitosti ako pomôcť iným? Čo ich vedie k pomoci iným napriek tomu, že musia vynaložiť úsilie, čas, či napriek určitým prekážkam (nepriazni osudu)? Je možné chápať rozhodnutie ľudí angažovať sa v dobrovoľníctve ako prejav ich nezištnosti (altruizmu)? Alebo je výrazom ich pragmatickej morálky?

Koncept motivácie je vedecký konštrukt, ktorý má vysvetliť variabilitu cieľov či dôvodov ľudského konania. V zásade môžeme rozlíšiť *dva základné prístupy* ku skúmaniu motivácie k dobrovoľníckej práci – *psychologický* a *sociologický*. Oba prístupy je potrebné v súčasnosti vnímať ako vzájomne sa dopĺňajúce.

Psychologické teórie vychádzajú z premisy, že ľudia majú určité psychické potreby, ktoré sa snažia uspokojovať určitým správaním. Motivácia súvisí s vnútornými pohnútkami. Jedna z mnohých definícií motivácie (Reykowski, 1977) vymedzuje motiváciu „ako proces psychickej regulácie, na ktorom závisí smer ľudskej činnosti a aj množstvo energie, ktorú je človek ochotný obetovať na naplnenie určitého cieľa. Zmysluplnosť motivácie spočíva v dosiahnutí nejakého cieľa, pričom tento cieľ vyjadruje určitú vnútornú potrebu človeka.“

Sociologické teórie ich potom dopĺňajú poznatkami o sociálnej štruktúre, aby sme mohli vysvetliť, prečo niektorí ľudia tieto potreby uspokojujú práve dobrovoľníckou prácou.

Najnovšie teórie motivácie k dobrovoľníckej činnosti *kombinujú oba prístupy*. Príkladom je konceptuálny model Volunteer Process Model (VPM), rozpracovaný Markom Snyderom a Allenom M. Omotom (1995, 2002, 2007), ktorý charakterizuje

dobrovoľníctvo ako proces, ktorý trvá v čase. VPM zahŕňa analýzu tohto procesu na rôznych úrovniach:

- individuálnej: aktivity a psychické procesy na strane dobrovoľníka a prijímateľa jeho služby;
- interpersonálnej – objasňuje dynamiku pomáhajúceho vzťahu;
- organizačnej, kde sa zameriava na otázky rekrutácie, manažovania a udržania neplatennej pracovnej sily a zároveň aj na otázky súvisiace s pracovným výkonom, kompenzáciou a evalváciou;
- spoločenskej – upozorňuje na väzby medzi jednotlivcami a sociálnymi štruktúrami v ich spoločnosti, rovnako aj na kolektívnu a kultúrnu dynamiku.

VPM berie do úvahy rôzne psychologické znaky osobnosti a funkcie správania súvisiace s jednotlivými etapami dobrovoľníckej služby:

1. etapa pred začatím dobrovoľníckej služby (antecedents stage), počas ktorej je možné identifikovať osobnostné, motivačné činitele a aj okolnosti, ktoré predikujú, ktorí ľudia sa zapoja do dobrovoľníctva a ďalej, ktorí z nich budú najefektívnejší a najspokojnejší s dobrovoľníckou službou.
2. etapa vlastnej dobrovoľníckej práce (experiences stage), v ktorej sú objasňované psychologické aspekty a aspekty správania v interpersonálnych vzťahoch medzi dobrovoľníkom a prijímateľom jeho dobrovoľníckej služby. Čiastočne zameriava pozornosť na vzory správania a vzťahovú dynamiku, ktorá uľahčuje pokračovanie v dobrovoľníckej službe a pozitívne vplýva aj na prijímateľov dobrovoľníckej služby.
3. etapa dôsledkov (consequences stage), v ktorej sa sústreďuje pozornosť na vplyv (impact) dobrovoľníckej služby na postoje, vedomosti a správanie dobrovoľníkov, prijímateľov dobrovoľníckej služby a členov ich sociálnych sietí.

Celkovo možno zhrnúť, že VPM vypovedá o začatí a udržaní dobrovoľníckej služby a jej účinnosti.

Výskum motivácie dobrovoľníkov zaznamenal výrazné zmeny postupným rozpracovaním najprv dvojfaktorových, neskôr multifaktorových modelov.

Zo psychologických teórií patrí k najvyužívanejším *funkčná teória* (functional theory), ktorá predpokladá, že všetci ľudia majú rovnaké základné psychické potreby a že jeden typ správania môže plniť rôzne funkcie. V zásade platí, že ľudí k dobrovoľníckej činnosti motivuje ich presvedčenie o tom, že dobrovoľníctvo im umožňuje uspokojiť ich psychické potreby. Podľa funkčnej teórie motivácie ten istý skutok (act) môže slúžiť rôznym funkciám u rôznych ľudí.

Rozšíreným a vo výskumoch aj využívaným konceptom skúmania motivačnej štruktúry dobrovoľníkov je „Inventár funkcie dobrovoľníka“ (Volunteer Function Inventory – VFI), ktorý zostavili Clary a Snyder (1998) so svojimi spolupracovníkmi. VFI bol testovaný vo viacerých empirických výskumoch a postupne upravovaný. Ukázalo sa, že existuje šesť relatívne stabilných motivátorov asociovaných

s dobrovoľníckou prácou. VFI má šesť kategórií funkcií, ktorým zodpovedajú určité motivácie:

1. hodnotová funkcia/hodnoty – motivácia vyjadriť alebo realizovať dôležité hodnoty, ako je humanizmus, pomoc menej šťastným;
2. funkcia spoločenského uznania – motivácia pozdvihnúť sa na vyššiu úroveň, naučiť sa niečo nové o rozličných ľuďoch či miestach, vyskúšať niečo nezvyčajné, získať nové skúsenosti v činnostiach, ktoré predstavujú fyzickú a psychickú výzvu, zdokonaľiť si zručnosti;
3. spoločenská funkcia⁴/spoločenstvo – motivácia uspokojiť potrebu žiť v spoločenstve, byť členom určitej skupiny, podieľať sa na jej ideáloch, stretávať sa s inými, nadväzovať s nimi vzťahy, ale aj získať spoločenské uznanie;
4. kariérna funkcia/kariéra – motivácia získať pracovné skúsenosti dôležité pre kariéru alebo pracovné kontakty;
5. protektívna funkcia/ochrana – motivácia vyrovnávať sa s vnútornými konfliktami, problémami, neistotami, spôsob ako zvládať životné ťažkosti, ale aj emocionálna potreba byť užitočný;
6. funkcia osobnostného rozvoja a pozdvihnutia ega/osobnostný rozvoj – motivácia posilnenia sebadôvery, sebavedomia, sebaúcty, ale lepšieho sebapoznania.

Pri zisťovaní motivácie k formálnemu dobrovoľníctvu sme uplatnili multifaktoriálny model a ako výskumný nástroj sme využili Katalóg motivácie dobrovoľníka (Volunteer Motivation Inventory – VMI) vytvorený v rámci výskumného projektu „Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia“. Prednosťou VMI je systematizácia motivátorov oproti výskumom, ktoré ponúkajú zoznam rozličných motívov. Tento katalóg (VMI) obsahuje 44 dôvodov, ktoré môžu človeka viesť k dobrovoľníctvu a recipienti sú požiadaní o to, aby na päťstupňovej škále určili, do akej miery oni ako osoby s daným výrokom súhlasia alebo nesúhlasia. Pre každého recipienta sa následne vypočíta 10 samostatných skóre, ktoré korešpondujú s desiatimi rôznymi druhmi motivácie k dobrovoľníctvu, ktoré hodnotí tento dotazník. Najvyššie skóre na škále označuje motiváciu, ktorá je najmenej relevantná pre daného dobrovoľníka. V rámci VMI sú definované nasledovné druhy motivácie k dobrovoľníctvu (6 z nich bolo identifikovaných v rámci Volunteer Function Inventory):

- *Hodnoty;*
- *Uznanie;*
- *Sociálna interakcia;*
- *Reciprocita;*
- *Reaktivita;*
- *Sebaúcta;*
- *Spoločnosť;*
- *Rozvoj kariéry;*

⁴ Termín social function (v origináli) býva prekladaný ako sociálna funkcia. Vzhľadom na rôzne významy pojmu sociálny sme v tomto kontexte zvolili slovo spoločenský.

- *Pochopenie;*
- *Obrana.*

Katalóg motivácie dobrovoľníka (VMI) sme pre účely nášho výskumu skrátili na 28 položiek, pričom sme zachovali uvedených 10 druhov motivácie. Pre každý druh sme vybrali 2 až 3 výroky. Prehľad dosiahnutých skóre u formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok uvádzame v tabuľke T35.

T35 Faktory motivácie k formálnemu dobrovoľníctvu

Faktory motivácie	Priemer	Medián
Hodnoty	3,99	4,00
Sociálne interakcie	3,87	4,00
Pochopenie	3,75	4,00
Reciprocita	3,73	4,00
Sebaúcta	3,70	3,66
Rozvoj kariéry	3,63	4,00
Uznanie	3,61	3,66
Spoločnosť	3,40	3,66
Reaktivita	3,30	3,33
Obrana	2,79	2,66

N=268, priemer je vyjadrením na stupnici od 1 po 5, kde 1 znamená vôbec nesúhlasím, 2 nesúhlasím, 3 ani nesúhlasím, ani súhlasím, 4 súhlasím a 5 absolútne súhlasím

Z celkového počtu 10-tich faktorov, ktoré slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky motivujú k dobrovoľníctvu, je významných 7 (ich priemerné skóre bolo vyššie ako 3,50). Prehľad súhlasu s jednotlivými výroky pridelenými k faktorom motivácie uvádzame v Prílohe 3.

Najdôležitejším faktorom motivácie boli *hodnoty/hodnotová orientácia* (priemerné skóre 3,99). Dobrovoľníkov motivuje presvedčenie, že je dôležité, aby človek pomáhal druhým. Indikátormi tohto faktora boli výroky:

- „Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi záleží na tých, ktorí nemali toľko šťastia ako ja.“ (S výrokom súhlasilo 69 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.)
- „Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mám súcit s ľuďmi, ktorí potrebujú pomoc.“ (Súhlas vyjadrilo 69,4 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.)
- „Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným pretože cítim, že je dôležité pomáhať druhým.“ (Súhlasilo 86,6 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.)

Vysoké skóre aj súhlas s jednotlivými výroky naznačuje, že dobrovoľníka motivuje pomoc iným preto, že chce pomáhať. Aj v zahraničných výskumoch, ktoré využívali VFI (napr. Clary, Snyder and Ridge, 1992; Esmond, Dunlop, 2004) sa potvrdzuje ako najdôležitejší faktor motivácie práve hodnotová orientácia dobrovoľníkov. V tejto súvislosti výskumy v interpretácii výsledkov poukazujú najmä na kultúrny rámec

normatívnej motivácie (napr. preferenciu altruistického správania ovplyvnenú vierovyznaním, stupňom rozvoja občianskej spoločnosti a pod.) Iné výskumy poukazujú na význam zhody hodnotovej orientácie dobrovoľníkov s poslaním organizácie.

Druhým najvýznamnejším motivačným faktorom bola *sociálna interakcia* (priemerné skóre 3,89), ktorá opisuje situáciu, kde sa dobrovoľník teší najmä zo spoločenskej atmosféry, ktorú dobrovoľníctvo poskytuje. Má radosť z toho, že mu dobrovoľníctvo umožňuje vytvárať si sociálne siete a byť v interakcii s inými ľuďmi. Vysoké skóre naznačuje silnú túžbu stretnúť nových ľudí a nadviazať cez dobrovoľníctvo nové priateľstvá.

Indikátormi boli výroky:

„Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože sa teším na podujatia, ktoré sú s tým spojené.“ (Súhlas s výrokom vyjadrilo 80,2 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.)

„Spoločenské podujatia, ktoré pre neplatených pracovníkov pripravuje organizácia, v ktorej pracujem, sú pre mňa dôležité.“ (S výrokom sa stotožnilo 58,6 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.)

„Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to poskytuje možnosť vytvoriť si nové priateľstvá.“ (Súhlasilo 76,9 % ľudí zapojených do dobrovoľníctva.)

Daný motivačný faktor korešponduje s trendom zvyšujúcej sa úlohy dobrovoľníctva pri budovaní lokálnych spoločenstiev. Dobrovoľníctvo je príležitosťou spoznať iných ľudí, napomáha súdržnosti a solidarite (Evans, Saxton, 2005).

Medzi faktory významne motivujúce ľudí k dobrovoľníctvu patria ďalej:

- *pochopenie*, ktoré vyjadruje túžbu učiť sa z dobrovoľníckej skúsenosti a lepšie spoznať a pochopiť seba, ľudí či organizáciu, ktorým dobrovoľník/dobrovoľníčka pomáha (s jednotlivými výroky súhlasilo viac ako 60 % respondentov a respondentiek);
- *reciprocita*, ktorá vyjadruje motiváciu k pomoci s perspektívou toho, že sa mu vynaložené úsilie neskôr vráti (s výroky vyjadrilo súhlas viac ako 55 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok);
- *sebaúcta*, ktorá vyjadruje, že dobrovoľníkov a dobrovoľníčky motivuje k pomoci získanie vyššieho sebavedomia či sebahodnotenia (s jednotlivými výroky súhlasilo viac ako 50 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok)
- *rozvoj kariéry*, t. j. motiváciou je túžba získať nové vedomosti, skúsenosti či kontakty prepojené na zamestnanie (s výroky súhlasilo viac ako 60 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok);
- *uznanie*, vyjadrujúce, že motiváciou k dobrovoľníctvu je radosť z uznania, ktoré dobrovoľníctvo poskytuje. Vyššie skóre naznačuje, že motiváciou je silná túžba po formálnom uznaní vlastnej práce.

Naopak najmenej významným motivačným faktorom bola *obrana*. Obrana opisuje situáciu, v ktorej sa dobrovoľník zapája do dobrovoľníctva, aby utiekol negatívnym pocitom, ktoré voči sebe cíti. Nízke skóre naznačuje, že dobrovoľník nepoužíva dobrovoľníctvo ako spôsob úniku pred negatívnymi emóciami voči sebe (Clary, Snyder, Ridge, 1992). Indikátormi boli výroky:

„Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, lebo si myslím, že som mala v živote viac šťastia ako iní ľudia.“

„Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to poskytuje únik z vlastných problémov.“

„Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože vďaka tomu sa cítim menej osamelý, osamelá.“

V budúcich výskumoch by bolo zaujímavé sledovať, či je nízke skóre tohto motivačného faktora možné interpretovať aj ako výsledok profesionálneho manažmentu dobrovoľníckych programov, ktoré už v priebehu získavania dobrovoľníkov odhalia nebezpečnú a nevhodnú motiváciu k dobrovoľníckej činnosti.

Nižšie skóre sme zaznamenali aj pri faktoroch *spoločnosť a reaktivita*. To naznačuje, že pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky na Slovensku nie je pri ich zapojení sa do dobrovoľníctva rozhodujúci vplyv ľudí, ktorí sú pre nich dôležití (napr. rodiny alebo priateľov) a len nízke percento dobrovoľníkov sa zapája do dobrovoľníckych aktivít kvôli potrebe vyrovnať sa s vlastnými minulými problémami.

Typ vykonávanej dobrovoľníckej aktivity, dĺžka vykonávania dobrovoľníctva ani jeho frekvencia nemajú vplyv na motiváciu k dobrovoľníctvu. Jediný štatisticky významný rozdiel sme zaznamenali pri faktore *sociálna interakcia*, a to v prípade frekvencie dobrovoľníckych aktivít. Význam tohto faktora rastie so zvyšujúcou sa frekvenciou vykonávania dobrovoľníctva. Pravidelná dobrovoľnícka činnosť je pre ľudí zdrojom intenzívnejších a častejších sociálnych kontaktov, a teda je následne pre pravidelných dobrovoľníkov a dobrovoľníčky aj významnejším motivátorom ich aktivít.

Oba štýly dobrovoľníckej angažovanosti – tradičný aj reflexívny spája skutočnosť, že pracujú s morálnymi hodnotami. V prípade tradičného vzorca je zdôrazňovaná altruistická motivácia, často zasadená do náboženskej tradície dobročinnosti alebo do konceptu občianskych cností (zdôraznenie zodpovednosti voči spoločstvu). Nový – reflexívny vzorec dobrovoľníctva rovnako zohľadňuje hodnotu altruizmu a solidarity, aj keď viac upozorňuje na vzrast tzv. egoistickej hodnotovej orientácie s poukázaním na skutočnosť, že neexistuje „čistý“ altruizmus, a teda že každé ľudské správanie je motivované vlastnými záujmami. Nové trendy v oblasti dobrovoľníctva poukazujú na vzostup tzv. sebeckého dobrovoľníka, ktorý potvrdzuje, že dobrovoľníkov motivuje pri zapájaní sa do aktivít stále viac snaha získať konkrétne skúsenosti, vedomosti, zručnosti zážitky a pod.

Motivácia ľudí byť dobrovoľníkmi je podľa viacerých štúdií kultúrne podmienená, odlišuje sa v jednotlivých krajinách. Rozdiely súvisia s mierou individualizácie

a kolektivismu, ktorá je rozdielna v jednotlivých kultúrach a regiónoch sveta. Súvisí teda s kultúrnymi vplyvmi, ktoré reflektujú mieru zapojenia sa ľudí – členov istej spoločnosti do riešenia sociálnych problémov a hodnoty väčšinovej morálky. Ak prevláda individualistická orientácia, zdôrazňuje sa individuálna zodpovednosť a osobná voľba, naopak kolektivistická orientácia zdôrazňuje normatívne záväzky a kolektívne blaho. Existujú aj výskumy, ktoré zameriavajú pozornosť na dobrovoľníctvo ako formu občianskej participácie (Curtis et al., 1992; Levine, Norenzayan Philbrick, 2001). Ďalšie ukazujú pozitívnu koreláciu medzi individualizmom a sociálnym kapitálom v rôznych krajinách (Allik, Realo, 2004). V každom prípade výsledky výskumov poukazujú na význam hodnôt a normatívnej orientácie v oblasti motivácie k dobrovoľníctvu.

Výsledky nášho výskumu potvrdzujú komplexnosť a zložitosť motivácie k dobrovoľníctvu. Všetci dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa stotožnili s niekoľkými výroky, ktoré predstavovali indikátory jednotlivých faktorov motivácie. K dobrovoľníctvu ich teda motivujú rozličné vonkajšie a vnútorné motivátory.

Naše zistenia zároveň potvrdzujú význam hodnôt pre život a významnosť altruistickej a normatívnej motivácie k dobrovoľníctvu. V najvyššej miere motivuje k dobrovoľníckej pomoci silné presvedčenie, že je dôležité aby človek pomáhal iným ľuďom (altruistická motivácia). Pomerne silným motivačným faktorom sa ukázala aj *reciprocita*. Slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky vo vysokej miere motivuje k dobrovoľníctvu aj viera v tzv. „vyššie dobro“, t. j. viera v to, že sa im pomoc iným neskôr v dobrom vráti. Normatívnu motiváciu spojenú s vplyvom ľudí, ktorí sú pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky dôležití, vyjadruje faktor *spoločnosť*. Nižšie skóre tohto faktora však poukazuje skôr na to, že do dobrovoľníctva sa zapája menej priateľov či známych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. S výrokom „*Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože je to pre ľudí, ktorých poznám najlepšie, veľmi dôležité*“ totiž súhlasilo až 61,9 % respondentov a respondentiek aktívnych v dobrovoľníctve.

Na trendy nového štýlu v dobrovoľníctve by mohli poukazovať ostatné faktory motivácie, ktoré dosiahli pomerne vysoké skóre a ktoré signalizujú skôr egoistickú motiváciu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (napr. rozvoj sebaúcty, kariéry, sebapoznanie a pod.).

Na základe uvedenej analýzy nie je však možné jednoznačne konštatovať, že by na Slovensku prevládal niektorý zo štýlov dobrovoľníctva. V motivácii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nachádzame prvky oboch štýlov, pričom ako významnejšia sa ukazuje altruistická a normatívna motivácia k dobrovoľníctvu.

7.1 Motivácia k dobrovoľníctvu a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Jednoznačný vzťah medzi nami zisťovanými sociálno-demografickými charakteristikami aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a ich motiváciou k dobrovoľníctvu nebol potvrdený. Pri analýze dát však nachádzame niektoré zaujímavé odlišnosti týkajúce sa jednotlivých faktorov motivácie.

Motivácia k dobrovoľníctvu a rod

Vo vzťahu k rodu sme štatisticky významný rozdiel zaznamenali len pri faktore motivácie *sociálne interakcie*, pričom u mužov bolo zistené výrazne vyššie priemerné skóre ako u žien. Daný výsledok je zaujímavým podnetom pre ďalší výskum motivácie dobrovoľníkov. Bolo by potrebné zistiť, či dobrovoľníctvo predstavuje u mužov jednu z mála príležitostí nadviazania trvalejších sociálnych vzťahov a naopak, či u žien je možné dokázať, že nadväzujú sociálne vzťahy aj mimo formálnych organizácií, v ktorých sa dobrovoľnícky angažujú, a teda ich potreba sociálnych vzťahov je dostatočne saturovaná aj v iných spoločenstvách a organizáciách.

Motivácia k dobrovoľníctvu a vek

Štatisticky významné diferencie vo vzťahu k veku sme zaznamenali v motivačnom faktore *hodnoty*. Najvyššie skóre tohto motivačného faktora sme zistili vo vekovej skupine 50 – 59-ročných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, naopak najnižšie je vo vekovej skupine 40 – 49-ročných. Keďže ide o nie príliš vzdialené vekové skupiny, nemôžeme jednoznačne konštatovať, že by u starších vekových skupín prevládala altruistická motivácia. Výsledky skôr opäť potvrdzujú zložitosť a potrebu skúmania motivácie k dobrovoľníctvu.

Motivácia k dobrovoľníctvu a vzdelanie

Významný vzťah medzi motiváciou k dobrovoľníctvu a vzdelaním bol zistený len u faktora motivácie označeného ako *spoločnosť*. Významnejším sa tento faktor ukázal pri dobrovoľníkoch a dobrovoľníčkach so základným vzdelaním a so stredoškolským vzdelaním bez maturity, naopak menej významný bol u respondentov a respondentiek s vysokoškolským vzdelaním. To môže poukazovať na to, že na ľudí s vyšším vzdelaním nemá až taký výrazný vplyv pri motivácii k dobrovoľníctvu tlak či očakávania najbližšieho okolia – priateľov, známych, rodiny a pod.

Motivácia a lokalita bývania

Hypotéza o vzťahu motivácie s miestom, kde človek žije (mesto, vidiek) je pomerne častá. Vo výskume sme zistili štatisticky významný vzťah len pri faktoroch motivácie *sociálne interakcie* a *reciprocita*. Oba faktory boli menej významné pre ľudí žijúcich v meste a významnejšie pre ľudí žijúcich na vidieku. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky na vidieku teda vnímajú dobrovoľníctvo skôr ako cestu rozvoja a hľadania nových kontaktov či priateľstiev. Toto zistenie súvisí aj s vyššou participáciou respondentov a respondentiek z vidieka v oblasti neformálneho dobrovoľníctva. Dobrovoľníctvo je teda práve na vidieku jednou z ciest budovania sociálnych sietí, ktoré sú významnou zložkou sociálneho kapitálu a rozvoja komunitného života. To potvrdzuje aj vyššie skóre faktora *reciprocita* u vidieckych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré vyjadruje, že ľudia veria, že sa im pomoc v rámci dobrovoľníctva raz v rámci tzv. vyššieho dobra vráti.

Motivácia k dobrovoľníctvu a sociálno-ekonomická pozícia

Pri analýze jednotlivých motivačných faktorov vo vzťahu k sociálno-ekonomickej pozícii dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme zistili významný rozdiel pri faktore *obrana*. Najvýznamnejším bol tento faktor u nezamestnaných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Toto zistenie poukazuje na to, že pre nezamestnaných môže byť dobrovoľníctvo častejšie ako pre iné skupiny cestou úniku pre negatívnymi pocitmi, ktoré majú vo vzťahu k sebe samým. Tento fakt je potrebné brať do úvahy pri zapájaní tejto cieľovej skupiny do dobrovoľníctva, pretože môže byť v niektorých prípadoch rizikovou motiváciou.

Motivácia k dobrovoľníctvu vo vzťahu k príjmu, rodinnému stavu a vierovyznaniu

Pri jednotlivých faktoroch motivácie vo vzťahu k príjmu, rodinnému stavu a vierovyznaniu sme štatisticky významné odlišnosti nezistili.

Motivácia k dobrovoľníctvu a členstvo

Vo vzťahu medzi motiváciou k dobrovoľníctvu a členstvom sme zaznamenali najviac faktorov, kde môžeme konštatovať štatisticky významný rozdiel medzi členmi a nečlenmi organizácií. Rozdiely sme zaznamenali pri faktoroch motivácie *hodnoty*, *sociálne interakcie*, *sebaúcta* a *reciprocita*. Vo všetkých prípadoch boli pritom uvedené faktory významnejšie pre členov a členky organizácií. Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku je charakteristický úzkym spojením

členstva a dobrovoľníctva. Hodnoty a altruistická hodnotová orientácia sú teda významným motivačným činiteľom pri zapájaní sa ľudí do občianskych aktivít a pomoci iným vo všeobecnosti, rovnako ako predstava, že sa im ich aktivita v rámci princípu „vyššieho dobra“ raz vráti. Sociálna interakcia a sebaúcta ako faktory motivácie významnejšie pre členov sú odrazom toho, že členovia majú tendenciu angažovať sa v dobrovoľníctve intenzívnejšie a majú užšiu väzbu s organizáciou. Majú teda možnosť cez dobrovoľníctvo rozvíjať aj sociálne vzťahy či zvyšovať si mienku o sebe.

Podobne ako v českom výskume (Frič, Pospíšilová a kol., 2010), ani v našom výskume sa nedokázala jednoznačná súvislosť medzi sociálnym profilom dobrovoľníkov a ich motiváciou. Odlišnosti v niektorých faktoroch motivácie však odhaľujú zaujímavé súvislosti. V prípade zistení týkajúcich sa súvislosti členstva a motivácie poukazujú skôr na tradičný štýl dobrovoľníckej angažovanosti.

8 Bariéry formálneho dobrovoľníctva

Okrem toho, čo ľudí k dobrovoľníctvu motivuje, nás zaujímalo aj to, čo ľuďom bráni v zapojení sa do formálneho dobrovoľníctva. Prekážky v zapájaní sa ľudí do dobrovoľníckych aktivít môžu odhaliť limity na strane jednotlivcov, na druhej strane poukazujú aj na širší kultúrny a spoločenský rámec, v ktorom sa dobrovoľníctvo rozvíja. Môžu byť významným zdrojom informácií o tom, čo môžu organizácie urobiť pre zvýšenie počtu ľudí zapojených do dobrovoľníctva.

Bariéry formálneho dobrovoľníctva sme zisťovali u všetkých respondentov a respondentiek. Respondenti a respondentky, ktorí/ktoré v posledných 12-tich mesiacoch v dobrovoľníctve nepracovali, mali uviesť, či sú v predloženom zozname dôvody, pre ktoré sa do dobrovoľníctva nezapojili. Ľudia, ktorí boli v dobrovoľníctve aktívni, mali uviesť dôvody, pre ktoré dobrovoľníctvu nevenovali viac času. Prehľad jednotlivých bariér za celú populáciu je uvedený v T36.

T36 Bariéry formálneho dobrovoľníctva (v %)

Bariéry dobrovoľníctva	%
Nepožiadanie o pomoc	40,4
Neinformovanosť o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva	36,0
Nedostatok času	35,7
Zdravotné problémy/ťažkosti	21,9
Neschopnosť prijať dlhodobý záväzok	21,0
Pocit nepotrebnosti pomoci	19,1
Nezáujem	17,8
Náročná situácia v práci	16,8
Náročná situácia v rodine	16,5
Preferencia darcovstva peňazí	12,9
Problémy s dochádzaním	10,8
Nespokojnosť s predchádzajúcou dobrovoľníckou skúsenosťou	8,9
Finančné náklady spojené s vykonávaním dobrovoľníctva	6,2

N=973

Najväčšími bariérami zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch sú *nepožiadanie o pomoc* a *neinformovanosť* respondentov a respondentiek o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva. Skutočnosť, že ľudia sa nezapojili do dobrovoľníctva, pretože neboli požiadaní o pomoc, súvisí so zisteniami týkajúcimi sa zdrojov získavania informácií o dobrovoľníctve, v rámci ktorých prevládali priame zdroje vyjadrujúce to, že ľudí o zapojenie sa niekto požiadal. Vysoké percento respondentov a respondentiek, ktorí/ktoré uviedli ako bariéru

neinformovanosť svedčí o stále nízkej osвете a propagácii dobrovoľníctva na verejnosti. Na treťom mieste sa medzi bariérami umiestnil *nedostatok času*. Všetky tri uvedené bariéry označila viac ako tretina všetkých respondentov a respondentiek.

Ako najmenej významné bariéry boli označené *problémy s dochádzaním, nespokojnosť s predchádzajúcou dobrovoľníckou skúsenosťou a finančné náklady spojené s vykonávaním dobrovoľníctva*.

Naše zistenia môžeme na Slovensku komparovať so zisteniami z výskumu IVO v roku 2003 (Bútorová, 2004). Aj keď otázka, z ktorej sa vyvodzovali v tomto výskume bariéry dobrovoľníctva, bola položená skôr vo vzťahu k potenciálu dobrovoľníctva v budúcnosti, pre dokreslenie je možné ju použiť. Výskum v roku 2003 medzi bariérami zapojenia sa do dobrovoľníctva uvádza najmä nepožiadanie o pomoc, ktorú značilo 46 % a nedostatok času, ktorý uviedlo 54 % respondentov a respondentiek. Vo výskume z roku 1998 (Woleková, 2002) s výrokom „Nemám čas venovať sa dobrovoľníctvu“ súhlasilo 56,6 % respondentov a respondentiek. V oboch prípadoch boli uvedené bariéry významnejšie pre väčší počet ľudí, teda je možné pozorovať v tejto oblasti určitý posun, ale rovnako ako v našom prípade patrili medzi najčastejšie uvádzané.

V zahraničí väčšina výskumov ako najväčšiu bariéru zapájania sa do dobrovoľníctva uvádza nedostatok času. Výskum dobrovoľníctva v Anglicku uvádza nedostatok času ako bariéru nezapojenia sa do dobrovoľníctva až u 82 % ľudí, ktorí v posledných 12-tich mesiacoch neparticipovali na dobrovoľníctve (Low, Butt, Paine, Smith, 2007). V kanadskom výskume z roku 2007 sa nedostatok času ukázal tiež ako najvýznamnejšia bariéra. Túto bariéru označilo 75 % z neaktívnych ľudí a dobrovoľníkov, ktorí v poslednom roku odpracovali menej ako 1,5 hodiny (Hall, Lasby, Ayer, Gibbons, 2009). V našom výskume bol nedostatok času bariérou, ktorú z celkového počtu respondentov a respondentiek označilo 35,7 %, v prípade neaktívnych ľudí bola bariéra významná pre 42,1 %.

Medzi aktívnymi a neaktívnymi respondentmi a respondentkami vo formálnom dobrovoľníctve sme zaznamenali pri všetkých bariérach štatisticky významné odlišnosti ($p < 0,05$). Odlišnosti poukazujú na to, že uvedené bariéry sú v oveľa väčšej miere významné pre ľudí, ktorí sa do formálneho dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch nezapojili a pre aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky nie sú dôležité.

Pri porovnaní poradia jednotlivých bariér u skupiny dobrovoľníkov a nedobrovoľníkov, môžeme vidieť, že sa mení aj poradie dôležitosti bariér. U nedobrovoľníkov je v podstate rovnaké ako poradie bariér v rámci celej populácie. U aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa do popredia dostávajú najmä bariéry súvisiace skôr s individuálnymi kontextami života, ako sú nedostatok času, zdravotné problémy a ťažkosti, náročná situácia v práci a v rodine. Nezapojenie sa do dobrovoľníctva u neaktívnej populácie súvisí teda vo väčšej miere s tým, že neboli

oslovení a s nedostatočnou informovanosťou o možnosti zapojiť sa. Významný je však aj nedostatok času.

T37 Bariéry dobrovoľníctva vzhľadom na angažovanosť v dobrovoľníctve (v %)

Bariéry dobrovoľníctva	Dobrovoľníci	Nedobrovoľníci
Nepožiadanie o pomoc	11,9	51,2
Neinformovanosť o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva	8,6	46,4
Nedostatok času	18,7	42,1
Zdravotné problémy/ťažkosti	17,9	23,4
Neschopnosť prijať dlhodobý záväzok	9,7	25,2
Pocit nepotrebnosti pomoci	5,6	24,3
Nezáujem	5,2	22,6
Náročná situácia v práci	12,7	18,3
Náročná situácia v rodine	11,2	18,6
Preferencia darčovstva peňazí	2,6	16,9
Problémy s dochádzaním	7,4	12,1
Nespokojnosť s predchádzajúcou dobrovoľníckou skúsenosťou	4,9	10,5
Finančné náklady spojené s vykonávaním dobrovoľníctva	3,0	7,4

N = 973

Bariéry nezapojenia sa do dobrovoľníctva u ľudí, ktorí vo formálnom dobrovoľníctve v posledných 12-tich mesiacoch nepracovali, svedčia o tom, že na Slovensku existuje reálne významný potenciál ľudí, ktorí by sa do dobrovoľníctva mohli zapojiť. Je teda skôr záležitosťou organizácií, ako využiť tento potenciál a získať nových dobrovoľníkov a dobrovoľníčky.

Na základe analýzy bariér formálneho dobrovoľníctva nie je možné jednoznačne konštatovať, či sú bariéry odrazom skôr tradičného alebo nového, reflexívneho štýlu dobrovoľníctva. Podľa Friča a Pospíšilovej (2010, s. 172) by sme medzi bariéry súvisiace s individualizáciou a zvyšujúcimi sa nárokmi na čas človeka, jeho mobilitu a flexibilitu mohli zaradiť prekážky, ako sú náročná situácia v práci, v rodine, nedostatok času, nezáujem, problémy s dochádzaním a pod. Na druhej strane sú pre veľkú skupinu ľudí významnými aj bariéry súvisiace s očakávaniami spoločnosti a ostatných, reprezentujúce skôr kolektívny štýl dobrovoľníctva. Medzi ne patria v našom prípade nepožiadanie o pomoc a pocit nepotrebnosti pomoci. Hlbšiu analýzu toho, ako jednotlivé bariéry spolu súvisia, sme však nerealizovali, a teda nemôžeme jednoznačne konštatovať, aký trend je v tejto oblasti typický pre Slovensko.

Bariéry dobrovoľníctva identifikované v našom výskume sú však podľa nášho názoru odrazom špecifickej situácie v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku a dôkazom toho, že osveta a informovanosť v tejto oblasti je stále nedostatočná. Na druhej strane, keďže sa najvýznamnejšou bariérou zapojenia do dobrovoľníctva ukázalo nepožiadanie o pomoc (51,2 % ľudí neaktívnych v dobrovoľníctve vnímalo túto prekážku), cesta k získavaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vedie skôr cez optiku tradičného vzorca dobrovoľníctva, na čo poukazujú aj zistenia týkajúce sa informovanosti o formálnom dobrovoľníctve.

8.1 Bariéry formálneho dobrovoľníctva a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Bariéry dobrovoľníctva a rod

Rodová diferenciácia bariér formálneho dobrovoľníctva sa ukázala v štyroch prípadoch. V prípade *zdravotných problémov* ako prekážky participácie v dobrovoľníctve a v prípade *zložitej situácie v rodine* išlo o bariéry, ktoré boli významné pre ženy a nevýznamné pre mužov. Starostlivosť o deti a domácnosť je na Slovensku stále skôr záležitosťou žien a v prípade záujmu zapojiť sa do dobrovoľníckych aktivít môže zohrávať dôležitú úlohu. To potvrdzujú aj zistenia vo vzťahu k pracovnej pozícii respondentov a respondentiek, v rámci ktorých bola pre ľudí na materskej alebo rodičovskej dovolenke (išlo takmer o samé ženy) významnou práve bariéra vzťahujúca sa k zložitej situácii v rodine a k nedostatku času. Je teda zrejmé, že v prípade záujmu majú ženy reálne viac bariér pri zapájaní sa do dobrovoľníckych aktivít ako muži.

Na druhej strane *nezáujem a pocit, že o pomoc nikto nestojí* boli významnejšie bariéry pre mužov a nevýznamné pre ženy. To môže byť dôsledkom pretrvávajúcich stereotypov, že sféra filantropie a dobrovoľníctva je skôr záležitosťou žien ako mužov. Zároveň to súvisí s tým, že na Slovensku vo všeobecnosti akékoľvek neplatená práca nie je uznávaná ako spoločenská hodnota.

Bariéry dobrovoľníctva a vek

Z hľadiska veku sme významné odlišnosti zaznamenali pri niekoľkých bariérach.

Nepožiadanie o pomoc bolo významnou bariérou pre najmladšiu a najstaršiu vekovú skupinu. Pri oboch skupinách to podľa nášho názoru svedčí o nedostatočnej ponuke pre tieto cieľové skupiny a pre organizácie angažujúce dobrovoľníkov a dobrovoľníčky to vnímame ako výzvu. Veková skupina 70 a viacročných sa pritom

ukázala ako skupina, pre ktorú nie je významnou bariérou *nedostatok času*, môže teda predstavovať významný potenciál do budúcnosti. Na druhej strane *zdravotné problémy* sú významnou prekážkou dobrovoľníctva najmä pre vyššie vekové skupiny, pre najmladšie vekové skupiny nie sú dôležité. Pri zapájaní vyšších vekových skupín bude teda potrebné tieto limity rešpektovať.

Nevýznamnými pre najmladšiu vekovú skupinu (15 – 19 rokov) sú aj dôvody nezapojenia sa do dobrovoľníctva súvisiace so *zložitou situáciou v rodine a v práci*.

Ďalšou bariérou, pri ktorej sme z hľadiska veku zaznamenali štatisticky významné odlišnosti, je *nedostatok času*. Táto bariéra sa ukázala ako významná pre vekovú skupinu 20 – 29-ročných respondentov a respondentiek. Pretože z tejto vekovej skupiny sa do dobrovoľníctva zapojil pomerne vysoký počet ľudí, pôjde zrejme o bariéru významnú skôr pre ľudí v dobrovoľníctve neaktívnych. Svedčí však o tom, že táto veková skupina má rôznorodé študijné, pracovné či rodinné záujmy, v ktorých je aktívna a následne jej pre dobrovoľníctvo nezostáva toľko času ako iným skupinám. Bariéra *nedostatok času* je nevýznamnou pre vekovú skupinu 50 – 59-ročných ľudí a 70 a viacročných. Pri vekovej skupine 50 – 59-ročných je dôkazom toho, že i keď sa u tejto skupiny ukazuje ako významnou bariérou náročná situácia v práci, disponuje dostatkom času, ktorý venuje dobrovoľníckym aktivitám. Jej zapojenie sa do dobrovoľníctva v posledných 12-tich mesiacoch je spomedzi ostatných vekových skupín najvyššie. To môže súvisieť jednak so stabilizovanou rodinnou situáciou, rodiny sa v tomto veku nachádzajú zväčša už vo fáze, keď nemusia zabezpečovať každodennú starostlivosť o deti, a jednak so stabilizovanými záujmami a občianskymi aktivitami.

Bariéry dobrovoľníctva a vzdelanie

Štatisticky významné odlišnosti z hľadiska vzdelania nachádzame pri nasledujúcich bariérach: *nepožiadanie o pomoc, neinformovanosť, nezáujem, finančné náklady spojené s vykonávaním dobrovoľníckych aktivít, náročná situácia v práci a preferovanie darcovstva pred dobrovoľníctvom*.

V prvých štyroch prípadoch ide o dôvody nezapojenia sa do dobrovoľníctva významné pre ľudí so základným vzdelaním a nevýznamné pre ľudí s vysokoškolským vzdelaním. Pri bariérach *náročná situácia v práci a preferencia darcovstva* je významnosť opačná, t. j. ide o bariéry významné pre vysokoškolsky vzdelaných respondentov a respondentky a pre ľudí so základným vzdelaním nie sú významnými bariérami.

Rozdiely v bariérach dobrovoľníctva z hľadiska vzdelania potvrdzujú našu tézu o tom, že ľudia s vyšším vzdelaním majú tendenciu žiť aktívnejší spoločenský a občiansky život a viac sa zaujímať o dianie v komunite. Sú zároveň informovanejší

o možnostiach participácie a zapájania sa do rôznorodých aktivít a prejavujú o participáciu väčší záujem. Zároveň je zrejmé, že ponuky dobrovoľníckych organizácií smerujú skôr k ľuďom s vyšším vzdelaním, u ktorých je možné využiť aj ich odborné vedomosti a zručnosti.

Preferencia darcovstva pred dobrovoľníctvom rovnako ako *finančné náklady spojené s dobrovoľníctvom* sú bariéry, ktoré súvisia skôr s príjmom respondentov a respondentiek. Pri ľuďoch s vysokoškolským vzdelaním možno reálne predpokladať aj vyšší príjem, a teda následne aj možnosť darcovstva, pretože však ľudia s vyšším vzdelaním zároveň vykazujú celkovo vyššiu participáciu v dobrovoľníctve, nemožno túto skutočnosť považovať za skutočnú bariéru. Na druhej strane ľudia s nižším vzdelaním reálne disponujú aj nižším príjmom, a teda finančné náklady spojené v vykonávaní dobrovoľníctva ich od tejto činnosti môžu odradiť.

Bariéry dobrovoľníctva a lokalita bývania

Vo vzťahu k lokalite bývania sme významné rozdiely zaznamenali pri bariérach *nezáujem* a *náročná situácia v práci*. V oboch prípadoch boli bariéry významnejšie pre ľudí žijúcich v meste a menej významné pre ľudí žijúcich na vidieku. Obe bariéry pritom odkazujú na individualizovaný životný štýl, ktorý je typickejší skôr pre mestské prostredie.

Bariéry dobrovoľníctva a sociálno-ekonomická pozícia

Z hľadiska pracovnej pozície sme významné odlišnosti zaznamenali tiež pri viacerých bariérach. Niektoré odlišnosti možno interpretovať ako odraz povinností spojených s konkrétnou pracovnou pozíciou respondentov a respondentiek. Konkrétne *nedostatok času* a *náročná situácia v rodine* sa ukázali ako významné bariéry pre ľudí na materskej a rodičovskej dovolenke. Keďže ide zväčša o ženy, rozdiely súvisia aj s rodovými odlišnosťami. *Náročná situácia v práci* je bariérou, ktorá bráni zapojeniu sa do dobrovoľníctva najmä pracujúcim respondentom a respondentkám, pre študentov a študentky stredných škôl nie je významnou.

Nepožiadanie o pomoc je významným dôvodom nezapojenia sa do dobrovoľníctva pre študentov a študentky stredných škôl, čo súvisí aj so zisteniami vo vzťahu k veku.

Nezáujem je bariérou dôležitou pre nezamestnaných, čo môže súvisieť s celkovým nezaujmom tejto skupiny či stavom apatie spôsobeným samotným stavom nezamestnanosti.

Bariéry dobrovoľníctva a príjem

Príjem respondentov a respondentiek je faktor, ktorý zohráva úlohu pri niekoľkých bariérach. *Nepožiadanie o pomoc a nezáujem* sú prekážkami zapojenia sa do dobrovoľníctva pre skupinu respondentov a respondentiek s najnižším príjmom.

Preferovanie darcovstva peňazí je významnou bariérou nezapojenia sa do dobrovoľníctva pre respondentov a respondentky s príjmami od 901 do 1500 eur. Týka sa teda skôr vyšších príjmových skupín.

Náročná situácia v práci sa ukázala ako nevýznamná prekážka pre respondentov a respondentky s príjmom pre menej ako 300 eur, čo súvisí s tým, že v tejto vekovej skupine je najviac nezamestnaných respondentov a respondentiek a študentov a študentiek stredných škôl, teda nepracujúcich ľudí. Významnou je táto bariéra pre ľudí s príjmom od 601 do 900 eur a od 901 – 1200 eur. V oboch prípadoch pritom ide o skupiny s najvyššou mierou participácie v oblasti dobrovoľníctva.

Bariéry dobrovoľníctva a rodinný stav

Z hľadiska rodinného stavu sme štatisticky významný rozdiel zaznamenali len pri bariére *náročná situácia v práci*. Významnou je táto bariéra pre ženatých respondentov a vydaté respondentky, pre slobodných nie je dôležitou. To súvisí pravdepodobne s tým, že u skupiny ženatých respondentov a vydatých respondentiek ide o ľudí, ktorí sú pracovne aktívni, zatiaľ čo medzi slobodnými nachádzame vyšší počet študentov a študentiek.

Bariéry dobrovoľníctva a vierovyznanie

Vierovyznanie nie je faktor, ktorý by zohrával pri identifikovaní bariér významnú úlohu. Z hľadiska tejto sociálno-demografickej charakteristiky respondentov a respondentiek sme pri prekážkach formálneho dobrovoľníctva významné odlišnosti nezaznamenali.

Bariéry dobrovoľníctva a členstvo v organizáciách

Vo vzťahu k členstvu sa všetky bariéry ukázali ako nevýznamné pre členov a významné pre ľudí, ktorí nie sú členmi organizácií. To opäť potvrdzuje jednu z charakteristík dobrovoľníctva na Slovensku, a to je úzke spojenie dobrovoľníctva a členstva. Členovia majú tendenciu byť ako dobrovoľníci aktívnejší ako nečlenovia,

a teda pociťujú aj menej prekážok pri zapájaní sa do občianskych i dobrovoľníckych aktivít.

Analýza bariér z hľadiska sociálneho profilu poukazuje na dôležité skutočnosti. Pre ľudí najmenej zapojených do dobrovoľníckych aktivít (ľudí so základným vzdelaním, s najnižším príjmom, nezamestnaných) sa ukázali ako najvýznamnejšie dve bariéry: nepožiadanie o pomoc a nezáujem. Stratégia zvýšenia participácie týchto skupín v dobrovoľníctve teda bude vyžadovať na jednej strane vzbudenie ich záujmu o túto sféru občianskeho života, na druhej strane bude potrebné tieto skupiny získavať priamym, osobným kontaktom.

Pri najmladšej vekovej skupine, ktorú z hľadiska pracovnej pozície zastupujú zväčša študenti a študentky stredných škôl, a ktorá je rovnako najmenej zapojenou skupinou do dobrovoľníckych aktivít, sa ukázala ako najväčšia bariéra nepožiadanie o pomoc. To je podľa nášho názoru dôkazom skutočnosti, ktorú konštatujeme aj v predchádzajúcich častiach, a to je nedostatočná výchova k dobrovoľníctvu na stredných školách a absencia dobrovoľníckych programov zameriavajúcich sa na tieto skupiny nielen ako na cieľové, ale aj ako na aktívnych realizátorov dobrovoľníckych aktivít.

9 Prínosy dobrovoľníctva

Dobrovoľníctvo má množstvo prínosov. V preambule Všeobecnej deklarácie o dobrovoľníctve, ktorú prijala Medzinárodná asociácia pre dobrovoľnícke úsilie na 11. svetovej konferencii v Paríži v roku 1990, je uvedené, že „dobrovoľníci považujú svoje pôsobenie za nástroj, ktorý prispieva k spoločenskému, ekonomickému a environmentálnemu rozvoju“. Zároveň Deklarácia hovorí o tom, že dobrovoľníctvo „zvyšuje ľudský potenciál a kvalitu každodenného života, posilňuje ľudskú solidaritu, poskytuje odpovede na dôležité výzvy našej súčasnosti a snaží sa prispievať k vytváraniu lepšieho a pokojnejšieho sveta“ a tiež „prispieva k životaschopnosti ekonomického života a aj k tvorbe pracovných miest a nových profesií.“

Správa Európskeho parlamentu o prínose dobrovoľníckej práce k hospodárskej a sociálnej súdržnosti z roku 2008 uvádza, že „dobrovoľníctvo:

- predstavuje hospodársky prínos (podľa odhadov OSN predstavuje hospodársky prínos neziskových inštitúcií v priemere 5 % HDP, pričom aj mierny odhad času venovaného dobrovoľníckej práci predstavuje viac ako štvrtinu tejto hodnoty);
- je významnou hnacou silou rozvoja občianskej spoločnosti a posilňovania solidarity;
- má vysokú mieru pridanej hodnoty: za každé euro, ktoré organizácie vydali na podporu dobrovoľníkov, sa im vrátilo v priemere 3 až 8 eur;
- má nesmierne dôležitý prínos pre tvorbu sociálneho kapitálu;
- môže viesť k výrazným úsporám v oblasti verejných služieb;
- je prínosom pre osobnostný a sociálny rozvoj dobrovoľníka a ma pozitívny dosah v rámci spoločenstva, a to napríklad na medziludské vzťahy;
- vedie k priamemu zapájaniu občanov do miestneho rozvoja a môže tak zohrávať významnú úlohu pri podpore občianskej spoločnosti a demokracie;
- môže pozitívne vplývať na ľudské zdravie a z tohto pozitívneho vplyvu môžu profitovať všetky vekové kategórie a môže pomáhať pri predchádzaní telesným a duševným chorobám.“

Prínosy dobrovoľníctva možno všeobecne rozdeliť na prínosy:

- z pohľadu širšej spoločnosti;
- z pohľadu miestnej komunity;
- z pohľadu organizácie, ktorá s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracuje;
- z pohľadu prijímateľov pomoci dobrovoľníkov a dobrovoľníčok;
- z pohľadu samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčky (Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková, 2009).

Vo výskume Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie sme sa zamerali na zisťovanie prínosov z hľadiska samotných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

The World Volunteer Web, internetový portál, ktorý vznikol vďaka programu Organizácie spojených národov s názvom The United Nations Volunteers, uvádza tieto prínosy dobrovoľníctva pre samotných dobrovoľníkov:

- Prostredníctvom dobrovoľníctva ľudia rozvíjajú existujúce a získavajú nové zručnosti;
- Dobrovoľníctvo je spôsob, ako sa zúčastňovať na živote komunity;
- Dobrovoľníctvo je zdrojom ďalšej motivácie a zmyslu pre výsledok;
- Dobrovoľníctvo zlepšuje možnosti rozvoja pracovnej kariéry dobrovoľníkov;
- Vďaka dobrovoľníctvu ľudia získavajú nové záujmy a hobby (dobrovoľníctvo môže byť spôsobom úniku z každodennej rutiny, zábava, relax, spôsob ako „dobiť“ energiu. Môže byť aj spôsobom ako uvoľniť napätie, získať nový pohľad na rôzne situácie, ako preskúmať vlastné osobné či profesijné vízie);
- Dobrovoľníctvo ako spôsob získavania nových skúseností;
- Dobrovoľníctvo ako priestor na stretávanie sa s rôznymi ľuďmi (dobrovoľníctvo je skvelý priestor na rozvoj medziludských vzťahov a sieťovanie. Okrem budovania osobných či profesijných vzťahov ponúka aj spôsob ako spoznať ľudí z rôznych prostredí, rôzneho veku, z rôznych odvetví a pod.);
- Dobrovoľníctvo je signálom pre zamestnávateľa, učiteľov, priateľov a rodinu (ľudia sa zaujímajú aj o to, aký život človek žije aj mimo prostredia, v ktorom sa s ním bežne stretávajú. Zamestnávateľa môže zaujímať, akým aktivitám sa jeho zamestnanec venuje vo voľnom čase, akademické inštitúcie sa zaujímajú o mimoškolské aktivity. Dobrovoľníctvo je prejavom záväzku, odovzdania a záujmu.).

Aj slovenskí autori Brozmanová Gregorová, Mračková a Marček (2009) uvádzajú, že „špeciálne prínosy má vykonávanie dobrovoľníckej činnosti pre samotného človeka, ktorý sa do takejto činnosti zapojí. Pri vykonávaní rôznych aktivít získava nové zručnosti a skúsenosti, zoznámi sa s novými ľuďmi, miestami či kultúrami, je často konfrontovaný so spoločenskými problémami a výzvami, ale aj rôznorodosťou, odlišnosťou, inými životnými podmienkami či spôsobom života. Tieto aspekty dobrovoľníckej práce predstavujú dôležité prínosy pre odborný a osobnostný rozvoj dobrovoľníka či dobrovoľníčky. Špeciálny význam to má hlavne pre mladých ľudí. Dobrovoľníctvo posilňuje sebadôveru, prináša nové podnety a motivácie do života, zapája skupiny, ktoré sa môžu cítiť na okraji spoločnosti či spoločenského záujmu (napríklad dôchodcovia). Dobrovoľníci získavajú pocit dôležitosti, zmysluplnosti a hodnoty vlastnej práce, darovaného času i úsilia. Dobrovoľníctvo tak vytvára prínos nielen pre niekoho iného či celú spoločnosť, ale aj pre samotného dobrovoľníka či dobrovoľníčku, prispieva k budovaniu solidarity v spoločnosti založenej na angažovanosti jednotlivca.“

V našom výskume dobrovoľníctva sme sa snažili získať odpovede na otázky, aké prínosy dobrovoľníctva vnímajú slovenskí dobrovoľníci a dobrovoľníčky, do akej

miery evidujú dosah dobrovoľníctva na vlastný osobný alebo profesijný rozvoj a aké sú rozdiely vo vnímaní prínosov dobrovoľníctva medzi jednotlivými skupinami.

Formálni dobrovoľníci a dobrovoľníčky mali pre identifikáciu prínosov ich dobrovoľníckej činnosti vyjadriť mieru ich súhlasu, respektíve nesúhlasu s niekoľkými tvrdeniami. V tabuľke T38 uvádzame prehľad prínosov, ktoré pociťovali dobrovoľníci. Sčítali sme možnosti absolútne súhlasím a súhlasím, ktoré sme vnímali ako vyjadrenie súhlasu.

T38 Prínosy formálneho dobrovoľníctva (v %)

Výrok	%
Páči sa mi to, čo robím	92,9
Uspokojuje ma, keď vidím výsledky svojej neplatenej práce	90,3
Rozširuje to moje životné skúsenosti	88,4
Počas vykonávania neplatených aktivít som si našiel nových priateľov	86,5
Umožňuje mi to osobný rozvoj	84,0
Poskytuje mi to príležitosť robiť veci, v ktorých som dobrý	81,7
Dáva mi to možnosť získať nové schopnosti a zručnosti	78,0
Napĺňa ma, že som pomohol/pomohla zlepšiť služby na miestnej úrovni	73,9
Teší ma, že som prispel/prispela k vyriešeniu problému/situácie	70,9
Dáva mi to pocit potrebnosti	70,9
Poskytuje mi to príležitosť na odreagovanie sa	70,9
Dáva mi to pocit osobného úspechu	65,3
Dáva mi to pocit, že nie som sebecký/sebecká	69,0
Dáva mi to pocit sebadôvery	62,7
Vďaka danej činnosti som sa cítil/cítila ako súčasť komunity	54,8
Umožňuje mi to získať istý stupeň kvalifikácie	48,1
Pomáha mi to odbúravať stres	46,3
Poskytuje mi to isté postavenie v rámci komunity, v ktorej žijem	45,1
Bola to možnosť, ako sa odplatiť komunite, v ktorej žijem	44,8
Zlepšuje to moju fyzickú kondíciu	44,8
Umožňuje mi to vylepšiť si vyhliadky v rámci zamestnania	31,7

Respondenti a respondentky najčastejšie súhlasili s tvrdením, že sa *dobrovoľníckej činnosti zúčastňujú preto, že sa im páči, čo robia* – s týmto výrokom súhlasilo spolu až 92,9 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Ďalšími dôležitými prínosmi dobrovoľníctva sú *uspokojenie z výsledkov práce, rozšírenie životných skúseností, osobný rozvoj, získavanie nových schopností a zručností, vytváranie nových priateľstiev, sebarealizácia, získanie pocitu potrebnosti, ale aj osobného úspechu, sebadôvery a nesebeckosti*. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky pociťujú prínosy pomoci aj *pri zlepšení služieb* či *vyriešení problémov*. Pre mnohých je dobrovoľníctvo prostriedkom na *odreagovanie sa*.

Na druhej strane, napriek tomu, že dobrovolníctvo mnohým umožňuje osobný rozvoj a získavanie nových skúseností a zručností, dobrovoľníci a dobrovoľníčky ho nevnímajú ako prostriedok vylepšenia si vyhliadok v rámci zamestnania. Tieto výsledky zrejme potvrdzujú skutočnosť, že hoci je v zahraničí takmer pravidlom, že sa pri prijímaní do zamestnania do úvahy berie aj táto otázka, na Slovensku takýto postup ešte zďaleka nie je bežný. Podobne dopadol aj výrok o tom, že dobrovolníctvo umožňuje získať istý stupeň kvalifikácie, s ktorým nesúhlasila až tretina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Tieto výsledky na jednej strane potvrdzujú skutočnosť, že na Slovensku chýbajú spôsoby uznávania neformálneho vzdelávania, ale na strane druhej sú dôkazom toho, že organizácie, ktoré s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracujú, už začali premýšľať o tom, že jedným zo spôsobov, ako ich motivovať a udržať si ich, je vzdelávanie.

Pre porovnanie môžeme uviesť výsledky výskumu vo Veľkej Británii z roku 2007. V publikácii sa uvádza, že „dobrovolníctvo má značný vplyv na jednotlivcov, ktorí sa doňho zapájajú, pričom jeho prínosy variujú od pocitu radosti až po osobnostný a profesionálny rozvoj. Dobrovoľníci v tomto prieskume uviedli ako najdôležitejší prínos pocit spokojnosti, ktorý prichádza pri pohľade na výsledky dobrovoľníckej činnosti a potešenie zo zapojenia sa. Dobrovolníctvo takisto vedie k pocitu dosahovania osobných úspechov a môže napomôcť sociálnej interakcii, pričom veľa respondentov tohto výskumu označilo za dôležitú skutočnosť, že dobrovolníctvo vytvára možnosti na stretávanie ľudí a vytváranie nových priateľstiev. Zaujímavé je, že aj v krajine, ktorá má množstvo nástrojov na validizáciu neformálneho vzdelávania prebiehajúceho v rámci dobrovolníctva, zarad'ovali respondenti prepojenie dobrovolníctva so zamestnateľnosťou a zvyšovaním kvalifikácie medzi najmenej dôležité prínosy dobrovolníctva. Menej ako štvrtina respondentov – dobrovoľníkov uviedla, že bolo pre nich dôležité, aby im dobrovoľnícka činnosť dala možnosť zlepšiť si perspektívu v rámci zamestnania a iba jedna desatina z nich uviedla, že pre nich bola dôležitá možnosť získať kvalifikáciu (Low, Butt, Paine, Smith, 2007). Tieto zistenia sú podobné ako v našom prípade.

Celkové hodnotenie osobných prínosov z vykonávania dobrovolníctva nesúvisí s typom vykonávanej aktivity, dĺžkou ani frekvenciou vykonávania dobrovolníctva. Pri niektorých prínosoch sme však zaznamenali zaujímavé odlišnosti vo vzťahu k uvedeným indikátorom dobrovolníctva.

S výrokom „*Uspokojuje ma, keď vidím výsledky svojej neplatenej práce*“ významne častejšie súhlasili dlhodobí a pravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Táto skutočnosť súvisí podľa nášho názoru s tým, že ak sa dobrovoľníci aktivitám venujú dlhšie a intenzívnejšie, umožňuje im to zároveň vnímať širší dosah na konkrétnych ľuďoch, organizáciu či komunitu.

Pravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky významne častejšie súhlasili tiež s výrokmi „*Počas vykonávania neplatených aktivít som si našiel/našla nových priateľov,*

známych“ a „Poskytuje mi to príležitosť robiť veci, v ktorých som dobrý/dobrá“. Na skutočnosť že dobrovoľnícke aktivity môžu byť najmä pri ich pravidelnom vykonávaní významným prostriedkom rozvoja a budovania sociálnych vzťahov poukázali už zistenia týkajúce sa motivácie k formálnemu dobrovoľníctvu. Sociálna interakcia sa ukázala ako faktor motivácie k dobrovoľníctvu, ktorého význam rastie so zvyšujúcou sa frekvenciou vykonávania dobrovoľníctva. V tejto oblasti motivácia a prínosy formálneho dobrovoľníctva spolu veľmi úzko súvisia. Ak sa človek do dobrovoľníckych aktivít zapája pravidelne, stretáva sa častejšie s istým okruhom ľudí a má väčší priestor na vytvorenie si nových priateľstiev a vzťahov. Zároveň, ak sa ľudia zapájajú do vecí, v ktorých sú dobrí, posilňuje to ich sebavedomie, čo má za následok, že takýto typ aktivít začnú vyhľadávať častejšie a v prípade dobrovoľníctva aj pravidelnejšie.

Naše zistenia poukazujú na široké spektrum prínosov dobrovoľníckych aktivít pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Sú zároveň dôkazom toho, že sa ľudia do dobrovoľníckych aktivít zapájajú stále kvôli pozitívnemu pocitu, že urobili dobrú vec a nie v snahe získať certifikát alebo kvalifikáciu. O tom svedčia aj výsledky vo vzťahu k motivácii k dobrovoľníctvu. Napriek dôležitosti uznania vzdelávania, ktoré dobrovoľníctvo so sebou prináša, je dôležité, aby táto motivácia v dobrovoľníctve úplne neprevládla. Ak totiž ľudia začnú vykonávať dobrovoľnícke aktivity iba kvôli získaniu kvalifikácie, mohli by sme začať polemizovať o tom, či ešte stále pôjde o dobrovoľníctvo (podobne ako polemizujeme v prípade firemného dobrovoľníctva, keď sa dobrovoľníckej aktivity zúčastňujú zamestnanci preto, že dostanú voľno) – narušila by sa tak totiž základná definícia dobrovoľníctva, ktorá hovorí, že ide o aktivitu vykonávanú v prospech iných. Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že aj keď si dobrovoľníci uvedomujú mnoho prínosov pre ich vlastný rozvoj, tieto prínosy svedčia celkovo skôr o tradičnom štýle dobrovoľníctva.

9.1 Vedomosti, schopnosti a zručnosti rozvíjané dobrovoľníctvom

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky si rozvíjajú si výkonom dobrovoľníctva mnohé vedomosti, schopnosti a zručnosti. Ich prehľad je uvedený v tabuľke T39.

Najviac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (až 79,5 %) si rozvinulo vďaka dobrovoľníctvu interpersonálne schopnosti a zručnosti, ako je napríklad porozumenie ľuďom, motivovanie ľudí, zvládanie náročných situácií, kde je potrebné vytvorenie dôvery, súcit alebo trpezlivosť. Tri štvrtiny dobrovoľníkov a dobrovoľníčok získali vďaka svojim aktivitám vedomosti z oblasti, v ktorej pôsobila organizácia, pre ktorú pracovali, a komunikačné schopnosti, akými sú napríklad schopnosť hovoriť na verejnosti, vyjednávať s ľuďmi, príprava a vedenie stretnutí. Väčšina respondentov a respondentiek si rozvinula aj organizačné alebo manažérske schopnosti. 42,5 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nadobudlo vďaka

dobrovoľníctvu technické zručnosti alebo zručnosti potrebné pre prácu v kancelárii a iba 25 % si rozvinulo schopnosť získavať finančné zdroje.

T39 Vedomosti, schopnosti a zručnosti rozvíjané dobrovoľníctvom (v %)

Vedomosti, schopnosti, zručnosti	%
Interpersonálne schopnosti a zručnosti	79,5
Vedomosti z oblasti, v ktorej pôsobila organizácia	75,0
Komunikačné schopnosti a zručnosti	72,8
Organizačné alebo manažérske schopnosti	66,4
Technické zručnosti alebo zručnosti potrebné pre prácu v kancelárii	42,5
Schopnosť získavať finančné zdroje (fundraising)	25,0

N=268

Prínosy dobrovoľníctva týkajúce sa rozvoja vedomostí, schopností a zručností súvisia s typom aktivít, ktorým sa ľudia v rámci dobrovoľníctva venujú.

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí/ktoré pomáhali pri chode organizácie a napĺňaní jej poslania významne častejšie pociťovali rozvoj vedomostí, schopností a zručností vo všetkých oblastiach okrem vedomostí z oblasti, v ktorej pôsobila organizácia. Táto skutočnosť súvisí s tým, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí/ktoré pomáhajú pri chode organizácie, vykonávajú väčšinou rôznorodé činnosti (ako napríklad organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, administratívne činnosti, práca v kancelárii, získavanie finančných zdrojov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky, prekladanie, grafické práce, vyhľadávanie informácií na internete a iné), získavajú teda väčšie spektrum vedomostí, zručností a schopností ako dobrovoľníci vykonávajúci iné typy aktivít.

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí/ktoré sa venovali najmä aktivitám súvisiacim s poskytovaním priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici si vďaka tejto skúsenosti rozvinuli najmä interpersonálne schopnosti a zručnosti (chápanie ľudí, motivovanie ľudí, zvládanie náročných situácií, kde je potrebné vytvorenie dôvery, súcitu alebo trpezlivosti) a organizačné a manažérske zručnosti. Do tejto kategórie dobrovoľníckych aktivít bola totiž zahrnutá organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít, ktorá patrila medzi najčastejšie vykonávané dobrovoľnícke aktivity.

Dĺžka vykonávania dobrovoľníckych aktivít má vplyv na rozvoj vedomostí z oblasti pôsobenia organizácie, v ktorej boli respondenti a respondentky aktívni a aktívne. Vedomosti z oblasti, v ktorej organizácia pôsobila, získalo významne viac dlhodobých dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Je zrejmé, že pri dlhodobejšom zapájaní sa do aktivít nejakej organizácie, dochádza k hlbšiemu oboznámeniu sa s problematikou, v ktorej daná organizácia pôsobí.

Frekvencia vykonávania dobrovoľníctva súvisí s rozvojom vedomostí, schopností a zručností v dvoch oblastiach, a to v oblasti získavania finančných zdrojov a v oblasti interpersonálnej komunikácie. V oboch oblastiach pritom významne častejšie pociťovali prínosy pravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky. Intenzívnejšia dobrovoľnícka skúsenosť vedie k častejším sociálnym kontaktom, či už s prijímateľom dobrovoľníctva, alebo s ľuďmi z organizácie, čo umožňuje aj následný rozvoj interpersonálnych schopností a zručností. Skutočnosť, že práve pravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky získali vďaka dobrovoľníctvu schopnosti v oblasti fundraisingu, súvisí podľa nášho názoru s tým, že práve tento typ dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je takýmito činnosťami poverovaný častejšie.

9.2 Prínosy dobrovoľníctva vo vzťahu k profesijnému rastu

Vo výskume sme sledovali aj vplyv dobrovoľníckej skúsenosti na profesijný rast dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Zisťovali sme, či dobrovoľníkom a dobrovoľníckam pomohli ich skúsenosti získané počas vykonávania neplatených aktivít v ich profesijnom živote alebo raste – napríklad či im pomohli získať prácu, začať s podnikaním, získať povýšenie a pod. Až 64,9 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok odpovedalo na túto otázku negatívne. Toto zistenie poukazuje na to, že *skúsenosti získané počas dobrovoľníctva nie sú ešte stále vnímané ako možné prenesenia do oblasti profesijného života a rastu.*

Potvrdzujú to aj ďalšie výsledky. Len 16 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok získalo od organizácie doklad, ktorý by potvrdil, že vďaka dobrovoľníctvu nadobudli nejaké zručnosti, schopnosti alebo vedomosti. Pri pozitívnych odpovediach išlo väčšinou o certifikáty získané počas vzdelávania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktoré zabezpečovala organizácia buď už ako vstupné školenie, alebo ako motiváciu pre svojich dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Viac ako polovica (58,6 %) formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok neuvádza skúsenosti získané počas vykonávania neplatených aktivít vo svojom životopise, 32,5 % ich uvádza len heslovite a len 9 % aj konkrétne vedomosti a zručnosti vymenováva. Uvedené zistenia môžu byť odrazom viacerých skutočností. Poukazujú na to, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky nie sú organizáciami upozorňovaní na to, aké zručnosti vďaka dobrovoľníctvu získavajú, ani na to, že by ich mohli využívať aj v iných oblastiach svojho života. Prípadne si to ani samotné organizácie neuvedomujú. Je však možné, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky skúsenosti získané vďaka dobrovoľníctvu v životopise neuvádzajú, pretože sú presvedčení, že tento typ informácie pri uchádzaní sa o prácu nezaváži.

Napriek tomu, že za posledné roky dobrovoľníctvo na Slovensku zaznamenalo značný rozvoj, výsledky výskumu poukazujú na to, že v oblasti možného prenesenia vedomostí a zručností získaných počas dobrovoľníckych aktivít do profesijného

života, sa situácia výrazne nezmenila. V roku 2005 agentúra AKO realizovala pre mládežnícku organizáciu YMCA prieskum zameraný na skupinu personalistov s cieľom zistiť, či je dobrovoľníctvo vnímané ako konkurenčná výhoda uchádzača o zamestnanie. I keď dobrovoľníctvo vnímali personalisti veľmi pozitívne, dobrovoľnícka skúsenosť sa ako kritérium pri prijímaní do zamestnania spontánne nevyskytla. Ako hlavný dôvod tohto zistenia sa ukázala nedôležitosť dobrovoľníctva ako kritéria, ale i chýbajúca osobná skúsenosť s týmto kritériom zo strany personalistov. Personalistom chýbalo aj „uvedenie si, akú majú dobrovoľníci hodnotu, a u dobrovoľníkov uvedomenie si toho, že tú hodnotu majú a musia ju vedieť ‚predať‘“ (Lago, 2005).

Iná situácia je v oblasti validizácie dobrovoľníckych skúseností v krajinách s rozvinutejšou infraštruktúrou dobrovoľníctva. Dobrovoľnícka skúsenosť je vysoko hodnotená napr. v USA pri hlásení sa na štúdium na univerzite a dobrovoľníckej skúsenosti je takisto venovaná samostatná časť životopisu obyvateľov mnohých západných krajín. Pokiaľ ide o zručnosti, vedomosti a schopnosti získané vďaka zapájaniu sa do dobrovoľníctva, v zahraničí existuje viacero prístupov uznávania neformálneho vzdelávania, ktoré prebieha v rámci dobrovoľníctva. Organizácia Volunteer Development Scotland ponúka napríklad prístup *VSkills for Employability*. VSkills sú zručnosti získavané v rámci dobrovoľníctva a prístup VSkills for Employability umožňuje dobrovoľníkovi, ktorý preukáže získanie istých schopností dôležitých z hľadiska zamestnateľnosti, získať istý stupeň kvalifikácie potvrdený oficiálnym certifikátom od škótskej kvalifikačnej autority. Takýto prístup je možný aj vďaka presnej štruktúre vzdelávacieho systému vo Veľkej Británii a presnému definovaniu kompetencií a zručností, ktoré študenti na tom-ktorom stupni vzdelávania získajú (www.vds.org.uk).

Formálne uznávanie zručností získaných v rámci dobrovoľníctva je bežné aj v Austrálii. Organizácia Volunteering Australia umožňuje dobrovoľníkovi, aby tí, ktorí sú schopní preukázať, že vďaka dobrovoľníctvu získali isté zručnosti mohli:

- Skôr ukončiť formálne vzdelávanie (a tým ušetrili aj financie);
- Ušetriť čas tým, že sa nemusia v rámci formálneho prostredia učiť to, čo sa už naučili v rámci dobrovoľníctva;
- Zlepšiť si možnosti v rámci kariérneho rastu a/alebo ďalšieho vzdelávania;
- Zaradiť sa do formálneho systému vzdelávania aj vďaka schopnostiam získaným v neformálnom prostredí (www.vds.org.uk).

Dôležité však je, že v zahraničí sú skúsenosti získané počas dobrovoľníckych aktivít skutočne uznávané a majú vplyv na reálnu možnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zamestnať sa. Ako uvádza internetový portál <http://worldvolunteerweb.org>: „Prieskum, ktorý zrealizovala TimeBank medzi 200 významnými spoločnosťami vo Veľkej Británii ukázal, že 73 % zamestnávateľov by pri prijímaní do zamestnania uprednostnilo človeka s dobrovoľníckou skúsenosťou; 94 % zamestnávateľov verí, že dobrovoľníctvo má význam v rozvoji zručností a 94 % zamestnancov, ktorí sa

zapájali do dobrovoľníctva, aby získali nové zručnosti, bola táto skúsenosť prínosom buď tým, že sa konečne zamestnali, získali lepší plat, alebo ich povýšili.“

Pokiaľ ide o Slovensko, v publikácii *Ja nie som dobrovoľník, ja to robím len tak* sa uvádza, že u nás „zatiaľ“ neexistujú žiadne oficiálne iniciatívy pre uznanie dobrovoľníckych aktivít mladých ľudí najmä pri hľadaní práce alebo pri prijímaní na štúdium. Takmer všetky veľké národné alebo regionálne organizácie, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi a realizujú vzdelávacie aktivity, vydávajú potvrdenie alebo certifikát. Býva však interný a jeho uznávanie inými partnermi (školy, zamestnávateľia) je na dobrovoľnej báze a nie je to legislatívne ošetrené. Oveľa častejšie sú to zahraničné firmy na Slovensku, ktoré uznávajú a berú do úvahy dobrovoľnícke aktivity pri prijímaní do zamestnania než slovenské.“

Ako konštatuje Národná správa o implementovaní spoločných cieľov pre dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí v Slovenskej republike, ktorú v roku 2006 vydala IUVENTA, jedným z mála príkladov uznania neformálneho vzdelávania prebiehajúceho v rámci dobrovoľníctva je medzinárodný dobrovoľnícky program ekumenickej rady EDIN, kde certifikát podrobne opisuje získané zručnosti a skúsenosti v dobrovoľníckej službe (www.ekumena.sk). Slovensko sa snaží tiež využívať YouthPass, t. j. doklad, ktorý by potvrdzoval získané kompetencie z projektov v rámci programu YOUTH IN ACTION (výmeny, dobrovoľnícka služba, miestne projekty). Aktuálnou však zostáva otázka, do akej miery sú tieto dokumenty akceptované zamestnávateľmi. Vzhľadom na to, že sa u nás v tejto oblasti aktívne nepracuje so zamestnávateľmi, dá sa predpokladať, že akceptované nie sú.

9.3 Prínosy dobrovoľníctva a sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

Prínosy dobrovoľníctva a rod

Hodnotenie osobných prínosov z vykonávania dobrovoľníctva nesúvisí s rodom respondentov a respondentiek. Ženy si však významne častejšie prostredníctvom vykonávania dobrovoľníckych aktivít rozvinuli či získali *technické zručnosti a zručnosti potrebné pre prácu v kancelárii*. Toto zistenie súvisí s tým, že ženy sú významne viac zapojené do aktivít, ktoré napomáhajú pri udržiavaní chodu organizácie a naplňovania jej poslania, ako sú napríklad organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia, administratívne činnosti, práca v kancelárii, získavanie finančných zdrojov, oslovovanie darcov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky a iné. Tieto typy aktivít umožňujú získavať práve uvedené zručnosti.

Prínosy dobrovoľníctva a vek

Z hľadiska veku respondentov a respondentiek sme zaznamenali odlišnosti pri hodnotení troch prínosov, konkrétne: „*Poskytuje mi to isté postavenie v rámci komunity, v ktorej žijem*“, „*Umožňuje mi to získať istý stupeň kvalifikácie*“ a „*Umožňuje mi to vylepšiť si vyhliadky v rámci zamestnania*“.

Prínosy dobrovoľníctva v oblasti získania postavenia v rámci komunity najvýraznejšie pociťuje skupina respondentov a respondentiek vo veku 70 a viac rokov a skupina vo veku 50 – 59 rokov. Toto zistenie potvrdilo domnienku, že dobrovoľníctvo umožňuje starším ľuďom zostať aktívnymi v rámci komunity a zabezpečuje im pocit, že sú ešte stále potrební, čo je pre túto skupinu ľudí veľmi dôležité.

Skutočnosť, že dobrovoľníctvo umožňuje získať istý stupeň kvalifikácie, je významným prínosom pre respondentov a respondentky vo veku 50 – 59 rokov a 20 – 29 rokov. Z hľadiska zapojenia do dobrovoľníckych aktivít ide o skupiny s vyššou mierou participácie, uvedomovanie si týchto prínosov môže byť jedným z dôvodov, prečo sa do dobrovoľníctva zapájajú. U mladšej vekovej skupiny uvedomenie si tohto prínosu súvisí aj s ďalším výrokom, pri ktorom sme zaznamenali štatisticky významné odlišnosti vzhľadom na vek, a to „*Umožňuje mi to vylepšiť si vyhliadky v rámci zamestnania*“. S týmto výrokom významne častejšie súhlasili najmladšie vekové skupiny od 15 do 39 rokov. Je zrejmé, že uvedomovanie si prínosov dobrovoľníctva v súvislosti s profesijným rastom je výraznejšie v mladších vekových skupinách. Dôležitú úlohu môže pri zapájaní sa do dobrovoľníctva u týchto skupín zohrávať práve skutočnosť, že vďaka dobrovoľníctvu môžu nadobudnúť skúsenosti z praxe, ktoré im chýbajú počas vzdelávania, a tým získať lepšie vyhliadky na trhu práce. V praxi je pri získavaní študentov a študentiek stredných a vysokých škôl práve jedným z argumentov, že môžu získať vedomosti, zručnosti a skúsenosti, ktoré im umožnia nájsť si lepšie zamestnanie. Uvedomovanie si týchto prínosov u mladších vekových skupín je možné interpretovať aj ako nástup nových trendov v oblasti dobrovoľníctva, v rámci ktorých sa najmä mladí ľudia zapájajú do dobrovoľníckych aktivít, pretože chcú získať konkrétnu skúsenosť potrebnú pre ich ďalší osobný alebo profesijný život.

Prínosy dobrovoľníctva a vzdelanie

Pri skúmaní vzťahov medzi vzdelaním a hodnotením osobných prínosov z vykonávania dobrovoľníckych aktivít sa nepreukázala žiadna súvislosť. Nadobudnutie organizačných alebo manažérskych schopností však významne častejšie uvádzali stredoškólači s maturitou a významne menej ľudia so základným vzdelaním a stredoškolským vzdelaním bez maturity. To potvrdzuje našu tézu o tom, že respondenti a respondentky s vyšším vzdelaním sú aj zo strany organizácií

zapájania do dobrovoľníckych aktivít častejšie, pretože je u nich možné využiť odbornejšie vedomosti a zručnosti. Organizačné a manažérske zručnosti by sme k takémuto typu zručností mohli zaradiť.

Prínosy dobrovoľníctva a lokalita bývania

Pri skúmaní vzťahov medzi bydliskom dobrovoľníkov a hodnotením osobných prínosov z vykonávania dobrovoľníckych aktivít sme zistili, že *dobrovoľníci a dobrovoľníčky žijúci na vidieku častejšie vnímali dobrovoľníctvo ako priestor na odreagovanie sa a ako prostriedok získania istého stupňa kvalifikácie*. Skutočnosť, že dobrovoľnícke aktivity predstavujú priestor na odreagovanie sa skôr pre vidiecke obyvateľstvo, súvisí podľa nášho názoru s tým, že na vidieku pôsobí významne viac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v oblasti umenia a kultúry (pozri kapitola 5). To je oblasť, ktorú skutočne možno vnímať ako priestor na odreagovanie sa aj v prípade, že ide o realizátorov či organizátorov aktivít. To, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky z vidieka častejšie vnímajú dobrovoľníctvo ako cestu získania istého stupňa kvalifikácie, môže súvisieť s tým, že na vidieku je menej možností vzdelávania sa, ale aj získania zamestnania a kvalifikácia a skúsenosti získané vďaka dobrovoľníctvu môžu významne zlepšiť postavenie človeka na trhu práce aj v oblastiach s vyššou mierou nezamestnanosti.

Prínosy dobrovoľníctva a ekonomická pozícia

Vzťah medzi pracovnou pozíciou a hodnotením osobných prínosov z dobrovoľníctva sa prejavil ako významný pri výrokoch *„Poskytuje mi to isté postavenie v rámci komunity, v ktorej žijem“*, *„Umožňuje mi to získať istý stupeň kvalifikácie“* a *„Umožňuje mi to vylepšiť si vyhliadky v rámci zamestnania“*, rovnako ako pri skúmaní vzťahu osobných prínosov a veku respondentov a respondentiek. Uvedené prínosy významnejšie pociťujú študenti a študentky vysokých škôl. Dobrovoľníctvo ako cestu vylepšenia si vyhliadok v rámci zamestnania vnímajú významne častejšie aj respondenti a respondentky na materskej alebo rodičovskej dovolenke. To zrejme odráža potrebu udržiavať si profesijné zručnosti aj v čase, kedy matky alebo otcovia nepracujú, ale naplno sa venujú svojim deťom.

Prínosy dobrovoľníctva a príjem

Pri skúmaní vzťahov medzi príjmom respondentov a hodnotením osobných prínosov sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali pri troch výrokoch. S výrokom *„Poskytuje mi to príležitosť robiť veci, v ktorých som dobrý/dobrá“* významne častejšie súhlasila skupina respondentov a respondentiek s príjmom od 301 do 600 eur. Pre túto skupinu môže byť dobrovoľníctvo aj cestou zvyšovania si sebavedomia.

S výrokmi „*Teší ma, že som prispel/prispela k vyriešeniu problému/situácie*“ a „*Naplňa ma, že som pomohol/pomohla zlepšiť služby na miestnej úrovni*“ významne častejšie súhlasili respondenti a respondentky s príjmom nad 1500 eur. Výraznejšie pociťovanie týchto prínosov dobrovoľníckych aktivít u ľudí s najvyšším príjmom môže naznačovať, že u tejto skupiny respondentov a respondentiek možno predpokladať vyššie vzdelanie a špecifickejšie schopnosti a zručnosti a následne ich zapojenie sa do špecializovaných dobrovoľníckych aktivít – napr. poradenstvo v rôznych oblastiach (právne poradenstvo, finančné poradenstvo).

Prínosy dobrovoľníctva a rodinný stav

Štatisticky významné rozdiely pri hodnotení osobných prínosov z dobrovoľníctva vo vzťahu k rodinnému stavu sme zistili pri troch výrokoch. S výrokmi „*Rozširuje to moje životné skúsenosti*“ a „*Pomáha mi to odbúravať stres*“ najvýraznejšie súhlasila skupina vdov a vdovcov. Pre túto skupinu môže byť dobrovoľníctvo cestou získania nových zážitkov a skúseností a prekonania negatívnych pocitov zo straty blízkych osôb.

Slobodní respondenti a respondentky častejšie vnímajú dobrovoľníctvo ako cestu vylepšenia si vyhliadok v rámci zamestnania, čo môže opäť súvisieť s tým, že ide o mladších respondentov a respondentky a študentov a študentky vysokých škôl, pre ktorých bol tento prínos rovnako významný.

Slobodní respondenti a respondentky zároveň významne častejšie nadobudli či si rozvinuli vďaka dobrovoľníctvu interpersonálne, komunikačné, ale aj organizačné a manažérske schopnosti a zručnosti.

Prínosy dobrovoľníctva a vierovyznanie

V hodnotení osobných prínosov z vykonávania dobrovoľníctva vo vzťahu k vierovyznaniu sme zaznamenali významné rozdiely pri nasledovných výrokoch: „*Pomáha mi to odbúravať stres*“, „*Dáva mi to pocit sebadôvery*“, „*Umožňuje mi to získať istý stupeň kvalifikácie*“, „*Naplňa ma, že som pomohol/pomohla zlepšiť služby na miestnej úrovni*“ a „*Bola to možnosť, ako sa odplatiť komunite, v ktorej žijem*“. Vo všetkých prípadoch boli prínosy významnejšie pre veriacich respondentov a respondentky. Túto skutočnosť je možné interpretovať tak, že veriaci respondenti a respondentky si uvedené prínosy viac uvedomujú a viac ich prežívajú, zároveň však najmä posledné dva môžu byť vyjadrením pomoci iným ako výrazu náboženského presvedčenia.

Prínosy dobrovoľníctva a členstvo

Pri hodnotení vzťahov medzi členstvom respondentov a respondentiek v organizáciách a osobnými prínosmi sme významné rozdiely zaznamenali pri väčšine výrokov. Okrem výroku „*Pomáha mi to odbúravať stres*“ so všetkými ostatnými významne častejšie súhlasili dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktoré sú zároveň členmi a členkami nejakej organizácie. Členovia organizácií významne častejšie prostredníctvom dobrovoľníctva získali interpersonálne, organizačné a manažérske schopnosti a zručnosti. Vďaka dobrovoľníctvu tiež nadobudli viac vedomostí z oblasti, v ktorej pôsobila organizácia, pre ktorú pracovali. Uvedené zistenia súvisia podľa nášho názoru s tým, že členovia organizácií majú tendenciu byť v dobrovoľníctve aktívnejší, pôsobia v nich dlhodobejšie a pravidelnejšie. Sú teda poverovaní aj rôznorodými úlohami, ktoré im umožňujú vnímať prínosy dobrovoľníctva vo viacerých oblastiach. Na druhej strane intenzívnejšia práca v organizácii, niekedy spojená s členstvom, prináša so sebou oveľa viac zodpovednosti a stresu, je teda logické, že s výrokom, že „*Dobrovoľníctvo pomáha odbúravať stres*“ sa členovia a členky organizácií nestotožnili.

10 Riadenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v organizáciách

V súvislosti s riadením dobrovoľníkov a dobrovoľníčok rozlišujú súčasní odborníci a odborníčky niekoľko typov dobrovoľníctva. Tošner a Sozanská (2002, s. 38) rozdeľujú dobrovoľníctvo na *komunitný typ* (tzv. Európsky model), v ktorom sa na základe spoločných záujmov dobrovoľníci a dobrovoľníčky stretávajú v prirodzenom spoločenstve (športové, cirkevné, detské a mládežnícke organizácie a *manažérsky typ* (Americký model), kde s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracujú profesionálne dobrovoľnícke centrá a organizácie. Manažérsky typ dobrovoľníctva sa objavuje aj v organizáciách, v ktorých dobrovoľníci netvoria jadro fungovania organizácie, ale sú súčasťou služieb organizácie a dopĺňajú zamestnancov (napr. v sociálnych a zdravotníckych zariadeniach).

Hustinx a Lammertyn (2003) rozlišujú v kontexte nových trendov v dobrovoľníctve dva typy dobrovoľníctva. Pre industriálnu spoločnosť je charakteristické *kolektívne dobrovoľníctvo* postavené na členskom princípe. Ide o byrokraticky riadené, štruktúrované organizácie, v ktorých sú dobrovoľníci vnímaní ako ich „spoluvlastníci“. Podieľajú sa aktívne na chode organizácie. Neskôr v období postindustrializmu dochádza ku vzniku *individualizovaného modelu dobrovoľníctva*, a to prostredníctvom profesionálnych organizácií, v ktorých sú zamestnaní platení pracovníci, a neformálnych lokálnych iniciatív (rodičovské združenia, svojpomocné skupiny a pod.). Členstvo v týchto typoch organizácií nie je dôležité.

Podľa nášho názoru tento vývoj čiastočne zodpovedá aj našim podmienkam, i keď politická situácia pred rokom 1989 u nás spôsobila istý časový posun. Po zmene politického systému v roku 1989 dochádza na Slovensku k obnoveniu neziskového sektora a formálnych dobrovoľníckych aktivít. Legislatíva však až do roku 2011 upravuje dobrovoľníctvo skôr v zmysle „kolektívnej podoby“. Zákon o združovaní občanov ukladá členským vzťahom dôležitú úlohu. Výsledky realizovaného výskumu však potvrdili, že lokálne iniciatívy a profesionálne organizácie, ktorých súčasťou sú dobrovoľníci nečlenovia a profesionáli, na Slovensku reálne existujú. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky bez členskej príslušnosti tvoria 34,5 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a teda je zrejmé, že aj slovenské dobrovoľníctvo nadobúda postupne znaky tzv. nového štýlu dobrovoľníctva.

Prvým znakom tohto štýlu je *odklon od organizačného členstva*, ktorému sme sa venovali už v časti Sociálny profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Pospíšilová (2010) uvádza rozdiel medzi členom, ktorý je zároveň „vlastníkom“ a medzi dobrovoľníkom. Dobrovoľník nemá podiel na organizácii a podobá sa platenému

zamestnancovi, je riadený a kontrolovaný nadriadeným. Môže sa stať, že členovia nevedia rozlíšiť, kedy konajú ako členovia, kedy ako dobrovoľníci. Členské vzťahy nemusia považovať za dôležité. Na druhej strane súhlasíme s Pearcom (In: Pospíšilová, 2010), že i kolektívny typ dobrovoľníctva preberá napriek členskému princípu prvky, ktoré sa viažu k individualizovanému vzorcu. Predpokladáme, že aj členské organizácie na Slovensku majú určené pravidlá a aplikujú metódy riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a že tak môže dochádzať z hľadiska riadenia dobrovoľníkov k určitému zmiešanému kolektívno-individualizovanému typu či európsko-americkému modelu (Tošner, Sozanská, 2002), do ktorého môžeme zaradiť veľké aj malé členské organizácie, ktoré pracujú len s dobrovoľníkmi členmi, ale aj tie, ktoré riadia členov a aj dobrovoľníkov nečlenov. Pritom nemôžeme zabudnúť na fakt, že dôvody, prečo organizácie na Slovensku považujú za potrebné mať veľké množstvo členov, nesúvisia len s lojalitou a kolektívnou spolupatričnosťou, ale aj s komunikáciou s externým prostredím, lobovaním za záujmy svojich členov a nakoniec s možnosťou získania štátnych dotácií, ktoré sú už dlhodobo v prípade niektorých organizácií (najmä detských a mládežníckych) nastavené v prospech organizácií s vysokým počtom členov.

Druhým znakom nového vzorca je to, že sa *odohráva v profesionálnych organizáciách*. Podľa Salamona (In: Pospíšilová, 2010) to znamená, že organizácie získavajú viac prostriedkov z predaja služieb, súťažia o verejné prostriedky, podnikajú, preberajú jazyk a kultúru trhu. Organizácie angažujú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky podobne ako platených zamestnancov, teda na to, aby dodali nejakú službu alebo produkt.

Vo výskume sme nemali ambíciu zisťovať, aký typ dobrovoľníctva prevláda u nás, či ide o kolektívne dobrovoľníctvo, presadzujúce spoločné ciele, alebo manažérske, zamerané na konkrétny program. Výskum, ktorý by sa venoval riadeniu dobrovoľníkov alebo manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku, nebol doposiaľ realizovaný. Zaujímalo nás, aké nástroje riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok organizácie na Slovensku využívajú a ako využitie týchto nástrojov ovplyvňuje jednu z najzávažnejších tém manažmentu dobrovoľníckych programov – ich udržateľnosť. Hlavnou otázkou tejto časti výskumu bolo, ako dobrovoľnícke organizácie pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, resp. aký stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami či štýl riadenia používajú.

Pod *profesionalizáciou práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami* rozumieme zavedenie nástrojov personálneho manažmentu, ktoré sa využívajú v profesionálnej práci so zamestnancami, do práce s dobrovoľníkmi. Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyjadruje mieru využívania týchto nástrojov v organizácii. Čím viac nástrojov organizácia využíva, tým je miera jej profesionalizácie v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami vyššia. V tomto kontexte sa však nechápe vysoká miera profesionalizácie ako niečo, o čo by sa mala snažiť každá organizácia, ale skôr vyjadruje určitý štýl riadenia

a organizačného kontextu dobrovoľníctva. Model, v ktorom sú prítomné všetky prvky, ktorým sa ďalej budeme venovať, totiž nemusí byť vhodným pre každý typ organizácie či dobrovoľníckej činnosti a v určitých prípadoch môže byť dokonca kontraproduktívny (napr. požadovanie referencií, písomná zmluva a pod.).

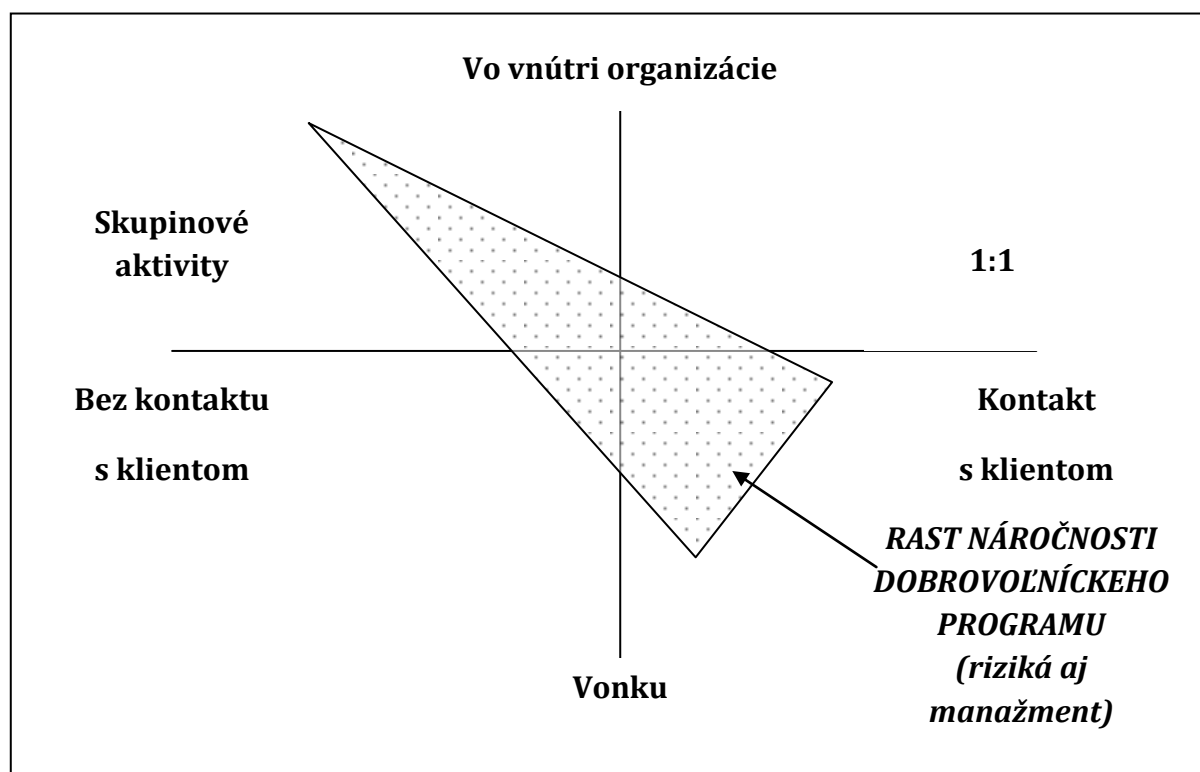
Podľa Balogovej, Mračkovej a Repkovej (2011) profesionalizácia dobrovoľníctva neznamená, že sa z dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stávajú profesionáli/profesionálky nahrádzajúci pôvodných zamestnancov a zamestnankyne organizácie. „Neprofesionálna“ práca sa má profesionálne organizovať, a tak vykonávať so znalosťou veci, aby sa dopĺňala s prácou zamestnancov. Uplatňovaním princípov personálneho riadenia, ktoré sa využívajú v bežnej práci so zamestnancami, sa v organizácii vytvárajú podmienky pre minimalizáciu možných rizík vyplývajúcich z neusmerňovanej spontánnosti výkonu dobrovoľníckych činností. Absencia organizovanosti pri dobrovoľníckej práci zameranej na priamy kontakt s klientom môže v extrémnych prípadoch znamenať fatálne riziká: poškodenie klienta, organizácie či dobrovoľníka/dobrovoľníčky.

Podľa Brozmanovej Gregorovej (2011) profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je trendom, ktorý sa v oblasti dobrovoľníctva objavuje v zahraničí už niekoľko desaťročí, pričom jeho vyjadrením je skutočnosť, že na pozíciách manažérov/manažériek dobrovoľníckych programov pracujú platení zamestnanci a zamestnankyne a z tohto zamestnania sa stáva profesia. Gay (2000) uvádza, že snaha o profesionalizáciu práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami má mnoho dôvodov, pričom za najdôležitejšie je možné považovať tieto:

- očakávania vlády a spoločnosti od služieb poskytovaných dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa stále zvyšujú;
- pri práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je potrebné dosahovať čo najlepšiu možnú prax, aby zdroje, ktoré sú reprezentované dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami boli manažované s čo najväčším efektom;
- je nevyhnutné zabezpečiť, aby mali na jednej strane prospech z dobrovoľníctva odberatelia služieb a na druhej strane, aby v tom istom čase prinieslo dobrovoľníctvo zmysluplnú a príjemnú skúsenosť;
- dobrovoľníctvo prispieva podstatne k sociálnej inklúzii.

Náročnosť dobrovoľníckeho programu je podľa Brozmanovej Gregorovej (2011) definovaná viacerými faktormi znázornenými na Obrázku 5. Potreba profesionalizácie dobrovoľníckeho manažmentu vystupuje osobitne do popredia v prípade, že sú dobrovoľníci a dobrovoľníčky zapojení/zapojené do aktivít prebiehajúcich mimo prostredia organizácie, kde ide o individualizovaný kontakt založený na dôvere v trojuholníku organizácia – klient – dobrovoľník.

Obrázok 5 Faktory ovplyvňujúce náročnosť dobrovoľníckeho programu a potrebu profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Zdroj: Brozmanová Gregorová, 2011

Vo výskume Bennetta (2006) bola potvrdená súvislosť medzi spokojnosťou dobrovoľníka s prácou v organizácii a spokojnosťou klienta so službami poskytovanými organizáciou. Machin a Paine (2008) uvádzajú výsledky vo vzťahu k manažmentu dobrovoľníctva v organizáciách získané v rámci národného výskumu dobrovoľníctva v Anglicku. Aj keď slabá organizácia a manažment dobrovoľníctva boli len pre malé percento dobrovoľníkov a dobrovoľníčok dôvodom, prečo prestali pre organizáciu pracovať (oveľa častejšie to boli osobné dôvody), štúdia ukázala, že môžu byť prekážkou pre to, aby sa ľudia do dobrovoľníctva zapojili.

Iný výskum (Gaskin, 2003) vo Veľkej Británii ukázal, že nie ani tak dôležité to, čo organizácia v rámci manažmentu dobrovoľníctva robí alebo nerobí, ale to, ako to robí. Na jednej strane je dôležité zaistiť, aby bolo dobrovoľníctvo dobre organizované a manažované, ale rovnako aby nebolo príliš byrokratické. V praxi teda neexistuje jediný model, ktorý by vyhovoval každej organizácii. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami je aj o tom, ako vie organizácia v rámci manažmentu dobrovoľníctva kombinovať voľbu a kontrolu, flexibilitu a organizovanosť, neformálnosť, výkonnosť a osobnú a profesionálnu podporu.

Prechod k novému – manažérskemu/individualizovanému modelu dobrovoľníctva a ním vyvolané väčšie očakávania od organizácií a dobrovoľníkov zamerané na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb spôsobili to, že sa odborníci a odborníčky v oblasti dobrovoľníctva venujú téme manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a kreovaniu špecifických metód práce v tejto oblasti. Na Slovensku je dostupná literatúra slovenských a zahraničných autorov a autoriek, ktorá sa zaoberá manažmentom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.⁵ Trend organizovaného riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa aj u nás objavuje spolu so vznikom prvých dobrovoľníckych centier a nových dobrovoľníckych aktivít a programov zameraných najmä na prácu priamo s ľuďmi. Na Slovensku sú dostupné viaceré školenia k manažmentu dobrovoľníkov.⁶

Metodiky manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok uvedených autorov a autoriek, ako aj doposiaľ realizované výskumy v tejto téme a vlastné skúsenosti v riadení dobrovoľníkov a dobrovoľníčok predstavovali východisko pre stanovenie indikátorov riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v rámci výskumu. Na to, aby organizácie dosiahli vysoký stupeň profesionalizácie riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, potrebujú poznať a uviesť do praxe nasledujúce nástroje riadenia (uvádzame ich len stručne, sú dostupné v uvedenej literatúre):

- Plánovanie a príprava dobrovoľníckeho programu. (Organizácia má vymedzené potreby a očakávania organizácie a dobrovoľníkov, určí a oboznámi dobrovoľníkov s činnosťami a náplňou ich práce, vymedzí profil dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, s ktorými pracuje, resp. znaky a charakteristiky, ktorými musia dobrovoľníci a dobrovoľníčky disponovať.)
- Príprava organizácie na činnosť s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. (Organizácia má k dispozícii koordinátora/koordinátorku dobrovoľníckeho programu, resp. kontaktnú osobu pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, vzťahy medzi prípadnými zamestnancami a dobrovoľníkmi sú vopred upravené, je vyčlenený priestor pre dobrovoľníkov, kde sa stretávajú atď.)
- Financovanie programu. (Organizácia má finančné zdroje, je si vedomá nákladov na dobrovoľnícku činnosť a je schopná ich uhradiť.)
- Vyhľadávanie dobrovoľníkov. (Organizácia využíva rôznorodé metódy náboru dobrovoľníkov, vie, ktoré metódy sú najúčinnnejšie.)
- Výber dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Organizácia má stanovené kritériá a metódy výberu dobrovoľníkov, napr.: dotazník, rozhovor, motivačný list, životopis.)
- Vzdelávanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. (Organizácia má vytvorený systém vzdelávania dobrovoľníkov, napr. vstupnú orientáciu, školenie, supervízia, dlhodobé vzdelávanie.)
- Zmluvné vzťahy s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a písomná dokumentácia. (Organizácia uzatvára s dobrovoľníkmi zmluvy, má etický kódex, zásady

⁵ Napríklad: Mydlíková, 2002; McCurley a Lynch, 2000; Tošner a Sozanská, 2002; Hatoková a kol., 2009 a iné.

⁶ Bližšie pozri ich prehľad v publikácii Brozmanová Gregorová, Marček, Mračková: Analýza dobrovoľníctva na Slovensku, 2009.

mlčanlivosti, oboznamuje dobrovoľníkov s povinnosťami a právami, so zásadami bezpečnosti pri práci, s možnými rizikami, dobrovoľníci majú k dispozícii manuál, podľa ktorého sa riadia.)

- Starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. (Organizácia používa rôznorodé druhy nefinančného ocenenia a motivovania dobrovoľníkov.)
- Hodnotenie dobrovoľníckeho programu. (Organizácia má vypracovaný systém hodnotenia a používa metódy hodnotenia dobrovoľníkov, dobrovoľníckych programov, ľudí, ktorí s dobrovoľníkmi pracujú s cieľom zvýšenia kvality programu.)
- Ukončenie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. (Organizácia má stanovené dôvody a spôsoby ukončenia práce s dobrovoľníkmi.).

10.1 Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami

Uvedené témy ovplyvnili výber oblastí nášho skúmania. Keďže výskum bol realizovaný na reprezentatívnej vzorke a respondenti a respondentky nášho výskumu boli dobrovoľníci a dobrovoľníčky a nie profesionáli z dobrovoľníckych organizácií, resp. nie osoby, ktoré koordinujú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky, mohli sme získať údaje len z tých oblastí riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ku ktorým sa respondenti a respondentky vedeli vyjadriť. Vo výskume sme sledovali nasledujúce *nástroje profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami*:

- prítomnosť kontaktnej osoby pre dobrovoľníkov alebo koordinátora dobrovoľníkov v organizácii;
- vstupný pohovor s dobrovoľníkom/dobrovoľníčkou;
- cielené školenie dobrovoľníka/dobrovoľníčky;
- oboznámenie s náplňou neplatennej práce pred jej začatím;
- uzatvorenie písomnej zmluvy s dobrovoľníkom/dobrovoľníčkou;
- možnosť získať podporu, poradenstvo, supervízie;
- manuál, príručku, etický kódex pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky;
- preplácanie nákladov spojených s výkonom dobrovoľníctva;
- získanie ocenenia, uznania alebo inej nefinančnej odmeny za vykonanú prácu.

Prehľad zistení prezentuje tabuľka T40.

T40 Výskyt nástrojov manažmentu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (v %)

Nástroje	%
Koordinátor dobrovoľníkov	84,7
Vstupný pohovor	76,5
Cielené školenie	52,5
Oboznámenie s náplňou práce	81,0
Podpora formou poradenstva, supervízie, stretnutí	65,7
Písomná zmluva	27,6
Existencia manuálu, príručky, kódexu	41,0
Preplácanie výdavkov	71,2
Ocenenie	98,1

N = 268

Kľúčovým faktorom kvality riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je ustanovenie pozície koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. *Koordinátor/koordinátorka alebo kontaktná osoba pre dobrovoľníkov a dobrovoľníčky* priamo pracuje s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Je zodpovedná za ich riadenie, plní úlohu prvého kontaktného človeka, mediátora a facilitátora. Môže to byť interný zamestnanec/zamestnankyňa organizácie, ktorý/ktorá koordináciu prácu vykonáva ako riadnu súčasť svojej pracovnej náplne. Iným modelom je zabezpečenie koordinácie prostredníctvom externého spolupracovníka ako osobitnej platenej či neplatenej pozície s vytvorenými pracovnými podmienkami a jasnou pracovnou náplňou. V oboch modeloch majú koordinátori v pracovnom tíme rovnocenné miesto s inými profesionálmi. Platená pozícia koordinátora/koordinátorky však v porovnaní so zahraničím nie je doposiaľ na Slovensku bežná. Vo výskume sme nesledovali, či ide o pracovnú alebo dobrovoľnícku pozíciu. Ukázalo sa však, že až 84,7 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku má v organizácii k dispozícii koordinátora/koordinátorku dobrovoľníkov. Pravidelne komunikuje alebo komunikovalo s touto osobou až 76,8 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (pozri T43). Keďže ide o kľúčový prvok v manažmente dobrovoľníctva, je tento výsledok vysoko pozitívny a porovnateľný s výskumami v zahraničí.

Vstupný pohovor je v procese personálneho manažmentu a rovnako v manažmente dobrovoľníkov a dobrovoľníčok jednou zo základných premís kvality riadenia. Podľa výsledkov výskumu 76,5 % slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vstupný pohovor absolvovalo. V porovnaní s výskumom z Veľkej Británie z roku 2007 (Low, Butt, Pain, Smith, 2007), kde naopak 78 % ľudí pohovor neabsolvovalo a z Českej republiky z roku 2010 (Frič, Pospíšilová, 2010), kde neabsolvovalo pohovor 66 %, ide o prekvapivo vysoké číslo.

Rovnako aj *absolvovanie školenia* je pre slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky viac bežné ako pre Veľkú Britániu a ČR. Približne polovica dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku (52,2 %) prešla cieľovým školením potrebným pre

vykonávanie dobrovoľníckej aktivity, pričom vo Veľkej Británii to bolo len 21 % (Low, Butt, Pain, Smith, 2007) a v ČR 45 % (Frič, Pospíšilová, 2010).

S náplňou dobrovoľníckej práce sa pred začatím dobrovoľníckej aktivity oboznámilo 81 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. V Českej republike to bolo len 24 % a vo Veľkej Británii (Low, Butt, Pain, Smith, 2007) len 19 % dobrovoľníčok a dobrovoľníkov (Frič, Pospíšilová, 2010).

V uvedených troch oblastiach majú slovenské organizácie veľmi vysoký stupeň profesionalizácie. Môžeme konštatovať, že slovenské formálne dobrovoľníctvo je v tejto oblasti viac profesionalizované. Je však potrebné upozorniť, že výsledok je len kvantitatívnym zistením a nehovorí nič o podobe či kvalite realizácie vstupného pohovoru, školenia či oboznámenia dobrovoľníka/dobrovoľníčky s náplňou jeho/jej práce. Zo skúseností vieme, že vstupný pohovor môže mať rôzne formy. V niektorých organizáciách ide o pološtruktúrovaný či štruktúrovaný rozhovor pod vedením psychológa/psychologičky a koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, v iných organizáciách skôr o neformálny rozhovor medzi dobrovoľníkom a koordinátorom, kde sa nerieši vhodnosť či nevhodnosť dobrovoľníka/dobrovoľníčky pre konkrétny typ aktivity. Podobne aj pri školení môže byť dĺžka, zameranie aj kvalita veľmi rozdielna. Napriek tomu hodnotíme naše zistenia pozitívne.

Ďalšie nástroje profesionalizácie sa v porovnaní so zahraničím vyskytujú v menšej miere. 65,7 % formálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku má od organizácie *adekvátnu podporu formou poradenstva, supervízie alebo stretnutí*. V porovnaní s Veľkou Britániou, kde podporu pociťuje 83 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Low, Butt, Pain, Smith, 2007), môžeme konštatovať, že slovenské organizácie majú na poli starostlivosti o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky určité medzery, čo potvrdzujú aj ďalšie zistenia.

Len 27,6 % dobrovoľníkov a dobrovoľníčok na Slovensku *podpisuje zmluvu s organizáciou*. Absenciu *písomného manuálu, príručky či etického kódexu*, ktorým sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky môžu riadiť, potvrdilo 59 % respondentov a respondentiek. Tento fakt môže súvisieť s tým, že na Slovensku do decembra 2011 neexistovala právna úprava dobrovoľníctva, ale i s tým, že typ dobrovoľníckej činnosti, ktorú dobrovoľníci a dobrovoľníčky vykonávajú, nevyžaduje zmluvné vzťahy.

Približne polovica dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (52,2 %) mala počas dobrovoľníckej činnosti *finančné výdavky*. Z tohto počtu boli 28,1 % preplatené všetky výdavky, časť nákladov organizácia preplatila 43,1 % a žiadne výdavky organizácia nepreplatila 28,8 %. Dôvody prečo neboli niektoré alebo všetky výdavky preplatené, sú rôzne. Väčšina slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok si ich preplatenie nenárokovala (62,2 %). Iba 10,2 % respondentov a respondentiek

uviedlo, že organizácia neprepláca náklady. Môžeme konštatovať, že slovenské organizácie vo všeobecnosti majú vôľu i možnosti preplácať náklady spojené s dobrovoľníctvom.

T41 Formy povzbudenia, ocenenia a uznania dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (v %)

Formy povzbudenia, ocenenia, uznania	%
Slovné poďakovanie	83,2
Blahoželanie k sviatkom	30,2
Možnosť využívať priestory alebo zariadenie organizácie zadarmo	29,5
Písomné poďakovanie od organizácie	28,0
Darček	28,0
Bezplatné vzdelávanie, tréning, účasť na konferencii	26,9
Referencia do životopisu, zamestnania, školy a pod.	18,3
Certifikát, potvrdenie, osvedčenie od organizácie	14,9
Ocenenie v médiách – článok, rozhovor	14,9
Cena za dobrovoľnícku činnosť od vlastnej organizácie	13,1
Služby zadarmo	11,2
Zľavu na nákup	5,6
Cena za dobrovoľnícku činnosť od inej organizácie	4,1
Iný druh ocenenia, uznania, odmeny	3,0

N = 268

Ocenenie a uznanie za dobrovoľnícku aktivitu je posledným dôležitým prvkom riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, a to najmä z hľadiska ich motivácie a udržateľnosti. Prehľad jednotlivých foriem, s ktorými sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky v organizáciách stretli, uvádza tabuľka T41. Najviac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok od organizácií dostáva slovné poďakovanie (83,2 %). Z výsledkov je zrejmé, že mnohé organizácie na Slovensku nepovzbudzujú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky v podobne veľkej miere inými druhmi ocenení, keďže medzi slovným poďakovaním a ďalšími druhmi ocenení je výrazný rozdiel. Blahoželaní k sviatkom, ktoré sa ocitli na druhom mieste, uviedlo 30,2 % respondentov a respondentiek, možnosť využívať priestory organizácie zdarma 29,5 %, darčeky a písomné poďakovania od organizácie dostalo 28 %. Organizácie najmenej ponúkajú služby zdarma (11,2 %), zľavy na nákup (5,6 %) a cenu za dobrovoľnícku činnosť organizovanú inými organizáciami (4,1 %). Tieto výsledky svedčia o tom, že mnohé organizácie nie sú dostatočne pripravené na komplexnú starostlivosť o dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Dôvodov môže byť niekoľko. Je možné, že nevedia o možnostiach, ktoré by mohli dobrovoľníkom a dobrovoľníckam ako formu uznania a ocenenia udeľovať, teda nevedia o ich dôležitosti alebo ich nepovažujú za dôležité. Myslíme si, že ďalším dôvodom sú obmedzené časové kapacity koordinátorov a koordinátoriek, ktoré nedovolia venovať sa strategicky oceneniu a uznaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Výsledky v oblasti ocenenia a uznania vnímame ako

kritické. Vyššie využívanie jednotlivých foriem ocenenia a uznania v organizáciách môže mať vplyv na vyššiu mieru udržateľnosti dobrovoľníčok a dobrovoľníkov. Na druhej strane, hoci sa vo výskume Helping Out vo Veľkej Británii (Low, Butt, Pain, Smith, 2007) venovali autori a autorky mierne odlišným druhom ocenení, v mnohom sme objavili podobne nízke využitie jednotlivých foriem ocenenia ako u nás.

Vybrané nástroje riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme pri respondentoch a respondentkách sčítali a vyjadrili sme *mieru/stupeň profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami*. Medzi indikátory vyjadrujúce stupeň profesionalizácie sme nezaradili preplácanie výdavkov, pretože na túto otázku odpovedali len respondenti a respondentky, ktorí/ktoré mali s dobrovoľníctvom výdavky. Indikátor získanie ocenenia a uznania za dobrovoľnícku prácu sme zaradili ako prítomný v organizácii v prípade, že dobrovoľník/dobrovoľníčka uviedol, že sa stretol aspoň s dvoma formami ocenenia. V prípade prítomnosti koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sme možnosť neviem vnímali ako jeho/jej neprítomnosť.

Stupne profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami poukazujú na to, že v slovenských organizáciách sa väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok stretáva s využívaním viacerých prvkov manažmentu dobrovoľníctva a *s vysokou a strednou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami*. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa stáva dôležitou súčasťou manažmentu organizácií. Toto zistenie považujeme za pozitívne a môžeme konštatovať, že podobne ako typológia organizácií aj zistenia ohľadom manažmentu dobrovoľníctva svedčia v podmienkach Slovenska o nastupujúcich nových trendoch v oblasti dobrovoľníctva.

T42 Stupne profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami (v %)

Počet prítomných indikátorov	%	Stupeň profesionalizácie	%
0	1,5	Nízky	15,7
1	4,5		
2	9,7		
3	10,4	Stredný	35,8
4	10,1		
5	15,3		
6	20,9	Vysoký	48,5
7	15,7		
8	11,9		
Spolu	100,0		100,0

N=268

Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami súvisí s tým, či v organizácii pracujú platení pracovníci a pracovníčky. V organizáciách s platenými pracovníkmi a pracovníčkami sa dobrovoľníci a dobrovoľníčky stretávali významne častejšie s vysokým stupňom profesionalizácie a významne menej s nízkym stupňom. Organizácie, kde platení pracovníci a pracovníčky nepracovali, sa vyznačovali viac stredným stupňom profesionalizácie, menej vysokým. Prítomnosť platených zamestnancov je teda možné vnímať ako jeden z predpokladov väčšej miery využívania nástrojov personálneho manažmentu v oblasti riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

Miera profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami súvisí s frekvenciou a dĺžkou vykonávania dobrovoľníckych aktivít v organizácii. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí pre organizáciu pracujú pravidelne a dlhodobo, sa stretávajú častejšie s vysokým stupňom profesionalizácie a významne menej s nízkym stupňom. Naopak nepravidelní dobrovoľníci a dobrovoľníčky sa stretávajú významne viac s nízkym stupňom a krátkodobí so stredným stupňom profesionalizácie.

Uvedené zistenia sú odrazom skutočnosti, že využívanie nástrojov riadenia dobrovoľníkov a dobrovoľníčok má vplyv na ich udržateľnosť v organizáciách. Výsledky výskumu potvrdzujú, že organizácie s vysokým stupňom miery profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami pracujú s dobrovoľníkmi dlhodobo a pravidelne.

10.2 Spokojnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vo vzťahu k organizácii a dobrovoľníckej činnosti

Vo výskume sme sa zaoberali aj spokojnosťou dobrovoľníčok a dobrovoľníkov z hľadiska ich sebarealizácie, vlastného rozvoja, ovplyvňovania chodu organizácie, riešenia zmeny či spolupatričnosti s organizáciou a tímom. Spokojnosť dobrovoľníkov vnímame ako dôležitý indikátor udržateľnosti a starostlivosti o dobrovoľníkov. Uvedené ukazovatele spokojnosti sme prevzali z britského výskumu Helping Out (Low, Butt, Pain, Smith, 2007). V tabuľke T43 uvádzame prehľad jednotlivých výrokov s percentuálnym vyjadrením súhlasu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Pre vyjadrenie súhlasu sme možnosti absolútne súhlasím a súhlasím sčítali.

T43 Spokojnosť dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vo vzťahu k organizácii a dobrovoľníckej činnosti (v %)

Výrok	%
Bez problémov zvládam/som zvládal činnosti, o ktoré ma organizácia žiada	91,0
Robím/robil som veci, ktoré mám rád	89,7
Som/bol som v organizácii vítaný	87,7
Som/bol som súčasťou tímu	84,7
Moja snaha je/bola organizáciou ocenená	81,7
Som stotožnený/bol som stotožnený s cieľmi a aktivitami organizácie	81,0
Organizácia má/mala odo mňa reálne očakávania, pokiaľ ide o množstvo práce	78,8
Pravidelne komunikujem/som komunikoval s kontaktnou osobou v organizácii	76,8
Svojou činnosťou ovplyvňujem/som ovplyvňoval rozvoj organizácie	70,2
Mením/menil som veci k lepšiemu	68,2
Mám/mal som právo spolurozhodovať o veciach v organizácii	51,1
Veci v organizácii by mohli byť oveľa lepšie zorganizované	32,8
V organizácii je/bolo príliš veľa byrokracie	18,6
Nemohol/nemohla by som ukončiť dobrovoľnícku činnosť, lebo tam nie je nikto iný, kto by mohol robiť túto činnosť namiesto mňa	16,0

Väčšina respondentov a respondentiek na Slovensku má pozitívne skúsenosti s dobrovoľníctvom – zvláda bez problémov všetky činnosti, robí veci, ktoré má rada, cíti sa vítaná, pozitívne vníma reálne očakávania organizácie, cíti sa ocenená, je súčasťou tímu, mení veci k lepšiemu. Viac ako dve tretiny slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok veria, že svojou činnosťou ovplyvňujú rozvoj organizácie. Popri vysokých pozitívnych skúsenostiach len približne polovica dobrovoľníkov a dobrovoľníčok vníma, že má právo spolurozhodovať o veciach v organizácii. Viac ako tretina respondentov a respondentiek si myslí, že veci by mohli byť lepšie zorganizované. Približne pätina respondentov a respondentiek súhlasí s tým, že v organizácii je príliš veľa byrokracie.

Väčšina slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je spokojná na svojom dobrovoľníckom mieste. Medzery vidíme v rozhodovacích procesoch. Je možné, že zmena kolektívneho štýlu dobrovoľníctva na individuálny, ktorý chápe dobrovoľníka ako poskytovateľa služby, nie ako vlastníka a spolurozhodovateľa spôsobuje to, že dobrovoľníci a dobrovoľníčky o veciach v organizácii nerozhodujú. Je tiež pravdepodobné, že spolurozhodovanie dobrovoľníci v tomto modeli riadenia nepovažujú za dôležité a v tom prípade nejde ani o ukazovateľ spokojnosti. Celkovo možno konštatovať, že miera spokojnosti dobrovoľníkov a dobrovoľníčok s ich pôsobením a dobrovoľníckou činnosťou v organizácii potvrdzuje naše zistenia v oblasti profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

11 Dobrovoľnícke centrá na Slovensku ako súčasť infraštruktúry dobrovoľníctva

V kvalitatívnej časti výskumu sme sa zamerali na fungovanie dobrovoľníckych centier na Slovensku, ktoré vnímame ako dôležitú súčasť infraštruktúry dobrovoľníctva. Pre dokreslenie obrazu o dobrovoľníctve na Slovensku však považujeme za dôležité predstaviť aj ostatné prvky infraštruktúry v našich podmienkach.

11.1 Infraštruktúra dobrovoľníctva na Slovensku

Infraštruktúra dobrovoľníctva označuje súbor opatrení a podmienok potrebných pre plný rozvoj dobrovoľníctva. Vďaka fungujúcej infraštruktúre dobrovoľníctva môže každý aktívne prispieť ku komunitnému rozvoju a má umožnený rovnaký prístup k dobrovoľníckym aktivitám. Infraštruktúra by mala byť tvorená na základe identifikovania potrieb dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a komunít. Jej charakter je preto rôznorodý – závisí od špecifických podmienok v danej krajine, ale aj od požiadaviek poskytovateľov dobrovoľníckych príležitostí a na druhej strane od príjemcov.

Infraštruktúra formálneho dobrovoľníctva zahŕňa najmä:

- právnú úpravu dobrovoľníctva;
- finančnú podporu dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií;
- aktivity smerujúce k propagácii a uznávaniu/oceňovaniu dobrovoľníctva;
- výskum o dobrovoľníctve;
- sieť regionálnych dobrovoľníckych centier.

Na Slovensku sú niektoré z týchto prvkov rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú.

Právna úprava dobrovoľníctva

Slovenská legislatíva problematiku dobrovoľníctva do roku 2011 komplexne neupravovala. Čiastočne upravovala dve jeho špecifické formy – *dobrovoľnícku službu vykonávanú nezamestnanými ako formu aktivačnej činnosti* v rámci zákona NR SR č. 330/2008 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

v znení neskorších predpisov a *mládežnícke dobrovoľníctvo* v rámci zákona NR SR č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou.

Diskusie o komplexnej legislatívnej úprave dobrovoľníctva sa začali na Slovensku viesť v roku 2002, kedy tím právnikov 1. slovenského neziskového servisného centra (1.SNSC) spracoval tzv. Zákonník neziskového práva a jeho súčasťou malo byť aj dobrovoľníctvo. Zákonník však vyvolal ostrú kritiku zo strany mimovládnych organizácií, a tak boli práce na ňom pozastavené. O právnej úprave dobrovoľníctva sa začalo opäť diskutovať v roku 2007.

V rokoch 2008 a 2009 sa realizovalo niekoľko projektov, v rámci ktorých prebehli diskusie o podobe právnej úpravy dobrovoľníctva a v roku 2009 C.A.R.D.O. v spolupráci s 1.SNSC pripravili legislatívny návrh zákona o dobrovoľníctve.

Vďaka iniciatívam C.A.R.D.A. sa nová vláda rozhodla venovať téme dobrovoľníctva pozornosť a prijatie zákona o dobrovoľníctve zaradila do svojho programového vyhlásenia. Zodpovedným za prípravu a prijatie zákona o dobrovoľníctve bolo určené Ministerstvo vnútra SR. Ministerstvo vytvorilo komisiu pozostávajúcu z rozličných odborníkov z tretieho sektora a poverilo ju prípravou zákona. Návrh zákona bol súčasťou verejnej diskusie, z ktorej boli v medzirezortnom pripomienkovaní vďaka splnomocnencovi vlády pre občiansku spoločnosť prijaté všetky zásadné pripomienky a odporúčania.

Zákon o dobrovoľníctve bol schválený poslancami NR SR 21. 10. 2011. Účinnosť nadobudol 1. decembra 2011. Vďaka niekoľkoročným diskusiám sa podarilo vytvoriť návrh zákona tak, aby sa zameriaval na práva dobrovoľníkov a organizácií, menej na ich povinnosti. Jednou zo základných premís expertov a expertiek z neziskového sektora bolo postaviť zákon tak, aby podporoval, a nie obmedzoval dobrovoľnícku činnosť. Zákon zavádza pojem dobrovoľníckej činnosti. Definuje vysielajúcu organizáciu, prijímateľa, prostredníctvom zmluvy upravuje právne postavenie vysielajúcej organizácie a prijímateľa a ich povinnosti a odporúčania vo vzťahu k dobrovoľníkovi. Uhrádzanie nákladov dobrovoľníkov uvádza zákon napríklad ako odporúčania, resp. práva dobrovoľníka, ako povinnosti uvádza zase opatrenia vedúce k ochrane a bezpečnosti dobrovoľníka. Zákon umožňuje pri dlhodobej dobrovoľníckej činnosti zarátanie času, ktorý dobrovoľníci venujú dobrovoľníctvu, do odpracovaného času s cieľom dôchodkového zabezpečenia. Čo je dôležité pre slovenské občianske združenia fungujúce na členskom princípe, zákon nerozlišuje dobrovoľníkov členov od dobrovoľníkov nečlenov. Zákon prináša v prospech dobrovoľníckych organizácií možnosť využiť príjem z asignovanej dvojpercentnej dane aj na náklady v rámci dobrovoľníckej činnosti, konkrétne na organizovanie dobrovoľníckej činnosti. Ďalej upravuje zákon o dani z príjmov tak, že umožňuje dobrovoľníkom, ktorí vykonávali dobrovoľnícku činnosť minimálne 40 hodín, asignovať 3 % dane z príjmu. Obce môžu poskytnúť daňovú výhodu dobrovoľníkom, resp. zníženie alebo oslobodenie od dane či poplatku za komunálne odpady a drobné

stavebné odpady v prípade, že dobrovoľníci vykonávajú činnosť v prospech obce. Zákon upravuje aj Zákonník práce, umožňuje dohodu medzi zamestnávateľom a zamestnancom na uvoľnenie zamestnanca z práce bez náhrady mzdy s cieľom vykonávania dobrovoľníckej činnosti. Nedostatkom súčasného návrhu zákona je, že nevytvoril rámec priamej finančnej podpory dobrovoľníctva.

Finančná podpora dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií

Na Slovensku *neexistuje cielený systém priamej finančnej podpory dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií*. Dobrovoľnícke centrá a organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami musia hľadať možnosti grantovej podpory a odpovedať na výzvy darcov, ktoré spadajú do oblasti ich pôsobenia. Financovanie dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií a ich programov charakterizuje *viac zdrojovosť*.

Z verejných zdrojov finančné prostriedky na podporu aktivít mnohých organizácií, ktoré ich využili aj na podporu dobrovoľníctva, poskytli v minulých rokoch ministerstvá, predovšetkým *Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR* a *Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR* prostredníctvom svojich pravidelných výziev. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR je už niekoľko rokov významným podporovateľom detských a mládežníckych organizácií, ktoré zväčša fungujú na dobrovoľníckom princípe a rovnako podporuje aj oblasť športu, v ktorej pôsobí množstvo dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Od roku 2008 poskytuje Ministerstvo školstva SR financie na podporu aktivít detí a mládeže v rámci programov *ADAM*. Medzi podporovanými oblasťami je aj explicitne vymedzené dobrovoľníctvo mládeže.

Dôležitý zdroj financií pre organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami, ktorých spolufinancovateľom je aj Slovenská republika, tvoria *fondy Európskej únie*, najmä *Európsky sociálny fond*. Finančné prostriedky však môžu získavať najmä organizácie, ktoré sú dobre personálne a finančne vybavené. K podobným zdrojom financovania možno začleniť *blokové granty* pre mimovládne organizácie na podporu sociálnej inklúzie na Slovensku, ktoré sú financované z Finančného mechanizmu Európskeho hospodárskeho priestoru, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu SR a administrované nadáciou *Socia*. Žiadny z týchto grantových programov však priamo dobrovoľnícke programy vo svojich prioritách nevymedzuje.

Významným nástrojom nepriamej verejnej podpory dobrovoľníckych programov organizácií je *asignácia dvojpercentnej dane z príjmov fyzických a právnických osôb*, ktorú upravuje zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov. Aj keď zákon priamo podporu dobrovoľníctva medzi účelmi, na ktoré je možné použiť 2 %, do roku 2011

nedefinoval, vo všetkých zákonom explicitne vymedzených oblastiach sa môžeme stretnúť aj s prácou dobrovoľníkov a dobrovoľníčok.

V rámci decentralizácie verejnej správy je v posledných rokoch ďalším finančným zdrojom pre aktivity v oblasti dobrovoľníctva aj *samospráva* na regionálnej úrovni (vyššie územné celky) a miestnej úrovni (obce a mestá). Samospráva zo svojich rozpočtov podporuje jednak organizácie, ktoré zriadila, ale aj iné subjekty pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Podpora dobrovoľníckych aktivít zo strany regionálnych a miestnych samospráv je však len okrajovou záležitosťou. Ako dokumentujú aj výsledky výskumu týkajúceho sa mládežníckej politiky vyšších územných celkov a miest z roku 2007, najmenej podporovanou zo strany samosprávy je zo sledovaných oblastí dobrovoľníctvo mladých ľudí (Brozmanová Gregorová a kol., 2008).

Dlhodobu príspeva k rozvoju dobrovoľníctva *program Európskej únie MLÁDEŽ*, od roku 2007 *MLÁDEŽ V AKCII*, ktorý na Slovensku administruje Iuventa. Program v rámci jednotlivých akcií priamo financuje aj dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí zamerané na podporu aktívneho občianstva, rozvoj solidarity, tolerance, vzájomného porozumenia medzi mladými, kvalitných podporných systémov a európskej spolupráce v oblasti mládeže. *Akcia 2* je priamo zameraná na podporu Európskej dobrovoľníckej služby (EDS).

Nadačný sektor na Slovensku podporuje zväčša tie dobrovoľnícke aktivity, ktoré sú súčasťou programov konkrétnej nadácie. *Zahraničné nadačné zdroje* sa zaslúžili o vybudovanie a podporu celého tretieho sektora a dobrovoľníctva na Slovensku vo významnej miere. Medzi najvýznamnejšie *nadácie registrované na Slovensku*, ktoré podporili a podporujú aj oblasť dobrovoľníctva patria Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, Nadácia Ekopolis, Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia Intenda a iné. V posledných rokoch zohrávajú pri podpore dobrovoľníckych programov významnú úlohu *firemné nadácie*. Patria medzi ne napr. Kontro Orange, Nadácia SPP, Nadácia Tatra banky a pod. Vyhlasujú svoje vlastné grantové uzávierky a zameriavajú sa predovšetkým na oblasť vzdelávania. Medzi podporovanými oblasťami môžeme nájsť aj dobrovoľníctvo. Nezanedbateľnou súčasťou nadačného sektora sa stali aj *komunitné nadácie*, ktoré pôsobia v presne vymedzenej komunite (obec, región) a ich hlavným zámerom je podporovať darcovstvo a filantropiu vo svojej komunite. Podporujú najmä komunitný typ dobrovoľníctva.

Ostatné finančné zdroje dobrovoľníckych programov pochádzajú najmä *od súkromných darcov a zo samofinancujúcich aktivít*.

Pri hľadaní finančných prostriedkov na manažované a organizované dobrovoľnícke programy je stále nutné darcov presviedčať o potrebe kvalitného manažmentu a o tom, že dobrovoľníctvo, hoci je vykonávané bez nároku na odmenu, má svoje náklady a je hodné určitej investície. Investovanie do dobrovoľníkov a dobrovoľníčok

a nutnosť existencie plateného koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok či manažéra/manažérky programu sú stále prehliadané potreby.

Aktivity smerujúce k propagácii, uznávaniu a oceňovaniu dobrovoľníctva

S cieľom zvýšiť status dobrovoľníctva, ale i informovanosť o dobrovoľníctve vo všeobecnosti, sa na Slovensku realizovalo v minulom období viacero projektov na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni. Nasledujúce projekty je možné považovať za najvýznamnejšie za posledné obdobie.

Projekt *Národného virtuálneho dobrovoľníckeho centra*, ktorý vznikol v roku 2007 z iniciatívy občianskeho združenia C.A.R.D.O. s podporu Ministerstva školstva SR. Internetový portál www.dobrovolnictvo.sk poskytuje služby a informácie pre dobrovoľníkov a dobrovoľnícke organizácie na lokálnej, národnej aj medzinárodnej úrovni. Je dôležitým zdrojom kontaktov, dobrovoľníckych príležitostí, informácií o dobrovoľníctve a nástrojom hľadania partnerov pre spoluprácu v oblasti dobrovoľníctva.

Ďalšou aktivitou, ktorej cieľom je propagácia dobrovoľníctva na verejnosti, sú *Dni dobrovoľníctva*, ktoré sa pod vedením občianskeho združenia C.A.R.D.O. v spolupráci s regionálnymi dobrovoľníckymi centrami konajú od roku 2009. Počas týchto dní sa ľudia na celom Slovensku môžu zapojiť do vykonávania dobrovoľníckych aktivít a zažiť tak dobrovoľníctvo na vlastnej koži.

K projektom prispievajúcim k zvýšeniu statusu dobrovoľníctva v očiach verejnosti možno zaradiť aj projekty nadácie Pontis, ktorými systematicky podporuje firemné dobrovoľníctvo a komunitné investovanie na Slovensku. Ide najmä o projekty v rámci konceptu *Naše mesto*. Do dobrovoľníckych prác rôzneho charakteru (napríklad obnova ihrísk, výsadba zelene, darovanie krvi, diskusie v domovoch dôchodcov a iné) sa počas jedného až dvoch dní v konkrétnom meste zapoja stovky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok z desiatok firiem.

Na Slovensku existuje viacero čiastkových aktivít zameraných na verejné uznanie dobrovoľníctva a ocenenie práce dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Oceňovanie priamo zamerané na dobrovoľnícke činnosti začalo v roku 1999 realizovať Dobrovoľnícke centrum SAIA – SCTS pod názvom *Srdce na dlani*. Po skončení projektu Národného dobrovoľníckeho centra SAIA – SCTS v roku 2002 v oceňovaní dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v rámci krajského ocenenia *Srdce na dlani* pokračovalo len Prešovské dobrovoľnícke centrum. Od roku 2007 nadviazalo na túto tradíciu aj Centrum dobrovoľníctva v Banskej Bystrici a ďalšie dobrovoľnícke centrá.

Na lokálnej úrovni je možné identifikovať množstvo iniciatív smerujúcich k rozvoju tak formálnych, ako aj neformálnych dobrovoľníckych aktivít.

Výskum o dobrovoľníctve

Na Slovensku bolo od roku 1989 zrealizovaných niekoľko výskumov dotýkajúcich sa rôznych aspektov dobrovoľníctva (bližšie pozri 1. kapitola). Výskumy však realizovali rôzne organizácie a inštitúcie s použitím rozličnej metodológie, preto ich výsledky je možné len ťažko komparovať. Tému výskumu dobrovoľníctva sa venuje niekoľko odborníkov a odborníčok najmä z akademického prostredia. Výskum o dobrovoľníctve realizovaný na systematickej báze však na Slovensku zatiaľ chýba.

11.2 Dobrovoľnícke centrá na Slovensku

Dobrovoľnícke centrá sú novou organizačnou formou, ktorá sa začala kreovať v USA začiatkom tridsiatych rokov 20. storočia. Iniciátorom vzniku dobrovoľníckych centier bol v tomto období sformovaný National Committee on Volunteers (1932). Ku koncu roka 1933 už existovali kancelárie v 28 mestách USA, ktoré boli napojené na lokálne rady agentúr sociálnych služieb. Ich hlavným cieľom bolo rôznym agentúram sociálnych služieb v komunite ponúkať dobrovoľnícke príležitosti.

V nasledujúcom období došlo pod vplyvom spoločenských okolností ku kvantitatívnemu, ale aj kvalitatívnemu rozvoju dobrovoľníckych centier. Svojou činnosťou reagovali na spoločenskú objednávku a plnili rôzne úlohy. Poslaním dobrovoľníckych centier vždy bolo podieľať sa na rozvoji demokracie a občianskej participácie vo vzťahu ku zvyšovaniu kvality života.

V roku 1951 vznikla v USA Asociácia dobrovoľníckych kancelárií (The Association of Volunteer Bureaus – AVB). Bola tak vytvorená sieť dobrovoľníckych centier, ktoré ponúkali tréningy v oblasti dobrovoľníckeho manažmentu, rozvíjali štandardy kvality dobrovoľníckych programov a vo všeobecnosti propagovali dobrovoľníctvo v lokálnych komunitách. AVB bola finančne podporovaná United Way of America.

Podľa Ellis (1999) je dobrovoľnícke centrum:

- koncept vyjadrujúci širokú komunitnú víziu dobrovoľníctva zahrňujúcu ľudí a prípady;
- miesto, kde sa môžu stretnúť rôzne skupiny so spoločným záujmom o podporu dobrovoľníctva;
- ohniskový bod – pre zviditeľnenie a koordináciu dobrovoľníckeho úsilia.

V súčasnosti sú vo svete identifikované nasledujúce *funkcie dobrovoľníckych centier*:

Rozvoj dobrovoľníckych príležitostí – v úzkej spolupráci s ostatnými organizáciami dobrovoľnícke centrá pripravujú strategické plány na využitie potenciálu v rámci miestnej komunity, v ktorej pôsobia. Zámerom je zabezpečiť, aby služby dobrovoľníckych centier boli prístupné pre všetky skupiny obyvateľstva. Dobrovoľnícke centrá sa snažia pracovať tvorivým spôsobom a rozvíjať nápadité neformálne možnosti pre potenciálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky. Zvyšujú tak kapacitu regiónu a uľahčujú uplatnenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v prospech komunity.

Marketing dobrovoľníctva – cieľom dobrovoľníckych centier je podnietiť záujem o dobrovoľníctvo prostredníctvom všestrannej propagácie dobrovoľníctva.

Sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí – dobrovoľnícke centrá ponúkajú servis pre potenciálnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky aj organizácie. Obom stranám poskytujú podporu a poradenstvo v hľadaní adekvátnych dobrovoľníckych príležitostí.

Zvyšovanie participácie obyvateľov v dobrovoľníctve – dobrovoľnícke centrá sa usilujú o zabezpečenie dostupnosti vlastných služieb prostredníctvom jasnej komunikácie s jednotlivcami, organizáciami a skupinami na všetkých úrovniach. Budujú úzke väzby s organizáciami, ktoré zapájajú dobrovoľníkov a dobrovoľníčky a sú aktívne zapojené do príslušných sietí.

Rozvoj dobrej praxe – dobrovoľnícke centrá budujú bázu osvedčených nástrojov a pracujú na zvyšovaní úrovne poznatkov o dobrovoľníctve u vlastných zamestnancov a dobrovoľníkov, ako aj ďalších osôb, organizácií a skupín na všetkých úrovniach. Rozvíjajú a poskytujú vzdelávanie. Pravidelne kontaktujú iné organizácie, skupiny a jednotlivcov so zámerom diskutovať o dobrovoľníctve.

Politické apelovanie a kampane o dobrovoľníctve – dobrovoľnícke centrá zvyšujú a udržiavajú povedomie miestnej, regionálnej a štátnej správy o problematike dobrovoľníctva. Dobrovoľnícke centrá organizujú a/alebo sa zúčastňujú kampaní o otázkach, ktoré ovplyvňujú dobrovoľníctvo, najmä s cieľom zvýšenia povedomia o dobrovoľníctve a vytvárania prodobrovoľníckej kultúry v spoločnosti.

Na Slovensku vzniklo prvé dobrovoľnícke centrum v roku 1998, a to ako Národné dobrovoľnícke centrum pod vedením SAIA – SCTS (Slovenskej akademickej a informačnej agentúry – Servisného centra pre tretí sektor). Pod svojimi pobočkami vytvorilo sieť dobrovoľníckych centier na celom území SR. Projekt Dobrovoľníckeho centra SAIA – SCTS sa však skončil v septembri 2002, a to po neúspešnom hľadaní finančných zdrojov na ďalšie fungovanie a aj napriek verejnému uznaniu, ktoré si tieto aktivity získali.

V roku 2011 na Slovensku fungovali dobrovoľnícke centrá v Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach, Nitre, Prešove a Trnave. V rámci výskumu sme spracovali prípadové štúdie štyroch z nich. Vybrali sme tie organizácie, ktoré v posledných troch rokoch nielen deklarovali, ale aj realizovali funkcie dobrovoľníckeho centra. Prípadové štúdie dobrovoľníckych centier uvádzame v Prílohe 4.

Poslanie a funkcie dobrovoľníckych centier na Slovensku

Dobrovoľnícke centrá vymedzujú dobrovoľníctvo ako formu občianskej participácie a indikátor rozvoja občianskej spoločnosti. Ich *poslaním* je podporovať rozvoj dobrovoľníctva a prostredníctvom neho budovať občiansku spoločnosť a zvyšovať kvalitu života.

Dobrovoľnícke centrá na Slovensku plnia tieto *funkcie*:

Propagačná, osvetová funkcia je zameraná na propagáciu myšlienky dobrovoľníctva a šírenie informácií o ňom. Dobrovoľnícke centrá nielen organizujú semináre, prezentácie, workshopy či diskusie o dobrovoľníctve, ale sú často prizývané inými organizáciami k realizácii aktivít tohto typu.

Vzdelávacia funkcia. V oblasti vzdelávania sa dobrovoľnícke centrá sústreďujú najmä na oblasť manažmentu dobrovoľníctva, realizujú akreditované kurzy pre koordinátorov dobrovoľníckych programov, ale aj školenia a semináre. Niektoré dobrovoľnícke centrá realizujú aj supervíziu ako metódu vzdelávania a zvyšovania kvality dobrovoľníckych programov.

Vedenie databázy organizácií a databázy dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a ich vzájomné prepájanie. Databázy sú pravidelne obnovované a slúžia najmä ako nástroj sieťovania, šírenia informácií a sprostredkovania dobrovoľníckych príležitostí.

Sieťovanie organizácií v regiónoch – dobrovoľnícke centrá sa venujú najmä podpore rozvoja vnútrosektorovej spolupráce (v rámci tretieho sektora) v oblasti dobrovoľníctva, ale aj medzisektorovej spolupráci.

Sprostredkovanie dobrovoľníckych príležitostí – dobrovoľnícke centrá poskytujú informácie záujemcom o dobrovoľnícku prácu, o dobrovoľníckych príležitostiach v konkrétnych organizáciách a realizujú nábory zamerané na získavanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pre organizácie a ich aktivity.

Konzultačná funkcia má rôzne podoby. Predstavuje službu najmä organizáciám, s ktorými už dobrovoľnícke centrá dlhodobejšie spolupracujú, napr. pri príprave projektov (často aj v spolupráci), skvalitňovaní manažmentu dobrovoľníctva v organizácii. Niektoré dobrovoľnícke centrá poskytujú konzultácie pre organizácie,

ktoré majú záujem o projekt Európskej dobrovoľníckej služby (Mládež v akcii). Centrá poskytujú tiež konzultácie pre organizácie zamerané na zavedenie dobrovoľníckeho programu.

Zviditeľňovanie spoločenskej hodnoty dobrovoľníctva prostredníctvom spoločenských podujatí zameraných na oceňovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok v jednotlivých regiónoch.

Výskumná činnosť – dobrovoľnícke centrá vyvíjajú aktivity zamerané na sledovanie vývoja dobrovoľníctva, ale aj širšie zamerané na rozvoj akademického diskurzu.

OZ C.A.R.D.O. so sídlom v Bratislave plní úlohy *národného dobrovoľníckeho centra*, najmä:

- prevádzkuje servisný a informačný portál o dobrovoľníctve – www.dobrovolnictvo.sk;
- vyvíja aktivitu v oblasti vymedzenia právnej úpravy dobrovoľníctva;
- sieťuje dobrovoľnícke centrá a dobrovoľnícke organizácie na Slovensku;
- organizuje v spolupráci s dobrovoľníckymi centrami národné podujatie Deň dobrovoľníctva (od roku 2009) zamerané na podporu a propagáciu myšlienky dobrovoľníctva u širokej verejnosti;
- je členom Európskeho dobrovoľníckeho centra (CEV – Centrum Europeen du Volontariat) so sídlom v Bruseli.

Vznik dobrovoľníckych centier na Slovensku

Najstarším dobrovoľníckym centrom na Slovensku je Centrum dobrovoľníctva v Banskej Bystrici (2000). V roku 2004 vzniklo občianske združenie C.A.R.D.O. v Bratislave, ktoré sa ale profilovalo ako dobrovoľnícke centrum až od roku 2006. Prešovské dobrovoľnícke centrum vzniklo v roku 2008. Občianske združenie Žabky (ktoré nebolo v čase zberu dát zaregistrované ako dobrovoľnícke centrum) sa začalo venovať úlohám spojeným s rozvojom dobrovoľníctva od roku 2007.

Dobrovoľnícke centrá vznikli ako reakcia jednotlivcov – členov iných organizácií pôsobiacich v treťom sektore na spoločenskú potrebu v regióne. Ani v jednom regióne v čase vzniku daného dobrovoľníckeho centra neexistovala organizácia s podobnými cieľmi a aktivitami. V priebehu činnosti, najmä pri realizácii rôznych projektov si uvedomovali, že dobrovoľnícke organizácie potrebujú viac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a že potrebujú organizáciu, ktorá vie, ako s dobrovoľníkmi pracovať. Na druhej strane vnímali záujem obyvateľov, často najmä mladých ľudí, o dobrovoľnícku činnosť. Miestna či regionálna samospráva nebola ani v jednom prípade iniciátorom vzniku dobrovoľníckeho centra. V dvoch prípadoch ale reagovala ústretovo na vznik takto orientovanej organizácie. Už v čase etablovania dve dobrovoľnícke centrá úzko spolupracovali s univerzitným prostredím, ktoré bolo v tomto procese prepojené na Slovenskú akademickú a informačnú agentúru (SAIA),

ktorá ako prvá na Slovensku podporovala rozvoj dobrovoľníckych projektov a rozvoj manažmentu dobrovoľníctva ako takého (založila aj ako prvá dobrovoľnícke centrum, ktoré potom zaniklo).

Personálne zdroje dobrovoľníckych centier

Personálne zdroje dvoch dobrovoľníckych centier zaznamenali viacero zmien. V troch centrách pracujú aj platení zamestnanci. Ich počet a financovanie ich mzdy je závislé od úspešnosti organizácie v získavaní grantových prostriedkov. Dobrovoľníci a dobrovoľníčky sú vnímaní ako cenný zdroj pomoci a každé spolupracuje s vlastnými dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. Podstatne sa líšia v ich počte a získavaní.

Kľúčové osobnosti jednotlivých centier sú na vedúcich pozíciách vo všetkých centrách od ich vzniku či profilácie na dobrovoľnícke centrum. Dlhodobo pracujú v centrách nielen ako platené pracovníčky (okrem OZ PDC v Prešove, kde nikdy nepracovali na platenej pozícii), ale aj ako dobrovoľníčky. Udržateľnosť centier je spojená práve s týmito osobnosťami, keďže napriek vynaloženému úsiliu ešte nedošlo k akumulácii zdrojov pre úhradu mzdových nákladov a zaisteniu finančnej udržateľnosti platenej pracovnej pozície manažéra/manažérky centra. Situáciu komplikuje fakt, že centrá získavajú finančné zdroje prostredníctvom grantov na určité projekty, ktoré len zriedkavo umožňujú hrať mzdové náklady a ktoré je potrebné v stanovenom termíne zúčtovať bez tvorby zisku.

Finančná udržateľnosť dobrovoľníckych centier

Typickými črtami súčasnej situácie vo financovaní dobrovoľníckych centier sú *neistota* a *nestabilita* spôsobené nemožnosťou zaistiť pravidelný, stabilný príjem pre fungovanie centra. Je možné konštatovať, že v súčasnosti dobrovoľnícke centrá doslova *zápasia o prežitie* a fungujú len vďaka vynaloženému osobnému úsiliu ich členov a členiek.

Regionálne a ani miestne samosprávy ani v jednom prípade priamo finančne nepodporujú dobrovoľnícke centrá. Neexistuje ani grantový mechanizmus, ktorý by dobrovoľníckym centrám umožňoval o inštitucionálnu podporu požiadať. Samosprávy nemajú informácie o význame dobrovoľníckych centier, nepoznajú tento koncept a ani jeho potrebu. V strategických materiáloch ani nepočítajú s vytvorením regionálneho či miestneho dobrovoľníckeho centra.

Členské príspevky ani v jednom prípade nie sú významným zdrojom financovania.

Obe strany rozpočtu dobrovoľníckych centier – príjmová aj výdavková – sú veľmi premenlivé a rôznorodé. Každý rok dobrovoľnícke centrá získajú príjmy v podstate z iných zdrojov.

Len v jednom prípade je dobrovoľnícke centrum zapojené do projektu podporeného Európskym sociálnym fondom. O zapojenie do štrukturálnych fondov sa ale dobrovoľnícke centrá neusilujú z dôvodu administratívnej náročnosti a nevyhnutnosti disponovať finančnými prostriedkami pre potreby kofinancovania a zaistenia finančného manažmentu takýchto veľkých projektov. Jedno centrum je aktívne v zapájaní sa do medzinárodných projektov, ale ako partner, nie žiadateľ.

Dobrovoľnícke centrá nie sú podporované individuálnymi darcami. V súčasnosti má len jedno centrum stabilného finančného partnera z podnikateľského prostredia.

Nepriaznivú situáciu a absenciu stabilných finančných partnerov z podnikateľského prostredia je možné vysvetliť rôzne. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že jednou z príčin je nízka miera aktivity na strane dobrovoľníckych centier. Všetky centrá zaznamenali v posledných rokoch určitú zmenu, nadviazali nové kontakty s podnikateľským sektorom v rámci organizovania akcie Deň dobrovoľníctva. Nízka miera aktivity je daná aj osobnostným nastavením pracovníčok – radšej pripravujú projekty, ako oslovujú firmy so žiadosťou o podporu. Tretou príčinou nepriaznivej situácie na strane dobrovoľníckych centier sú nedostatočné kapacity – v centrách nie sú platení manažéri, fundraiseri. Ďalšou príčinou je nedostatočné „know-how“ v oblasti nadväzovania spolupráce so súkromným sektorom. Príčinou nedostatočnej rozvinutosti spolupráce s firmami je aj skutočnosť, že v regióne je slabšie pokrytie firmami, pre ktoré je spoločenská zodpovednosť firmy prirodzenou súčasťou ich aktivít. Inou vonkajšou príčinou je skutočnosť, že na Slovensku nie sú donori pripravení na dlhodobé strategické partnerstvá a darcovstvo vo vzťahu k dobrovoľníckym centrá. Pravdepodobne je to spôsobené aj tým, že význam a funkcie dobrovoľníckych centier sú v podnikateľskom sektore neznáme. Donori radšej podporia projekty zamerané na zraniteľné cieľové skupiny, ako na manažment a profesionalizáciu dobrovoľníctva.

Vnútrosektorová spolupráca

Rozsah a štruktúra organizácii tretieho sektora v regióne ovplyvňuje vznik, ponuku služieb a intenzitu činnosti dobrovoľníckych centier. Čím menej je v regióne rozvinutý tretí sektor, tým nižšia je ponuka dobrovoľníckych príležitostí. V týchto regiónoch potom aj absentuje rozpoznanie potreby dobrovoľníckeho centra.

Dobrovoľnícke centrá fungujú v kontexte tretieho sektora ako *strešné* a *servisné organizácie*. Vnútrosektorová spolupráca je pre centrá ťažisková a iné organizácie z tohto sektora predstavujú gro ich databáz a stabilných partnerov. Slabšou stránkou

je skúsenosť získaná v priebehu činnosti centier, že dochádza ku konfliktným situáciám v spolupráci. Sú spôsobené nepochopením úloh a možností dobrovoľníckych centier, t. j. očakávaniami zo strany organizácií, ktoré dobrovoľnícke centrá z objektívnych dôvodov nemôžu naplňať.

Všetky centrá venujú pozornosť rozvoju partnerstiev. K osvedčeným nástrojom patrí aktualizácia databáz, pravidelné oslovovanie a informovanie, ponuka na partnerstvo v projektoch, organizovanie spoločných aktivít, rozvoj služieb pre organizácie.

Úspešnej spolupráci napomáha skutočnosť, že kľúčové osobnosti centier disponujú dobrým menom v sektore (aj celá organizácia) a sú často aj personálne prepojené s niektorými organizáciami. Ďalším faktorom je existujúca pozitívna skúsenosť z predchádzajúcej spolupráce či spoločné ciele. Vonkajším faktorom je situácia v regióne, meste. Ak funguje sieťovanie, existujú aspoň neformálne platformy, potom je spolupráca širšia a intenzívnejšia.

Medzisektorová spolupráca

Ako už bolo konštatované v časti finančná udržateľnosť, spolupráca so súkromným, podnikateľským sektorom je nedostatočne rozvinutá.

V oblasti budovania partnerstiev s médiami cielene vyvíja aktivitu len jedno dobrovoľnícke centrum. Príčinou môže byť aj malý mediálny trh a na druhej strane vysoký počet organizácií tretieho sektora, ktoré sa uchádzajú o podporu pri medializácii ich aktivít.

Situácia v spolupráci s regionálnou samosprávou je rovnako nedostatočná – ani jedno centrum nemá rozvinutú stabilnú spoluprácu, aj keď majú v pláne v tejto oblasti vyvinúť väčšie úsilie. Spolupráca sa realizuje skôr cez konkrétne organizácie, ktoré regionálna samospráva zriadila (napr. Zariadenia pre seniorov, Domovy sociálnych služieb a pod.).

Pre spoluprácu s miestnou samosprávou je typické, že je rozvinutejšia v mieste sídla dobrovoľníckeho centra ako v celom regióne, v ktorom centrum pôsobí. Len jedno centrum uviedlo ako stabilných partnerov tri samosprávy z regiónu, v ktorom pôsobí. Miestne samosprávy nevytvorili grantový mechanizmus určený na inštitucionálnu podporu centier a ani v súčasných strategických dokumentoch s jeho kreovaním či podporou existujúce centra nepočítajú. Aktivity centra sporadicky finančne podporia v rámci konkrétneho projektu zameraného na riešenie vybranej potreby v komunite. Z príležitostnej spolupráce je možné ešte uviesť ako opakujúcu sa v rámci organizovania podujatia zameraného na oceňovanie dobrovoľníkov. Miestne samosprávy v sídle centier zvyčajne poskytnú priestory pre podujatie, primátori preberú na ním záštitu.

Dobrovoľnícke centrá spolupracujú so základnými a strednými školami, a to dve aj v rámci vlastných dobrovoľníckych programov a všetky v rámci organizovania Dní dobrovoľníctva.

Dve dobrovoľnícke centrá veľmi úzko spolupracujú s verejnými univerzitami, ktoré sú ich stabilnými partnermi.

Zo štátnych inštitúcií je významným partnerom IUVENTA.

Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku

Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku dobre ilustrujú názory participantky výskumu:

Dobrovoľnícke centrum je záležitosťou osobného oduševnenia

V niektorých regiónoch Slovenska nie sú nadšenci pre dobrovoľníctvo. Niektoré dobrovoľnícke centrá zanikli aj preto, že ľuďom chýbala vízia, myšlienka a oduševnenie. Na druhej strane, ak aj odíde z centra oduševnený človek, centrum sa v dnešných podmienkach bez priameho financovania neudrží.

Dobrovoľnícke centrá môžeme budovať vtedy, ak pochopíme ich potrebu

Na Slovensku chýba aj osвета o poslaní, úlohách a dosahu dobrovoľníckych centier. Mnohé dobrovoľnícke organizácie si neuvedomujú potrebu dobrovoľníckych centier, spoluprácu s dobrovoľníkmi vnímajú ako internú záležitosť. Na Slovensku by malo existovať viac dobrovoľníckych centier. Malo by sa komunikovať s VÚC, vytypovať ľudí a mimovládne organizácie v regiónoch, kde doposiaľ dobrovoľnícke centrá nie sú a osloviť ich, aby založili dobrovoľnícke centrá. Dobrovoľnícke centrá by mali byť založené mimovládnu organizáciou s podporou VÚC alebo mesta. Iniciatíva by mala viesť zdola.

Štát by mal vytvoriť rámec finančnej podpory pre dobrovoľnícke centrá

Súčasný stav financovania dobrovoľníckych centier je absolútne neuspokojivý. Fungovanie na projektovom princípe je neudržateľné. Štát by mal vytvoriť mechanizmus, v ktorom verejná správa na základe stanovenia a overenia konkrétnych podmienok (napr. udelenie akreditácie dobrovoľníckemu centru) daruje centru finančnú podporu na pokrytie základných režijných a personálnych podmienok minimálne vo výške 70 % nákladov centra. Zvyšok financií môže organizácia získať z iných zdrojov.

Profesionalizácia dobrovoľníckych organizácií

V praxi sa často stáva, že organizácie nevedia pracovať s dobrovoľníkmi. Ak by bolo viac dobrovoľníckych centier na Slovensku, ktoré by poskytovali školenia

a konzultácie v manažmente dobrovoľníctva, zvýšil by sa aj počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a ich udržateľnosť v organizáciách.

Budúcnosť dobrovoľníckych centier na Slovensku

Všetky dobrovoľnícke centrá chcú naďalej vyvíjať úsilie zamerané na inštitucionálnu a finančnú udržateľnosť. Existujúce programy a aktivity by chceli nielen zachovať, ale aj zvýšiť ich kvalitu. Za ťažiskové funkcie považujú vzdelávanie, koordináciu dobrovoľníkov, propagáciu a medializáciu dobrovoľníctva. Zároveň chcú rozšíriť ponuku služieb pre organizácie, najmä v oblasti konzultačnej činnosti a supervízie. Jedno centrum plánuje zavádzanie dobrovoľníckych programov v nemocniciach, detských domovoch, zariadeniach sociálnych služieb. Iné centrum chce venovať viac pozornosti zavádzaniu service-learningu v školách. Ďalšie centrum sa plánuje zapojiť do programu Mládež v akcii (EDS).

Ako výzvu vnímajú všetky centrá zlepšenie spolupráce s podnikateľským sektorom a verejnou správou, najmä regionálnou a miestnou samosprávou. Zlepšovanie kvality manažmentu, marketingu a zvyšovanie profesionalizácie v organizácii predstavujú tiež výzvy pre všetky dobrovoľnícke centrá.

OZ Žabky zrealizovalo v máji 2011 osamostatnenie a zaregistrovalo nový subjekt *Košické dobrovoľnícke centrum*.

Dobrovoľnícke centrá na Slovensku sa od roku 2010 stretávajú a vedú spoločné celoslovenské a regionálne aktivity. Ich sieťovanie vyústilo v tomto roku do vytvorenia a formálnej registrácie Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií. Jej cieľom je budovať priaznivé sociálne a ekonomické podmienky pre rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku.

Zdôvodnenie potreby budovania a podpory dobrovoľníckych centier na Slovensku

Koncept dobrovoľníckych centier je na Slovensku nový. Ich potreba je zatiaľ kľúčovými hráčmi nerozpoznaná. V strategických materiáloch vlády, regionálnej či miestnej samosprávy nie je identifikovaná potreba vzniku či podpory existujúcich dobrovoľníckych centier. Tieto sú v pozícii „osamelých bežcov na dlhé trate“. Ich finančná a inštitucionálna udržateľnosť je otázna.

Prínosy fungovania dobrovoľníckych centier je možné vnímať vo viacerých oblastiach. Tieto prínosy sú odpoveďou na otázku, prečo by mali byť dobrovoľnícke centrá na Slovensku podporované a rozvíjané.

Dobrovoľnícke centrá:

- *zvyšujú dostupnosť dobrovoľníckych príležitostí* tým, že vedú databázy organizácií a dobrovoľníckych príležitostí, a tak vedia zorientovať záujemcov v aktuálnej ponuke dobrovoľníckych príležitostí;
- *sieťujú organizácie* v komunitách z rôznych sektorov a oblastí, čím sa podporujú vnútrosektorové aj medzisektorové partnerstvá;
- *prispievajú k riešeniu v problémov komunite* – spolupráca organizácií a zapojenie miestnych ľudí prispieva k efektívnejšiemu využívaniu ľudských, finančných, materiálnych a prírodných zdrojov v komunitách. Zároveň participácia obyvateľov na riešení komunitných problémov prispieva k zvýšeniu sociálnej súdržnosti a znižovaniu sociálnej exklúzie;
- *zviditeľňujú hodnotu dobrovoľníctva* pre spoločnosť aj jednotlivcov. Prispievajú k zmenám v myslení, v odhaľovaní stereotypov a mýtov o dobrovoľníctve a dobrovoľníkoch.

V postmodernej spoločnosti charakteristickej vysokou mierou individualizácie sa zvyšuje spoločenská potreba profesionalizácie dobrovoľníctva. Dobrovoľnícke centrá sú jadrom infraštruktúry dobrovoľníctva a na tomto procese sa významne podieľajú. Je zrejmé, že ich rola bude v budúcnosti rásť.

Skúmané dobrovoľnícke centrá v súčasnosti vo vzťahu k ich udržateľnosti rozvíjajú nasledujúce **stratégie**:

- vytvorenie samostatnej organizácie zameranej na podporu konceptu dobrovoľníckych centier a zvýšenie kvality ich činnosti – občianske združenie Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií;
- aktívne zapojenie sa do kreovania tzv. politiky dobrovoľníctva prostredníctvom novovzniknutého občianskeho združenia Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, v rámci ktorej by boli podporované aj dobrovoľnícke centrá;
- rozvoj spolupráce s lokálnymi a regionálnymi politickými autoritami;
- udržanie a ďalší rozvoj vnútrosektorovej spolupráce v rámci občianskej spoločnosti;
- zameranie na budovanie partnerstiev v hospodárskom sektore;
- medializácia a propagácia dobrovoľníctva a jeho spoločenskej hodnoty prostredníctvom organizovania celoslovenských aktivít;
- rozvoj občianskeho vzdelávania najmä vo vzťahu ku stredoškolskej a vysokoškolskej mládeži;
- poskytovanie servisných služieb pre organizácie, ktoré majú záujem, resp. už etablovali dobrovoľnícke programy najmä v oblasti vzdelávania koordinátorov a koordinátoriek dobrovoľníckych programov a supervízie.

12 Prognóza budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku

12.1 Budúcnosť dobrovoľníctva ako výskumná téma

Fenomén dobrovoľníctva je možné skúmať aj na časovom kontinuu: minulosť – súčasnosť – budúcnosť. V postmodernej spoločnosti je otázka budúcnosti dobrovoľníctva pre vedcov a vedkyne z oblasti spoločenských vied z rôznych dôvodov zaujímavá. Takto zameraný výskum má aj veľký aplikačný potenciál – napríklad vo vzťahu k decíznej sfére.

V súčasnosti môžeme analyzovať rôzne diskurzy o budúcnosti dobrovoľníctva. Zjednodušene môže konštatovať, že najintenzívnejšia diskusia o budúcnosti dobrovoľníctva sa vedie na úrovni politických reprezentácií (podpora dobrovoľníctva je politickou agendou), v organizáciách občianskej spoločnosti, ktoré sú zamerané na podporu rozvoja dobrovoľníctva (typu dobrovoľníckych centier) a v akademickom prostredí. Základná odlišnosť vyššie zmienených diskurzov spočíva v účele (očakávanom výsledku) diskusie. Výskumníci sa usilujú o spracovanie prognózy – vedecky zdôvodnenej predpovede, ktorá by identifikovala trendy (tendencie ďalšieho rozvoja). Prognózy sú výsledkom výskumu s využitím prognostických metód. Ostatné zmienené diskurzy sa týkajú skôr vízií – obrazu stavu, v ktorom sa chcú vidieť v budúcnosti tí, čo určujú ciele. Vízia môže popisovať stav o 10 alebo 20 rokov. Je konkrétnejšia pri určovaní cieľov a časového rámca pre ich dosiahnutie. Vízia je viazaná na nejakú formu úspechu a je výsledkom procesu strategického plánovania. Príkladom môže byť vízia spracovaná pre dobrovoľníctvo a dobrovoľnícky sektor v Austrálii (Pedicini, 2008).

Spracovanie prognózy vývoja dobrovoľníctva je pomerne komplikovaná záležitosť. Prvá príčina komplikovanosti spočíva v absencii dôveryhodných dát. Dobrovoľníctvo sa štatisticky podrobne a pravidelne sleduje len v posledných troch dekádach. Pri prognózovaní rozvojových trendov dobrovoľníctva nejde o zachytenie reakcií obyvateľstva a spoločnosti na aktuálne krátkodobé udalosti a ich vplyvy, akými sú napríklad živelné pohromy, teroristické útoky a pod. Zámerom je analyzovať signifikantné zmeny v dobrovoľníctve súvisiace s reakciami ľudí na spoločenské zmeny.

Diskusia o budúcnosti dobrovoľníctva reflektuje procesy modernizácie, najmä individualizáciu, sekularizáciu, kolonizáciu verejného priestoru privátnym, globalizáciu, vzrastajúcu sociálnu neistotu (napr. Giddens, 2000; Keller, 1997 a iní).

Postupujúca modernizácia môže negatívne aj pozitívne ovplyvňovať rozvoj dobrovoľníctva. Vo všeobecnosti sa ale ukazuje relatívne stabilná miera zapojenia ľudí v dobrovoľníctve v jednotlivých krajinách. Menia sa len preferencie ľudí vo vzťahu výberu oblasti zapojenia, druhov činností, ako aj typov organizácií, pre ktoré majú záujem dobrovoľnícky pracovať. Rovnako sa mení aj intenzita dobrovoľníckej práce z hľadiska času. Ukazuje sa, že skôr je preferované epizódne a krátkodobé dobrovoľníctvo.

V zásade je možné viesť všeobecnú diskusiu o dôsledkoch modernizácie a globálnych spoločenských trendoch a ich vplyve na dobrovoľníctvo alebo sa sústrediť na analýzu situácie v jednotlivých krajinách či regiónoch sveta. V odbornej literatúre sa stretávame s obidvoma prístupmi.

Zároveň je potrebné poukázať na absenciu jednotnej metodiky štatistického sledovania⁷ a rôznorodé vymedzenie východiskovej definície dobrovoľníctva v jednotlivých krajinách. Druhý argument spočíva v zatiaľ realizovaných výskumoch, ktoré jednoznačne nepreukázali vzťah medzi vybranými skúmanými premennými. K výskumne sledovaným otázkam patria najmä:

- demografické trendy, najmä vplyv starnutia obyvateľstva na mieru dobrovoľníctva, zvyšovanie vzdelanostnej úrovne obyvateľstva, zmeny v rodinnom stave (pokles počtu manželstiev);
- vplyv zamestnanosti obyvateľstva na angažovanosť v dobrovoľníctve, osobitne sa skúma vplyv zamestnanosti žien;
- individualizácia – súvislosť medzi hodnotovou orientáciou a dobrovoľníctvom;
- postavenie tretieho sektora v spoločnosti, ktorý generuje najviac dobrovoľníckych príležitostí a na druhej strane rola sociálneho štátu v rozvoji dobrovoľníctva;
- sekularizácia a religiozita – vplyv na ľuďmi preferované oblasti dobrovoľníctva;
- informatizácia a rozvoj informačno-komunikačných technológií.

12.2 Budúcnosť dobrovoľníctva na Slovensku

Ako konštatujeme už v predchádzajúcich častiach, keďže výsledky výskumov o dobrovoľníctve na Slovensku boli založené na rozdielnej metodológii, nevieme na základe komparácie empirických údajov spoľahlivo odpovedať na otázku, aké sú vývojové trendy v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku. Z uvedeného dôvodu sme sa rozhodli zrealizovať kvalitatívny výskum a na základe názorov expertov a expertiek zostaviť prognózu budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku.

⁷ Uvedené tvrdíme napriek tomu, že existuje návrh európskej metodiky či rôzne komparatívne výskumy.

Kritérium správnosti/korektnosti sme rešpektovali tým, že sme využívali bez akéhokoľvek dopĺňania a domýšľania len informácie získané z vyplnených dotazníkov.

V tejto časti budeme používať generické maskulínium, aby sme posilnili anonymitu participantov. Pre zdôraznenie ich pozície používame v texte jednotné označenie expert.

V snahe sprehľadniť text a zvýšiť jeho autenticitu a dôveryhodnosť dokumentujeme analýzu prezentáciou citácií participantov, ktoré graficky v texte ďalej pre vyššiu prehľadnosť zvýrazňujeme použitím kurzívy a odsadením textu. Zároveň pre zvýšenie dôveryhodnosti označujeme výroky participantov pridelenou značkou (P1 až P10).

Výsledky prezentujeme tak, že kategorizujeme získané dáta a identifikujeme jednotlivé expertmi prognózované trendy rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku. Snažili sme sa zvoliť ich výstižné pomenovanie. V texte sumarizujeme výsledky výskumu a komentujeme ich názory. Najprv uvádzame otázku v plnom znení, potom počet výpovedí. Zároveň prezentujeme autentické výpovede expertov s uvedením vstupného komentára výsledku kódovania (upozorňujeme na kategórie).

Počet dobrovoľníkov sa bude zvyšovať

Otázka:

Predpokladáte, že počet dobrovoľníkov sa bude:

- podstatne zvyšovať
- skôr zvyšovať ako znižovať
- zostane približne rovnaký ako v súčasnosti
- skôr znižovať ako zvyšovať
- podstatne znižovať

Sedem expertov sa vyjadrilo, že sa bude zvyšovať počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, traja experti predpokladajú, že ich počet zostane približne rovnaký.

Experti rôzne odôvodňovali tendenciu zvyšovania počtu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Spoločné v ich názoroch je, že predpokladajú, že dobrovoľníctvo sa stane súčasťou životného štýlu ľudí a života v spoločnosti.

P1: „Predpokladám, že počet bude postupne pomaly narastať. Vývoj vidím v postupnej evolúcii, nie revolúcii.“

Ďalší experti nárast odôvodňujú spoločenskou podporou dobrovoľníctva, prejavujúcou sa najmä vytváraním nových dobrovoľníckych príležitostí v treťom sektore:

P8: „Myslím, že dobrovoľníctvo sa pomaly bude stávať súčasťou života. Vzhľadom na aktivity MVO na poli dobrovoľníctva s deťmi, nám prirodzene rastie generácia mladých, pre ktorých bude dobrovoľníctvo prirodzenou súčasťou aktívneho života v spoločnosti. Stále viac VŠ a firiem požaduje v projektoch, prihláškach a motivačných listoch podmienku – skúsenosť s dobrovoľníctvom.“

P7: „Dobrovoľníctvo je v dnešných časoch už téma, o ktorej sa diskutuje, k propagácii dobrovoľníctva prispieva aj EÚ, Rok dobrovoľníctva, sú celé organizácie, ktoré sa zaoberajú dobrovoľníctvom a hlásia sa k takémuto profilu. Verím, že to všetko musí mať dosah na počet dobrovoľníkov.“

P10: „Stále rastie počet MNO a tie potrebujú dobrovoľníkov. Pre stále väčší počet ľudí sa to stane súčasťou životného štýlu (bude to trendové).“

Jeden expert upozorňuje na ekonomickú situáciu:

P3: „Nedostatok finančných prostriedkov – dobrovoľníctvo je „doplňkovým“ zdrojom pri realizácii cieľov hlavne v prípade chýbajúcich primárnych zdrojov.“

Traja experti prognózujú stabilitu, ktorá sa týka miery zapojenia sa do dobrovoľníckej práce. Dôvody takého vývoja ale vidia rôzne – od hodnotovej orientácie (P5) cez evidenciu dobrovoľníctva (P9) až po otázku zmien v sociálnej štruktúre (P4).

P5: „Myslím si, že veľa mladých ľudí stále preferuje skôr materiálne statky ako niečo duchovné a pomoc. Takže ostane približne rovnaký počet ako v súčasnosti.“

P9: „Počet praktizujúcich dobrovoľníkov je takmer vždy rovnaký – mení sa len evidencia dobrovoľníckej práce, ktorá môže byť prísnejšia alebo naopak laxnejšia, čo môže skresľovať percento výkonu dobrovoľníckej práce.“

P4: „Podľa môjho názoru bude dobrovoľníctvo hlbšie prenikať do nášho spoločenského života, ale stane sa súčasťou prevažne strednej vrstvy obyvateľstva, ktorá už dnes nerastie. Myslím ekonomicky strednú vrstvu. Zároveň budú rásť okrajové skupiny (napr. dlhodobo nezamestnaní, chorí ľudia a pod.), ktorí dobrovoľníctvo nechcú/nemôžu prijať ako reálnu súčasť života.“

Dvaja experti komentár nepripojili.

Diskusia o rozsahu dobrovoľníctva je pomerne rozsiahla. Aj keď niektorí autori prognózujú pokles miery zapojenia ľudí do dobrovoľníctva (napr. Giddens, 2000, ktorý ho vysvetľuje tzv. teóriou generácií), výskumami nebol pokles preukázaný.

Dobrovoľníctvo bude najmä záležitosťou mladých ľudí

Otázka:

Predpokladáte, že z hľadiska veku sa budú do dobrovoľníctva najviac zapájať ľudia vo veku:

- do 14 rokov
- 14 – 18 rokov
- 18 – 30 rokov

- 30 – 40 rokov- 40 – 50 rokov- 50 – 60 rokov- 60+

Experti sa zhodli, že dobrovoľníctvo bude najmä záležitosťou mladých ľudí – päť expertov predpokladá najviac zapojených vo vekovej skupine 15 – 19 rokov, štyria experti vo vekovej skupine 19 – 30 rokov. Je možné, že ich názor je ovplyvnený pracovnou oblasťou ich pôsobenia, ako to uviedol jeden expert:

P9: „Mám skúsenosti, že najmä študenti sú otvorenejší dobrovoľníctvu.“

Demografický trend starnutia obyvateľstva reflektuje iba jeden expert, ktorý ho nevníma pre rozvoj dobrovoľníctva ako určujúci:

P1: „Myslím si, že na Slovensku ešte dosť dlho zostane dobrovoľníctvo viac výsadou mladých ľudí. Počet seniorov sa bude zvyšovať, ale predpokladám, že pomaly a postupne.“

Ďalší experti vnímajú dobrovoľníctvo ako atraktívnu voľnočasovú aktivitu a súčasť osobnostného rastu mladých ľudí:

P6: „18 – 30 rokov, čo je prirodzené, keďže sa mladý človek formuje, hľadá, je to vek štúdií na VŠ a ešte pred aktívnym zakladaním rodiny, 14 – 18 rokov – „jednorazové“ dobrovoľníctvo stredoškolákov bude z hľadiska masy určite neprekonateľné (zbierky, nárazové akcie ako čistenie lesa, parku a pod.).“

P7: „Mladí ľudia majú k téme dobrovoľníctva blízko. Majú aj dostatok času a v rámci hľadania svojej identity je to prirodzená cesta „otestovať“ si svoje hranice. Nemyslím si, že by starší ľudia nemali záujem, ale nevidím momentálne žiadne iniciatívy, ktoré by naznačovali, že sa dobrovoľníctvom iných ako mladých niekto môže zaoberať hoci aj v horizonte 10 rokov.“

P10: „Dobrovoľníctvo bude propagované v školách, a preto bude rozšírené medzi študentmi, ktorí si aj sami, pre realizáciu vlastných nápadov, budú vytvárať dobrovoľnícke skupiny.“

V odbornej literatúre sa v súvislosti s vekom dobrovoľníkov využíva termín životný cyklus dobrovoľníka (volunteer lifecycle), ktorý vyjadruje vzťah medzi vekom človeka (a jeho vývinovými úlohami) a jeho zapojením do dobrovoľníctva. Výskumy potvrdzujú (napr. Clary, 1996 alebo Volunteering in America, 2011), že napr. v USA je najvyšší počet zapojených vo veku 16 – 19 rokov, v období adolescencie (20 – 24 rokov) klesá a neskôr postupne rastie až ku kulminácii v období medzi 35 a 44 rokom života a postupne klesá na približne rovnaké a nižšie hodnoty ako vo veku 16 – 19 rokov.

Dva experti predpokladajú, že najviac ľudí sa bude do dobrovoľníctva zapájať práve vo veku 30 – 40 rokov, ani jeden expert nepredpokladá najväčší nárast vo vekovej skupine 40 – 50 rokov. Z ich komentárov vyplýva, že voľný čas vnímajú ako kľúčový faktor zapojenia sa do dobrovoľníckej práce:

P4: „Spoločnosť vytvára tlak na skupinu produktívnych ľudí, aby zarábala už veľmi skoro a intenzívne. Vyťaženosť aktívnych je veľká, preto potrebujú relaxovať. Zatiaľ sa nevytvorila kultúra aktívneho oddychu, čo je aj dobrovoľnícka aktivita. Aktívny oddych znamená, že robím to, čo ma teší a rovnako to teší aj iných, ktorým pomáham. Na druhej strane málo využívame potenciál ľudí v zrelom/dôchodkovom veku, ktorí chcú pomáhať, len im dávame málo informácií, málo ich oslovujeme. Prispelo by to aj k spájaniu viacerých generácií.“

P5: „Mladí ľudia si potrebujú založiť rodinu, dokončiť vzdelanie, a tak nemajú dostatok času ani zdrojov, aby mohli vykonávať aj dobrovoľnícku činnosť.“

Iba dvaja experti prognózujú, že najviac sa budú do dobrovoľníctva zapájať ľudia vo veku 50 – 60 rokov; jeden respondent predpokladá, že najviac sa budú zapájať ľudia z vekovej skupiny 60 +. Komentár pripojil len jeden expert:

P2: „Životné podmienky, tempo, nároky v rodine a zamestnaní nevytvoria dostatočný priestor na realizáciu aktivít dobrovoľníckeho charakteru, myslím si, že skôr veková skupina v pred dôchodkovom veku sa bude angažovať v dobrovoľníckej činnosti.“

Študenti ako najvýznamnejšia skupina dobrovoľníkov

Otázka:

Predpokladáte, že dobrovoľníkmi budú z hľadiska sociálno-ekonomického statusu najmä:

- nezamestnané osoby
- ženy v domácnosti
- muži v domácnosti
- osoby poberajúce starobný dôchodok
- osoby poberajúce invalidný dôchodok
- študenti
- osoby zamestnané vo verejnej správe
- osoby zamestnané v treťom sektore
- osoby zamestnané v súkromnom sektore
- iné, uveďte aké

Až 7 expertov z desiatich sa zhodlo v prognóze, že študenti budú najvýznamnejšou skupinou dobrovoľníkov z hľadiska kvantity, čo korešponduje s ich názorom, že z hľadiska veku sa najviac budú do dobrovoľníckej práce zapájať práve mladí ľudia. Z výpovedí opäť vyplýva, že voľný čas je expertmi vnímaný ako významný determinant dobrovoľníckej angažovanosti, a to nielen u mladých ľudí, ale aj žien a mužov v domácnosti, nezamestnaných či osôb poberajúcich invalidný dôchodok, ako napr.:

P6: „Časové dôvody, dôvody hľadania sa, dôvody vekovej aktívnosti.“

P7: „Tieto cieľové skupiny zodpovedajú mojej skúsenosti, kto sa dobrovoľníctvu aktuálne venuje. Ženy v domácnosti najmä na vyplnenie voľného času a potrebe byť

v kontakte s nejakou komunitou, niekam patriť (nie každému vyhovuje len chodiť po obchodoch alebo sa venovať len domácnosti), študenti sú mladí ľudia a tam vidím ich záujem najmä z dôvodu vyskúšať si nové situácie a možnosti, ľudia z tretieho sektora sú viac-menej svojím profilom už dobrovoľníci.“

P10: „Jedným z dôvodov je, že sú to osoby, ktoré si môžu organizovať svoj čas.“

V tejto súvislosti uvádzame, že len dvaja experti sa domnievajú, že by dobrovoľníkmi mohli byť najmä ženy v domácnosti.

Expertov sme sa pýtali aj na ich prognózu, z ktorého sektora budú podľa nich najviac zapojení dobrovoľníci. Vyjadrilo sa 8 expertov, z ktorých štyria uviedli tretí sektor, dvaja súkromný sektor. Ani jeden expert nepredpokladá, že by to boli ľudia zamestnaní vo verejnom sektore. Expert, ktorý uviedol, že najviac dobrovoľníkov bude zamestnaných v treťom sektore, zároveň konštatuje:

P1: „Osobne vidím veľký potenciál vo firemnom dobrovoľníctve, ale neverím, že vývoj sa bude uberať na Slovensku týmto smerom a hlavne nie teraz, keď doznievajú dosahy ekonomickej krízy.“

Z hľadiska sociálno-ekonomického statusu dvaja experti zdôraznili význam príjmu. Dobrovoľníkmi budú najmä zamestnané osoby so štandardnými, prípadne nižšími ako štandardnými príjmami, pretože:

P5: „Väčšinou títo ľudia majú nejakú skúsenosť, kde im iní pomohli, a preto sa snažia to vrátiť.“

Dobrovoľníci budú najmä ľudia s vyšším vzdelaním

Otázka:

Predpokladáte, že z hľadiska vzdelania bude najviac dobrovoľníkov:

- so základným vzdelaním
- so stredoškolským vzdelaním
- s vysokoškolským vzdelaním

Experti sa zhodli v názore, že dosiahnuté vzdelanie je faktorom dobrovoľníckej angažovanosti. Iba jeden expert si nemyslí, že existuje priamy vzťah medzi vzdelaním a dobrovoľníckou angažovanosťou:

P4: „Hodnotový rebríček sa formuje v rodine. Buduje sa skúsenosťou a zážitkom. Vyššie vzdelanie jedince to môže zvýrazniť, ale vzdelanie nie rozhodujúcim kritériom pre účasť na dobrovoľníckych aktivitách. Dobrovoľnícke aktivity však môžu ovplyvniť túžbu po vyššom vzdelaní.“

Osem expertov predpokladá, že najviac dobrovoľníkov bude vysokoškolsky vzdelaných, piati experti predpokladajú, že to budú aj osoby so stredoškolským vzdelaním.

Niektorí experti vnímajú vzťah medzi dosiahnutým vzdelaním a hodnotovou orientáciou, prípadne životným štýlom:

P1: „Dobrovoľníctvo je o filozofii, životnom štýle. Myslím, že najviac príležitostí a možností zapojiť sa si z vlastnej iniciatívy nájdu ľudia s vysokoškolským vzdelaním, prípadne stredoškolským.“

P6: „... počas vysokej školy sa mladí ľudia hľadajú, nachádzajú si miesto v spoločnosti, ešte stále chcú svoje ideály aktívne naplňať...“

P7: „Dobrovoľníctvo sa mne osobne spája aj s tým, že kto sa venuje dobrovoľníctvu (pomáha iným, slúži iným, súciti s inými), viac ako iní ľudia premýšľa nad životnými hodnotami, zmyslom života, spravodlivosťou tohto sveta, všímaním si svojho okolia atď. A tento profil sa mi jednoducho viac spája s ľuďmi s VŠ vzdelaním. Nechcem tým povedať, že nepoznám dobrovoľníkov so ZŠ alebo SŠ vzdelaním, samozrejme. Len ich nie je toľko.“

P8: „... v ich hodnotovom rebríčku je často aj pomoc iným.“

Iní experti vnímajú aj vzťah vzdelanie a zamestnanie, uplatnenie na trhu práce:

P4: „Nemajú väčšie problémy s prácou, a preto sú viac ochotní pomôcť.“

P9: „Masívne zapájanie sa študentov VŠ (ktorí ale majú evidované zatiaľ len SŠ vzdelanie) a pracovníci z veľkých korporácií a firiem v strednom manažmente.“

P10: „Pravdepodobne platí, že čím vyššie vzdelanie, tým vyšší rozsah dobrovoľníctva, ale napokon je to výsledkom viacerých faktorov (vzdelanie, vek, charakter práce...).“

Ľudia budú preferovať krátkodobé a jednorazové dobrovoľníctvo

Otázka:

Aký typ dobrovoľníctva bude najrozvinutejší z hľadiska dĺžky?

- jednorazové dobrovoľníctvo
- krátkodobé dobrovoľníctvo
- dlhodobé dobrovoľníctvo

Piati experti predpokladajú, že ľudia budú mať záujem najmä o krátkodobé dobrovoľníctvo (trvajúce menej ako 12 mesiacov). Štyria predpokladajú, že najviac bude rozvinuté jednorazové dobrovoľníctvo. Len dvaja experti sa domnievajú, že najviac rozvinuté bude dlhodobé dobrovoľníctvo.

Záujem ľudí o jednorazové či krátkodobé dobrovoľníctvo je sčasti motivovaný potrebou získania nových skúseností, zážitkov a sčasti aj neochotou dlhodobejšie sa zaväzovať:

P4: „Ľudia radi skúšajú niečo nové, ale zároveň sa ich podmienky (rodinné, zdravotné) menia. Krátkodobé dobrovoľníctvo zvyčajne prerastie v členstvo či profesionálnu dráhu, a preto vnímame úpadok dlhodobého dobrovoľníctva.“

P5: „Nie sú vždy rozhodnutí, ako dlho chcú pomáhať, a preto krátkodobejšie sa im zdá prijateľnejšie.“

P8: „Ľudia radi skúšajú niečo nové a neradi dlhodobo zotrvávajú v jednom.“

P4: „Masové akcie už majú tradíciu a nezatažujú dobrovoľníkov tak, ako dlhodobé dobrovoľníčenie.“

P10: „Väčšina ľudí bude pomáhať pri akciách, ktoré sa im páčia, s ktorými sa stotožnia, ale ktoré budú vždy iné. A to bude na dobrovoľníctve príťažlivé. Možnosť stretávať nových ľudí.“

Jeden expert objasňuje svoju prognózu v kontexte výkonovej spoločnosti:

P7: „Ak bude doba „zrýchľovať“ svoje tempo tak, ako doteraz, prikláňam sa k názoru, že skôr krátkodobé a jednorazové dobrovoľníctvo bude viac reálne.“

Najrozvinutejšie bude vzájomne prospešné dobrovoľníctvo

Otázka:

Aký typ dobrovoľníctva z hľadiska zamerania bude rozvinutejší:

- občianska výpomoc (susedská výpomoc) zameraná na rodinu, susedstvo,
- vzájomne prospešné dobrovoľníctvo – dobrovoľná činnosť v rámci komunity vytvorenej v obci, pri farnosti, športovom klube a pod.,
- verejnoprospešné dobrovoľníctvo – dobrovoľná činnosť najčastejšie v rámci neziskovej organizácie,
- iné, uveďte aké

Z hľadiska zamerania bude podľa expertov rozvinutejšie vzájomne prospešné dobrovoľníctvo – dobrovoľná činnosť v rámci komunity vytvorenej v obci, pri farnosti, športovom klube a pod. (6 odpovedí) a verejnoprospešné dobrovoľníctvo – dobrovoľná činnosť najčastejšie v rámci neziskovej organizácie (4 odpovede).

Časť expertov zdôrazňuje význam spoločenstva (komunit):

P7: „Musíme si pomáhať má dlhodobú platnosť a hoci sa hovorí o odcudzenosti, náraste individualizmu v dnešnej spoločnosti, stále je dosť príkladov komunitných iniciatív postavených na dobrovoľníctve.“

P6: „Dobrovoľníctvo často supluje to, čo kedysi poskytovali školy, komunita – stretávanie sa rovnako zmýšľajúcej skupiny, rovnaké hodnoty a absencia tohto spôsobuje rôznorodosť zázemia dobrovoľníkov a spoločným bodom sa stávajú MVO (podľa smeru pôsobnosti a záujmu dobrovoľníka).“

P10: „Vzájomne prospešné – lebo sú to najčastejšie občianske aktivity s dobrou argumentáciou pre získanie dobrovoľníkov – na svojpomoc sú ľudia zvyknutí.“

Jeden expert uviedol v prognóze ako rozvíjajúci sa typ dobrovoľníctva – firemné dobrovoľníctvo:

P7: „S príchodom zahraničných firiem prišla aj kultúra firemnej filantropie a slovenské firmy sa jej budú chcieť prispôbiť už len kvôli prestíži (chvalabohu).“

Iný expert uviedol ako najrozvinutejší typ „charitu, pomoc v rozvojových krajinách, pomoc deťom v núdzi.“

P5: „Chudobné a hladné deti, chorí ľudia viac záujmu a ľudia majú pocit, že je potrebné pomáhať.“

Ďalší expert sa vyjadril takto:

P4: „Možno trochu paradoxne, ale verím, že každá z foriem sa bude rozvíjať rovnako. Všetko závisí od prostredia, v ktorom sa dobrovoľníctvo odohráva, aké sú tam tradície a lídri. Iná je situácia v mestách a na sídliskách, iná na vidieku (a SR je vidiecka krajina) a iná v 5-tich veľkých mestách Slovenska.“

Rozvinutejšie bude manažované/formálne dobrovoľníctvo

Otázka:

Aký typ dobrovoľníctva z hľadiska manažovania bude rozvinutejší:

- manažované/formálne – organizované organizáciami
- nemanžované/neformálne – jednotlivec si sám organizuje dobrovoľnú prácu

Sedem expertov z desiatich predpokladá, že rozvinutejšie bude manažované/formálne dobrovoľníctvo. Experti sa domnievajú, že ľudia potrebujú služby organizácií pri sprostredkovaní a výkone ich dobrovoľníckej práce:

P1: „Myslím si, že na Slovensku ľudia potrebujú pomoc pri organizovaní dobrovoľníckej činnosti.“

P4: „Napriek tomu, že ľudia sa nechcú formálne viazať na jednu organizáciu, zároveň tí istí ľudia očakávajú určitý servis, ak pomáhajú. Ten sa im dostane pri organizovaných akciách. Ak sa zapoja do dobrovoľníckej činnosti, tak vedia z akého dôvodu a chcú vidieť zmysel svojej činnosti. Podvedome to aj následne monitorujú, kontrolujú. Jednotlivec sa rád zapojí do skupiny, ktorá je mu blízka myšlienkovo, vekovo či hodnotovo.“

Jeden expert (P6) zdôrazňuje skôr „potrebu spoločnosti a spoločenskosti“.

Iný expert chápe označenie „manažované dobrovoľníctvo“ takto:

P10: „Nebude sa rozvíjať individuálne dobrovoľníctvo, ale skupinové. Takže nemusí ísť o organizovanie organizáciou, môže ísť aj o neformálnu skupinu, ktorá sa riadi dohodnutými pravidlami.“

Traja experti prognózujú, že bude rozvinutejšie neformálne dobrovoľníctvo s odôvodnením:

P5: „Pretože nie sme naučení venovať sa organizovanému dobrovoľníctvu.“

P7: „Individualizmus je na vrchole rozkvetu, organizácie budú musieť vytvoriť podmienky pre dobrovoľníctvo, ale posledné slovo k obsahu a forme práce bude mať stále viac dobrovoľník.“

Vnútorne bariéry rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku – nezáujem a neinformovanosť

Otázka:

Aké vnútorné bariéry (na strane potenciálnych dobrovoľníkov) rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku prognózuje ako najzávažnejšie? Označte tri odpovede číslami 1 – 3.

- nepriaznivý zdravotný stav
- zdravotné znevýhodnenie/postihnutie
- vek (nízky, vysoký)
- starostlivosť o rodinu/rodinných príslušníkov (deti, starších, chorých)
- nezáujem o dobrovoľnícku prácu
- nedôvera vo vlastné možnosti či schopnosti
- neinformovanosť o dobrovoľníckych príležitostiach
- iné, uveďte

Celkom 8 respondentov považuje za najzávažnejšiu bariéru rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku na strane potenciálnych dobrovoľníkov – nezáujem o dobrovoľnícku prácu. Neinformovanosť o dobrovoľníckych príležitostiach považujú za najzávažnejšiu bariéru celkom piati experti – traja ju označili číslom 1 ako najzávažnejšiu, dvaja číslom 2 ako druhú najzávažnejšiu.

Z výpovedí je evidentné, že experti vnímajú dôležitosť osvetu – propagácie dobrovoľníctva a poskytovania informácií o dobrovoľníckych príležitostiach:

P1: „Ako problém vidím aj to, že ľudia nevedia, o čom dobrovoľníctvo vlastne je a boja sa do toho ísť. Určite je potrebné viac o tom informovať a propagovať. Prvotná orientácia na peňažné ohodnotenie a profit je tiež problém na Slovensku.“

P4: „Neprimeraný strach o rodinu vnímam v poslednom čase ako fenomén, ktorý je podčiarkovaný médiami i spoločnosťou. Odráža to aj skutočnosť, že mať viac ako 2 deti je nezládnuteľné. Mať doma staršieho človeka je bremeno, pri ktorom treba sedieť. Preto tento fakt vnímam ako prioritnú bariéru, ktorá sa dá eliminovať osvetou. Nezáujem je ďalšou veľkou bariérou, ktorú je ťažšie prelomiť. Dá sa však ešte deformovať, napr. politickými rozhodnutiami, že štát za dobrovoľníkov bude považovať aj ľudí, ktorým za prácu bude platiť. Budovať dôveru v dobrovoľnícky program organizácií je veľmi dôležité. Verím, že k tomu prispieva aj krajské oceňovanie dobrovoľníkov.“

P5: „Nie sme na to zvyknutí, že pomoc sa môže nazývať aj dobrovoľníctvom.“

P10: „Najlepšia informovanosť je z úst do úst. To bude tým účinnejšie, čím bude viac spokojných dobrovoľníkov.“

Štyria experti považujú za závažnú bariéru starostlivosť o rodinu/rodinných príslušníkov – dvaja ju označili číslom 1, jeden expert číslom 2 a jeden číslom 3. Jeden expert (ktorý neuviedol poradie) ju uviedol medzi najzávažnejšími tromi bariérami.

Rovnako štyria experti využili možnosti a uviedli ako najzávažnejšie (jeden na 1. mieste, traja na treťom mieste) iné bariéry:

P7: „Musí niekto horieť, aby zapálil aj ostatných. V médiách sú viditeľné len osobnosti venujúce sa darcovstvu – taká skutočná dobrovoľnícka aktivita, činnosť je minimálne propagovaná. ... Málo reálnych príkladov z okolia, ku komu by som sa chcel pridať.“

Jeden respondent uznáva len 2 bariéry:

P6: „Neinformovanosť a nezáujem, ostatné je len výhovorka.“

Z desiatich expertov len dvaja predpokladali, že najzávažnejšími bariérami by mohli byť:

- nepriaznivý zdravotný stav – jeden expert označil ako druhú najzávažnejšiu bariéru, jeden ju uviedol medzi tromi najzávažnejšími,
- vek (nízky, vysoký) – jeden expert označil číslom 1, jeden číslom 3,
- nedôvera vo vlastné možnosti či schopnosti – jeden expert označil číslom 1 ako najzávažnejšiu, jeden číslom 3.

Žiaden z expertov neprognozoval ako najzávažnejšiu vnútornú bariéru zdravotné znevýhodnenie/postihnutie.

Vonkajšie bariéry rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku – chýbajúca pozitívna verejná mienka o potrebe dobrovoľnícky sa angažovať

Otázka:

Ktoré vonkajšie bariéry rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku prognózuje ako najzávažnejšie? Označte tri odpovede číslami 1 – 3.

- chýbajúca legislatíva upravujúca dobrovoľníctvo
- chýbajúca štátna politika dobrovoľníctva
- nedostatočná medializácia dobrovoľníctva a dobrovoľníckych príležitostí
- chýbajúca pozitívna verejná mienka o potrebe dobrovoľnícky sa angažovať
- nízka úroveň pripravenosti organizácii, ktoré chcú spolupracovať s dobrovoľníkmi
- nedostatok dobrovoľníckych príležitostí
- iné, uveďte.

Deväť expertov označilo ako najzávažnejšiu bariéru chýbajúcu pozitívnu mienku o potrebe dobrovoľnícky sa angažovať – z nich štyria považujú túto bariéru za najzávažnejšiu, ďalší štyria za druhú najzávažnejšiu a jeden expert za tretiu najzávažnejšiu bariéru.

P5: „Niekedy sa mi zdá, že označenie dobrovoľník je pre niektorých ľudí na smiech, angažovať sa sa ešte stále u nás „nenosí.“

P4: „Naša verejná mienka považuje dobrovoľníka za „divného Janka“ a osobná angažovanosť nie je ešte súčasťou slovenskej povahy...“

Šesť expertov považuje za závažnú bariéru nízku úroveň pripravenosti organizácií, ktoré chcú spolupracovať s dobrovoľníkmi (dvaja experti túto bariéru označili ako najzávažnejšiu, dvaja ako v poradí druhú najzávažnejšiu a rovnako dvaja experti ju považujú za tretiu najzávažnejšiu bariéru).

P10: „Práca s dobrovoľníkmi musí byť profesionálna, aby po každom výkone mali dobrý pocit, že boli užitoční a nie že boli piatym kolesom na voze. Nedostatok dobrovoľníckych príležitostí súvisí s tým, že organizácie radšej urobia menej práce, ako by mali ísť do väčších akcií, kde by boli odkázaní na nábor nových dobrovoľníkov. Verejná mienka nie je žiadna, téma takmer vôbec neexistuje.“

Rovnaký počet – šesť expertov považuje za závažnú bariéru rozvoja dobrovoľníctva chýbajúcu legislatívu upravujúcu dobrovoľníctvo. Ako najzávažnejšiu ju označil jeden expert, ako tretiu najzávažnejšiu v poradí piati experti. Je zaujímavé, že experti prognózovali do budúcnosti túto bariéru ako závažnú v čase pripomienkovania nového paragrafového znenia vládneho návrhu zákona o dobrovoľníctve.

Piati experti považujú za najzávažnejšiu bariéru chýbajúcu štátnu politiku dobrovoľníctva – dvaja ju označili ako najzávažnejšiu, dvaja ako druhú najzávažnejšiu v poradí a jeden ako tretiu najzávažnejšiu bariéru rozvoja dobrovoľníctva.

P4: „Naša verejná mienka považuje dobrovoľníka za „divného Janka“ a osobná angažovanosť nie je ešte súčasťou slovenskej povahy. Zmeniť to však môže štátna politika, ktorá by koncepčnými krokmi mohla tento fakt meniť a zmeniť. Štát by nerušil podporu asignačnej dane, ale posilnil by MVO, ktoré realizujú dobrovoľnícky program. Dobrovoľnícky program pripravuje mladých ľudí do praxe, starších udržiava v aktivite a iniciatíve učiť sa nové veci. Napríklad VŠ by bodovo zohľadnila dobrovoľnícke (dokladované) aktivity študentov. Určite by sa našlo viacero možností.“

P7: „Štátna politika pre mňa znamená súčinnosť verejnej správy, samosprávy a súkromného sektora pri dosahovaní spoločných cieľov. Aj štátna politika voči dobrovoľníctvu by mala byť postavená na diskusii o potrebách a možnostiach všetkých týchto cieľových skupín.“

Nedostatočnú medializáciu dobrovoľníctva a dobrovoľníckych príležitostí prognózuje aj do budúcnosti ako najzávažnejšiu bariéru rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku traja experti (ako prvá najzávažnejšia bola označená jedným expertom, podobne jeden expert ju hodnotí ako druhú najzávažnejšiu a jeden ako tretiu najzávažnejšiu bariéru).

Za zaujímavé považujeme, že jeden expert prognózoval do budúcnosti ako druhú najzávažnejšiu bariéru nedostatok dobrovoľníckych príležitostí.

Ani jeden expert neuviedol inú vonkajšiu bariéru.

Viaczdrojové financovanie rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku

Otázka:

Aké finančné zdroje budú zásadné pre rozvoj dobrovoľníctva v nasledujúcich rokoch?

- zo štátneho rozpočtu
- z rozpočtov regionálnej samosprávy (úradov VÚC)
- z rozpočtov miestnych samospráv (obcí)
- zo súkromných zdrojov/donorské dary jednotlivcov
- zo zdrojov firiem, podnikov, podnikateľov
- zo zdrojov európskych štrukturálnych fondov
- zo zdrojov nadácií
- z iných zdrojov, uveďte

Expertom sme ponúkli zoznam siedmich zdrojov financovania rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku v budúcnosti a možnosť prípadne uviesť iný zdroj (ani jeden expert túto možnosť nevyužil).

Ukázalo sa, že experti prognózujú viaczdrojové financovanie a najmä v kombinácii štátny rozpočet – rozpočet regionálnych úradov (traja experti).

P4: „Ak si štát koncepciu rozvoja dobrovoľníctva osvojí ako osožnú pre dobré fungovanie štátu, tak je jasné, že dobrovoľnícky program by mal financovať štát aj VÚC ako nosná ekonomická sila spoločnosti. Ostatné zdroje by mali byť doplnkové.“

P5: „Na financovaní dobrovoľníctva by sa mal podieľať aj štát. VÚC – sú tiež štátne zdroje.“

P8: „Myslím, že dobrovoľníctvo by mal financovať aj štát alebo VÚC, ostatné zdroje by mali byť doplnkové.“

P10: „Keďže predpokladám rozvoj dobrovoľníctva najmä na komunálnej úrovni, rozhodujúce budú miestne zdroje.“

Len jeden expert pripúšťa možnosť financovania rozvoja dobrovoľníctva z verejných zdrojov:

P1: „Ako reálne vidím tieto zdroje, ale určite je možné skúšať aj verejné zdroje.“

Ostatné kombinácie zdrojov – súkromných (jednotlivcov), podnikateľského sektora, nadácií a štrukturálnych fondov vždy volil len jeden expert.

Jeden expert považuje za kľúčovú pre rozvoj dobrovoľníctva miestnu samosprávu:

P7: „Cesta k dobrovoľníctvu sa začína vykročením z vlastných dverí. Dobrovoľníkom sa človek stáva aj pod vplyvom príkladu, najlepšie svojich rodičov, alebo kým je človek ešte v mladom veku, a to sa odohráva v mieste bydliska. Preto je samospráva kľúčová pre rozvoj celej kultúry priateľskej k dobrovoľníctvu.“

Uvádzame počet odpovedí pri jednotlivých možnostiach:

- zo zdrojov nadácií: 5 expertov,
- zo zdrojov európskych štrukturálnych fondov: 4 experti,
- zo zdrojov firiem, podnikov, podnikateľov: 3 experti,
- zo súkromných zdrojov/donorské dary jednotlivcov: 3 experti,
- zo štátneho rozpočtu: 3 experti,
- z rozpočtov regionálnej samosprávy (úradov VÚC): 3 experti,
- z rozpočtov miestnych samospráv (obcí): 3 experti.

Jeden expert neprognozuje zmenu – podľa neho zostane financovanie rozvoja na donorstve jednotlivcov a nadáciách:

P6: „Ak sa pýtame, aké budú, tak to veľmi nebude iné, ako je to teraz. Ak by bola položená otázka, aké by mali byť, tak to by bola aj odpoveď úplne iná.“

Sociálne služby – oblasť s najväčším rozvojom dobrovoľníctva

Otázka:

V ktorej oblasti prognózuje najväčší rozvoj dobrovoľníctva?

- v kultúre
- v ochrane životného prostredia
- v zdravotníctve
- v sociálnych službách
- v inej, uveďte

Oblasť dobrovoľníctva s najväčším rozvojom:

- sociálne služby: 5 experti,
- ochrana životného prostredia: 3 experti,
- kultúra: 2 experti,
- zdravotníctvo: 1 expert.

Ani jeden expert nedoplnil ďalšiu možnosť.

Mieru rozvoja dobrovoľníctva v jednotlivých oblastiach niektorí experti odvodzujú od spoločenskej potreby pomoci (významu spoločenských problémov). V oblasti sociálnych služieb:

P5: „Myslím, že budeme mať veľa nezamestnaných a ľudí na ulici, preto tá sociálna oblasť.“

P6: „Prirodzená potreba týchto oblastí (sociálne služby, vzdelávanie a práca s mládežou) v pomoci dobrovoľníkov a pre dobrovoľníkov sú to oblasti s okamžitým, vrátením dobrovoľníckej energie.“

V oblasti ochrany životného prostredia:

P4: „Ekologické problémy sa dotýkajú každého a je smutné, že si to ľudia nedokážu ešte stále uvedomiť. Na základe neriešenia otázok životného prostredia sa objavujú zdravotné problémy ľudí. Tieto oblasti a ich problematika bude v budúcnosti dominovať a dobrovoľníci sa budú aktívne zapájať do takto zameraných aktivít.“

P8: „Myslím, že životné prostredie si začínajú ľudia viac vážiť, je to o prežití človeka.“

V oblasti kultúry:

P10: „Má to u nás tradíciu.“

Dobrovoľníctvo sa bude najviac rozvíjať na západnom Slovensku

Otázka:

Kde sa na Slovensku bude podľa Vás najviac rozvíjať dobrovoľníctvo?

- na západnom Slovensku
- na strednom Slovensku
- na východnom Slovensku

Najviac sa bude podľa expertov (7 odpovedí) rozvíjať dobrovoľníctvo na západnom Slovensku. Iba podľa jedného experta na východnom Slovensku. Žiaden nepredpokladá najväčší rozvoj na strednom Slovensku. Jeden expert prognózuje, že:

P10: „Nebudú rozdiely medzi regiónmi.“

Slovensko je síce rozlohou malá krajina, ale sú preň charakteristické pomerne veľké regionálne disparity. Ukazuje sa, že experti berú do úvahy vzťah medzi ekonomickou situáciou v regióne a rozvojom dobrovoľníctva, keď predpokladajú najväčší rozvoj dobrovoľníctva na západnom Slovensku:

P5: „Je rozvinutejšie a je tam väčšia zamestnanosť, t. j. ľudia majú pokryté svoje potreby a viac sa angažujú.“

P7: „Súvisí to s prítomnosťou zahraničných firiem a s nárastom firemnej filantropie.“

P9: „Je tu sústredených najviac sídiel najväčších nadácií, ako aj korporácií a výrobných a obchodných spoločností na Slovensku.“

Regionálne odlišnosti vníma aj expert, ktorý vo výpovedi odmieta tento vzťah – ekonomická sila v regióne a rozvoj dobrovoľníctva:

P4: „Neviem a ani nechcem takto definovať rozvoj dobrovoľníctva. Každá oblasť SR má svoje špecifiká, ale ak si myslíte, že bohatší ľudia (zo západného Slovenska) sa budú viac angažovať, tak ja nesúhlasím s týmto názorom. Pri verejných zbierkach chudobnejšie oblasti SR príspevkami dokazujú, že vedia prispieť vo väčšej miere. Miera solidarity nerastie s výškou osobného konta. Rozvoj dobrovoľníctva sa nedá členiť a predvídať geograficky.“

Zaujímavé je, že expert P6 síce tiež prognózuje najväčší rozvoj na západnom Slovensku, ale v komentári sa prejavuje jeho neistota: „Keď je to naozaj veľmi otázne, pretože až 80 % dobrovoľníkov pôsobiacich na západnom Slovensku je z iných častí, len dočasne pôsobia na západnom Slovensku.“

Dobrovoľníctvo sa bude rozvíjať v mestách aj na vidieku

Otázka:

Kde sa bude dobrovoľníctvo viac rozvíjať:

- vo väčších mestách (krajských)
- v menších mestách (okresných)
- v obciach

V tejto otázke nedošlo medzi expertmi ku zhode – piati experti predpokladajú väčší rozvoj dobrovoľníctva v krajských mestách, ďalší piati ho vnímajú ako záležitosť komunít.

Len dvaja experti z piatich, ktorí predpokladajú, že dobrovoľníctvo sa bude viac rozvíjať vo väčších mestách (krajských), pripojili komentáre. Vyplýva z nich „prednosť“ väčších miest – väčšie množstvo dobrovoľníckych príležitostí:

P5: „Ľudia majú viac príkladov, viac je všetko medializované a je viac príležitostí ... k sebe bližšie.“

P6: „... organizácie spolupracujúce s dobrovoľníkmi zvyčajne sídli práve vo väčších mestách.“

Iní experti vnímajú menšie mestá a obce ako prirodzené prostredia pre človeka, chápu ho ako spoločenstvo ľudí s rovnakými potrebami a cieľmi, s existujúcimi väzbami a vzťahmi:

P4: „Ľudia poznajú potreby lokality, vedia sa s nimi stotožniť a zároveň vidia aj výsledky svojej angažovanosti.“

P8: „Ľudia majú k sebe bližšie.“

P10: „Neformálnejšie, neanonymné prostredie praje dobrovoľníctvu.“

12.3 Odporúčania expertov pre decíznu sféru

Ponúkli sme expertom otvorenú otázku Aké sú Vaše hlavné odporúčania pre... – t. j. možnosť sformulovať vlastné hlavné odporúčania pre rôzne úrovne decíznej sféry. Zaujímalo nás, či rozlišujú medzi súčasným stavom a budúcnosťou (o 10 rokov). Z tohto dôvodu sme porovnali ich odporúčania s ich prognózou budúcich vonkajších bariér rozvoja dobrovoľníctva (na strane spoločnosti).

Hlavné odporúčanie expertov pre vládu: legislatívne ukotvenie dobrovoľníctva na Slovensku

Pri prognózovaní vonkajších bariér v budúcom rozvoji dobrovoľníctva šesť expertov považovalo za závažnú bariéru chýbajúcu legislatívu upravujúcu dobrovoľníctvo.

Piati experti prognózovali, že aj v budúcnosti bude najzávažnejšia bariéra chýbajúca štátna politika dobrovoľníctva. Podľa nášho názoru experti v prognóze reflektovali súčasný stav. Usudzujeme podľa návrhov odporúčaní, že vnímajú najmä vytvorenie legislatívneho rámca ako kľúčový predpoklad ďalšieho rozvoja dobrovoľníctva.

Naše konštatovanie dokumentujeme výpoveďami expertov:

P1: „Myslím, že na Slovensku je v prvom rade potrebné vydobýť pre dobrovoľníctvo trvalé uznanie pre celospoločenský prínos a legislatívne ukotvenie dobrovoľníckej práce. Odporúčania pre vládu by som formuloval jasne a požiadavky nadsadil. Stratégia by mala byť veľmi ambiciózna a prehľadná. Tiež je podstatné formulovať požiadavky tak, aby verejní predstavitelia videli v tom nie komplikácie, ale riešenie, perspektívu, úspech, zviditeľnenie.“

P2: „Schváliť zákon o dobrovoľníctve.“

P3: „Pripraviť legislatívu o dobrovoľníctve.“

P4: „Prijať zákon o dobrovoľníctve, ktorý by vytvoril podmienky pre rozvoj dobrovoľníctva, ale nediskriminoval MVO, ktoré dobrovoľnícky program nemajú.“

P6: „Vypracovať legislatívu o dobrovoľníctve a dobrovoľníctvo zaradiť ako verejnú službu rátajúcu sa napríklad do pracovnej praxe.“

P8: „Vypracovať legislatívu o dobrovoľníctve.“

Dvaja experti upozornili na potrebu daňovej legislatívy:

P4: „Ponechať výšku dvojpercentnej asignačnej dane pre MVO, ktoré splnili zákonom predpísané podmienky. Posilniť pozíciu splnomocnenca vlády SR pre tretí sektor.“

P7: „Prepojiť dobrovoľnícke aktivity s daňovými úľavami.“

Koordinačnú a koncepcnú rolu vlády zdôraznili dvaja experti:

P10: „Mala by lepšie využiť to, že je Európsky rok dobrovoľníctva, urobiť vlastné iniciatívy v prospech dobrovoľníkov a dobrovoľníctva, podporiť medializáciu roka, aby všetci vedeli, čo to je, na čo je to dobré atď. Uložiť splnomocnencovi vlády pre občiansku spoločnosť zaoberať sa touto otázkou a prísť s návrhmi. Ísť príkladom pre zamestnávateľov a viesť aj ľudí pracujúcich vo verejnej správe k dobrovoľníctvu.“

P4: „Vypracovať koncepciu rozvoja dobrovoľníctva.“

Hlavné odporúčania pre regionálnu samosprávu: propagácia, zviditeľňovanie prínosu dobrovoľníctva pre región, finančná podpora

Experti odporúčajú, aby regionálne samosprávy podporovali rozvoj dobrovoľníctva a jeho propagáciou zviditeľňovaním prínosu pre región:

P2: „Podporovať dobrovoľnícke projekty a robiť im aj vhodnú propagáciu.“

P3: „Morálne vyzdvihnúť význam dobrovoľníkov a zviditeľňovať a zároveň aj vyčíslieť potenciál dobrovoľníctva v regióne (prínos dobrovoľníctva).“

P5: „Viac verejne oceňovať dobrovoľníkov.“

Odporúčajú aj regionálnym samosprávam, aby vykonávali koordinačnú úlohu, venovali pozornosť strategickému plánovaniu a alokovali finančné prostriedky pre podporu dobrovoľníctva a tretieho sektora:

P4: „Obnoviť regionálnu radu – komisiu pre tretí sektor – ako poradný orgán predsedu VÚC. Definovať priority pre rozvoj tretieho sektora a dobrovoľníctva tak, aby tieto priority boli finančne kryté prostriedkami účelovo viazanými na dobrovoľnícky program. Zapracovať tieto finančné prostriedky do rozpočtu VÚC v rámci regionálneho rozvoja.“

P6: „Spolupráca s MVO, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi, a teda majú ponuku dobrovoľníkov. Teda zosúladienie potrieb v regióne, o ktorých vie samospráva, s ponukou dobrovoľníkov, ktorých podchytili MVO. Zo strany samosprávy materiálna podpora v prípade potreby.“

P7: „Zaradiť do svojich PHR aj strategický cieľ podpory dobrovoľníctva a filantropie, prepojiť opatrenia v sociálnej oblasti s využitím dobrovoľníckych kapacít.“

P8: „Vylobovať finančné prostriedky od štátu pre dobrovoľnícke organizácie – za málo financií sa urobí veľa práce zo srdca.“

P10: „Regionálna samospráva by predovšetkým mala šetriť na výdavkoch za verejné služby a zapájať do nich dobrovoľníkov. To ale vyžaduje poriadnu prípravu celého manažmentu úradu, ako aj ľudí v zariadeniach (školy, sociálne služby). Vo väčšej miere by mala umožniť účasť aktivistov na práci rôznych pracovných skupín a výborov.“

Hlavné odporúčania pre miestnu samosprávu: vytváranie dobrovoľníckych príležitostí, finančná podpora

Z návrhov odporúčaní vyplýva, že experti odporúčajú miestnym samosprávam podporovať rozvoj dobrovoľníctva najmä vytváraním dobrovoľníckych príležitostí. Navrhujú, aby tieto boli generované v súlade s potrebami komunity a potrebami dobrovoľníkov. Niektorí odporúčajú zviditeľniť prínos dobrovoľníctva a oceňovať dobrovoľníkov. Ďalší odporúčajú využiť ako nástroj strategické plánovanie.

P3: „Morálne vyzdvihnúť význam dobrovoľníkov a zviditeľňovať a zároveň aj vyčíslieť potenciál dobrovoľníctva v miestnej samospráve (prínos dobrovoľníctva).“

P4: „V koncepcii rozvoja miest a obcí by nemali chýbať aktivity, ktoré sa budú realizovať aj vďaka dobrovoľníckej pomoci občanom. Na zabezpečenie týchto krokov je dobré mať zdroje (finančné, materiálne) z rozpočtu obce, donorov, podnikateľov.“

P5: „Podporovať dobrovoľníctvo mládeže, oceňovať mladých ľudí. Hľadať finančné zdroje.“

P6: „Spolupráca s MVO, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi, a teda majú ponuku dobrovoľníkov. Teda zosúladienie potrieb v regióne, o ktorých vie samospráva s ponukou dobrovoľníkov, ktorých podchytili MVO. Zo strany samosprávy materiálna podpora v prípade potreby.“

P8: „Samospráva by mala poznať svojich občanov a ľudia z nej by mali pomôcť dobrovoľníkom nájsť sa v tej svojej oblasti, tiež by mohli byť nápomocní hľadať zdroje z VÚC, fondov, od donorov.“

P10: „Podobne ako u regionálnej samosprávy, akurát ešte viac a nápaditejšie, viesť ľudí k svojpomoci (mladé mamičky, seniori, rodičia so zdravotne postihnutým dieťaťom a jeho integrácia v komunite...).“

Jeden expert navrhol delegovať koordináciu a podporu dobrovoľníctva:

P7: „Venovať sa cieľene rozvoju dobrovoľníctva v obci – najlepšie poverením nejakej miestnej organizácie, inštitúcie plnením úlohy komunitného dobrovoľníckeho centra, ktoré sieťuje ponuky a potreby.“

12.4 Zhrnutie prognózy budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku

Expertky a experti, ktorých sme v rámci výskumu oslovili, sa zhodli na nasledujúcej prognóze budúcnosti dobrovoľníctva na Slovensku:

- Počet dobrovoľníkov sa bude zvyšovať;
- Dobrovoľníctvo bude najmä záležitosťou mladých ľudí;
- Študenti budú najvýznamnejšou skupinou dobrovoľníkov;
- Dobrovoľníci budú najmä ľudia s vyšším vzdelaním;
- Ľudia budú preferovať krátkodobé a jednorazové dobrovoľníctvo;
- Najrozvinutejšie bude vzájomne prospešné dobrovoľníctvo;
- Rozvinutejšie bude manažované/formálne dobrovoľníctvo;
- Najvýznamnejšou vnútornou bariérou rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku sú nezáujem a neinformovanosť ľudí o dobrovoľníctve;
- Najvýznamnejšou vonkajšou bariérou rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku je chýbajúca pozitívna verejná mienka o potrebe dobrovoľnícky sa angažovať;
- Rozvoj dobrovoľníctva bude viaczdrojovo financovaný, najmä z prostriedkov štátneho rozpočtu a rozpočtu regionálnych úradov;
- Sociálne služby zaznamenajú najväčší rozvoj dobrovoľníctva;
- Dobrovoľníctvo sa bude najviac rozvíjať na západnom Slovensku.

Naznačená prognóza súvisí vo väčšine identifikovaných trendov aj s našimi zisteniami. Zároveň je dôkazom toho, že obraz dobrovoľníctva na Slovensku bude v budúcnosti pravdepodobne kombináciou tzv. tradičného či klasického a nového štýlu dobrovoľníctva. Kým klasický štýl dobrovoľníctva je možné charakterizovať ako koherentný a stabilný, nový typ je skôr nepredvídateľný, fragmentárny a nestály. Klasický štýl dobrovoľníctva je inšpirovaný kolektívnymi identitami a tradičnými rolami, kým nový štýl dobrovoľníctva je záležitosťou osobných preferencií.

Prognóza dobrovoľníctva reflektuje skúsenosti expertiek a expertov. Predpokladajú, že v budúcnosti bude na Slovensku dobrovoľníctvo záležitosťou najmä vysokoškolsky vzdelaných mladých ľudí, angažovaných v sociálnych službách, využívajúcich krátkodobé a jednorazové dobrovoľnícke príležitosti ponúkané v rámci manažovaného dobrovoľníctva. Prognózovaný sociálny profil a charakter dobrovoľníctva skôr predpovedá rozvoj nového štýlu dobrovoľníctva.

Experti a expertky identifikovali tieto hlavné odporúčania:

- pre vládu: legislatívne upraviť status dobrovoľníctva na Slovensku;
- pre regionálnu samosprávu: propagovať, zviditeľňovať prínos dobrovoľníctva pre región a finančne dobrovoľníctvo podporovať;
- pre miestnu samosprávu: vytvárať dobrovoľnícke príležitosti a finančne podporovať rozvoj dobrovoľníctva.

Odporúčania sú determinované momentálnou situáciou v oblasti tzv. politiky dobrovoľníctva a poukazujú skôr na súčasné problémy.

Celkovo možno konštatovať, že pridanou hodnotou tejto časti kvalitatívneho výskumu je poznanie, že osobnosti angažujúce sa v oblasti podpory dobrovoľníctva a v treťom sektore sú ochotnejšie vyjadrovať sa k budúcnosti dobrovoľníctva ako tie, ktoré sú angažované v hospodárskom a verejnom sektore. Na Slovensku doteraz ešte nebola spracovaná prognóza dobrovoľníctva, a to najmä preto, že neexistuje systematická databáza výskumných dát, ktorá je nevyhnutná pre použitie matematicko-štatistických metód. Kvalitatívny výskum ukázal, že participantky a účastníci výskumu prognózujú skôr nový štýl dobrovoľníctva a zdôrazňujú kľúčový význam mladých vysokoškolsky vzdelaných ľudí pre jeho ďalší rozvoj.

13 Záver

Do formálneho dobrovoľníctva sa v posledných 12-tich mesiacoch zapojilo 27,5 % občanov nad 15 rokov. Neformálnemu dobrovoľníctvu sa v posledných 12-tich mesiacoch venovalo 47,1 % populácie nad 15 rokov. Pre Slovensko je typická vyššia miera angažovania sa v neformálnej ako vo formálnej dobrovoľníckej pomoci, pričom z dlhodobejšieho hľadiska sa do formálneho dobrovoľníctva zapája približne tretina a do neformálneho dobrovoľníctva približne polovica obyvateľov. Medzi formálnym a neformálnym dobrovoľníctvom je úzka súvislosť. Vysoký počet dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ktorí sú aktívni vo formálnom dobrovoľníctve, je zároveň aktívnych v neformálnych dobrovoľníckych aktivitách a naopak.

Formálne aj neformálne dobrovoľníctvo je na Slovensku charakteristické dlhodobosťou a pravidelnosťou. Priemerný počet hodín odpracovaných vo formálnom dobrovoľníctve v posledných 4 týždňoch je 18 hodín, v neformálnom 14 hodín, v oboch prípadoch sú však medzi dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami veľké odlišnosti a stredná hodnota je 10 hodín.

Sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok je charakterizovaný:

- približne rovnakým zastúpením mužov a žien v oboch typoch dobrovoľníctva;
- približne rovnakým zastúpením jednotlivých vekových skupín, aj keď najnižšiu mieru vykazuje veková kategória 15 až 19-ročných v oboch typoch dobrovoľníctva;
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a vzdelaním, čím vyššie vzdelanie ľudia majú, tým je ich angažovanosť v dobrovoľníctve vyššia;
- vyššou mierou neformálneho dobrovoľníctva u vidieckeho obyvateľstva a obyvateľstva Prešovského a Košického kraja;
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a ekonomickou pozíciou, pričom najvyššiu mieru participácie vykazujú študenti a študentky vysokých škôl, pracujúci a ľudia na dôchodku, na druhej strane najmenej zapojení sú nezamestnaní a študenti a študentky stredných škôl;
- súvislosťou medzi dobrovoľníctvom a výškou príjmu, pričom sa participácia automaticky s príjmom nezvyšuje. Najmenej aktívni z hľadiska príjmových skupín sú ľudia s najnižším príjmom, najvyššiu aktivitu vykazujú ľudia s priemerným príjmom, t. j. od 600 do 900 eur.
- vyššou mierou zapojenia sa vdovcov a vdov do neformálneho dobrovoľníctva;
- súvislosťou medzi vierovyznaním a neformálnym dobrovoľníctvom v prospech veriacich;

- spojenie s členstvom, pričom členovia organizácií majú tendenciu byť v oboch typoch dobrovoľníctva aktívnejší.

Najväčší priestor pre zapojenie sa dobrovoľníkov a dobrovoľníčok poskytujú mimovládne organizácie, po nich nasledujú obce, mestá a organizácie štátnej správy. Najviac dobrovoľníkov a dobrovoľníčok pôsobí v oblasti sociálnych služieb pre rôzne cieľové skupiny, v oblasti životného prostredia a v oblasti umenia a kultúry.

Najčastejšie vykonávanými aktivitami sú organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity, podujatia či kampane a organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít. Z hľadiska typu vykonávaných aktivít prevláda pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a napĺňania jej poslania, na druhom mieste je poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám. Neformálne dobrovoľníctvo je záležitosťou najmä vzájomnej susedskej pomoci. Často vykonávanými sú aj aktivity súvisiace s poskytovaním rôzneho typu služieb.

Priame zdroje informovania o formálnom dobrovoľníctve sú využívanéjšie ako nepriame zdroje.

Slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčky motivuje k dobrovoľníctvu najmä ich silné presvedčenie, že je dôležité, aby človek pomáhal druhým a túžba stretnúť cez dobrovoľníctvo nových ľudí a nadviazať nové priateľstvá. Medzi dôležité motivačné faktory patria aj učenie sa z dobrovoľníckej skúsenosti a lepšie spoznanie seba, ľudí či organizácie, reciprocita, získanie pocitu lepšieho sebavedomia či sebahodnotenia, túžba získať nové vedomosti, skúsenosti či kontakty použiteľné v zamestnaní a radosť z uznania, ktoré dobrovoľníctvo prináša.

Najväčšími bariérami zapojenia sa do formálneho dobrovoľníctva sú nepožiadanie o pomoc, neinformovanosť o možnosti zapojiť sa do dobrovoľníctva a nedostatok času. Všetky zistené bariéry sú významné najmä pre ľudí, ktorí sa do formálneho dobrovoľníctva nezapojili a pre aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčky nie sú dôležité.

Respondenti a respondentky najčastejšie súhlasili s tvrdením, že sa dobrovoľníckej činnosti zúčastňujú preto, že sa im páči, čo robia. Ďalšími dôležitými prínosmi dobrovoľníctva sú uspokojenie z výsledkov práce, rozšírenie životných skúseností, osobný rozvoj, získavanie nových schopností a zručností, vytváranie nových priateľstiev, sebarealizácia, získanie pocitu potrebnosti, ale aj osobného úspechu, sebadôvery a nesebeckosti. Skúsenosti získané počas dobrovoľníctva nie sú ešte stále vnímané ako možné prenesenia do oblasti profesijného života a rastu.

Väčšina dobrovoľníkov a dobrovoľníčok sa stretáva s využívaním viacerých prvkov manažmentu dobrovoľníctva a s vysokou a strednou mierou profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami. S dobrovoľníctvom v kontexte organizácií majú dobrovoľníci a dobrovoľníčky najmä pozitívne skúsenosti. Miera profesionalizácie

práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami súvisí s tým, či v organizácii pracujú platení zamestnanci a s frekvenciou a dĺžkou angažovania sa v dobrovoľníctve.

Infraštruktúra dobrovoľníctva na Slovensku je slabo rozvinutá. Niektoré z prvkov infraštruktúry sú rozvinuté len čiastočne a niektoré stále chýbajú. V roku 2011 na Slovensku fungovali dobrovoľnícke centrá v Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach, Nitre, Prešove a Trnave. Koncept dobrovoľníckych centier je však v našich podmienkach stále nový a potreba ich existencie je zatiaľ kľúčovými hráčmi nerozpoznaná, čo spôsobuje problémy ich finančnej udržateľnosti. Dobrovoľnícke centrá plnia viaceré funkcie v súlade s ich poslaním podporovať rozvoj dobrovoľníctva a jeho prostredníctvom budovať občiansku spoločnosť a zvyšovať kvalitu života.

Prognóza dobrovoľníctva definovaná expertkami a expertmi súvisí vo väčšine identifikovaných trendov so zisteniami kvantitatívneho výskumu. Je dôkazom toho, že obraz dobrovoľníctva na Slovensku je a aj pravdepodobne v budúcnosti bude kombináciou tzv. tradičného či klasického a nového štýlu dobrovoľníctva.

Na základe zistení nášho výskumu môžeme konštatovať, že zatiaľ čo rozsah, stabilita, pravidelnosť, sociálny profil slovenských dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a zameranie ich činnosti svedčia skôr o tradičnom štýle dobrovoľníctva, organizačný kontext indikuje nástup nových trendov identifikovaných aj v zahraničí. Je zrejmé, že tradičný a nový štýl dobrovoľníctva je potrebné vnímať skôr ako kontinuum, pričom v obraze dobrovoľníctva v danej krajine môžeme identifikovať prvky z oboch vzorcov. Zaujímavé bude sledovať, ako sa tieto ukazovatele dobrovoľníctva budú meniť v priebehu ďalších rokov.

Výskum dobrovoľníctva vo svete v posledných desaťročiach nadobúda novú kvalitu aj intenzitu. Stáva sa zároveň dôležitým nástrojom pre tvorbu politiky dobrovoľníctva aj podpory rozvoja občianskej spoločnosti na lokálnej, regionálnej, štátnej i európskej úrovni. Len systematicky organizovaný a inštitucionálne zabezpečený výskum môže naplniť takéto poslanie.

Ambíciou realizovaného výskumu bolo symbolicky v Európskom roku dobrovoľníckych príležitostí 2011 poskytnúť základnú databázu výskumných dát o vybraných dimenziách fenoménu dobrovoľníctva na Slovensku.

Autorský kolektív preto v závere vyjadruje nádej, že predkladaná publikácia povzbudí záujem vedeckej komunity, občianskej spoločnosti aj politickej reprezentácie o etablovanie kontinuálneho výskumu dobrovoľníctva na Slovensku.

Použitá literatúra

ALLIK, J., REALO, A. 2004. Individualism-collectivism and social capital. In: *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Volume 35, Number 1, 29 – 49.

BALOGOVÁ B., MRAČKOVÁ A., REPKOVÁ K. 2011. *Dobrovoľníctvo v dlhodobej starostlivosti o starších ľudí – čo o ňom ne/vieme a čo potrebujeme riešiť. Policy brief 3.* Bratislava : Kancelária WHO na Slovensku.

BENNETT, R. 2006. The effects of volunteer job satisfaction on client perceptions of the service quality of a helping and caring charity. In: *Voluntary Action*, Volume 7, Number 3, s. 47 – 61.

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., JUSKO, P., NEMCOVÁ, L., VAVRINČÍKOVÁ L., ZOLYOMIOVÁ, P. 2008. *Mládež – mesto – región. (Aká je mládežnícka politika miest a samosprávnych krajov na Slovensku).* Bratislava : Iuventa. ISBN 978-80-8072-074-2

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A., MARČEK, E., MRAČKOVÁ, A. 2009. *Analýza dobrovoľníctva na Slovensku.* Banská Bystrica : PF UMB, OZ Pedagóg, PDCS, PANET. ISBN 978-80-8083-844-7

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2011. Profesionalizácia práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi ako nástroj rozvoja dobrovoľníctva a zvyšovania kvality sociálnych služieb. In: *Sociálne podnikanie a dobrovoľníctvo.* Konferencia konaná v dňoch 26. 5. a 27. 5. 2011 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica : Ekonomická fakulta Univerzity Mateja Bela. ISBN 978-80-557-0259-9

BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2007. *Dobrovoľníctvo ako súčasť vysokoškolskej prípravy študentov sociálnej práce a sociálnej pedagogiky.* Dizertačná práca. Banská Bystrica : PF UMB.

BÚTORA, M., FIALOVÁ, Z.: 1995. *Neziskový sektor a dobrovoľníctvo na Slovensku.* Bratislava : S.P.A.C.E. ISBN 80-09674-80-09

BÚTOROVÁ, Z., BÚTORA, M.: 1996. *Mimovládne organizácie a dobrovoľníctvo očami verejnej mienky I.* Bratislava : S.P.A.C.E. ISBN 80-967403-3-4

BÚTOROVÁ, Z. 2004. Mimovládne organizácie a dobročinnosť vo svetle verejnej mienky. In: MAJCHRÁK, J., STREČANSKÝ, B., BÚTORA, M.(ed.): *Keď ľahostajnosť nie je odpoveď.* Bratislava : IVO. ISBN 80 – 88935-73-3

CLARY, E., SNYDER, M., STUKAS, A. 1996. Volunteers, motivations: Findings from a national survey. In: *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Volume 25, Number 4, s. 485 – 505.

CLARY, E., SNYDER, M., RIDGE, R., COPELAND J., STUKAS, A., HAUGEN, J., MIENE, P. 1998. Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), s. 1516-1530.

CLARY, E.,G., SNYDER, M., RIDGE, R. 1992. Volunteer's motivations: a functional strategy for the recruitment, placement and retention of volunteers. In: *Nonprofit Management and Leadership*, Number 2, s. 333 – 350.

DEKKER, P. 2008. *Civic virtues and volunteering in Europe*. In www.cinefogo.cuni.cz [online] 10. 6. 2011

DISMAN, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Karolinum. ISBN: 80-7184-141-2.

Dobrovoľníctvo a mládež. 2006. Bratislava: UIPŠ.

Dobrovoľníctvo a stredoškolská mládež. 2007. Bratislava: UIPŠ.

ELLIS, S. J. 1989. *Volunteer Centres: Gearing up for the 1990s*. Alexandria : VA, United Way of America.

ELLIS, S. J. 1999. *How You Can Benefit from The Latest Volunteer Trends*. In *The Volunteer Recruitment and Membership Development Book*. Philadelphia : Energize. ISBN 0-940576-18-X

ELLIS, S. J. 2001. *An Update on Volunteer Trends*. Philadelphia : The Learning Institute for Nonprofit Organizations.

ESMOND, J., DUNLOP, P. 2004. *Developing the Volunteer Motivation Inventory to Assess the Underlying Motivational Drives of Volunteers in Western Australia*. CLAN WA, inc.

Eurobarometer. European Social Reality. 2007. Brussel : European Commision.

EVANS, E., SAXTON, J. 2005. *The 21st Century volunteer. Report on the changing face of volunteering in the 21st Century*. London : Scout Association.

FILADELFIOVÁ, J., DLUHÁ, M., MARČEK, E., KOŠIČIAROVÁ, S. 2004. *Poznávanie tretieho sektora na Slovensku*. Bratislava : S.P.A.C.E. ISBN 80-88991-26-9

FRIČ, P., POSPÍŠILOVÁ, T. a kol. 2010. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha : AGNES. ISBN 978-80-903696-8-9

GASKIN, K. 2003. *A Choice Blend: what volunteers want from organisations and management*. London : Institute for Volunteering Research.

GAVORA, P. 2006. *Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu*. Bratislava : Regent. ISBN 80-88904-46-3

GAY, P. 2000. Delivering the goods: The work and future direction of volunteer management. In: *Voluntary Action*, Volume 2, Number 2, s. 45 – 57.

GIDDENS, A. 2000. *Důsledky modernity*. Praha : Slon, 1998. ISBN 80- 85850- 91-5

HALL, M., LASBY, D., AYER, S., GIBBONS, W. D., 2009. *Caring Canadians, Involved Canadians: Highlight from the 2007 Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating*. Ottawa : Ministry of Industry. ISBN 978-1-100-11869-7

Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. 2003. New York : United Nations. ISBN 92-1-161461-9

HATOKOVÁ, M. a kol. 2009. *Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach*. Bratislava : Vydavateľstvo Don Bosco. ISBN 978-80-8074-095-5

HUSTINX, L. 2001. Individualisation and new styles of youth volunteering: an empirical exploration. In: *Voluntary action*, Volume 3, Number 2, s. 57 – 76.

HUSTINX, L., LAMMERTYN, F. 2003. Collective nad Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. In: *Voluntas: International Journal of Voluntary nad Nonprofit Organization*, Volume 14, Number 2, s. 167 – 187.

KELLER, J. 1997. *Úvod do sociologie*. Praha : Slon. ISBN 80-85850-25-7

KOSOVÁ, B. 2000. *Rozvoj osobnosti žiaka*. Prešov : Rokus. ISBN 80-968452-2-5

KRÁLIKOVÁ, N. 2006. *Ja nie som dobrovoľník! Ja to robím iba tak...* Bratislava : Iuventa. ISBN 80-8072-054-1

LEVINE, R. V., NORENZAYAN, A., PHILBRICK, K. 2001. Cultural differences in the helping of strangers. *Journal of Cross Cultural Psychology*, Volume 32, Number 5, s. 543-560.

LAGO, M. 2005. *Dobrovoľníctvo ako konkurenčná výhoda uchádzača o zamestnanie v cieľovej skupine personalistov*. Bratislava : YMCA.

LOW, N., BUTT, S., PAIN A. E., SMITH J. D. 2007. *Helping Out: A National Survey of Volunteering and Charitable Giving*. London : Cabinet Office, Office for The Third Sector.

LYONS, M., WIJKSTROM, P., CLARY, G. 1998. Comparative studies of volunteering: What is being studied? In: *Voluntary Action*, Volume 1, Number 1, s. 45 – 54.

MACHIN, J., PAINE, A. E. 2008. *Managing for success: volunteer's views on their involvement and support*. London : Institute for Volunteering Research.

Manual on the Measurement of Volunteer Work. 2011. Geneva : International Labour Office. ISBN 978-92-2-125071-5

MARIOŠOVÁ, L., MAJCHRÁK, J. 2005. *Dobrovoľníci: Prípadové štúdie*. Bratislava : IVO. ISBN 80-88935-80-6

MATULAYOVÁ, T. 2003. Dobrovoľná práca študentov Pedagogickej fakulty UMB v Banskej Bystrici. In: *Dobrovoľníctvo v meste Banská Bystrica*, Banská Bystrica : PF UMB, s. 9 – 12. ISBN 80-8055-750-0

MATULAYOVÁ, T. 2011. Fenomén dobrovoľníctva optikou andragogiky a sociálnej práce. In: *Fenomén dobrovoľníctva v sociálnych službách*. Zborník príspevkov. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, s. 6 – 16. ISBN 978-80-970485-5-6

MCCURLY, S. , LYNCH, R. 2000. *Manažment dobrovoľníkov. Ako zmobilizovať všetky zdroje komunity. Vybrané kapitoly*. Bratislava : ISBN 80-88928-42-7

Measuring volunteering: A practical Toolkit. 2001. Washington : Independent Sector. ISBN 0-929556-09-7

MERRILL, M., V. 2003. International megatrends in volunteerism. In: *Voluntary Action*, Volume 5, Number 2, s. 63 – 69.

MERRILL, M., V. 2006. Global Trends and The Challenges for Volunteering. In: *The International Journal of Volunteer Administration*, Vol. XXIV, Number 1, s. 9 – 14.

MRAČKOVÁ, A. 2007. *Prieskum o stave dobrovoľníctva realizovaný občianskym združením C.A.R.D.O. pri príležitosti 5. decembra – Medzinárodného dňa dobrovoľníkov medzi organizáciami zaregistrovanými v databáze virtuálneho dobrovoľníckeho centra*. Bratislava : C.A.R.D.O.

MUSICK, M. A., WILSON, J. 2008. *Volunteers: A Social Profile*. Bloomington : Indiana University Press.

MYDLÍKOVÁ, E. a kol. 2002. *Dobrovoľníctvo na Slovensku alebo čo si počať s dobrovoľníkom*. Bratislava : ASSP. ISBN 80-968713-0-7

Národná správa o implementácii spoločných cieľov pre dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí v Slovenskej republike. 2006. Bratislava : Iuventa. Online: http://www.iuventa.sk/index.php?www=sp_file&id_item=157 [11. 12. 2008]

Opinion of the Committee of the Regions on 'The contribution of volunteering to Economic and Social Cohesion'. Official Journal of the European Union (2008/C 105/03) 25.4.2008. Online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:105:0011:0015:EN:PDF> [20. 1. 2009]

Opinion of the European Economic and Social Committee on Voluntary activity: its role in European society and its impact. Official Journal of the European Union (2006/C 325/13) 30.12.2006. Online: <http://www.cev.be/data/File/EESC.OpinionVoluntActivities06C325.3.pdf> [20. 1. 2009]

PAINE, A. E., HILL, M., ROCHESTER, C.: 2010. *A rose by any other name... Revisiting the question: what exactly is volunteering? Working paper series: Paper one*. London : Institute for Volunteering Research.

PEDICINI, C. 2008. *Creating a Vision for the Future of Volunteering and the Voluntary Sector in Australian*. Dostupné na www.volunteeringaustralia.org.

PLAGNOL C. , A., HUPPERT A., F. 2009. Happy to Help? Exploring the Factors Associated with Variation in Rates of Volunteering Across Europe. In: *Social Indicators Research*, Volume 97, Number 2, s. 157 – 176.

PUTNAM, R. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York : Simon and Schuster.

REYKOWSKI, J. 1977. *Z zagadnień psychologii motywacji*. Warszawa : WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE.

ROCHESTER, C., PAINE, A. E., HOWLETT, S., ZIMECK, M. 2010. *Volunteering and Society in the 21st Century*. Hampshire : Palgrave Macmillan. ISBN 97-802302-794-38

SALAMON, L. M., ANHEIER, H. K. 1996. *The International Classification of Nonprofit Organizations: ICNPO-Revision 1. Working Papers of the Johns Hopkins Comparative*

Nonprofit Sector Project, no. 19. Baltimore : The Johns Hopkins Institute for Policy Studies. ISBN 1-886333-23-8

SALAMON, L. M., ANHEIER, H. K. a kol. 1999. *Global Civil Society. Dimensions of the Nonprofit Sector.* Baltimore : The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies. ISBN 1-886333-42-4

SILVERMAN, D. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum.* Bratislava : IKAR. ISBN 80-55109-04-4

SNYDER, M., OMOTO, A. M. 2009. *Who gets involved and why? The psychology of Volunteerism.* Hong Kong : City University of Hong Kong.

SOZANSKÁ, O. – TOŠNER, J. 2002. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizáciach.* Praha : Portál. ISBN 80-7178-514-8

STEBBINS, R. 1996. Volunteering: A serious leisure perspective. In: *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Volume 25, Number 2, 25, s. 211 – 224.

SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. 2001. *Základy sociologického výzkumu.* Praha : Management Press. ISBN 80-7261-038-4

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry.* Praha : Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

Volunteering and Social Development. 1999. New York : UNV.

Volunteering in the European Union. 2010. Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA) Directorate General Education and Culture (DG EAC) Final Report submitted by GHK, 17 February 2010.

Volunteering in America 2011. New York: The Corporation for National a Community Service. Dostupné www.volunteeringinamerica.gov

Všeobecná deklarácia o dobrovoľníctve. 1999. In: *Fakty o treťom sektore na Slovensku.* Bratislava : SAIA.

VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. 1997. *Sociální psychologie – Sociálna psychológia.* Praha : ISV. ISBN 80-85866-20-X

WOLEKOVÁ, H. a kol. 2002. *Dobrovoľníctvo vo svetle výskumu.* Bratislava : S.P.A.C.E. ISBN 80-88991-16-1

Zákon NR SR č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou

Zákon NR SR č. 330/2008 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon NR SR č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov

Záverečná správa z prieskumu pre Nadáciu pre deti Slovenska. 2004. Bratislava : FOCUS.

ZDROJE

www.dobrovolnictvo.sk

www.cev.be

www.vds.org.uk

www.volunteeringaustralia.org

www.worldvolunteerweb.org

O autorkách a autorovi

PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD. pôsobí na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici od roku 2002, na Katedre sociálnej práce PF UMB je odbornou asistentkou od jej vzniku v roku 2004. Vo vedeckovýskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje problematike dobrovoľníctva, tretieho sektora a mimovládnych organizácií, tvorbe a manažmentu projektov, etike sociálnej práce, sociálnej práci s rodinou. Je štatutárnou zástupkyňou občianskeho združenia Centrum dobrovoľníctva, kde zároveň manažuje dobrovoľnícky program. V praxi pôsobí aj ako posudzovateľka projektov, lektorka a od roku 2010 ako akreditovaná supervízorka v sociálnej oblasti.

Kontakt: alzbeta.gregorova@umb.sk

doc. PaedDr. Tatiana Matulayová, PhD. je vysokoškolskou učiteľkou sociálnej práce. Pôsobila na viacerých slovenských univerzitách; v súčasnosti na Katedre sociálnych študií a špeciálnej pedagogiky Přírodovědně-humanitní a pedagogické fakulty Technické univerzity v Liberci a na Wyższej Szkole Inżynieryjno-Ekonomicznej v Rzeszowie. Vo vedeckovýskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje problematike dobrovoľníctva, etike sociálnej práce, teóriám a metódam sociálnej práce. Je členkou správnej rady Asociácie vzdelávateľov v sociálnej práci na Slovensku a výkonného výboru European Centre of Community Education. V súčasnosti je štatutárnou zástupkyňou občianskeho združenia Prešovské dobrovoľnícke centrum, ktoré spoluzakladala. V praxi sociálnej práce sa zameriava na lektorskú činnosť, tvorbu a koordináciu vzdelávacích lokálnych, regionálnych a európskych projektov, koncepcnú a konzultačnú činnosť vo vzťahu k dobrovoľníctvu a sociálnym službám.

Kontakt: tmatulay@gmail.com

Mgr. Alžbeta Mračková vyštudovala sociológiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Od roku 2002 pôsobí ako koordinátorka programu Dobrovoľníckej skupiny Vríba na pôde Onkologického Ústavu sv. Alžbety v Bratislave. Od roku 2006 do 2011 sa v OZ C.A.R.D.O. venovala rozvoju dobrovoľníctva, propagácii a poskytovaní informácií o dobrovoľníctve, zviditeľňovaniu aktivít dobrovoľníckych organizácií, vzdelávaniu a zvyšovaní kvality dobrovoľníckych organizácií, vytváraní nových dobrovoľníckych programov, tvorbe zákona o dobrovoľníctve a sieťovaní dobrovoľníckych centier a organizácií na Slovensku a v Európe. V roku 2011 stála pri založení Platformy dobrovoľníckych centier a organizácií. Spolupracuje na medzinárodných projektoch zameraných na rozvoj dobrovoľníctva. Školí a publikuje v oblasti manažmentu dobrovoľníkov v mimovládnych organizáciách a v oblasti trendov v dobrovoľníctve.

Kontakt: mrackova@dobrovolnickecentra.sk

PhDr. Lenka Vavrinčíková, PhD. pôsobí na Klinike adiktológie 1. lekárskej fakulty a Všeobecnej nemocnice v Prahe ako odborná asistentka a výskumná pracovníčka od roku 2011. Bola zakladajúcou členkou Katedry sociálnej práce na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, kde pracovala desať rokov. Vo vedecko-výskumnej, pedagogickej a publikačnej činnosti sa venuje harm reduction prístupu v sociálnej práci (znižovanie škôd spojených s užívaním drog), terénnej sociálnej práci s vylúčenými komunitami (užívatelia drog, menšiny), sociálnym službám pre rôzne cieľové skupiny a legislatíve sociálneho zabezpečenia. Je viceprezidentkou občianskeho združenia Centrum dobrovoľníctva, kde zároveň garantuje harm reduction program a lektoruje certifikované kurzy (napr. Manažment dobrovoľníkov).

Kontakt: vavrincikova@adiktologie.cz

Mgr. Jana Vlašičová vyštudovala liečebnú pedagogiku na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a od roku 1995 pôsobí v treťom sektore. V roku 2009 absolvovala všeobecnú štátnu jazykovú skúšku z anglického jazyka a o rok neskôr štátnu jazykovú skúšku z anglického jazyka (prekladateľský odbor). Od roku 2007 do roku 2011 pracovala ako projektová manažérka v občianskom združení C.A.R.D.O., kde sa venovala rozvoju a realizácii slovenských aj medzinárodných projektov zameraných na rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku. V súčasnosti pôsobí ako externá konzultantka pre rôzne mimovládne organizácie a venuje sa aj prekladateľstvu.

Kontakt: janavlasic@gmail.com

RNDr. Samuel Koróny, PhD. pôsobí na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici od roku 2001. Najprv ako odborný asistent na Katedre kvantitatívnych metód a informačných systémov na Fakulte financií, od roku 2005 je vedeckovýskumným zamestnancom Centra vedy a výskumu UMB. Vo svojej výskumnej, publikačnej a pedagogickej činnosti sa špecializuje na kvantitatívnu analýzu dát s dôrazom na aplikácie štatistiky v spoločenských, humanitných a prírodných vedách. Je členom výboru Slovenskej štatistickej a demografickej spoločnosti a členom redakčnej rady vedeckého periodika Forum Statisticum Slovacum. V roku 2011 mu bol Komisiou SAV pre posudzovanie vedeckej kvalifikácie zamestnancov priznaný vedecký kvalifikačný stupeň IIa v odbore Štatistika. Pôsobí aj ako posudzovateľ príspevkov do Ekonomického časopisu.

Kontakt: samuel.korony@umb.sk

Príloha 1 Typológia organizácií podľa oblasti pôsobenia

1. **Umenie a kultúra** (Táto kategória zahŕňa organizácie špecializujúce sa na umenie a kultúru vo všeobecnosti, ako aj organizácie v oblasti médií a komunikácie, vizuálneho umenia, architektúry, keramického umenia, divadlá, historické, literárne a humanistické spoločnosti, múzeá, galérie, zoo, akváriá, spevácke, tanečné, hudobné súbory.)
2. **Šport** (športové kluby a združenia – v klasifikácii ICNPO zaradené pod 1. Zahŕňa organizácie v oblasti športu, kluby, zväzy, voľnočasové kluby v oblasti športu.)
3. **Rekreácia a realizácia záujmov** (V klasifikácii ICNPO zaradené pod 1. Zahŕňa tradičné záujmové organizácie: poľovníci, rybári, záhradkári, pestovatelia, včelári, chovatelia a pod., iné rekreačné a záujmové organizácie, spolky a kluby, ženské zväzy, filatelisti, zberatelia, turistické kluby atď.)
4. **Vzdelávanie a výskum** (Táto kategória zahŕňa organizácie realizujúce a podporujúce vzdelávanie a výskum, akými sú napríklad základné školy, stredné školy, vysoké školy, univerzity, akadémie, univerzity tretieho veku, jazykové školy, výskumné centrá, akadémie vied, ale aj združenia rodičov a priateľov školy, školské rady a pod.)
5. **Zdravie** (Zahŕňa organizácie pôsobiace v oblasti priamej zdravotnej starostlivosti, ale aj organizácie podporujúce zdravie, napríklad nemocnice, rehabilitačné centrá, liečebne, psychiatrické centrá, služby urgentnej zdravotníckej starostlivosti, hospice a pod.)
6. **Sociálne služby pre deti, mládež a rodinu, ľudí so zdravotným postihnutím, seniorov a iné cieľové skupiny** (v klasifikácii ICNPO zaradené pod sociálne služby: detské domovy, krízové centrá, resocializačné centrá, organizácie v oblasti náhradnej starostlivosti, poradne pre deti, mládež a rodiny, materské centrá, centrá pre rodiny, domovy sociálnych služieb, domovy dôchodcov, zariadenia pre seniorov, denné centrá, kluby dôchodcov, zväzy ľudí so zdravotným postihnutím, služby pre bezdomovcov, užívateľov drog, drogovu závislých, nezamestnaných, svojpomocné skupiny pre tieto cieľové skupiny, potravinové banky)
7. **Detské a mládežnícke organizácie** (v klasifikácii ICNPO zaradené pod sociálne služby – skauti, Erko, Domka, saleziáni, Rada mládeže Slovenska, YMCA, iné...)
8. **Prevencia a pomoc v prípade humanitárnych a prírodných katastrof** (napríklad aj dobrovoľné hasičské zbory, tiež zaradené pod sociálne služby)
9. **Životné prostredie** (ochrana a rozvoj životného prostredia, ochrana a starostlivosť o zvieratá)
10. **Rozvoj komunity a bývania** (organizácie realizujúce programy a poskytujúce služby s cieľom komunitného rozvoja a ekonomického a sociálneho rozvoja spoločnosti)
11. **Obhajoba záujmov** (organizácie zamerané na obhajobu práv a záujmov občanov, žien, spotrebiteľov, ľudských práv, práv menšín, organizácie poskytujúce právne služby)
12. **Politika** (politické strany, hnutia, združenia – v klasifikácii zaradené do rovnakej kategórie ako obhajoba záujmov)

- 13.**Podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva** (nadácie, dobrovoľnícke centrá, organizácie podporujúce darcovstvo, charitu, neinvestičné fondy, komunitné nadácie)
- 14.**Medzinárodné** (organizácie zamerané na šírenie kultúrneho porozumenia medzi krajinami, humanitárne rozvojové organizácie pracujúce v zahraničí, medzinárodné organizácie pôsobiace v prípade humanitárnych a prírodných katastrof)
- 15.**Náboženstvo a cirkevné aktivity** (cirkvi, cirkevné spoločenstvá, kostoly, farnosti)
- 16.**Profesijné organizácie, komory, zväzy, odbory**
- 17.**Iné**

Príloha 2 Typológia dobrovoľníckych aktivít

Typológia formálnych dobrovoľníckych aktivít:

- Organizovanie alebo pomoc pri realizácii aktivity alebo podujatia (2)
- Administratívne činnosti, práca v kancelárii (2)
- Získavanie finančných zdrojov, oslovovanie darcov, aktívna účasť na realizácii verejnej zbierky (2)
- Lektorská činnosť, realizácia vzdelávania, školení (1)
- Poskytovanie poradenstva (sociálneho, psychologického, právneho), poskytovanie informácií (1)
- Organizácia a koordinácia voľnočasových aktivít detí, mládeže, seniorov, klientov v zariadeniach sociálnych služieb (1)
- Sprevádzanie a navštevovanie ľudí – sociálno-psychologická podpora ľudí v domácnostiach, nemocniciach, hospicoch, zariadeniach sociálnych služieb (1)
- Osobná asistencia (pre občanov s ťažkým zdravotnými postihnutím) – bezplatná (1)
- Poskytovanie prvej pomoci, hasičské práce, pátracia a záchranárska činnosť (1)
- Zapájanie sa do aktivít zameraných na zachovávanie, ochranu a obnovu životného prostredia (3)
- Starostlivosť o zvieratá a ochrana voľne žijúcich zvierat (3)
- Práce súvisiace s údržbou, opravami alebo výstavbou zariadení, nehnuteľností či kultúrnych pamiatok (3)
- Zabezpečovanie dopravy/odvozu materiálu, osôb
- Zber, poskytovanie alebo doručovanie jedla alebo iných tovarov
- Aktívne plnenie funkcie člena výboru alebo správnej rady (2)
- Plnenie funkcie trénera alebo rozhodcu (1)
- Aktívna účasť na kampani (napr. propagácia organizácie, jej poslania, vybranej témy) (4)
- Advokácia, obhajoba práv určitej skupiny ľudí, podpora, pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok (3)
- Tlmočenie a prekladanie (2)
- Medializácia a vzťahy s verejnosťou, napr. príprava tlačovej konferencie, príprava správ pre médiá, komunikácia s médiami, kontaktovanie médií, vystupovanie v médiách (2)
- Grafické práce, napr. tvorba propagačných materiálov, pozvánky, výročnej správy (2)
- Príprava a spravovanie webovej stránky, facebookovej stránky, vyhľadávanie informácií cez internet (2)
- Participácia – bezplatná účasť na verejnom rozhodovaní pri riešení verejných problémov, záujmov a/alebo na vytváraní politík na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni (4)
- Akákoľvek ďalšia forma pomoci, ktorá nespadá pod vyššie uvedené.

Kategórie formálnych dobrovoľníckych aktivít (číslo kategórie je uvedené pri aktivite):

1. Poskytovanie priamej osobnej pomoci jednotlivcom a skupinám v rámci organizácií, v domácnostiach, na ulici;
2. Pomoc pri udržiavaní chodu organizácie a napĺňaní jej poslania;
3. Ochrana, starostlivosť a obhajoba záujmov skupín ľudí, životného prostredia, zvierat a kultúrneho dedičstva;
4. Participácia.

Typológia neformálnych dobrovoľníckych aktivít:

- Udržiavanie kontaktu s niekým, kto to potrebuje (osobné návštevy, telefonovanie, e-mailovanie) (2)
- Pomoc s prácami v domácnosti – napr. varenie, upratovanie, pranie, pranie, maľovanie (natieranie), pomoc s opravami v domácnosti, práce v záhrade alebo iné práce v domácnosti (1)
- Pomoc s nákupmi, s dopravovaním sa do obchodu alebo na stretnutia (1)
- Opravy a údržba v rámci menších domových opráv (1)
- Starostlivosť o deti, zabezpečovanie dohľadu nad deťmi (1)
- Poskytovanie osobnej starostlivosti a sprevádzanie niekoho, kto je chorý, starý alebo túto pomoc potrebuje z iných dôvodov (napr. poskytovanie emocionálnej podpory, zabezpečovanie hygieny, navštevovanie, pomoc pri obliekaní...) (2)
- Starostlivosť o majetok alebo zviera v čase, keď sú jeho majitelia odcestovaní (1)
- Pomoc s drobnými administratívnymi prácami, ako je napríklad písanie listov, vyplňovanie daňového priznania, vyplňovanie rôznych formulárov, pomoc s bankovými úkonmi, platenie účtov alebo vyhľadávanie informácií (2)
- Zastupovanie (napríklad zastupovanie človeka na úrade alebo v nejakej inštitúcii) (3)
- Odvoz alebo sprevádzanie niekoho (napríklad do nemocnice, na nejakú akciu) (2)
- Pomoc ľuďom, ktorých niekto utlačoval, ohrozoval, ktorí sami nevedeli získať to, na čo mali nárok (3)
- Práca v prospech životného prostredia, okolia, komunity, zvierat (4)
- Akákoľvek iná činnosť

Kategórie neformálnych dobrovoľníckych aktivít:

1. Susedská výpomoc;
2. Poskytovanie služieb, servisná činnosť;
3. Advokačné aktivity;
4. Práca v prospech životného prostredia, komunity, zvierat.

Príloha 3 Prehľad faktorov motivácie s jednotlivými výroky (súhlas v %)

Faktor	Výrok	%
Hodnoty	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi záleží na tých, ktorí nemali toľko šťastia ako ja.	69,0
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mám súcit s ľuďmi, ktorí potrebujú pomoc.	69,4
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože cítim, že je dôležité pomáhať druhým.	86,6
Sociálna interakcia	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože sa teším na podujatia, ktoré sú s tým spojené.	80,2
	Spoločenské podujatia, ktoré pre neplatených pracovníkov pripravuje organizácia, v ktorej pracujem, sú pre mňa dôležité.	58,6
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to poskytuje možnosť vytvoriť si nové priateľstvá.	76,9
Pochopenie	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to umožňuje učiť sa prostredníctvom priamej skúsenosti.	73,5
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože sa tak môžem naučiť, ako vychádzať s rôznymi typmi ľudí.	73,9
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože tak môžem preskúmať svoje silné stránky.	60,4
Reciprocita	Verím, že to, čo venujem druhým/svetu, sa mi vráti.	69,8
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože verím, že to, čo dám, sa mi vráti.	55,6
Sebaúcta	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože vďaka vykonávaniu tejto činnosti mám pocit, že som dobrý človek.	57,8
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože vďaka dobrovoľníctvu sa cítim byť dôležitý/dôležitá.	50,0
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to prináša pocit užitočnosti.	87,3
Rozvoj kariéry	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože prostredníctvom nich si vytváram kontakty a prepojenia dôležité pre prácu	60,5
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to dáva príležitosť rozvíjať pracovné zručnosti.	66,5
Uznanie	Je pre mňa dôležité, či je so mnou organizácia, pre ktorú pracujem, spokojná.	87,3
	Na vykonávanie neplatenej práce nepotrebujem spätnú väzbu.	53,4
	Cítim, že je dôležité, aby to, že sa zapájam do neplatenej práce a pomoci iným, niekto ocenil.	41,8

Spoločnosť	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože to robia aj moji priatelia.	56,7
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože ľudia, ktorých poznám, to robia tiež.	47,0
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože je to pre ľudí, ktorých poznám, najlepšie, veľmi dôležité.	61,9
Reaktivita	Rád/rada pomáham ľuďom, lebo sám/sama som/bol som/bola som v ťažkej situácii.	54,5
	Vykonávanie neplatených aktivít a pomoc iným mi dáva možnosť zabrániť tomu, aby si iní ľudia prešli negatívnymi skúsenosťami, ktorými som si prešiel/prešla ja.	31,0
	Často prepájam skúsenosti získané počas vykonávania neplatených aktivít a pomoci iným s osobným životom.	60,4
Obrana	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, lebo si touto činnosťou istým spôsobom odčisťujem vinu za to, že som mal/mala v živote viac šťastia ako iní ľudia.	26,8
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože mi to poskytuje únik z vlastných problémov.	28,4
	Zapájam sa do neplatených aktivít a pomoci iným, pretože vďaka tomu sa cítim menej osamelý/osamelá.	37,0

Príloha 4 Prípadové štúdie dobrovoľníckych centier na Slovensku

Prípadová štúdia C.A.R.D.O.

Prípadová štúdia Centrum dobrovoľníctva

Prípadová štúdia Prešovské dobrovoľnícke centrum

Prípadová štúdia Žabky

Prípadová štúdia C.A.R.D.O.

1 Základná charakteristika občianskeho združenia C.A.R.D.O. v súčasnosti

Hlavným **poslaním** občianskeho združenia C.A.R.D.O. je rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku. Na základe súčasných cieľov, programov a aktivít možno C.A.R.D.O. charakterizovať ako dobrovoľnícke centrum pôsobiace na národnej úrovni, aj keď sčasti plní aj úlohy regionálneho dobrovoľníckeho centra.

Medzi hlavné **ciele** C.A.R.D.O. patrí:

- poskytovanie servisu a informácií pre dobrovoľníkov a dobrovoľnícke organizácie;
- propagovanie dobrovoľníctva na verejnosti;
- zapájanie čo najväčšieho počtu ľudí do dobrovoľníctva;
- podporovanie sieťovania dobrovoľníckych organizácií, realizácie seminárov a konferencií, výskumov v oblasti dobrovoľníctva a všetkých aktivít v prospech dobrovoľníctva na Slovensku a v Európe.

V súlade s poslaním a cieľmi realizuje občianske združenie viacero programov a aktivít, niektoré z nich sú realizované pravidelne, iné sporadicky podľa projektových výziev alebo na základe aktuálnych potrieb. Medzi regionálne aktivity patrí najmä **oceňovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok** v Bratislavskom samosprávnom kraji „Bratislavskí dobrovoľníci roka“ pri príležitosti Medzinárodného dňa dobrovoľníkov. Od roku 2007 C.A.R.D.O. prevádzkuje **servisný a informačný portál o dobrovoľníctve www.dobrovolnictvo.sk**. Portál je určený pre dobrovoľnícke organizácie, záujemcov o dobrovoľníctvo, dobrovoľníkov, verejnosť a podnikateľský sektor. Medzi ďalšie aktivity propagujúce dobrovoľníctvo patrí organizácia **Dňa/dní dobrovoľníctva**, počas ktorých sa môže ktokoľvek na celom Slovensku zapojiť do dobrovoľníckych aktivít. Deň dobrovoľníctva realizuje C.A.R.D.O. v spolupráci s viacerými regionálnymi koordinátormi. S cieľom zvyšovania profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami sa pracovníčky C.A.R.D.O. venujú **vzdelávaniu** v oblasti manažovania dobrovoľníckych programov v rámci akreditovaného kurzu „Manažment dobrovoľníctva“, realizujú školenia a workshopy pre konkrétne organizácie a poskytujú **konzultácie** pri zavádzaní dobrovoľníckych programov v zariadeniach pre seniorov a domovoch sociálnych služieb. C.A.R.D.O. funguje ako koordinátor, ktorý zariadeniu vytvorí dobrovoľnícky program na kľúč a pomôže mu s jeho realizáciou. Okrem vzdelávania v oblasti dobrovoľníctva sa C.A.R.D.O. venuje aj vzdelávaniu v oblasti paliatívnej starostlivosti. Od roku 2010 C.A.R.D.O. ponúka **supervíziu** pre koordinátorov a koordinátorky dobrovoľníckych programov. V posledných rokoch vyvíja C.A.R.D.O. aj **aktivity**

v oblasti vymedzenia právnej úpravy dobrovoľníctva na Slovensku a sietovania dobrovoľníckych centier a dobrovoľníckych organizácií. C.A.R.D.O. je členom Európskeho dobrovoľníckeho centra (CEV – Centrum Europeen du Volontariat) so sídlom v Bruseli a zakladajúcim členom Fóra kresťanských inštitúcií. Na medzinárodnej úrovni je účastníkom vo viacerých projektoch. V posledných rokoch sú to najmä projekty zamerané na vzdelávanie seniorov a senioriek prostredníctvom dobrovoľníctva a dobrovoľníckych výmenných pobytov, projekt VOLUE zameraný na validizáciu neformálneho vzdelávania v dobrovoľníctve a projekt VALUE, ktorý spája dobrovoľníctvo a celoživotné vzdelávanie na univerzitách v Európe.

2 Vznik občianskeho združenia C.A.R.D.O.

Občianske združenie C.A.R.D.O. bolo zaregistrované na Ministerstve vnútra SR 13. 5. 2004. V čase svojho vzniku bolo založené ako strešná organizácia so zameraním na získavanie a šírenie informácií a know-how európskych štátov v oblasti domácej a zahraničnej mobility, medzinárodnej spolupráce, rozvoja a riadenia inštitúcií, rozvoja dobrovoľníctva a donorstva. Za založením C.A.R.D.O. stál Ľubomír Fabčín, spolu s ďalšími spolupracovníkmi a spolupracovníčkami. Ciele aj aktivity boli definované veľmi široko, čo na jednej strane vytvorilo priestor pre realizáciu rôznorodých projektov, na druhej strane neprofilovalo C.A.R.D.O. od začiatku ako dobrovoľnícke centrum. Vízia, ktorá stála pri zrode C.A.R.D.O., spočívala najmä v prenose nových informácií a inovácií do prostredia slovenských organizácií pôsobiacich v rôznych sektoroch. Nakoľko bol zakladateľom kňaz, organizácia mala spočiatku aj kresťanský rozmer.

V čase svojho vzniku disponovalo C.A.R.D.O. najmä finančnými zdrojmi od zakladajúcich členov a členiek, krátko po založení sa začalo orientovať na hľadanie možností financovania prostredníctvom realizácie rôznorodých projektov. Realizácia medzinárodného projektu ELLA a prijatie zamestnankyne, ktorá sa orientovala na oblasť dobrovoľníctva, odštartovali výraznejšie zameranie programov a aktivít organizácie na oblasť rozvoja dobrovoľníctva. Ako Národné dobrovoľnícke centrum sa začalo C.A.R.D.O. profilovať od roku 2006.

3 Zdroje a stratégie občianskeho združenia C.A.R.D.O. pre udržanie činnosti

Vnútrosektorová a medzisektorová spolupráca

V rámci tretieho sektora spolupracuje C.A.R.D.O. hlavne s dobrovoľníckymi centrami v regiónoch a organizáciami, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami a venujú sa problematike dobrovoľníctva. V rámci medzinárodných projektov rozvíja

spoluprácu aj so zahraničnými partnermi, najmä s národnými a regionálnymi dobrovoľníckymi centrami a dobrovoľníckymi organizáciami. Príležitosti pre vnútrosektorovú spoluprácu vidí výkonná riaditeľka C.A.R.D.A. najmä pri realizácii konkrétnych projektov, pričom predpokladom je, aby bola táto spolupráca obojstranne prospešná. Cielenou stratégiou C.A.R.D.A. zameranou na rozvoj spolupráce s dobrovoľníckymi centrami v regiónoch je ich sieťovanie. Partnerstvá s dobrovoľníckymi organizáciami buduje C.A.R.D.O. najmä prostredníctvom zavádzania dobrovoľníckych programov pre ich potreby.

Spolupráca s mestom je rozvinutá len čiastočne. Mesto Bratislava poskytlo v minulých rokoch priestor na oceňovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a minimálne finančné prostriedky formou grantov na konkrétne projekty. Príležitosti vidí výkonná riaditeľka C.A.R.D.A. v spolupráci s jednotlivými mestskými časťami, kde sú aktívne občianske komunity, ale aj v intenzívnejšej spolupráci s magistrátom mesta na projektoch v oblasti dobrovoľníctva (napríklad v službe osamelým ľuďom). Ako pozitívne vníma to, že súčasný primátor je spolupráci s treťosektorovými organizáciami naklonený. Bariérou rozvoja väčšej spolupráce sú zo strany C.A.R.D.A. chýbajúce personálne kapacity.

S regionálnou samosprávou občianske združenie C.A.R.D.O. nespolupracuje takmer vôbec. Bariéry identifikovala predstaviteľka C.A.R.D.A. aj na strane VÚC – nezaujímam o spoluprácu, ale aj na strane organizácie, a to z hľadiska kapacít.

V rámci štátnej správy spolupracuje v roku 2011 C.A.R.D.O. s Iuventou – Slovenským inštitútom mládeže, príspevkovou organizáciou Ministerstva školstva SR, ktorá podporila projekt virtuálneho dobrovoľníckeho centra a je národným koordinačným orgánom Európskeho roka dobrovoľníctva. Intenzívnejšiu spoluprácu rozvinulo C.A.R.D.O. v rámci štátneho sektora najmä pri príprave legislatívy dobrovoľníctva, ktorej bolo iniciátorom. Zámerom je túto spoluprácu naďalej udržať a rozvinúť pri príprave národnej stratégie podpory dobrovoľníctva.

V rámci podnikateľského sektora rozvíja C.A.R.D.O. spoluprácu viacerými formami a s viacerými podnikateľskými subjektmi, pričom na tejto spolupráci cielene pracuje. K najvýznamnejším partnerom z tohto sektora, ktoré podporujú organizáciu finančne, patria v súčasnosti Provident Financial a Johnsons & Johnsons. Okrem finančnej spolupráce pracuje C.A.R.D.O. cielene na mediálnych partnerstvách napríklad s rozhlasom, s internetovými spoločnosťami, železničnými a autobusovými dopravnými podnikmi a s reklamnou agentúrou. Bariéry v spolupráci v tomto sektore možno identifikovať najmä v nedostatočných personálnych zdrojoch C.A.R.D.A., potrebný by bol človek, ktorý by sa venoval udržiavaniu kontaktov a ich ďalšiemu rozvoju, ale tiež na strane donorov, ktorí na Slovensku nie sú zatiaľ pripravení na dlhodobé strategické partnerstvá a na darcovstvo. Čo sa týka mediálnych partnerstiev, ako jednu z prekážok vníma predstaviteľka C.A.R.D.A. veľký počet neziskových organizácií, ktoré firmy oslovujú so svojimi projektmi, na malom

mediálnom trhu. Silnou stránkou spolupráce s podnikateľským sektorom je skutočnosť, že C.A.R.D.O. je už známe a ľudia mu dôverujú, zároveň má vybudované kontakty, ktoré produkujú ďalšie možnosti pre spoluprácu. Spoluprácu so získanými partnermi cielene podporuje viacerými formami. Napriek tomu, ako konštatovala výkonná riaditeľka, je potrebné na tejto spolupráci stále intenzívne pracovať a hľadať ďalšie kontakty a subjekty.

Financovanie, finančná udržateľnosť

Financovanie C.A.R.D.A. charakterizuje viaczdrojovosť a prevládajúci projektový princíp. Viaczdrojovosť umožňuje organizácii zabezpečiť finančnú udržateľnosť, zatiaľ čo prevažujúci projektový princíp je pri väčšine aktivít organizácie dôvodom jej finančnej nestability. Príjmy občianskeho združenia mali od vzniku vzrastajúcu tendenciu, okrem roku 2010, kedy nastal pokles. Táto skutočnosť však súvisí s projektovým princípom riadenia. Finančné prostriedky na realizáciu projektov prebiehajúcich aj v roku 2010 C.A.R.D.O. dostalo v predchádzajúcom roku. Štruktúra príjmov občianskeho združenia je veľmi rôznorodá, pričom pomer jednotlivých druhov príjmov sa každý rok mení. Najväčším zdrojom príjmov sú pre C.A.R.D.O. v posledných troch rokoch zdroje pochádzajúce z Európskej únie. Tento zdroj príjmov je však pre budúce obdobie neistý, pretože žiadosti o granty nemohla organizácia v niektorých schémach podať, keďže aktuálne z týchto schém projekty realizovala. Stúpajúcim zdrojom príjmov sú príjmy z 2%, zahraničné a slovenské nadácie, darcovia a sponzori z podnikateľského sektora a príjmy z poskytovaných služieb. Príjmy pochádzajúce z verejných zdrojov – od štátu a samosprávy a individuálnych darcov sú za celé obdobie existencie organizácie minimálne. V posledných rokoch sa C.A.R.D.O. cielene orientuje na zvyšovanie príjmov z poskytovaných služieb, týkajúcich sa najmä vzdelávania, konzultácií a supervízie v oblasti dobrovoľníctva. Ďalšou stratégiou získavania finančných zdrojov sú partnerstvá s firmami založené na poskytovaní služieb zo strany firiem zdarma, prípadne za sumu pokrývajúcu len náklady. Nakoľko väčšina príjmov financuje konkrétne projekty, C.A.R.D.O. nekumuluje zdroje, ktoré by umožnili jeho udržateľnosť.

O finančnej nestabilite organizácie svedčí aj skutočnosť, že doposiaľ nevie, akým spôsobom bude financovať svoje aktivity v budúcom roku. Výkonná riaditeľka vníma ako slabé stránky financovania chýbajúce zdroje zo strany verejnej správy, ale aj chýbajúce stabilné partnerstvo v podnikateľskom sektore.

C.A.R.D.O. v súčasnosti sídli v priestoroch na Uršulínskej ulici č. 3, ktoré sú situované v kláštore. Priestory organizácii poskytuje súkromná firma za symbolický prenájom, pričom môžu využívať aj ďalšie dve miestnosti na stretnutia. Priestory C.A.R.D.A. sú vo vzťahu k jeho aktivitám v dobrej lokalite, v centre mesta. Keďže nepôsobí ako lokálne centrum, sú vyhovujúce aj napriek tomu, že nie sú viditeľné „rovno z ulice“.

Personálny manažment

Od roku 2006 mali personálne zdroje organizácie stúpajúcu tendenciu. V súčasnosti (od roku 2011) pracujú v organizácii 4 zamestnankyne, z toho jedna na plný pracovný úväzok, jedna na živnosť a dve na polovičný pracovný úväzok. Zamestnankyne majú podelené projekty a pracovné úlohy, na niektorých aktivitách pracujú spoločne.

Podľa názoru výkonnej riaditeľky v organizácii absentuje najmä človek, ktorý by sa venoval fundraisingu a udržiavaniu a rozvoju mediálnych partnerstiev.

Stabilita personálnych zdrojov do budúcnosti závisí najmä od finančnej udržateľnosti organizácie.

Členovia a členky organizácie sú aktívni skôr v orgánoch združenia. Organizácia využíva aj pomoc dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, ale skôr nepravidelne, na konkrétne projekty (Dni dobrovoľníctva, oceňovanie a pod.). Pre organizáciu okrem toho pracujú dlhodobí dobrovoľníci a dobrovoľníčky, ktorí sa podieľajú napríklad na aktualizácii webovej stránky, tvorbe grafiky a pod. Zapojenie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok nie je pre organizáciu z hľadiska udržania jej činnosti strategickou záležitosťou, dobrovoľníci by nemohli vykonávať úlohy, ktoré plnia zamestnanci.

4 Budúcnosť dobrovoľníckeho centra

Vízia C.A.R.D.A. do budúcnosti nie je spracovaná vo forme strategického plánu. Aj keď výkonná riaditeľka si potrebu strategického plánovania uvedomuje, podľa jej názoru finančná nestabilita by mohla spôsobiť neplnenie strategického plánu.

Víziou C.A.R.D.A. do budúcnosti je udržať aktivity, ktorým sa venuje a pracovať najmä na rozvoji infraštruktúry dobrovoľníctva na Slovensku. Nové výzvy a priestor pre rozvoj ďalších projektov a aktivít vníma najmä v týchto oblastiach:

- v spolupráci s mestom vytvárať dobrovoľnícke programy pre zariadenia pre seniorov a iné cieľové skupiny;
- rozvíjať výchovu k dobrovoľníctvu na základných a stredných školách;
- začleňovať znevýhodnené skupiny do dobrovoľníctva;
- rozvíjať vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva (aj zdarma);
- poskytovať konzultácie pre neziskový sektor aj v iných oblastiach, napríklad ako založiť združenie, viesť účtovníctvo a pod.;
- podporovať vznik dobrovoľníckych centier, resp. infraštruktúru dobrovoľníctva na Slovensku a zabezpečiť ich financovanie z verejných zdrojov;
- ovplyvniť legislatívne prostredie v prospech dobrovoľníctva na Slovensku;
- rozvíjať sieťovanie dobrovoľníckych centier a vytvoriť spoločnú formálnu organizáciu: platformu dobrovoľníckych centier.

5 Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku

Výkonná riaditeľka C.A.R.D.A. považuje súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier za nedostatočný, čo sa týka ich počtu aj udržateľnosti. Bolo by vhodné, keby v každom regióne fungovalo minimálne jedno dobrovoľnícke centrum.

Najväčší problém týkajúci sa predpokladov pre rozvoj ďalších dobrovoľníckych centier vníma najmä v oblasti ich financovania. Ako nedostatočné pritom hodnotí najmä financovanie zo strany štátu a samosprávy. Tieto zdroje sú v iných krajinách podstatným stimulom pre vznik i fungovanie dobrovoľníckych centier. Vníma prepojenie nedostatku financií s činnosťami, ktoré centrá realizujú. Tie považuje za nedostatočné. Dobrovoľnícke centrá podľa jej názoru nespĺňajú všetky úlohy, ktoré by mali naplňovať.

Ako ďalšiu bariéru rozvoja dobrovoľníckych centier vníma nedostatok vedomostí medzi verejnosťou, ale aj odborníkmi z tretieho sektora o tom, aká je úloha dobrovoľníckych centier v regiónoch.

Do budúcnosti vidí potrebu vytvorenia metodiky fungovania dobrovoľníckych centier vo forme istých štandardov kvality práce.

Výkonná riaditeľka C.A.R.D.A. vníma potrebu spoločného úsilia – platformy existujúcich dobrovoľníckych centier a organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu pri tvorbe stratégie ich udržateľnosti formou dialógu s verejnou správou. Ten by mal vyústiť do vytvorenia odporúčaní pre vládu či tzv. stratégie podpory dobrovoľníctva na Slovensku.

6 Kontakt

C.A.R.D.O.
Uršulínska 3, 811 01 Bratislava
P. O. Box 300, 814 99 Bratislava
+421 (0)2 5443 0427
+421 918 987 479
bratislava@cardo-eu.net
www.cardo-eu.net

Zdroje

Rozhovor s výkonnou riaditeľkou C.A.R.D.A. Alžbetou Mračkovou uskutočnený dňa 19. 5. 2011

Stanovy občianskeho združenia C.A.R.D.O.

Výročná správa občianskeho združenia C.A.R.D.O. za rok 2007

Výročná správa občianskeho združenia C.A.R.D.O. za rok 2008
Výročná správa občianskeho združenia C.A.R.D.O. za rok 2009
Výročná správa občianskeho združenia C.A.R.D.O. za rok 2010
www.cardo-eu.net

Prípadová štúdia Centrum dobrovoľníctva

1 Základná charakteristika Centra dobrovoľníctva v súčasnosti

Poslaním Centra dobrovoľníctva je prostredníctvom myšlienky dobrovoľníctva zvyšovať ľudský potenciál, zlepšovať kvalitu života a tým prispievať k budovaniu občianskej spoločnosti. Centrum dobrovoľníctva do roku 2009 pôsobilo najmä v meste Banská Bystrica, od roku 2010 rozšírilo niektoré aktivity na celý región Banskobystrického samosprávneho kraja. Centrum dobrovoľníctva rozdelilo v roku 2006 svoju pôsobnosť na dve hlavné vetvy: programy dobrovoľníckeho centra (tzv. Dobrovoľnícky program) a tzv. Harm reduction program.

Ciele dobrovoľníckeho programu sú:

- zvyšovať informovanosť a záujem ľudí všetkých vekových kategórií o problematiku dobrovoľníctva;
- zvyšovať kredit dobrovoľníckej práce v očiach verejnosti;
- získavať ľudí pre aktívnu dobrovoľnícku činnosť;
- skvalitniť úroveň manažmentu dobrovoľníckej práce v organizáciách;
- zabezpečiť servis dobrovoľníckej práce.

V rámci Dobrovoľníckeho programu realizuje Centrum viacero programov a aktivít, niektoré z nich majú charakter pravidelných činností, iné sú uskutočňované najmä na základe aktuálnych potrieb alebo projektových výziev:

- Od svojho vzniku Centrum poskytuje **servis v oblasti dobrovoľníctva**, ktorý zahŕňa tvorbu a aktualizáciu databáz dobrovoľníkov a dobrovoľníckych organizácií a ich vzájomné prepájanie, ako aj mapovanie potrieb dobrovoľníckych organizácií.
- V rokoch 2000 až 2008 realizovalo Centrum každoročne **Dobrovoľnícku kampaň**, ktorej začiatky siahajú do roku 1998. Cieľom bolo zvýšiť informovanosť o dobrovoľníctve a zapojiť vyšší počet ľudí do dobrovoľníctva prostredníctvom poskytovania informácií, diskusií, výstav a prezentácií, ktoré sa realizovali na vysokých a stredných školách. Od roku 2008 sa spôsob kampane zmenil. Tým, že Centrum pôsobí na univerzite, umožňuje prezentáciu dobrovoľníckych organizácií priamo počas vyučovania, a tak umožňuje získavanie dobrovoľníkov spomedzi študentov a študentiek podľa aktuálnych potrieb organizácií. Kampaň zmenila podobu aj preto, že sa Centrum od roku 2009 zapojilo do celoslovenskej kampane **Deň dobrovoľníctva**, v rámci ktorej pôsobí ako koordinátor pre banskobystrický a žilinský región.
- Samostatným dobrovoľníckym programom, ktorý rozvíja Centrum dobrovoľníctva od roku 2007, je mentoringový program **Opri sa o mňa**. Ide o americký model programu Big Brothers Big Sisters, ktorého podstatou je

kamarátsky vzťah medzi dospelým dobrovoľníkom alebo dobrovoľníčkou a dieťaťom.

- Medzi pravidelné aktivity Centra patrí od roku 2007 oceňovanie dobrovoľníkov **Srdce na dlani** v banskobystrickom regióne pri príležitosti Medzinárodného dňa dobrovoľníkov.
- V rámci zvyšovania profesionalizácie práce s dobrovoľníkmi Centrum dobrovoľníctva poskytuje **konzultácie** organizáciám pri zavádzaní dobrovoľníckych programov a ich spolupráci s dobrovoľníkmi, **školí** v oblasti manažmentu dobrovoľníkov a poskytuje **supervízie** pre dobrovoľníkov a koordinátorov dobrovoľníkov.
- Významnú súčasť aktivít centra tvorí **výskumná činnosť** v oblasti mládežníckej politiky a dobrovoľníctva. Centrum dobrovoľníctva v súčasnosti koordinuje reprezentatívny výskum o dobrovoľníctve na Slovensku.
- V rámci **Harm reduction programu**, ktorý je rovnako založený na dobrovoľníckom princípe, realizuje Centrum dobrovoľníctva niekoľko samostatných projektov zameraných na terénnu sociálnu prácu s aktívnymi užívateľmi drog, vzdelávanie a výskum v tejto oblasti.

2 Vznik Centra dobrovoľníctva

Centrum dobrovoľníctva je občianske združenie. Vzniklo registráciou na Ministerstve vnútra SR 15. 2. 2000. Založili ho ľudia, ktorí pôsobili v dobrovoľníctve už dlhšie obdobie, medzi nimi najmä:

- Tatiana Matulayová, vyučujúca na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pod jej vedením sa od roku 1998 viedli Dobrovoľnícke kampane.
- Beata Hirt, riaditeľka Komunitnej nadácie Zdravé mesto v Banskej Bystrici, ktorá už dlhšie pôsobila v neziskovom sektore a mala skúsenosti s dobrovoľníckou činnosťou v USA.
- Juraj Bronček, pôsobil v treťom sektore a rovnako mal skúsenosti s dobrovoľníctvom v zahraničí.
- Janka Kunická – zástupkyňa vtedajšieho krajského grémia tretieho sektora v BB.

Takmer všetci zakladatelia sa stretli s konceptom dobrovoľníckych centier a organizácií podporujúcich dobrovoľníctvo v zahraničí. Počas realizácie dobrovoľníckych kampaní si uvedomovali, že dobrovoľnícke organizácie bojujú so slabým manažmentom dobrovoľníkov, že potrebujú organizáciu, ktorá vie, ako s dobrovoľníkmi pracovať. Na druhej strane vnímali záujem študentov o dobrovoľnícku činnosť. Zároveň pozorovali aj to, že absentuje organizácia, ktorá by prepájala dobrovoľnícke organizácie a potenciálnych dobrovoľníkov. Uvedomili si potrebu etablovať a inštitucionalizovať dobrovoľnícke centrum v Banskej Bystrici a venovať sa jeho profesionalizácii – vytvoreniu plateného zamestnanca pre tvorbu projektov v oblasti propagácie dobrovoľníctva v regióne. Keďže dobrovoľnícku

kampaň a iné aktivity v prospech dobrovoľníctva koordinovala zakladajúca členka Tatiana Matulayová na univerzite, Centrum dobrovoľníctva od začiatku svojej aktivity rozvíjalo na Pedagogickej fakulte UMB. Bolo tu niekoľko významných potenciálov, ako napr. možnosť získavania dobrovoľníkov z radov študentov a študentiek, bezplatné využívanie priestorov a podpora zabezpečená univerzitným prostredím.

Zakladatelia oslovili pre spoluprácu SAIU Banská Bystrica a požiadali o podporu mesto Banská Bystrica a Komunitnú nadáciu Zdravé mesto. V roku 2000 podporila prvé náklady Centra dobrovoľníctva Nadácia pre podporu občianskych aktivít – podporila projekt CD vo výške 100.000 Sk, ktoré mohlo Centrum využiť na zriadenie, resp. zakúpenie majetku (kopírovací stroj, telefax, počítač). Komunitná nadácia Zdravé mesto venovala organizácii financie na administratívu – poštovné, kancelárske a propagačné materiály vo výške 3.000 Sk.

Dobrovoľnícke centrum od roku 2002, kedy z Banskej Bystrice odišiel Juraj Bronček, jeden zo zakladajúcich členov a vtedajší štatutárny zástupca, dodnes vedie Alžbeta Brozmanová Gregorová.

3 Zdroje a stratégie Centra dobrovoľníctva pre udržanie činnosti

Vnútrosektorová a medzisektorová spolupráca

Centrum dobrovoľníctva má veľmi dobre rozvinutú vnútrosektorovú spoluprácu. K rozvoju tejto spolupráce prispieva viacero faktorov. Centrum od začiatku svojej existencie aktívne oslovuje organizácie s potrebou dobrovoľníkov (najmä v rámci tretieho sektora, ale aj organizácie poskytujúce sociálne služby zriadené samosprávou) v rámci svojich programov a aktivít. Na druhej strane k vnútrosektorovej spolupráci prispieva aj viacero projektov a aktivít podporujúcich sieťovanie organizácií v meste Banská Bystrica, do ktorých sa Centrum zapojilo (Banskobystrické združenie mimovládnych organizácií – platforma MVO, ktorej je Centrum členom; projekt Banská Bystrica – mesto rodiny, v rámci ktorého sú aktivity sústredené aj na sieťovanie služieb pre rodinu – Centrum sa tohto projektu zúčastňuje s programom Opri sa o mňa; Rada mimovládnych organizácií, poradný a iniciatívny orgán primátora mesta Banská Bystrica – Alžbeta Brozmanová Gregorová bola zvolená ako jeho členka za oblasť prezentujúcu vzdelávanie, výskum a podporu dobrovoľníctva a dobročinnosti.

Centrum dobrovoľníctva pre svoju činnosť vníma potrebu medzisektorovej spolupráce. Z nasledujúcich faktov môžeme zhrnúť, že najväčšie ťažkosti pri nadväzovaní a udržiavaní vzťahov s inými sektormi sú spôsobené nedostatočnými kapacitami v organizácii. Predsedníčka centra vníma slabú medzisektorovú

spoluprácu, ktorú vyjadrila v nespokojnosti s každým z uvedených (potenciálnych) partnerov.

Spolupráca s mestom Banská Bystrica je na dobrej úrovni. Mesto Banská Bystrica podporilo niekoľko projektov, tie však neboli zamerané na inštitucionálnu podporu. Centrum v spolupráci s mestom Banská Bystrica organizuje najmä Oceňovanie dobrovoľníkov. Tento program sa koná pod záštitou primátora – mesto poskytuje bezplatný prenájom priestorov počas večera. Aktívnejšiu spoluprácu Centrum rozvíja s organizáciami zriadenými miestnou samosprávou, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami.

Centrum dobrovoľníctva vôbec nespolupracuje s úradom Banskobystrického samosprávneho kraja, len so zariadeniami sociálnych služieb, ktoré VÚC BB zriadil. VÚC finančne podporuje organizácie, ktoré majú akreditáciu na výkon sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately a poskytovanie sociálnych služieb. Centrum dobrovoľníctva formálne nespadá pod túto oblasť a akreditáciu teda nemá. Keďže Centrum od roku 2010 rozšírilo svoje pôsobenie a projekty aj na celý región, má predsedníčka v pláne komunikovať s VÚC o nožnej spolupráci.

Na úrovni štátu Centrum dobrovoľníctva spolupracuje s IUVENTOU – príspevkovou organizáciou Ministerstva školstva SR. IUVENTA finančne podporila program Opri sa o mňa a výskumy, ktoré Centrum realizuje v oblasti dobrovoľníctva a participácie mládeže. Od štátu by Centrum dobrovoľníctva vyžadovalo v prvom rade stratégiu k financovaniu dobrovoľníckych centier a samotné financovanie ich činnosti.

Spolupráca so súkromným sektorom neprebíaha z dvoch dôvodov. Na jednej strane je to opäť chýbajúca personálna kapacita. Organizácii však zároveň chýbajú poznatky a skúsenosti o tom, ako nadväzovať spoluprácu so subjektmi zo súkromného sektora. Počas Dní dobrovoľníctva uvažuje Centrum zapojiť firmy, resp. zamestnancov do dobrovoľníctva. Otázkou zostáva, ako získať firmy pre partnerstvo a finančnú podporu. Najmä v tejto oblasti vníma predsedníčka potrebu zamestnanca, ktorý by sa venoval rozvoju spolupráce.

Financovanie, finančná udržateľnosť

Centrum dobrovoľníctva je financované z viacerých zdrojov, ktorých výška a percentuálne rozloženie zdrojov je každý rok výrazne iné. Súvisí to s projektovým viazaním finančných zdrojov, teda s úspešnosťou projektov a s druhom výziev, na ktoré môže Centrum reagovať. V roku 2010 a 2011 získalo Centrum projekty, ktoré výrazne zvýšili príjmy a výdavky organizácie, tieto však nezaručujú vzrastajúcu tendenciu. V súčasnosti Centrum využíva prostriedky zo zdrojov:

- Európskej únie – Európsky sociálny fond;
- Európskej únie – v rámci projektov Európskeho roka dobrovoľníctva 2011;
- Štátu – v rámci kofinancovania projektov financovaných z EU;

- Nadácií.

Centrum dobrovoľníctva nemá finančnú podporu od individuálnych darcov a zo súkromného sektora. Taktiež v súčasnosti nemá financie od miestnej a regionálnej samosprávy.

V súčasnosti Centrum nevyvinulo stratégie smerom k finančnej udržateľnosti. Centrum dobrovoľníctva predsedníčka nevníma ako stabilnú organizáciu preto, že doteraz nie je schopné zamestnať človeka na plný pracovný úväzok a zároveň na dobu neurčitú. Zvyšujúci rozpočet centra od roku 2006 naznačuje, že sa etabluje. Na druhej strane výdavky centra sú rovnako variabilné ako príjmy, združenie teda neusporí financie na ďalšie fungovanie, ale vzhľadom na projektovú bázu financie na konkrétny projekt minie.

Centrum dobrovoľníctva sídli na Pedagogickej fakulte UMB, od ktorej v roku 2009 získalo jednu miestnosť v bezplatnom prenájme. Centrum môže bezplatne využívať zasadaciu miestnosť Katedry sociálnej práce PF UMB na stretnutia a semináre, keďže obe členky vyučujú na tejto katedre. Miestnosť je blízko vrátnice, pre študentov je jednoduché miestnosť nájsť. Na druhej strane Centrum dobrovoľníctva nie je ľahko dostupné širšej verejnosti. Do Centra sa z hlavnej stanice a centra mesta je možné dostať autobusom alebo autom. Centrum dobrovoľníctva nemá dostatočne výraznú tabuľu a označenie. Regionálne centrum teda nemá dostatočne vhodnú lokalitu vzhľadom na služby, ktoré poskytuje pre celý banskobystrický región.

Personálny manažment

Personálne zdroje Centra dobrovoľníctva sa od roku 2000 menili. Do roku 2002 fungovalo Centrum na iba na dobrovoľníckej báze. Po roku 2002 platené pozície súviseli s konkrétnymi projektmi. Centrum bojuje o financie najmä v tejto oblasti. Po celý čas svojho pôsobenia Centrum nemalo ani jedného plateného zamestnanca na plný úväzok, zamestnanci v Centre pôsobia v rámci jednotlivých projektov na dohody o pracovnej činnosti a dohody o vykonaní práce. V jednotlivých programoch aktívne pôsobia pravidelne viacerí dobrovoľníci. Centrum pomoc dobrovoľníkov využíva aj pri jednorazových akciách.

V súčasnosti v Centre pôsobia zamestnanci formou dohody o vykonaní práce/o pracovnej činnosti:

- Jeden zamestnanec – 20 hodín týždenne – dočasná pozícia z projektu Úradu práce, soc. vecí a rodiny,
- dvaja zamestnanci – 5 hodín týždenne,
- jeden zamestnanec – 4 hodiny týždenne (predsedníčka)

Predsedníčka organizácie pôsobí dobrovoľnícky v združení 16 hodín týždenne.

Projekt, ktorý bol v organizácii podporený z ESF pre obdobie 2010 – 2012, vzdeláva dobrovoľníkov, ktorí by potenciálne v budúcnosti pre Centrum mohli pracovať. Keďže Centrum funguje na projektovom princípe, vízia udržateľnosti je možná len vtedy, ak bude Centrum počítať aj v budúcnosti len s prácou dobrovoľníkov a členov. Vzhľadom na to, že Centrum existuje už 11 rokov, z toho za posledných 9 rokov sa členovia združenia nemenili, môže sa stať, že pri zmene členov a predsedníctva, ktorí nebudú ochotní venovať svoj čas organizácii bez nároku na odmenu, Centrum dobrovoľníctva ďalej udržateľné nebude.

4 Budúcnosť Centra dobrovoľníctva

Jednou zo základných priorít Centra dobrovoľníctva je byť profesionálnou organizáciou, ktorá poskytuje profesionálne služby, teda mať zamestnancov. Centrum dobrovoľníctva pre svoje fungovanie v najväčšej miere potrebuje financovanie personálnych nákladov. Predsedníčka Centra dobrovoľníctva vyzdvihla niekoľko základných oblastí, ktorým by sa Centrum chcelo venovať:

- Udržanie a rozvoj programov, ktoré v organizácii fungujú v rámci Dobrovoľníckeho programu aj v rámci Harm reduction programu – vo všetkých chýbajú finančné kapacity na koordinátorov programov.
- Zlepšovanie kvality manažmentu dobrovoľníctva v organizáciách a vytváranie podmienok pre dobrú spoluprácu s dobrovoľníkmi prostredníctvom vzdelávania a konzultácií.
- Ponuka pomoci s prípravou dobrovoľníckych programov „šitých na mieru“ pre organizácie, ktoré doteraz s dobrovoľníkmi nepracovali alebo ktorým sa nedarilo (vypracovanie manažmentu dobrovoľníkov a zavedenie supervízie).
- Získanie akreditácie na výkon sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, prípadne na výkon sociálnych služieb pre získanie podpory zo strany verejnej správy. (Je to však pre Centrum začarovaný kruh, keďže na to, aby Centrum mohlo získať akreditáciu, potrebuje mať vytvorenú pozíciu na plný úväzok.).
- Získanie akreditácie na prijímanie a vysielanie dobrovoľníkov v rámci Európskej dobrovoľníckej služby.
- Vytvorenie takých propagačných aktivít, ktoré by pritiahli nových dobrovoľníkov. Väčšia pozornosť Centra na tzv. service learning – teda uvedenie aspektu služby a pomoci iným priamo do osnov jednotlivých predmetov na vysokých školách. Študenti si môžu dobrovoľníctvo „odskúšať“ a inšpirovať sa pre ďalšiu službu. Pozornosť centra by sa mala zamerať aj na generáciu mladších študentov na stredných a základných školách, kde by sa mohol koncept service learning rozvinúť.
- Viac mediálnych aktivít, aby sa o možnostiach dobrovoľníctva dozvedeli ľudia v celom regióne.

5 Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku

Predsedníčka Centra dobrovoľníctva uviedla nasledovné názory a odporúčania:

Dobrovoľnícke centrum je záležitosťou osobného zánietenia

V niektorých regiónoch Slovenska nie sú nadšenci pre dobrovoľníctvo. Niektoré dobrovoľnícke centrá zanikli aj preto, že chýbala ľuďom vízia, myšlienka a zánietenie. Na druhej strane, ak aj odíde z centra zánietený človek, centrum sa v dnešných podmienkach bez priameho financovania neudrží. (Je tu obava, že sa to môže stať aj s Centrom dobrovoľníctva po odchode súčasnej predsedníčky.). Je ťažké ponúknuť novým potenciálnym predsedom koordináciu centra bez nároku na odmenu.

Dobrovoľnícke centrá môžeme budovať vtedy, ak pochopíme ich potrebu

Na Slovensku chýba aj osveta o poslaní, úlohách a dosahu dobrovoľníckych centier. Mnohé dobrovoľnícke organizácie si neuvedomujú potrebu dobrovoľníckych centier. Na Slovensku by malo existovať viac dobrovoľníckych centier. Malo by sa komunikovať s VÚC, vytypovať ľudí a mimovládne organizácie v regiónoch, kde doposiaľ dobrovoľnícke centrá nie sú a osloviť ich, aby založili dobrovoľnícke centrá. Dobrovoľnícke centrá by mali byť založené mimovládnu organizáciou s podporou VÚC alebo mesta. Iniciatíva by mala viesť zdola.

Štát by mal vytvoriť rámec finančnej podpory pre dobrovoľnícke centrá

Súčasný stav financovania dobrovoľníckych centier je absolútne neuspokojivý. Fungovanie na projektovom princípe je neudržateľné. Štát by mal vytvoriť mechanizmus, v ktorom verejná správa na základe stanovenia a overenia konkrétnych podmienok (napr. udelenie akreditácie dobrovoľníckemu centru) daruje centru finančnú podporu na pokrytie základných režijných a personálnych podmienok vo výške 70 % nákladov centra. Zvyšok financií môže organizácia získať z iných zdrojov.

Profesionalizácia dobrovoľníckych organizácií

Často sa v praxi stáva, že organizácie nevedia pracovať s dobrovoľníkmi. Ak by bolo viac dobrovoľníckych centier na Slovensku, ktoré by poskytovali školenia a konzultácie v manažmente dobrovoľníkov, zvýšil by sa aj počet dobrovoľníkov a ich udržateľnosť v organizáciách.

6 Kontakt

Názov organizácie: Centrum dobrovoľníctva

Poštová adresa: Ružová 13, 974 11 Banská Bystrica

Telefonický kontakt: 0907 130 817, 048/436 4783

Mailová adresa: cd@centrumdobrovolnictva.sk

Webová stránka: <http://www.centrumdobrovolnictva.sk/>

Zdroje

www.centrumdobrovolnictva.sk

Stanovy OZ Centrum dobrovol'nictva

Výročné správy Centra dobrovol'nictva

Pološtruktúrovaný rozhovor uskutočnený s predsedníčkou združenia Alžbetou Brozmanovou Gregorovou dňa 11. 3. 2011. Prepis rozhovoru je v archíve autorky.

Prípadová štúdia Prešovské dobrovoľnícke centrum

1 Základná charakteristika Prešovského dobrovoľníckeho centra v súčasnosti

Poslanie a ciele dobrovoľníckeho centra

Prešovské dobrovoľnícke centrum je otvoreným združením občanov, skupín a organizácií založené v záujme vytvárania podmienok aktívnej účasti mladých ľudí, ale aj širokej verejnosti na zlepšení života obyvateľstva v regióne. Vyvíja aktivity v oblasti zdravého životného štýlu, v sociálnej oblasti, charite, kultúre, športe a v oblasti životného prostredia. Vytvára programy zamerané na osvetu obyvateľstva, výchovu k aktívnemu občianstvu a rozvoj dobrovoľníctva vo všetkých jeho podobách a oblastiach činnosti, a to tak doma, ako aj v zahraničí. Siet'uje organizácie, ktoré pracujú s dobrovoľníkmi, čím zefektívňuje silu dobrovoľníctva na lokálnej i národnej úrovni.

Hlavné ciele centra:

- podporiť aktívnu účasť občanov na skvalitnení života v regióne;
- vytvárať príležitosti pre zapájanie dobrovoľníkov na regionálnej úrovni;
- posilňovať status dobrovoľníka na regionálnej i národnej úrovni;
- šíriť informácie a zlepšiť dostupnosť informácií o sociálnych službách v najširšom chápaní;
- podporiť rozvoj dobrovoľníctva vo všetkých jeho podobách.

Hlavné programy a aktivity dobrovoľníckeho centra

Napĺňanie svojho poslania zabezpečuje PDC formou osvetovej a vzdelávacej práce, kampaniami, organizovaním programov a podujatí, poradenskou a vydavateľskou činnosťou.

Nosné aktivity centra:

- **Kurzy a školenia pre lídrov MVO a organizácií, ktoré s dobrovoľníkmi pracujú** (školenie koordinátorov dobrovoľníkov – dobrovoľnícky program organizácie a jeho štruktúra, nábor a manažment dobrovoľníkov, práca so skupinou, písanie projektov a projektový manažment, komunikácia, facilitácia, moderovanie);
- **Konferencie** (študentská konferencia „Dobrovoľníctvo a jeho vplyv na edukáciu detí a mládeže“; „Dobrovoľníctvo – hodnota súčasnosti a perspektíva“);

- **Náborové akcie** (kampane: Deň/dni aktívneho dobrovoľníctva, Deň Zeme, Hodina deťom, Trh dobrovoľníckych príležitostí – propagácia MVO a dobrovoľníctva);
- **Workshopy, prednášky, semináre, diskusie;**
- **Konzultácie a poradenstvo** v spolupráci s Katedrou sociálnej práce FF PU Prešov;
- **Motivačné aktivity** (oceňovanie dobrovoľníkov Prešovského kraja Krajské srdce na dlani; Živé knižnice – otvorené stretnutie s ocenenými dobrovoľníkmi, ich príbehy a príklady dobrej praxe; Koncert vd'aky – koncert venovaný všetkým dobrovoľníkom z Prešova a okolia ako vd'aka MVO za ich aktivity; Medzinárodný deň dobrovoľníkov);
- **Databáza MVO** Prešovského kraja, ktorá obsahuje viac ako 370 kontaktov.

Niektoré aktivity sa v priebehu rokov transformovali, PDC ich pružne prispôsobuje potrebám organizácií, dobrovoľníkov. Okrem pravidelných vlastných aktivít realizuje PDC svoju činnosť aj ako partner v rôznych projektoch, lokálnej aj medzinárodnej spolupráce (napr. Česká republika, Ukrajina atď.). Partnerské projekty sú pre PDC príležitosť, napriek obmedzenej personálnej kapacite, podporovať a rozvíjať dobrovoľníctvo ako hodnotu.

2 Vznik Prešovského dobrovoľníckeho centra

Prešovské dobrovoľnícke centrum splnilo právne podmienky pre svoju oficiálnu činnosť a zaregistrovalo sa vo forme občianskeho združenia na Ministerstve vnútra SR v roku 2008. Aktívnu činnosť však vyvíja od prelomu rokov 2004/2005, pričom myšlienka zastrešovať dobrovoľnícke aktivity v meste sa zrodila na pôde SAIA Prešov, n. o. z dôvodu organizačných zmien v nej a rozvíjajúci sa záujem o dobrovoľníctvo zo strany štátnych organizácií, MVO či samosprávy viedli k potrebe inštitucionalizovať dobrovoľnícke aktivity. Počiatočná aktivita Trh dobrovoľníckych príležitostí (1. 10. 2005) s cieľom spoločnej propagácie MVO z Prešovského kraja, ale aj snaha realizovať nábor nových dobrovoľníkov z radov študentov Prešovskej univerzity v Prešove a udržať oceňovanie dobrovoľníkov Prešovského kraja vyústila do pravidelných okrúhlych stolov, ľudia sa stretávali a diskutovali, spoločne sa podporovali vo svojich zámeroch, propagovali tretí sektor a dobrovoľníctvo.

3 Zdroje a stratégie Prešovského dobrovoľníckeho centra pre udržanie činnosti

Vnútrosektorová a medzisektorová spolupráca

Za kľúčového partnera z verejného sektora PDC označilo mesto Prešov, s ktorým dlhodobo spolupracuje. Podporu má organizácia aj od ďalších samospráv, najvýraznejšiu od MsÚ Lipany, MsÚ Sabinov a MsÚ Stará Ľubovňa. Predstavitelky Centra aktívne ponúkajú spoluprácu aj Prešovskému a Košickému samosprávnemu kraju a perspektívne ich vnímajú ako partnerov, aj keď podpora je aktuálne skôr na osobnej, ako inštitucionálnej báze. Prirodzeným a dlhodobým partnerom PDC je Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, v priestoroch ktorej organizácia od svojho vzniku sídli a pravidelne tam realizuje svoje aktivity. Neformálnu, a napriek tomu efektívnu spoluprácu má organizácia so školami na území mesta Prešov. Rovnako má organizácia dlhodobo stabilnú a významnú pozíciu v rámci tretieho sektora v meste Prešov, za kľúčových partnerov považujú svoje členské MVO, najmä Radu mládeže Prešovského kraja, Gréckokatolícku diecéznu charitu, Krajskú rozvojovú agentúru a Centrum voľného času v Starej Ľubovni. Projektovo je partnerom PDC aj Slovenská spoločnosť pre zahraničnú politiku (SFPA), regionálna kancelária v Prešove. Funkčná spolupráca je takisto s organizáciou SAIA, n. o., s ktorou je PDC priestorovo aj personálne prepojené. Z oblasti podnikateľského sektora perspektívnu spoluprácu nadviazali so SAD a Dopravným podnikom mesta Prešov. PDC aktívne oslovuje aj sponzorov a darí sa im získať ich pre spoluprácu na konkrétnych podujatiach, najmä v podobe nefinančného vkladu.

Financovanie a finančná udržateľnosť

PDC je financované z viacerých zdrojov, ktorých výška a percentuálne rozloženie sa v podstate nemení. Polovicu príjmov ročne získavajú z vlastných aktivít, najmä zo školení, ktoré fakturujú ako PDC a príjem ide výlučne na činnosť PDC. Zvyšných 50 % tvoria drobné projekty a granty (napr. Komunitná nadácia, Nadácia pre deti Slovenska), minimálny je podiel sponzorov, ktorý je skôr v nemateriálnej podobe. Rozpočet PDC počas svojej existencie kolísal v rozpätí 830 – 5 026 € ročne, čo považujú predstavitelky Centra skôr za krízový variant ako stabilizačný prvok smerujúci k finančnej udržateľnosti. Za ideálny ročný rozpočet považujú sumu vo výške 45 000 €, pričom 15 000€ je nevyhnutných na zaplatenie profesionálneho zamestnanca a zvyšných 30 000€ by pokrylo základné aktivity, ktoré naplňajú poslanie PDC. Platený zamestnanec by bol schopný získať ďalšie finančné zdroje systematickým fundraisingom.

PDC sa charakterizovalo ako nízkorozpočtová organizácia a v súčasnosti pociťuje výrazný nedostatok finančných zdrojov. Súvisí to jednak s projektovým viazaním finančných zdrojov, obmedzeným počtom výziev a najmä s nedostatočnou personálnou kapacitou. Centru akútne chýba človek, ktorý by pracoval na finančnej stabilite organizácie. Veľké projekty potrebujú ľudí (minimálne jedného človeka) na plný úväzok, čo je často aj podmienkou získania finančnej podpory.

PDC sídli v priestoroch Prešovskej univerzity, na rovnakej ulici ako Filozofická fakulta, v podstate medzi školou a ubytovacími priestormi pre študentov. K dispozícii má malú kanceláriu 12m², ale v bezplatnom prenájme a s výbornou dostupnosťou. Vlastné priestory by organizácia nebola schopná platiť.

Personálny manažment

Personálne kapacity PDC sa od jeho vzniku v podstate nemenili. Členskú základňu dlhodobo tvoria: päťčlenná Rada PDC (Matulayová, Hajduková, Hanečáková, Lipčáková, Gregová) a Margita Pinčáková, vo funkcii revízorky OZ.

Pri vzniku PDC boli okrem jednotlivcov aj rôznorodé právnické osoby: Centrum voľného času v Starej Ľubovni, Eurocoop Partners Prešov, s. r. o., Gréckokatolícka charita v Prešove, Hospic Matky Terezy Bardejovská Nová Ves, Inštitút edukácie a sociálnej práce FF PU Prešov, Krajská rozvojová agentúra Prešov, Centrum voľného času, Sibírska v Prešove, Rada mládeže Prešovského kraja. Aktuálne je v pozícií členov 5 osôb a 9 MVO: Gréckokatolícka charita Prešov, Hospic Matky Terezy Bardejov, Krajské poradenské centrum ZPMP Vranov n/Topľou, Klub podnikavých žien v Prešove, Rada mládeže Prešovského kraja, Centrum voľného času v Starej Ľubovni, Eurocoop Partners Prešov, s. r. o., CVČ Cvrček Moldava n/Bodvou, Inštitút edukácie a sociálnej práce FF PU Prešov, OZ Venuše.

Organizácia nemá vlastnú dobrovoľnícku skupinu ani formálnu databázu dobrovoľníkov, ktorá v minulosti bola, ale jej aktualizácia bola časovo náročná. Keďže nemajú ambíciu a ani personálnu kapacitu rozvíjať vlastné dobrovoľnícke programy, stačia im ročne jeden až dvaja dobrovoľníci, ktorí participujú priamo na činnosti PDC. Nábor dobrovoľníkov realizujú príležitostne podľa potrieb organizácií a zvyčajne pre konkrétne jednorazové aktivity, podujatia. Ich databázu nevedú, stretli sa aj s neochotou formalizovať vzťah dobrovoľníkov s Centrom.

Činnosť organizácie a všetky jej aktivity sú na pleciach členiek rady PDC, ktoré samy pracujú pre PDC dobrovoľnícky. Kontaktnou osobou v PDC je Juliana Hajduková. Centru chýba platený profesionálny zamestnanec, ktorý by bol využitý na plný úväzok a umožnil by skvalitniť činnosť PDC, s podporou aktuálnych zakladateľiek PDC – aktívnych dobrovoľníčok. Odrazilo by sa to nielen v kvantite, ale aj kvalite každodennej práce, organizácia by mohla pracovať na svojej finančnej stabilite a nielen pripravovať, ale aj sprevádzať dobrovoľníkov a sprostredkovať im tak potrebný servis.

4 Budúcnosť Prešovského dobrovoľníckeho centra

Prešovské dobrovoľnícke centrum venuje energiu napĺňaniu vlastného poslania. Ako perspektívu do budúceho rozvoja akcentuje edukáciu, organizáciu vzdelávacích

aktivít, prácu so študentmi ako ich prirodzenou cieľovou skupinou (PDC sídli v priestoroch Prešovskej univerzity) a deklaruje záujem realizovať výskumy v oblasti dobrovoľníctva.

Hľadajú svojich pokračovateľov, aby duch dobrovoľníctva pod hlavičkou PDC pokračoval ešte minimálne desať rokov, kým to spoločnosť bude potrebovať.

5 Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku

Na otázku „Čo bráni rozvoju dobrovoľníckych centier na Slovensku?“ zaznela odpoveď, že chýbajú ľudia a podpora myšlienky dobrovoľníctva. Slovensko nie je pripravené morálne ani finančne, dobrovoľníctvo na Slovensku zatiaľ nie je spoločensky akceptovanou hodnotou.

Predstavitelky PDC vidia bariéry rozvoja dobrovoľníctva na Slovensku vo viacerých rovinách. V samotných treťosektorových organizáciách absentuje vnímanie dobrovoľníckeho centra ako užitočnej organizácie. MVO vnímajú potrebu dobrovoľníkov ako svoju vnútornú záležitosť a nemajú motiváciu spájať sa v oblasti náboru či výberu, prípravy dobrovoľníkov v Prešove ani menších mestách kraja.

Potreba a podpora rovnako chýba aj na úrovni regionálnej či územnej samosprávy. Prešovský samosprávny kraj je marginalizovaný chudobný región, v ktorom chýbajú peniaze na vážne a dôležité veci, a preto aj profesionalizácia dobrovoľníctva akoby nebola prioritou, dôsledkom je chýbajúca infraštruktúra, kamenné dobrovoľnícke centrá a ambícia systematicky rozvíjať a podporovať dobrovoľníctvo, ktoré je zároveň prípravou na trh práce.

Ani študenti a študentky sociálnej práce, s ktorými participantky pracujú, akoby neverili myšlienke dobrovoľníctva – jednak sa necítia kompetentní manažovať dobrovoľníctvo a ani nevidia v centrách dobrovoľníctva perspektívu zamestnania, ktoré by ich nielen naplňalo, ale aj uživilo. Pritom je to významná oblasť, ktorá naplňuje poslanie sociálnej práce ako spoločenskej inštitúcie.

Príležitosť na rozvoj dobrovoľníctva vidí PDC v prebiehajúcom Európskom roku dobrovoľníctva, v rámci ktorého sa otvára priestor na diskusiu a formálny záujem o dobrovoľníctvo tak dostane priestor zmeniť sa na reálny. Dobrovoľníctvo je nielen príležitosťou pre mladých ľudí získať zamestnanie, špecifické kompetencie, ale aj odchádzajúcim poskytuje priestor na plynulý odchod do dôchodku.

Príležitosťou rozvoja je podľa predstaviteľiek PDC podporovať tzv. kultúru dobrovoľníctva, systém hodnôt, noriem, princípov správania sa, ktoré vnímajú dobrovoľníctvo ako hodnotu. Ľudia by následne dobrovoľníctvo sami aktívne realizovali alebo ho podporovali. Šíriť kultúru dobrovoľníctva je primárna úloha

dobrovoľníckych centier a štát má možnosť podporiť existujúce tri dobrovoľnícke centrá ako pilotné projekty a následne evalvovať ich prínos a efektivitu vynaložených finančných prostriedkov. Je to aj príležitosť, aby sa ľudia naučili, že dobrovoľníctvo má svoju cenu. Dobrovoľník potrebuje prípravu, potrebuje servis, podobne ako aj okolie, komunita, spoločnosť. Návratnosť vynaložených prostriedkov je v podobe centralizovanej reálnej pomoci nespochybniteľné. Dobrovoľnícku angažovanosť vnímajú ako prirodzenú súčasť občianskej angažovanosti, ako aj jednu z efektívnych foriem prípravy na povolanie a trh práce.

6 Kontakt

Prešovské dobrovoľnícke centrum
Presov Voluntary Center
Ul. 17. novembra 11
080 01 Prešov
Tel. + fax.: 051/7711676
e-mail: pdcoz11@gmail.com
<http://pdcentrum.weebly.com>

Zdroje

Rozhovor so štatutárnou zástupkyňou Prešovského dobrovoľníckeho centra (PDC)
doc. PaedDr. Tatianou Matulayovou, PhD. – predsedníčkou OZ
Rozhovor s bývalou štatutárnou zástupkyňou PDC Bc. Julianou Hajdukovou –
podpredsedníčkou OZ pre vnútorný rozvoj a vzdelávanie
<http://pdcentrum.weebly.com/>
Výročné správy PDC 2009, 2010
Propagačné materiály PDC
Stanovy PDC

Prípadová štúdia občianskeho združenia Žabky

1 Základná charakteristika občianskeho združenia Žabky v súčasnosti

Dobrovoľnícke centrum (DC) v Košiciach funguje pod občianskym združením Žabky. Oficiálne nie je toto centrum zaregistrované, Žabky však napriek tomu poskytujú služby, ktoré bežne poskytujú DC. DC nemá samostatnú právnu subjektivitu, je len jednou z viacerých aktivít Žabiek. V blízkej budúcnosti má organizácia v pláne dobrovoľnícke centrum v Košiciach zaregistrovať ako samostatnú organizáciu, rozvoju ktorej sa bude primárne venovať Dominika Hradiská. Momentálne sa čaká na to, že Dominika ukončí štúdium na vysokej škole a bude sa môcť rozvoju DC venovať. Takéto oddelenie dobrovoľníckeho centra by prospelo k väčšej transparentnosti, pretože dnes je niekedy ťažké úplne oddeliť činnosť dobrovoľníckeho centra od činnosti Žabiek a naopak. Stanovy dobrovoľníckeho centra majú Žabky pripravené a uvedomujú si potrebu registrácie DC aj z hľadiska aktivít, ktoré sa v poslednom období realizujú v oblasti zákona. V prípade, že v budúcnosti bude možné získať na fungovanie DC financie od štátu, by bolo totiž asi veľmi ťažké presvedčiť štát, že Žabky ako DC fungujú, hoci tak registrované nie sú.

Pokiaľ ide o služby dobrovoľníckeho centra, pôvodne malo v pláne realizovať klasické prepájanie dobrovoľníkov s organizáciami a zariadeniami, ktoré dobrovoľníkov potrebujú, dnes však vidí väčší potenciál vo vzdelávaní a pomoci organizáciám v tom smere, aby si samy vedeli dobrovoľníkov nájsť, vybrať a udržať – skrátka, aby s nimi vedeli efektívne pracovať. Žabky majú akreditovaný tréning v oblasti manažmentu dobrovoľníkov, ktorý je určený pre koordinátorov dobrovoľníkov, a ktorý realizujú minimálne raz do roka, najmä pre záujemcov z Košického kraja. Žabky sú tiež akreditované ako hostiteľská, vysielajúca a koordinujúca organizácia v rámci Európskej dobrovoľníckej služby. Medzi ďalšie aktivity Žabiek patrí aj propagácia dobrovoľníctva – či už cez vlastnú webovú stránku, blog, ktorý píše Mirka Gregová, krátke videá zverejňované prostredníctvom internetovej televízie Žabky alebo youtube. Od roku 2009 sa Žabky pripojili aj k oceňovaniu Srdce na dlani a odvtedy každoročne v decembri oceňujú najaktívnejších dobrovoľníkov v Nitrianskom aj Košickom kraji. Realizujú aj vlastný dobrovoľnícky program s názvom Big BS (odvodený od programu Big Brother Big Sister), ktorý je zameraný na pomoc a podporu rómskych detí. Od roku 2009 sa taktiež podieľajú na organizovaní Dňa dobrovoľníctva, národného podujatia zameraného na podporu a propagáciu myšlienky dobrovoľníctva v širokej verejnosti. V tomto roku začali spolupracovať aj s U. S. Steel Košice na realizácii podujatia

zameraného na rozvoj firemného dobrovoľníctva. Toto podujatie realizuje spoločnosť U. S. Steel Košice pravidelne v máji už niekoľko rokov. Aktívne sa tiež zúčastňujú sieťovacích aktivít, ktoré organizuje C.A.R.D.O., cieľom ktorých je spájať aktívne dobrovoľnícke centrá, deliť sa o skúsenosti a spoločne realizovať niektoré aktivity (napríklad oceňovanie Srdce na dlani a Deň dobrovoľníctva).

Pokiaľ ide o dobrovoľnícke centrum v Nitrianskom kraji, to je menej aktívne najmä z dôvodu, že v danom kraji je veľmi málo aktívnych organizácií, a preto aj málo organizácií, ktoré by vyžadovali služby dobrovoľníckeho centra. V prípade potreby sú však Žabky pripravené poskytovať služby dobrovoľníckeho centra aj tam. Zatiaľ sa služby, ktoré tam Žabky ponúkajú, týkajú skôr sieťovania organizácií a ich zapájania napr. do Dňa dobrovoľníctva.

Žabky pravidelne raz do mesiaca realizujú sieťovacie stretnutia pre organizácie v regióne, ktoré sa týkajú celkového rozvoja, ale aj dobrovoľníctva. Organizácie, ktoré na sieťovanie chodia dlhodobo, sa už téme rozumejú a sú v nej zbehlé, sú tam však aj nové organizácie, ktoré sa sieťovania zúčastňujú len od marca 2011 a táto téma je pre ne úplne nová. Supervízia jednak vyplynula ako potreba zvnútra, od organizácií zapojených do sieťovania, ale zároveň aj ako reakcia na supervízie, ktoré začalo v rámci svojich služieb poskytovať C.A.R.D.O. Na Žabky sa po zverejnení ponuky supervízie v Bratislave začali obracať organizácie z východného Slovenska, ktoré si nemôžu dovoliť raz do mesiaca vycestovať do Bratislavy kvôli dvojhodinovej supervízii. Okrem sieťovania a supervízie DC tiež učí organizácie, ako si podať projekty v rámci Mládeže v akcii, prípadne ako si vyhľadávať medzinárodné výmeny, ktoré môžu používať ako motiváciu pre vlastných dobrovoľníkov a pod. Týchto aktivít sa môžu zúčastňovať všetky organizácie, ktoré majú záujem. Najaktívnejšie a najstabilnejšie sú mládežnícke organizácie, ktoré sú členskými organizáciami aj Rady mládeže Košického kraja, aj Žabiek – tých je asi 10.

BBBS Žabky robia už 5 rokov, v súčasnosti plánujú zmenu modelu programu – chceli by zmeniť systém programu zo štipendijného na systém, ktorý je založený na programe z USA, kde sa robí s indiánskymi deťmi a dobrovoľníkmi, ktorí do programu vstupujú na rok, môžu počas tohto obdobia s deťmi skúšať rôzne techniky učenia a zisťovať, aké účinné sú práve pre danú cieľovú skupinu. Program už nemá byť zameraný iba na rómske deti, ale na akékoľvek deti, pričom dôležitá je inakosť – čiže môže ísť o biele dieťa a rómskeho dobrovoľníka alebo dieťa a dobrovoľníka z iných kultúrnych prostredí, nevidiace dieťa a vidiaceho dobrovoľníka a pod. Program by sa mal otvoriť aj pokiaľ ide o dobrovoľníkov, už to nebudú musieť byť iba študenti, ale dobrovoľníci v rámci programu môžu napr. aj dôchodcovia alebo 40-roční manažéri a pod. Prísnejší výber sa bude týkať dobrovoľníkov a pokiaľ ide o deti, malo by to byť viac otvorené ako v minulosti.

DC v Košiciach realizuje aj jednorazové aktivity, ako sú semináre alebo pomoc pri organizovaní dobrovoľníkov pre Majstrovstvá sveta v hokeji v Košiciach a pod. Žabky

často oslovujú iné organizácie, aby im prišli sprostredkovať informačnú prezentáciu alebo urobiť workshop, ktorý súvisí s dobrovoľníctvom. Žiaľ, zatiaľ tieto organizácie nemyslia na to, že ide o službu, ktorú by mali aj honorovať.

Pokiaľ ide o aktivity v Nitrianskom kraji, tie Žabky začali v januári 2009, kedy žiadali o členstvo v Rade mládeže Nitrianskeho kraja. Stabilné priestory však v Topolčanoch majú od začiatku roku 2010, takže ide o pomerne čerstvú aktivitu. V súčasnosti sa tamojšie centrum sťahuje do nových priestorov, ktoré sú podobné priestorom v Košiciach. Cieľom centra v Topolčanoch je aj poskytovanie služieb v oblasti rozvoja dobrovoľníctva. Výber Nitrianskeho kraja bol prirodzený kvôli tomu, že tam Mirka Gregová istý čas žila. V Topolčanoch okrem klubov dôchodcov, ktorých je asi 14, nefunguje nič. Pôvodne tam otvorili nízkoprahové centrum, ale časom sa ukázalo, že existuje veľká potreba materského centra, takže v súčasnosti sa naň nízkoprahové centrum transformuje. Pokiaľ ide o dobrovoľníctvo, Žabky sa v Topolčanoch snažia pomáhať so sieťovaním organizácií a pomocou aj v oblasti dobrovoľníctva. Práca na regionálnej úrovni je ťažká, skôr funguje podpora malých komunitných organizácií v mestách, takže ak je záujem o vytvorenie malých komunitných dobrovoľníckych centier, tak sú Žabky v tomto ohľade k dispozícii. Žabky pomáhali napríklad Patrícii Bednárikovej so zakladaním centra LOKI, ktoré malo v pláne rozvoj dobrovoľníctva na miestnej úrovni. V porovnaní s DC v Košickom kraji sú aktivity v Nitrianskom kraji oveľa slabšie, čo súvisí aj s veľmi slabou aktivitou tretieho sektora v danom kraji.

2 Vznik dobrovoľníckeho centra v rámci občianskeho združenia Žabky

Žabky dobrovoľnícke centrum nemajú oficiálne zaregistrované. Aktívne sa téme dobrovoľníctva a rozvoju dobrovoľníctva začali venovať v roku 2007, kedy si začali budovať prvé databázy a dali vedieť organizáciám v kraji, že sa na nich môžu obracať, ak majú v tejto oblasti nejaké požiadavky. V stanovách majú Žabky uvedené, že sa zaoberajú dobrovoľníctvom a sieťovaním dobrovoľníckych organizácií v kraji. Dobrovoľnícke centrum v rámci Žabiiek zakladali Mirka Gregová a Dominika Hradiská. Situáciu pri zakladaní skomplikovala skutočnosť, ktorá je aj príčinou, prečo dobrovoľnícke centrum nie je v stanovách alebo prečo nemá právnu subjektivitu, a tou je fakt, že napriek tomu, že na založení dobrovoľníckeho centra sa Žabky dohodli aj s Radou mládeže Košického kraja, VÚC prišlo s iniciatívou podpory dobrovoľníckeho centra, ale pod podmienkou, že musí ísť o organizáciu, ktorá patrí pod správu VÚC. Preto VÚC nepodporilo existujúce aktivity Žabiiek, čo by sa zdalo ako logický krok, ale rozhodlo sa, že v roku 2009 zriadi Regionálne dobrovoľnícke centrum v Košiciach pri Centre voľného času – Regionálnom centre mládeže. Žiaľ, toto Regionálne dobrovoľnícke centrum aktivity smerujúce k podpore a rozvoju dobrovoľníctva nevykonáva, pretože nemajú na to ani finančné, ani časové kapacity, ani ľudí, ktorí by sa dobrovoľníctvu rozumeli. Centrum pod VÚC funguje čisto formálne – každý z pracovníkov má nejakú časť úväzku venovať aj rozvoju

dobrovoľníctva, ale nedeje sa tak. Jediné, čomu sa venujú, je Európska dobrovoľnícka služba. Z uvedeného vyplýva, že napriek skutočnosti, že oficiálne v Košiciach DC existuje, aktivity, ktoré by malo vykonávať, miesto neho realizujú Žabky v rámci svojich aktivít aj napriek tomu, že oficiálne DC nemajú. Napriek tejto nešťastnej situácii je v košickom regióne ako poskytovateľ služieb v oblasti dobrovoľníctva známe občianske združenie Žabky, čo je dobrým východiskom pre budúce osamostatnenie DC.

Motiváciou pre aktivity Žabiek zamerané na dobrovoľníctvo bolo vlastne natáčanie videí o organizáciách v Košickom kraji. Počas nich si Žabky uvedomili, že v regióne existuje silná potreba venovať sa tejto téme, pretože napriek tomu, že organizácie s dobrovoľníkmi pracovať chcú, často nevedia, ako to majú urobiť, nevedia ako ich majú získavať, školiť, ako si ich môžu udržať a motivovať a často nerozumejú faktu, že napriek tomu, že dobrovoľníci pracujú zadarmo, na prácu s nimi organizácie potrebujú financie. Práve na tento signál sa Žabky rozhodli zareagovať.

Pokiaľ ide o ľudské zdroje, v začiatkoch na aktivitách v oblasti dobrovoľníctva pracovala aj Mirka Gregová, aj Dominika Hradiská, dnes sa činnosti DC v rámci Žabiek venuje Dominika, ktorá by mala mať na starosti chod a koordináciu DC aj po jeho osamostatnení.

Ak hovoríme o finančných zdrojoch, ktoré mali Žabky na začiatku svojich aktivít k dispozícii, išlo najmä o zdroje z ADAMA (financie od Ministerstva školstva SR). Keďže vtedy Žabky spolupracovali s Regionálnym centrom mládeže (RCM) na založení Regionálneho dobrovoľníckeho centra, v začiatkoch mali v RCM miestnosť, kde mohli svoje aktivity vykonávať. V roku 2008 si zároveň obe organizácie po vzájomnej dohode podali projekty na ADAMA 2. V jednom projekte boli koordinátorom Žabky a partnerom RCM a v druhom bolo koordinátorom RCM a partnerom boli Žabky. Oba projekty boli akceptované, čo znamenalo, že každá organizácia dostala po 6 000 eur, takže z týchto financií sa následne realizovali aktivity zamerané na dobrovoľníctvo. Žabky vďaka týmto financiám lepšie zosieťovali organizácie v Košickom kraji, začali s oceňovaním dobrovoľníctva a tiež pripravili jednu reláciu o dobrovoľníctve, ktorá bola distribuovaná prostredníctvom tzv. putovného CD nosiča (CD nosič bol umiestnený na miestach, kde sa zdržiavajú mladí ľudia. Tí si ho mohli požičať a po pozretí znova nechať na mieste, kam chodia mladí, aby si ho mohli pozrieť aj ďalší.). RCM v rámci svojho projektu zrealizovala konferenciu o dobrovoľníctve.

Pokiaľ ide o poslanie DC, tak to sa v súčasnosti líši od pôvodnej predstavy. Pôvodne chceli Žabky v rámci aktivít svojho DC prepájať potenciálnych dobrovoľníkov s organizáciami, ktoré ich potrebujú, a teda veľa úsilia zamerali na budovanie databáz, ktoré by tomuto poslaniu slúžili. Okrem toho sa chceli zamerať na propagáciu dobrovoľníctva, pretože s touto oblasťou mali veľké skúsenosti a chceli ich využiť a ďalšou oblasťou boli a sú školenia v oblasti manažmentu dobrovoľníkov.

Pokiaľ ide o školenie pre koordinátorov dobrovoľníkov, to má organizácia akreditované u MŠ SR a aj ho pravidelne realizuje. Oproti pôvodnému poslaniu však v súčasnosti zisťujú, že organizácie nerozumejú tomu, čo to databáza dobrovoľníkov je a nechápu, že nefunguje tak, že dnes zavolajú, že zajtra potrebujú na jedno miesto získať 70 dobrovoľníkov. Nerozumejú ani tomu, že ak by sa to dobrovoľníckemu centru aj podarilo, čo sa v minulosti aj stalo, bolo by vhodné túto službu odmeniť aj finančne, nehovoriac o tom, že by organizácia, pre ktorú DC dobrovoľníkov získa, mala dobrovoľníkom zabezpečiť napríklad občerstvenie alebo pracovné náradie (stalo sa aj to, že Žabkám volali dobrovoľníci, že im organizácia povedala, že občerstvenie im zabezpečia ony). Z tohto dôvodu sa DC v Žabkách rozhodlo, že nepôjde cestou databáz dobrovoľníkov, ale budú poskytovať organizáciám, ktoré chcú s dobrovoľníkmi pracovať, služby a školenia, aby si boli samy schopné dobrovoľníkov nájsť a pracovať s nimi. Aj keď organizácia má stále databázu dobrovoľníkov a pravidelne si ju aktualizuje, vie, ktorí dobrovoľníci sú jednorazoví, a ktorí majú záujem o dlhodobejšiu činnosť, nechcú ísť cestou získavania veľkého počtu dobrovoľníkov pre veľké akcie.

Databáza je využívaná v rámci služieb pre členské organizácie Rady mládeže Košického kraja, kde sú si Žabky isté, že dané organizácie sú na prácu s dobrovoľníkmi pripravené, ale aj v rámci školení, oceňovania a vlastných aktivít Žabiek. Dobrovoľnícky servis Žabky odmietajú robiť aj z toho dôvodu, že ak by ho robili, je možné, že by organizácie alebo inštitúcie riešili dobrovoľníkmi brigádnické práce, za ktoré by inak platili. Takisto nechcú získavať stovky dobrovoľníkov pre veľké akcie, ktoré na to peniaze majú, a nevidia dôvod, prečo by to mali robiť zadarmo. Problém je v tom, že organizácie automaticky počítajú s tým, že takáto služba je zadarmo, keďže sa týka dobrovoľníctva.

Aktivity zamerané na propagáciu a vzdelávanie DC stále realizuje a snaží sa ich skvalitňovať.

Pokiaľ ide o spoluprácu s ostatnými sektormi, v úplných začiatkoch DC spolupracovalo iba s aktívnymi organizáciami tretieho sektora.

3 Zdroje a stratégie dobrovoľníckeho centra pre udržanie činnosti

Vnútrosektorová a medzisektorová spolupráca

Žabky, a teda aj DC úzko spolupracujú s organizáciami tretieho sektora aktívnymi v rámci kraja. Žabky v regióne fungujú aj ako strecha a majú členské organizácie, ktorým poskytujú svoje služby, týkajúce sa najmä sieťovania. Pokiaľ ide o finančné zdroje, členské príspevky tieto organizácie Žabkám neplatia. Pre tieto organizácie raz do mesiaca pripravuje pravidelné sieťovacie stretnutie, na ktorom sa organizácie

informujú o svojich aktivitách a tiež sa informujú o možnostiach vzájomnej spolupráce.

Pokiaľ ide o spoluprácu s firmami, organizácia si uvedomuje, že v tejto oblasti je to veľmi slabé. Je to aj o osobnostnom nastavení pracovníčok DC – radšej píšú projekty, ako oslovujú firmy so žiadosťou o podporu. Druhým dôvodom slabej rozvinutosti spolupráce s firmami je aj skutočnosť, že v regióne je slabšie pokrytie firmami, pre ktoré je CSR prirodzenou súčasťou ich aktivít. Potenciál v tomto smere poskytuje spolupráca na Dňoch dobrovoľníctva. V súčasnosti sa DC snaží začať spolupracovať s firmami Kosit a Východoslovenská energetika. Kosit materiálne podporil Deň dobrovoľníctva 2010 – poskytol vrecia a rukavice na čistenie Ružína a v tomto roku dúfajú, že podpora bude väčšia. Rovnako pracujú na tom, aby nadviazali spoluprácu aj s Východoslovenskou energetikou. Pokiaľ ide o U. S. Steel Košice, táto firma DD nepodporí, pretože robí každoročne v máji vlastnú dobrovoľnícku akciu, do ktorej sú od roku 2011 zapojené aj Žabky, a nevidia dôvod, aby podporovali dve podobné akcie.

V rámci Dní dobrovoľníctva spolupracuje DC aj s mestom. Raz im mesto dokonca podporilo aj projekt víkendových školení, ale inak spolupráca rozvinutá nie je. Od roku 2006 organizácia realizuje dobrovoľnícky Dni detí pre jednotlivé mestské časti. Mesto malo kedysi grantovú schému zameranú na deti a mládež, v súčasnosti už však nefunguje. Tento rok by DC chcelo s mestom spolupracovať v rámci predvianočných trhov – mesto v rámci trhov predáva vianočný punč a jeho výťažok je potom rozdelený medzi organizácie pracujúce v sociálnej oblasti. Každoročne každá z organizácií, ktorá je zaradená medzi prijímateľov, získa približne 4 000 eur. Tieto prostriedky by organizácia použila na rozbehnutie dobrovoľníckeho programu v reedukačnom centre na Bankove.

Mesto tiež poskytuje organizácii priestor pri stromčeku, kde sa koná oceňovanie. Pokiaľ ide o iné mestá, keďže DC pôsobí regionálne, potenciálne je možná spolupráca aj s mestskými zastupiteľstvami v iných mestách regiónu, zatiaľ však nefunguje. S VÚC nemôžu Žabky počítať vôbec, keďže VÚC má zaregistrované vlastné DC.

V rámci štátnych inštitúcií Žabky úzko spolupracujú s IUVENTOU. IUVENTA podporuje školiacimi aktivitami aj Big BS a v súčasnosti spolupracujú aj na príprave brožúrky, ktorá by pomáhala so zavádzaním podobných programov ako Big BS pre marginalizované skupiny – má ísť o metodiku aj s odporúčaniami v oblasti financovania. Limitom tejto spolupráce je však zameranie sa na deti a mládež. Ďalšou štátnou organizáciou je spomínaný reedukačný domov a Žabky tiež spolupracujú so školami. Ak niektorá organizácia potrebuje veľa dobrovoľníkov, získavajú ich cez školy, s ktorými už majú dobré skúsenosti.

Financovanie, finančná udržateľnosť

Vzhľadom na to, že DC nemá samostatnú subjektivitu, je ťažké presne oddeliť financie na jeho fungovanie.

Pokiaľ ide o program BBBS, bol financovaný z Nadácie Orange – išlo o partnerstvo mimo grantových kôl, pričom ide o partnerstvo Orange-u a Rómskeho inštitútu a Žabky sú partnerom Rómskeho inštitútu. Financie na program sú schvaľované na báze pravidelnej výročnej správy, po ktorej sa Nadácia Orange rozhoduje, či uvoľní financie na ďalší rok. Takto program fungoval 5 rokov. Firemné dobrovoľníctvo je financované spoločnosťou U. S. Steel Košice.

Situácia s financovaním oceňovania je veľmi náročná. Iba raz malo DC na organizáciu tohto podujatia zdroje. Väčšinou sa to snaží robiť tak, že oceňovanie pridruží k akcii, ktorá sa koná – napr. k rozsviecovaniu vianočného stromčeka na námestí a pod. Napriek tomu, že oceneným a nominovaným dobrovoľníkom ponúkajú pozvanie do cukrárne, málokto sa ho po podujatí posedenia zúčastní. Práve z tohto dôvodu sa DC rozhodlo, že v tomto roku musí nájsť zdroje, aby po oceňovaní na námestí mohlo zúčastnených pozvať na recepciu, kde by sa mohli dobrovoľníkom viac venovať a prejsť im viac uznania.

Pravidelným zdrojom organizácie sú financie z ADAMA 2 a financie získavané v rámci Európskej dobrovoľníckej služby. Tieto financie – z ADAMA (štátne zdroje) a z programu Mládež v akcii (EÚ) tvoria 90 % zdrojov. Toto sa od začiatku fungovania organizácie nezmenilo.

Ďalšie finančné zdroje sú spomínané aj v časti o vnútrosektorovej a medzisektorovej spolupráci vyššie.

Ku kapacite organizácie patria aj priestory. Žabky majú prenajaté priestory v rodinnom dome blízko centra mesta, kde ich ľudia ľahko nájdu. K dispozícii majú dve menšie konferenčné miestnosti, jednu kanceláriu, kuchynku a sociálne zariadenie. Na poschodí sú tiež izby s vybavením, kde bývajú EDS-kári, ktorých Žabky hostia. Súčasné priestory sú najlepšie, aké organizácia zatiaľ mala. V predchádzajúcich priestoroch nemali k dispozícii konferenčnú miestnosť, takže tam nebolo možné realizovať školenia.

Personálny manažment

Personálne zdroje sa od začiatku nezmenili – v Košiciach je v Žabkách stále rovnaká zostava. Pokiaľ ide o aktivity DC, tie má na starosti iba Dominika Hradiská, o ktorej sa uvažuje, že prevezme DC, aj keď bude zaregistrované ako samostatná organizácia. Vzhľadom na to, že DC je aktívne a v regióne pôsobí už od roku 2007, pokiaľ ide o aktivity a personál, organizácia sa vníma ako stabilná. Vzhľadom na finančné zdroje

to tak však nie je. Organizácia má financie na zamestnancov, ale pokiaľ ide o budúcnosť a finančná situácia organizácie by sa nezmenila a Dominika Hradiská by odišla na rodičovskú dovolenku, bol by problém ju nahradiť, pretože za finančných podmienok, ktoré sú poskytované Dominike, by sa namiesto nej zrejme nikto nenašiel. Za takých podmienok by bolo DC udržateľné len na veľmi krátku dobu. Organizácia však počíta s tým, že Dominika bude v DC aktívna aj počas rodičovskej dovolenky. Podobné je to aj s financiami na pracovníčku v Topolčanoch – tá je hradená z členských príspevkov matiek v materskom centre, ktoré tam funguje a od výšky členských príspevkov je závislý jej plat. Niekedy je organizácia schopná pracovníčke zaplatiť primeraný honorár, inokedy nižší, pretože sú položky ako prenájom priestorov, odvody a pod., ktoré sa uhradiť jednoducho musia a na mzdu zostane pri nižších príjmoch z členského potom menej. Problém je aj s tým, že z mnohých grantov nemožno hradiť mzdy.

Dobrovoľníci fungujú v organizácii jednak prostredníctvom Európskej dobrovoľníckej služby, keďže Žabky sú aj hostujúcou organizáciou a okrem toho má DC vlastných dobrovoľníkov, ktorí pomáhajú s realizáciou letných táborov alebo sú zapojení do programu Big BS. Stabilita organizácie je však založená skôr na pracovníčkach organizácie ako na dobrovoľníkoch. V databáze majú v súčasnosti okolo 200 dobrovoľníkov – väčšinu z nich poznajú vďaka táborom. Ide o ľudí, ktorí boli ako vedúci v táboroch a po táboch vyjadrili záujem dobrovoľničiť aj v rámci ďalších aktivít. Z tohto dôvodu DC zatiaľ nikdy nerobili nábor dobrovoľníkov, lebo ich získavali touto cestou. Tu sa ako problém môže javiť skutočnosť, že takto sú cez DC do dobrovoľníctva zaraďovaní iba mladí ľudia. Po táboch Žabky posielajú všetkým dobrovoľníkom email, kde sa ich pýtajú, či chcú byť v databáze dobrovoľníkov. Následne ich raz za štvrtrok opäť oslovujú, či chcú zostať v databáze a o akú činnosť by mali záujem. Pokiaľ ide o záujem dobrovoľníkov, väčší je o dlhodobé aktivity, žiaľ, táto ponuka je zo strany organizácií a zariadení zatiaľ malá (veľký záujem je o dobrovoľníctvo v nemocniciach a nemocničných zariadeniach, ktoré sú v regióne slabozastúpené). Keď sa ozve niekto, kto má záujem o dobrovoľníctvo, DC sa ho snaží odporučiť do organizácie, o ktorej vie, že s dobrovoľníkmi pracovať vie, čo tiež istým spôsobom obmedzuje výber, lebo je veľa organizácií, ktoré s dobrovoľníkmi pracovať chcú, ale nevedia ako. Cez maily sa tiež hlásia hlavne mladší dobrovoľníci. Žabky si robia 5-ročný plán, ktorý sa aktualizuje k dátumu valného zhromaždenia, respektíve sa mení podľa aktuálneho stavu. Všetko veľmi úzko súvisí s financiami, čo často znamená, že nie je plán možné dodržať.

4 Budúcnosť dobrovoľníckeho centra

Vízia do budúcnosti je postavená na osamostatnení DC, formálnom zaregistrovaní a smerovaní aktivít do vzdelávania organizácií v oblasti koordinovania dobrovoľníkov, poskytovania akreditovaného školenia pre koordinátorov dobrovoľníkov, do propagácie dobrovoľníctva prostredníctvom oceňovania a Dní

dobrovoľníctva, ale aj iných aktivít a tiež do vlastných dobrovoľníckych programov (inovovaný program BBBS, spolupráca s U. S. Steel Košice na pravidelnom organizovaní podujatia zameraného na firemné dobrovoľníctvo). Ako veľkú výzvu vníma a zároveň vidí aj potenciál DC pri zavádzaní dobrovoľníckych programov do zariadení sociálnej starostlivosti, nemocníc, detských domovov a pod. V tejto oblasti totiž cíti obrovskú potrebu a zároveň si uvedomuje veľké množstvo práce, ktoré s tým bude spojené vzhľadom na to, že zatiaľ si tieto zariadenia neuvedomujú, čo to bude z ich strany vyžadovať a často si ani nevedia predstaviť, čo by im mohol dobrovoľnícky program priniesť. Problémom je aj to, že dobrovoľnícky program patrí k nadštandardným veciam, zatiaľ čo zariadenia tohto typu majú často problém so zabezpečením štandardu základných služieb. DC by chcelo s rozvojom dobrovoľníctva pomáhať všade, nielen dobrovoľníckym organizáciám ako dnes, ale aj zariadeniam, samospráve, štátnym organizáciám a inštitúciám, kde by mohli byť dobrovoľníci prospešní. V súčasnosti DC hľadá prostriedky na rozbehnutie dobrovoľníckeho programu pre Reedukačný domov na Bankove. Toto zariadenie DC oslovilo z dôvodu, že by chcelo zmeniť dobrovoľnícky program, ktorý už u nich funguje, ale nie sú s ním spokojní. Ako potenciálnu aktivitu DC vidia aj prípravu manuálov pre rôzne typy zariadení.

Organizácia si zároveň uvedomuje potrebu viac sa zamerať na spoluprácu s firmami a v prípade možnosti aj so samosprávami, kde to zatiaľ nefunguje.

V súčasnosti sú Žabky úzko prepojené aj s Radou mládeže Košického kraja. Cieľom je v budúcnosti oddeliť a formálne osamostatniť DC, ktoré sa bude venovať iba dobrovoľníctvu, Radu mládeže zamerať iba na servis pre detské a mládežnícke organizácie a Žabky by sa mali venovať organizácii letných táborov, voľnočasovým aktivitám detí a mládeže a mediálnej výchove – aktivitám, kvôli ktorým pôvodne vznikli. Prispeje to k väčšej transparentnosti. Dnešné prelínanie aktivít je spôsobené najmä nedostatkom finančných a personálnych kapacít.

Výzvou je aj vlastná propagácia – v tejto oblasti chýbajú organizácii kapacity. Síce robia propagáciu iným organizáciám, ale ich vlastná zaostáva. Najbližším plánom je redesign vlastnej stránky, skvalitnenie aktualizácie facebookovej stránky, ktoré by mali situáciu zlepšiť.

V blízkej budúcnosti sa organizácia chce zamerať aj na získavanie zdrojov z ADAMA 1, kde je potrebné zdokladovať, že v predchádzajúcom roku mala organizácia 100 dobrovoľníkov, pričom formuláre sa odovzdávajú v auguste za minulý kalendárny rok, čo je problém pre Žabky, ktoré s dobrovoľníkmi prioritne pracujú počas akcií, čiže nejde o stálych dobrovoľníkov, ktorých Žabky môžu požiadať, aby im podpísali aktivitu za minulý rok.

Vzhľadom na nedostatočnú jazykovú vybavenosť a skôr na vizionársku orientáciu štatutárky organizácie sa Žabky zatiaľ nezameriavajú na európske zdroje. Tiež sa

trochu obávajú spolupráce so zahraničnými organizáciami, ktoré nepoznajú a nevedia, ako fungujú. Ak by v budúcnosti Dominika Hradiská chcela do medzinárodnej spolupráce ísť, bude to akceptované. Takže aj tu je možnosť získať v budúcnosti ďalšie finančné zdroje.

5 Súčasný stav rozvoja dobrovoľníckych centier na Slovensku

Najväčší problém vidí zástupkyňa Žabiek v neexistencii stabilných financií pre dobrovoľnícke centrá a v rámci projektov nedostatok financií na personálne zdroje. DC v Košiciach, rovnako ako aj ostatné DC na Slovensku, funguje na projektových financiách, ktoré sú veľmi neisté a neprinášajú stabilitu, ktorá je pre rozvoj dobrovoľníckych centier na Slovensku veľmi dôležitá. Problémom je aj kapacita organizácie – malý počet pracovníčok organizácie vykonáva veľmi veľa aktivít. Tento problém však opäť úzko súvisí s finančnou stabilitou organizácie.

Okrem financií je v regiónoch problém napríklad s nedostatkom ľudských zdrojov – DC fungujú tam, kde funguje tretí sektor. Tam, kde nefunguje – napr. Trnava, Trenčín a Nitra –, nefungujú ani DC, lebo by vlastne nemali komu služby poskytovať. Problémom je aj absencia ľudí, ktorí sú pre dobrovoľníctvo zapálení, vidia jeho význam a chcú v tejto oblasti pôsobiť.

Zákon danému DC chýba, ale ak by mal byť zlý, tak si predstaviťky Žabiek myslia, že by bolo lepšie, ak by schválený nebol. Pokiaľ ide o záujem ľudí o dobrovoľníctvo, tento problém Žabky tiež vnímajú cez financie. Slovensko je veľmi malé a ak by boli financie na kvalitné programy a kampane, cez médiá by sa vzťah k dobrovoľníctvu podarilo veľmi dobre v širokej verejnosti zmeniť. Všetky bariéry a ohrozenia, ktoré Mirka Gregová vidí, v podstate súvisia s nedostatkom financií a nedostatkom kapacít (ktorý tiež do veľkej miery súvisí s nedostatkom financií).

6 Kontakt

Kontaktná osoba: Mirka Gregová a Dominika Hradiská

Názov organizácie: OZ Žabky

Poštová adresa: Na kope 16, 040 16 Košice

Sídlo organizácie: Watsonova 7, Košice

Telefonický kontakt: 0905 601 861

Mailová adresa: mirka@zabky.sk

Webová stránka: www.zabky.sk

Názov:	Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie
Editorka:	Alžbeta Brozmanová Gregorová
Autorky a autor:	Alžbeta Brozmanová Gregorová (5,1 AH) Tatiana Matulayová (3,0 AH) Alžbeta Mračková (1,6 AH) Lenka Vavrinčíková (0,7 AH) Jana Vlašičová (1,8 AH) Samuel Koróny (0,4 AH)
Vedecká redaktorka:	Anna Tokárová
Recenzenti:	Pavol Frič Eva Mydlíková
Jazyková korektúra:	Zuzana Bariaková
Návrh obálky:	Michal Bartko
Náklad:	400 ks
Rozsah:	208 strán
Vydanie:	prvé
Formát:	A5
Miesto vydania:	Bratislava
Vydavateľ:	Iuventa – Slovenský inštitút mládeže
Tlač:	Janka Čižmárová – Partner
ISBN	978-80-8072-119-0 (tlačená verzia)
ISBN	978-80-8072-120-6 (on-line verzia)
EAN:	9788080721190 (tlačená verzia)
EAN:	9788080721206 (on-line verzia)

„Európska komisia vyhlásila rok 2011 za Európsky rok dobrovoľníctva. Publikácia Dobrovoľníctvo na Slovensku – výskumné reflexie významnou mierou prispela k jeho podpore. Tým, že dobrovoľníctvo môže v podstate vykonávať každý človek, prevláda vo verejnosti mienka, že dobrovoľníctvo je fenomén živelný a spontánný. Autorky však dokázali, že aj dobrovoľníctvo môže byť významným objektom vedeckého bádania. Autorkám sa podarilo zachytiť širokú škálu problémov dobrovoľníctva, ktorú dokázali spracovať na vysokej odbornej úrovni. Forma aj obsah výskumu dokážu osloviť aj participujúcu odbornú verejnosť, čo dáva dobrý predpoklad pre prepojenie výskumu, politiky a praxe a je základom pre koncepčné riešenie legislatívnej úpravy dobrovoľníctva, vytvorenie udržateľného systému jeho financovania a rozvoja do budúcnosti. Konečne sa aj Slovensko môže prezentovať, že má uskutočnený seriózny výskum v oblasti dobrovoľníctva.“

z recenzie doc. PhDr. Evy Mydlíkovej, PhD.

„Práca je výnimočným publikačným počinom v oblasti dobrovoľníctva na Slovensku, a to najmä vďaka komplexnosti pohľadu a kombinácii použitých metód pri získavaní údajov o základných parametroch dobrovoľníckych aktivít. Verím, že bude užitočným čítaním pre akademických pracovníkov i pre predstaviteľov neziskovej sféry a sféry verejnej politiky.“

z recenzie doc. PhDr. Pavla Friča, PhD.

ISBN 978-80-8072-119-0

